ROMAN NOMINALIZAT LA PREMIUL BOOKER

APEIROGON

COLUM McCANN

clasici contemporani **LITERA**

„*Apeirogon* nu seamănă cu nici o carte pe care ați citit-o vreodată... Veți descoperi o formă narativă fără precedent și profund autentică. Vă pot spune doar atât: citiți cartea lui McCann. Este o carte importantă.“

MICHAEL CUNNINGHAM

ROMAN NOMINALIZAT LA PREMIUL BOOKER

APEIROGON

COLUM McCANN

clasici contemporani LITERA

„*Apeirogon* nu seamănă cu nici o carte pe care ați citit-o vreodată... Veți descoperi o formă narativă fără precedent și profund autentică. Vă pot spune doar atât: citiți cartea lui McCann. Este o carte importantă.“

MICHAEL CUNNINGHAM

clasici contemporani
LITERA

Clasici contemporani Litera
pune laolaltă scriitori contemporani laureați
sau nominalizați ai unor prestigioase premii literare
care le prefigurează statutul de „clasici".
Operele de ficțiune cele mai noi, cele mai vândute,
cele mai iubite din zilele noastre –
cărți pe care abia aștepți să le citești.

Colum McCann s-a născut în Dublin și a studiat jurnalismul. Este autorul romanelor *Songdogs* (1995), *This Side of Brightness* (1998), *Dansatorul* (*Dancer*, 2003), *Zoli* (2006), *Goana nebună a lumii* (*Let the Great World Spin*, 2009), *Transatlantic* (*TransAtlantic*, 2013) și *Apeirogon* (2020). A mai scris trei cărți de povestiri bine primite de critică și un volum de nonficțiune intitulat *Letters to a Young Writer* (2017). Lucrările i-au fost publicate în peste patruzeci de limbi. A primit multe distincții internaționale, printre care National Book Award, International IMPAC Dublin Literary Award, o bursă Guggenheim, Premiul Pushcart și o nominalizare la Oscar pentru scurtmetrajul *Everything in This Country Must*. Este membru al Academiei Americane de Arte și Litere și a primit Ordinul Chevalier des Arts et des Lettres din partea guvernului francez. A mai obținut premii în Italia, Germania și China. Colaborează la *The New Yorker*, *The New York Times*, *The Atlantic* și *The Paris Review* și predă în cadrul programului de masterat în *creative writing* de la Hunter College. Locuiește cu familia în orașul New York, unde este cofondator al organizației internaționale nonprofit de schimburi narative Narrative 4.

COLUM McCANN

APEIROGON

Traducere din limba engleză
BOGDAN PERDIVARĂ

LITERA
București
2020

Apeirogon

Colum McCann

Copyright © 2020 Colum McCann

Toate drepturile rezervate

Design copertă: Lucas Heinrich

Editura Litera

O.P. 53, C.P. 212, sector 4, București, România

tel.: 021.319.6390; 031.425.1619; 0752.548.372

e-mail: office@litera.ro

Ne puteți vizita pe

www.litera.ro

Apeirogon

Colum McCann

Copyright © 2020 Grup Media Litera

pentru ediția în limba română

Toate drepturile rezervate

Editor: Vidrașcu și fiii Redactor: Andreea Diaconescu

Corector: Ionel Palade

Prepress copertă: Flori Zahiu

Tehnoredactare și prepress: Ofelia Coșman

Seria de ficțiune a Editurii Litera este coordonată

de Cristina Vidrașcu Sturza.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

McCANN, COLUM

Apeirogon / Colum McCann; trad. din lb. engleză

de Bogdan Perdivară. – București: Litera, 2020

ISBN 978-606-33-6553-9

ISBN EPUB 978-606-33-6810-3

I. Perdivară, Bogdan (trad.)

821.111

Pentru Sally

NOTA AUTORULUI

Cititorii familiarizați cu situația politică din Israel și Palestina vor observa că forțele primare care se manifestă în inima acestei cărți, Bassam Aramin și Rami Elhanan, sunt reale. Prin „reale“ vreau să spun că istoriile personale ale celor doi – și cele ale fiicelor lor, Abir Aramin și Smadar Elhanan – au fost bine documentate pe film și sub formă scrisă.

Transcrierile afirmațiilor celor doi bărbați din partea centrală a cărții sunt colectate dintr-o serie de interviuri realizate la Ierusalim, New York, Ierihon și Beit Jala, însă oriunde altundeva în cuprinsul volumului, Bassam și Rami mi-au îngăduit să le conturez și să le remodelez cuvintele și lumile.

În ciuda libertăților pe care mi le-am luat, sper să rămân fidel realității experiențelor împărtășite de ei. După cum sugera Rilke, ne ducem viețile în cercuri din ce în ce mai largi care cuprind întinderea a tot și toate.

2016

1

Dealurile Ierusalimului sunt îmbăiate în ceață. Rami parcurge din memorie o porțiune dreaptă și calculează unghiul următorului viraj.

La șaizeci și șapte de ani, se ghemuiește pe motocicletă cu spinarea arcuită. Are un combinezon căptușit și casca bine închisă. Motocicleta e japoneză, de 750 de centimetri cubi. O mașinărie agilă pentru un bărbat de vârsta lui.

Rami, chiar și pe vreme urâtă, își muncește motocicleta.

Virează brusc la dreapta, către grădini, unde ceața se ridică dezvăluind întunericul. *Corpus separatum*. Schimbă viteza și trece în goană pe lângă un punct de pază militar. Becurile cu vapori de sodiu par să aibă, în lumina dimineții, contururi incerte. Un stol mic de păsări întunecă momentan portocaliul.

La poalele dealului, drumul se afundă în altă curbă ascunsă de ceață. Trece în viteza a doua, eliberează ambreiajul, virează lin și revine într-a treia. Șoseaua Numărul Unu e în susul ruinelor din Qalunya: o istorie întreagă e îngrămădită aici.

Încetinește la capătul rampei și o apucă pe banda interioară a șoselei, trecând de panourile indicând drumul spre Orașul Vechi, spre Giv'at Ram. Autostrada e plină de dârele ca de trasoare ale farurilor matinale.

Se apleacă spre stânga și se căznește, ca un somon contra curentului, să pătrundă pe banda mai rapidă, spre tuneluri, către Bariera de Separare și orașul Beit Jala. Două răspunsuri dintr-o singură zvâcnire: Gilo pe o parte, Betleem pe cealaltă.

Aici, geografia e totul.

2

DRUMUL ACESTA DUCE CĂTRE ZONA „A“
SUB CONTROLUL AUTORITĂȚII PALESTINIENE
INTRAREA CETĂȚENILOR ISRAELIENI INTERZISĂ
VĂ PUNEȚI VIAȚA ÎN PERICOL ȘI ÎNCĂLCAȚI LEGEA ISRAELIANĂ

3

Cinci sute de milioane de păsări se arcuiesc, an de an, prin văzduhul de peste dealurile din Beit Jala. Se deplasează după străvechile orânduiri ale speciei lor:

pupeze, mierle, muscari, canari, cuci, grauri, sfrâncioci, sitari, pietrari, fluierari, păsări-nectar, drepnele, vrăbii, cărăuși de noapte, bufnițe, pescăruși, șoimi, vulturi, ereți, cocori, șorecari, becaține, pelicani, flamingi, berze, nagâți, vulturi-grifon, prigorii, gaițe, turturele, silvii-de-câmpie, codobaturi galbene, pitulici, pițigoi, buhai-de-baltă.

E a doua super-autostradă a migrației din lume, ca nivel de aglomerație: cel puțin patru sute de specii diferite de păsări se ridică torențial, luând în stăpânire diferite paliere ale cerului. V-uri lungi, cloncănitoare. Călători singuratici levitând la firul ierbii.

An de an, peisaje noi se ivesc dedesubt: așezări israeliene, blocuri de apartamente palestiniene, grădini pe terase, barăci, bariere, puncte de control rutier.

Unele păsări migrează pe timp de noapte ca să evite prădătorii și zboară urmându-și modelele siderale, eliptice de la viteză, devorându-și în zbor propriii mușchi și intestine. Altele o pornesc peste zi, ca să profite de curenții ascendenți, de vântul cald care le înalță aripile, permițându-le să planeze.

Când și când, stoluri întregi astupă soarele și îmbracă în umbre Beit Jala: câmpiile, terasele abrupte, pâlcurile de măslini din marginea orașului.

Întinde-te pe spate în via mănăstirii din Cremisan, în orice moment al zilei, și o să vezi deasupra păsările, călătorind în șiraguri gălăgioase.

Poposesc pe copaci, pe stâlpi de telegraf, pe cabluri electrice, pe turnuri de apă, ba chiar și pe buza Zidului, unde sunt câteodată luate la țintă de tineri prăștieri.

4

În vechime, praștiile erau făcute dintr-o găoace din piele de vacă, mare cât un petic pentru ochi, întesată cu găurele și prinsă cu șnururi de piele în laturi. Praștiile erau folosite de ciobani ca să sperie răpitorii și să-i îndepărteze de turmele cu care umblau din loc în loc.

Locașul pentru piatră era ținut în mâna stângă a păstorului, iar șnururile, în dreapta. Ca să poată fi folosită cu precizie, praștia necesita un exercițiu îndelungat. După ce așeza proiectilul, prăștierul apuca bine șnururile. Învârtea sălbatic praștia deasupra capului, de câteva ori, așteptând momentul natural al eliberării. Găoacea se desfăcea și piatra era propulsată. Unii păstori erau în stare să nimerească, de la două sute de pași, o țintă cât ochiul unui șacal.

Curând, praștia avea să-și facă loc în arta războiului: capacitatea de tragere către vârful unor versanți și peste ziduri o făcea indispensabilă în asalturile asupra orașelor fortificate. Au început să fie folosite legiuni întregi de prăștieri. Purtau armuri din creștet până în tălpi și umblau în care pline ochi cu pietre. Când terenul devenea impracticabil – șanțuri inundate, tranșee, caverne surpate în nisip, maluri înălțate, bolovani înșirați pe drumuri – coborau din care și o porneau pe jos, ducând pe umeri traiste împodobite. Cele mai încăpătoare puteau conține până la două sute de pietre mici.

Era lucru obișnuit, înainte de bătălie, ca măcar una dintre pietre să fie pictată. Talismanul era apoi așezat la fundul traistei când aruncătorul pornea la luptă, cu speranța că n-avea să ajungă niciodată să folosească piatra cea de pe urmă.

5

Departe de iureșul bătăliei, copiii – de opt, nouă, zece ani – erau puși să doboare păsări de pe cer. Așteptau lângă canalele de irigații, pitiți în ierburile deșertului, sau aruncau cu pietre de pe fortificații. Doborau turturele, prepelițe, ciocârlii.

Unele păsări erau prinse încă vii. Erau adunate și băgate în cuști de lemn, cu ochii scoși, păcălite astfel că e noapte mereu; după aceea se ospătau zile întregi cu grâne.

După ce se îngrășau și se făceau de două ori cât suratele lor încă zburătoare, erau gătite în cuptoare de lut și servite cu pâine, măsline și mirodenii.

6

Cu șase zile înainte să moară, după o spectaculoasă orgie gastronomică, François Mitterrand, președintele francez, a comandat un ultim fel, presură-de-grădină, o păsărică minusculă, cu gâtlej galben, nu mai mare decât degetul lui. Delicatesa asta, pentru el, reprezenta sufletul Franței.

Personalul lui Mitterrand a supervizat capturarea din sălbăticie a păsărilor, executată într-un sătuc din sud. Poliția locală a fost mituită, vânătoarea a fost aranjată și păsările au fost prinse la răsărit de soare în plase fine, speciale, așezate la marginea pădurii. Presurile au fost puse în cuști și duse într-o dubă cu geamuri fumurii la casa de la țară a lui Mitterrand din Latche, unde-și petrecuse, copil fiind, verile. Bucătarul-șef adjunct a ieșit și a băgat înăuntru

cuștile. Păsările au fost îndopate vreme de două săptămâni, până ce s-au făcut durdulii de mai să plesnească, apoi apucate de picioare și, cu capul înainte, înecate într-o carafă cu Armagnac pur.

Apoi, bucătarul-șef le-a jumulit, le-a dat cu sare și le-a presărat cu piper, le-a prăjit vreme de zece minute în grăsimea proprie, după care le-a așezat într-o strachină albă de lut, încălzită dinainte.

Când a fost servit acest fel, în încăperea lambrisată – unde se aflau apropiații lui Mitterrand, soția, copiii, amanta și prietenii – s-a făcut liniște. Mitterrand s-a săltat în scaun, a dat deoparte pătura de pe genunchi și a sorbit din vinul vechi de Château Haut-Marbuzet.

– Singurul lucru interesant e să trăiești, a zis.

Și-a tras peste cap un șervet alb ca să inhaleze aroma păsărilor și, cum dicta tradiția, ca să-și ascundă fapta dinaintea ochilor lui Dumnezeu. A apucat păsările una câte una și le-a mâncat întregi: carnea suculentă, grăsimea, măruntaiele amare, tendoanele, ficatul, rinichiul, inima călduță, pulpele, oasele mărunțele crănțănindu-i între dinți.

I-a luat câteva minute să termine, cu fața ascunsă în tot acest timp sub pânza albă. Familia lui a ascultat trosnetele oscioarelor frânte.

Mitterrand s-a șters la gură cu șervetul, a dat deoparte strachina de lut, a ridicat capul, a zâmbit, le-a urat noapte bună tuturor și s-a ridicat să se ducă la culcare.

Avea să postească apoi vreme de opt zile și jumătate, până la moarte.

7

În Israel, păsările sunt ținute sub observație, prin intermediul unui sistem radar sofisticat, amplasat de-a lungul rutelor de migrație din întreaga țară – Eilat, Ierusalim, Latrun –, cu conexiuni la dispozitive militare și la turnul de control aerian de pe aeroportul Ben Gurion.

Spațiile de la Ben Gurion sunt de înaltă tehnologie, cu geamuri întunecate. Pupitre cu computere, radiouri, telefoane. O echipă de experți cu pregătire în aviație și matematică evaluează caracteristicile zborului: mărimea stolurilor, direcția, forma, altitudinea, comportamentul estimat în funcție de starea vremii, posibilele reacții ale păsărilor la rafale de vânt, sirocco, furtuni. Operatorii creează algoritmi și trimit avertizări de urgență controlorilor de trafic și companiilor aeriene civile.

O altă linie directă e dedicată aviației militare. *Grauri la 300 de metri nord de portul Gaza, 31,52583°N, 34,43056°E. Patruzeci și două de mii de cocori de nisip la aproximativ 250 de metri de țărmul sudic al Mării Roșii, 20,2802°N, 38,5126°E. Mișcări neobișnuite ale unui stol la est de Akko, avertizare Garda de Coastă, urmează furtună. Stol estimat, gâște canadiene, la est de Ben Gurion, ora 2.00, urmează coordonate exacte. Pereche de bufnițe-faraon raportată în copaci lângă heliportul B, la sud de Hebron, 31,3200°N, 35,0542°E.*

Ornitologii au treabă mai ales toamna și primăvara, când sunt la apogeu migrații extinse: câteodată, ecranele lor aduc cu niște teste Rorschach. Se coordonează cu cei care observă de la nivelul solului păsările, deși un bun specialist le poate intui specia doar după forma pe radar a stolului și după înălțimea la care zboară.

La școala militară, piloții de vânătoare sunt inițiați în complicatele modele ale migrației aviare, ca să evite impactul în ceea ce ei numesc zone ciumate. Orice amănunt contează: o baltă mare de lângă pistă ar putea atrage cârduri de grauri; o pată de petrol ar putea mânji aripile unei păsări de pradă, dezorientând-o; un incendiu forestier ar putea abate departe de traseu un stol de gâște.

În sezoanele de migrație piloții încearcă să nu se deplaseze pentru perioade mai lungi la altitudini sub o mie de metri.

8

O lebădă îi poate fi la fel de fatală unui pilot ca un proiectil tras dintr-un aruncător de grenade.

9

În toamna primei Intifade, o pereche de păsări care migrau din Europa spre Africa de Nord a fost găsită în plasele ornitologilor pe coastele vestice din Beit Jala. Păsările se încurcaseră în rețea, erau lipite una de alta, cu picioarele prinse într-un singur ochi de plasă, zburătăcind frenetic printre fire, așa că mai întâi au părut a fi o singură creatură cu formă ciudată.

Le-a găsit un băiat de paisprezece ani, Tarek Khalil, căruia i s-au părut mai întâi prea micuțe ca să fie migratoare; poate că erau privighetori cu capul negru? S-a dat mai aproape. Ciripitul lor agonizant făcea să-i țiuie urechile. Le-a desfăcut din laț, le-a pus în două săculețe de pânză și le-a dus peste deal, la

cabinetul ornitologic, să fie identificate și măsurate: anvergura aripilor, mărimea cozii, greutatea, sexul, procentajul de grăsime corporală.

Era pentru prima oară când vedea Tarek asemenea viețuitoare: cu capul verde, frumoase, misterioase. A răsfoit prin cărți și a căutat prin dosare. Păsări cântătoare, cel mai probabil provenind din Spania, Gibraltar sau din sudul Franței. Nu știa cum să se descurce cu ele. Era treaba lui să le pună la picior câte un ineluș de metal, folosind un patent și verigi numerotate, astfel ca migrația să poată fi trecută în scripte înainte ca păsările să fie puse în libertate.

Tarek a pregătit inelușele. Păsările erau firave, abia dacă atârnau cât o lingură de mirodenii. Verigile de metal ar fi putut să le dezechilibreze în zbor, și-a zis.

După o scurtă ezitare, a pus păsările înapoi în punguțele de pânză și le-a dus la el acasă, în Beit Sahour. A străbătut străzile abrupte de piatră, cu păsările în săculețe. Coliviile au fost așezate în bucătărie. Timp de două zile, presurile au primit hrană și apă de la cele două surori ale lui Tarek. În ziua a treia, Tarek a luat cu el pe deal ghemotoacele ciripitoare, cu gând să le dea drumul, nemarcate, printre caișii.

Una din păsări i-a zăbovit o clipă în palmă înainte să-și ia zborul. A cuprins-o între degete ca pe un boț. Gheruțele vietății s-au agățat de o bătătură. Gâtul micuț s-a rotit în cuibul palmei lui. Pasărea, nesigură pe picioare, și-a făcut vânt și și-a luat zborul.

Amândouă presurile, știa, aveau să scape neînregistrate. Hotărând să le păstreze ca suvenir, adolescentul și-a atârnat la gât inelușele de aluminiu originale, numerotate, pe un lănțișor subțire de argint.

Tarek a simțit verigile săltându-i pe beregată două luni mai târziu, când a pornit pe strada Fecioara Maria, împreună cu cei doi frați mai mari, ca să azvârle pietre din praștie.

10

Cabinetul de marcare a păsărilor de la școala Talitha Kumi e unul dintre cele două din Cisiordania: face parte dintr-un centru dedicat protecției mediului care conține un muzeu de istorie naturală, un program de reciclare, un proiect de tratament al apelor uzate, o unitate educațională și o grădină botanică plină cu iasomie, nalbă, scaieți, urzici romane și rânduri-rânduri de virnanț african cu flori galbene.

Centrul e situat deasupra Zidului, care străbate șerpuitor peisajul. În depărtare, acoperișurile ordonate de teracotă ale așezărilor calcă pe culmile dealurilor, înconjurate de garduri electrificate.

Mersul pe terenul de patru hectare al centrului de mediu, printre arbuștii de tamariscă, măslini, cactușii sabra și tufele înflorite de pe terase, e ca și cum ai pași pe muchia unui plămân care se strânge.

11

Un dirijabil alb se poate vedea adeseori ridicându-se peste Ierusalim și plutind deasupra orașului, dispărând, înălțându-se iar, dispărând. Văzut de pe dealurile din Beit Jala – la câțiva kilometri mai încolo –, dirijabilul fără însemne aduce cu un norișor, cu o umflătură moale și albă, cu larva grasă a unui parazit.

Câteodată, pe el poposesc păsări, se lasă purtate o vreme, alunecă alene un kilometru sau doi înainte de a țâșni iarăși în aer: o privighetoare care sărbătorește cocoțată pe spinarea unui vultur.

Aerostatul, poreclit Grăsuțul de echipa sa israeliană și de tehnicienii radar, levitează îndeobște la aproximativ trei sute de metri altitudine. E făcut din kevlar și aluminiu. O cabină de sticlă e prinsă de burta dirijabilului. Încăperea care poate adăposti treisprezece persoane este echipată cu felurite computere și camere de filmat îndeajuns de puternice încât să poată identifica numerele și culorile tuturor plăcuțelor de înmatriculare de pe autostradă, chiar și ale celor care se deplasează cu repeziciune.

12

Placa de înmatriculare a lui Rami e galbenă.

13

Se uită la cadranul încastrat în bordul motocicletei, apoi la ceasul de mână. Un moment de nedumerire. O diferență de o oră. Ora de iarnă. E destul de ușor să regleze ceasul, însă asta, o știe, va penetra în alte feluri ziua. În fiecare an e la fel: pentru câteva zile, cel puțin, Israelul și Palestina sunt decalate cu o oră.

Deocamdată nu se poate face nimic. Nu are sens să se întoarcă acasă. Ar putea să-și omoare timpul zăbovind încă o vreme pe autostradă. Sau ar putea să

se strecoare pe unul dintre drumurile lăturalnice din văi. Să găsească un petic unde să-și îmboldească motocicleta, să imprime ceva accelerație în ziua asta.

Trece iar în viteza a patra, urmărind linia roșie a turometrului. Țâșnește pe lângă un camion lung și mută într-a cincea.

14

Un glonț de cauciuc, atunci când e tras printr-un tub de metal aflat la capătul unui M-16, părăsește țeava armei cu o viteză de peste o sută cincizeci de kilometri pe oră.

Gloanțele sunt îndeajuns de mari ca să fie văzute, însă prea iuți ca să fie evitate. Au fost prima oară testate în Irlanda de Nord, unde britanicii le numeau *rupe-genunchi*: fuseseră concepute să fie trase în pământ, de unde să ricoșeze și să nimerească în tibiile insurgenților.

15

Glonțul care a ucis-o pe Abir a călătorit cincisprezece metri prin aer înainte s-o pocnească în ceafă, zdrobindu-i oasele craniului ca pe cele ale unei presuri minuscule.

Se dusese până la alimentară să-și cumpere bomboane.

16

Pentru doi șekeli, Abir ar fi putut cumpăra o brățară cu *Mă iubește, nu mă iubește* imprimat pe ea. A cumpărat, în schimb, două *iswarit mlabase*: dropsuri tari roz, oranj, galben și albastru-deschis, înșirate pe ață ca o brățară.

A întins moneda peste tejghea, punând-o în palma vânzătoarei, care a pescuit brățările dintr-un borcan adânc de sticlă.

În vreme ce se îndreptau spre porțile școlii, Abir i-a dat a doua brățară surorii ei, Areen.

17

În fiecare zi de când a fost omorâtă Abir, Bassam pornește spre moschee cu un ceas mai devreme de răsărit, ca să se alăture practicanților rugăciunii opționale din zori.

Are patruzeci și opt de ani și se mișcă prin beznă cu un șchiopătat ușor și o țigară ocrotită în căușul palmei. E subțire, zvelt, în formă. Șchiopătatul îl vără

în ochii lumii: altminteri ar putea să treacă aproape neobservat. Și totuși dincolo de suprafață pândește o agerime, o surpriză vânoasă, de parcă ar fi în stare în orice clipă să-și lepede beteșugul ca pe o piele și să-l lase în urmă.

Aruncă țigara pe cărarea din fața moscheii și-o strivește sub talpă. În completă singurătate își netezește cu palma cămașa albă, urcă treptele, își scoate încălțările, pătrunde în incintă cu piciorul drept înainte, îngenunchează în capătul holului și se pleacă dinaintea Dumnezeului său fără limite.

Se roagă pentru nevastă, pentru cei cinci copii, pentru sufletul lui Abir. *Allah, scapă-ne de cele rele, fie ele la vedere ori ascunse.* Una câte una, mărgelele din șiragul de rugăciune se prefiră încet dintre degetele sale către dosul palmei.

Când zorii se agață de ferestre, o frântură de umbră se strecoară piezișă pe treptele de piatră. Bassam mătură podeaua cu un târn de nuiele și răstoarnă saltelele făcute sul și proptite de peretele estic.

Izul de cărbune și cânepă se strecoară de afară. Zumzetul traficului pe cale să se dezmorțească, alinarea muezinului, lătratul câinilor de pripas.

Bassam lucrează metodic pe toată lungimea holului, acoperind toată podeaua cu saltele, urmate de tichiile și șiragurile de mătănii pentru întâia rugăciune a zilei.

18

Oraș parcă de niciunde, Anata aduce cu un bizar arhipelag urban – o așezare palestiniană, în Cisiordania, sub ocupație israeliană, supusă guvernării Ierusalimului. E înconjurată aproape complet de Zidul de Separare.

Câteva case arătoase se văd cocoțate pe pantele mai înalte –, piatră albă, coloane de marmură, bolți alungite, ferestre înalte – însă curând haosul își face apariția dedesubt.

Coborârea e abruptă și tăioasă. Pe acoperișuri, precum ciupercile, discurile antenelor satelit. Porumbeii uguie din cuști. Rufele flutură în vânt pe frânghii întinse între apartamente. Băieți cu pieptul gol își fâțâie bicicletele printre gropile din carosabil. Coboară coasta dealului șerpuind printre tomberoanele care dau pe dinafară și printre mormanele de gunoi.

Străzile sunt doar trafic, fără semafoare. Neoane peste tot. Vulcanizări, brutării, gherete unde se repară telefoane mobile. Bărbații, în umbră, se pretind nonșalanți. Deasupra lor se ridică nori de fum de țigară. Femeile, sub hijaburi, umblă zorite. Carcase de miei atârnă stinghere, pe cârlige de oțel, în fața

măcelăriilor. Din difuzoare se revarsă muzică pop. Peste tot se văd bucăți de moloz.

Orașul stă umăr la umăr cu tabăra de refugiați Shu'fat. Shu'fat ia în înălțime, bloc de apartamente după bloc. Nu are încotro se duce decât spre cer.

E ușor să intri în tabără – n-ai decât să te strecori pe poarta de metal rotativă de la punctul de pază și s-o apuci pe drum –, însă e mai greu să ieși. Ca să călătorești la Ierusalim e necesar un permis. Dacă vrei să te îndrepți înspre restul Cisiordaniei – lucru pe care, ca Bassam, trebuie să-l faci dacă ai plăcuță de înmatriculare verde –, scăparea ți-e îngăduită pe o singură șosea cu gropi în asfalt.

19

Conturul unui plămân care se strânge.

20

Gândește-te așa. Ești în Anata, pe bancheta din spate a unui taxi, purtând în brațe o fetiță. Tocmai a fost lovită de un glonț de cauciuc în ceafă. Ești în drum spre spital.

Taxiul e blocat în trafic. Drumul spre Ierusalim, cel care trece prin punctul de control, e închis. În cel mai bun caz, dacă încerci să treci ilegal, vei fi reținut. În cel mai rău caz, și tu și șoferul veți fi împușcați așa, cu copilul împușcat în brațe.

Arunci o privire în jos. Fata încă respiră. Șoferul își lasă palma pe claxon. Mașina din spate claxonează. Cea din față i se alătură. Zgomotul sporește, răsună. Te uiți pe geam. Mașina în care ești trece, mai s-o atingă, pe lângă o movilă de gunoi. Pungi de plastic stârnite de vânt. Nu te duci nicăieri. Dogoarea e apăsătoare. Un strop de sudoare ți se scurge de pe bărbie pe bancheta de plastic.

Șoferul apasă iarăși claxonul. Cerul e albastru, cu panglici zdrențuite de nor. Când mașina avansează, roata din față i se afundă în încă o groapă. Norii, îți spui, sunt lucrul cel mai rapid pe-aici. Apoi mai mișcă ceva: două elicoptere, cu palele elicelor brăzdând albastrul.

O parte din tine vrea să iasă și să poarte pe brațe copilul cu țeasta zdrobită, însă trebuie să-i ții capul sprijinit și să încerci să nu miști cât timp nimic altceva nu mai mișcă la suprafața solului.

21

Ieremia cel biblic – cunoscut și drept Prorocul Plângerilor, ales de Dumnezeu să avertizeze cu privire la dezastrul iminent – s-ar fi născut, se spune, în străvechea Anata. Imaginea sa poate fi văzută pe tavanul Capelei Sixtine din Roma, pictată de Michelangelo la începutul secolului al șaisprezecelea.

În scena aflată într-o latură a altarului înalt, aproape de partea din față a capelei, Ieremia stă așezat, bărbos și posac, învești mântat într-o robă lungă, de culoarea cărnii de somon, cu mâna dusă la gură și privirea cătând în jos.

22

Până în ziua de azi, Bassam e bântuit de brățara din dropsuri a fiicei lui. La spital s-a întâlnit cu șoferul taxiului și vânzătoarea de la magazin care mersese în spate, cu Abir. Pantoful lui Abir fusese tras la loc pe picior, însă brățara de dropsuri dispăruse: n-o avea în mână, n-o avea la încheietură și nici în buzunare.

În sala de operații, Bassam a sărutat-o pe frunte. Abir încă respira. Dispozitivele medicale țiuiau slab. Era genul de spital care ar fi avut nevoie de propriul său spital. Doctorii făceau ce puteau, însă aveau prea puțin echipament care să funcționeze.

S-a decis să fie transferată la Hadassah, în Ierusalim. O călătorie de douăzeci de minute dincolo de Zid.

Două ore mai târziu – zăbăvind încă în ambulanță, lângă punctul de control –, Bassam a băgat mâna în ghiozdanul ei și a descoperit șiragul de bomboane sub manualul de matematică.

23

Împușcătura a pornit din spatele unei mașini de teren aflate în mișcare. A ieșit printr-o clapă de metal din spate, zece centimetri pe zece.

24

Comandantul Poliției de Frontieră a scris în raportul său că se azvârlea cu pietre dintr-un cimitir învecinat. Oamenii lui erau, a zis, în pericol de moarte.

25

Abir avea zece ani.

26

Ieșise din alimentara cu acoperiș de tablă, cu Areen și două prietene. Abia trecuse de nouă dimineața. Soarele iernatic strălucea pieziș. Aveau o pauză de o oră de la școală. Urma să se întoarcă pentru un test la matematică, tabla înmulțirii.

Doisprezece ori opt, nouăzeci și șase. Doisprezece ori nouă, o sută opt.

Strada era despicată de razele soarelui. Fetele au trecut de opritorile de ciment puse în latul străzii, au pășit pe lângă stația de autobuz. Umbrele li s-au lungit peste punctul de control rutier.

Doisprezece ori doisprezece, o sută patruzeci și patru.

27

© ZUMA Press, Inc./Alamy Stock Photo

28

Când jeepul blindat a dat colțul, fetele au rupt-o la fugă.

29

Glonțul avea miezul de metal, însă acoperit cu un cauciuc special, vulcanizat. Când a lovit țeasta lui Abir, cauciucul s-a deformat întru câtva, dar a revenit la forma inițială fără să lase vreo urmă vizibilă pe glonțul însuși.

30

Soldații numeau gloanțele „pastilele lui Lazăr“: când era posibil, le culegeau și le foloseau iarăși.

31

În anul de după ce s-a împlinit mileniul, un artist rebel din Beit Jala a pus gloanțe de cauciuc golite pe dinăuntru pe post de hrănitoare pentru păsări, în copaci: în gloanțe se perforaseră găuri mici, fuseseră umplute cu semințe și legate cu sfoară de crengi.

Legănându-se în aer, gloanțele au atras felurite soiuri de păsărele: codobaturi galbene, vrăbii, fâse cu gâtul roșu.

32

Grănicerul care a tras glonțul avea optsprezece ani.

33

În anii ’80, în timpul operațiunilor din Liban, soldaților israelieni li se cerea câteodată să pozeze pentru fotografii oficiale cu întreg plutonul înainte să fie trimiși în misiuni.

În vreme ce se aliniau, soldaților li se spunea să ia distanță, să lase loc între ei când se făcea poza.

Fotografii nu aveau alte pretenții. Soldații puteau zâmbi, se puteau încrunta, se puteau uita direct la cameră sau să se holbeze aiurea. Nu conta – ce aveau de făcut era să lase între ei o palmă de loc, așa încât umerii să nu li se atingă, atâta tot.

Unora li s-a părut că era vorba de un ritual, alții și-au spus că o fi vreun ordin de la comandament, alții au socotit-o o chestiune ținând de modestie și respect.

Soldații se adunau în grupuri pe lângă tancuri, în corturi, pe lângă șiruri de paturi de campanie, în magazii de arme, pe estrade de spectacol, în săli de mese, pe lângă panouri de aluminiu, pe fundalul dealurilor verzi ale Libanului. Își potriveau pe creștete un potpuriu de berete: măsliniu-închis, negru-tăciune, gri-turturică.

Fotografiile înfățișau o arie vastă de expresii: frică, bravadă, neliniște, stânjeneală, împăunare. Și nedumerire, din pricina cerinței de a se ține la

oarece distanță unii de alții. După ce erau făcute cadrele, soldații își vedeau de misiunile lor.

În unele cazuri a durat zile, în altele săptămâni, ba chiar luni, până ce motivul să devină evident: spațiul dintre soldați era necesar pentru cazul în care fotografia trebuia să apară în ziare sau să fie arătată la televizor, cu morții identificați printr-un inel roșu-aprins trasat în jurul fețelor.

34

Marcarea unei păsări cu inel implică o simplă îndoire a metalului, cu un patent, pe picior.

35

Editorii ziarelor și producătorii de televiziune erau dornici să evite optica liniilor intersectate. Uneori apăreau și câte cinci sau șase inele într-o singură fotografie.

36

Ca să elibereze o pasăre dintr-o plasă de colectare, primul lucru pe care trebuie să-l facă un ornitolog e să deznoade firul subțire de nailon dintre ghearele păsării și apoi – în funcție de cât s-a zbătut și de cât timp a petrecut suspendată în rețea – să-i descâlcească foarte calm picioarele, articulațiile, burta, zona de sub aripi și în cele din urmă capul, ținându-i totodată aripile presate peste inimioara bubuitoare, să se asigure că pasărea nu încearcă să-i sfâșie degetele cu ciocul sau ghearele.

Aduce cu descâlcirea unui lănțișor de argint încurcat, care, când dai să-l deznozi, se contractă și-ți zvâcnește în mâini ca o lighioană.

Adesea, ornitologii vor strecura un pix sau un creion pe sub gheare, ca să ofere păsării un punct de sprijin. Pentru păsări mai mari folosesc crengi sau cozi de mătură rupte.

Este știut că unele păsări, după ce au fost marcate, își iau zborul strângând încă în gheare bucățile de lemn.

37

Prototipul gloanțelor de cauciuc a fost descoperit în anii ’80 ai secolului al XIX-lea, când bucăți mici din cozi de mătură au fost trase de poliția din

Singapore asupra revoltaților ieșiți pe străzi.

38

Unii dintre soldații israelieni trimiși în Liban au fost uciși de proiectilele antitanc Milan, fabricate în Franța, din care administrația lui François Mitterrand vânduse cu miile, mai întâi în Siria, apoi, pe piața neagră, luptătorilor Hezbollah.

Alții au fost uciși de focul deschis de tancurile sovietice T-55, mașinării care fuseseră considerate greoaie și stângace până ce un general venise cu sugestia ca tancurile să fie vârâte în pământ și folosite pe post de cazemate. Doar țeava tunului se ițea afară. Le erau cunoscute militarilor drept „tancuri-sicriu". Camuflate fiind, erau dificil de localizat din aer, însă, odată descoperite, aceste ținte îngropate deveneau ușor de făcut una cu pământul.

Șase soldați au fost uciși de luptători care – într-o operațiune cunoscută drept Noaptea Planoarelor – au trecut plutind peste granița libaneză, cu deltaplane improvizate, propulsate de motoare luate de pe mașini de tuns iarba, și au atacat o tabără israeliană. Erau înarmați cu automate AK-47 de fabricație rusească, pe lângă care aveau și grenade produse în Cehia, nu departe de Theresienstadt, lagărul de concentrare înființat de naziști.

39

Lumea vorbește că, până în ziua de azi, păsările migratoare evită să zboare peste câmpurile din Theresienstadt.

40

În Noaptea Planoarelor, în 1987, unul dintre plantoanele israeliene, Irina Cantor, a zărit o scânteiere slabă pe cerul întunecat. Cantor, care emigrase cu doi ani în urmă din Australia, abia își începuse serviciul militar.

A fost sigură că deltaplanul e o vedenie, ceva depărtat sau spectral, o iluzie optică.

Mai târziu, în fața instanței militare, Cantor a mărturisit că, la începerea împușcăturilor, vederea deltaplanului o nedumerise până într-atât, încât crezuse că o pasăre mare – ceva imens, preistoric – se ivise fâlfâitoare din beznă.

41

Închipuie-ți lebăda absorbită fără veste în motorul avionului de vânătoare. *Mayday mayday mayday.* Trosnetul sec al osului rupt și al aripii lungi. Huruitul mașinăriei. *Mayday mayday mayday*. Clănțănitul poticnit al metalului. Zdrobirea penelor, sfâșierea tendoanelor, măcinișul oaselor. Fragmente de cioc scuipate de motor. *Mayday mayday mayday*.

42

Imaginează-ți apoi cum se catapultează pilotul din avion, încă legat cu chingi de scaun, rotindu-se ca un titirez, cu o forță aidoma celei a unui glonț de cauciuc.

43

Termenul *mayday* – a fost născocit în Anglia în 1923, însă derivă din franceză, *venez m'aider*, „veniți-mi în ajutor" – este mereu spus de trei ori, *mayday, mayday, mayday.* Repetarea e vitală: rostit o singură dată, cuvântul ar putea fi greșit înțeles, însă spus de trei ori la rând e de neconfundat.

44

Arma automată M-16 folosită la împușcarea lui Abir a fost fabricată lângă orașul Samaria din statul Carolina de Nord. Samaria e un nume purtat de puzderie de sate și orășele din lume: sunt opt în Columbia, două în Mexic, câte unul în Panama, Nicaragua, Grecia, Papua Noua Guinee, Insulele Solomon, Venezuela, Australia și Angola.

Samaria a găzduit totodată și străvechea capitală a Regatului lui Israel.

45

Un tub de metal e atașat de gura țevii unei arme militare M-16 ca să poată trage cu gloanțe de cauciuc. Tubul poate conține până la opt proiectile. Sunt propulsate de cartușele oarbe trase din încărcătorul puștii automate. Pe interiorul accesoriului sunt ghinturi care ajută proiectilul să-și mențină traiectoria. Ghinturile au forma striațiilor de pe un bastonaș de acadea, pentru ca glonțul să iasă într-o spirală perfectă.

46

Seelonce mayday, sau tăcerea radio, e păstrată pe canalele radio până ce semnalul de alarmă se termină. Ca să pună capăt alertei, cel care a declarat-o spune, cel puțin o dată, *Seelonce feenee*, o încercare cu accent englezesc de a rosti *silence fini.*

47

François Mitterrand a fost înmormântat la Jarnac, pe malul râului unde se jucase de copil, un șuvoi aprig de verde sălciu traversat de umbrele bolților de vie.

Cu puțin timp înainte să se stingă, cu pleoapele zbătându-se, i-a zis doctorului: „Sunt mâncat pe dinăuntru".

48

Abir era îmbrăcată cu uniforma școlară – bluză albă, sacou bleumarin cu nasturi, o fustă albastră cu pantalonași până la glezne pe dedesubt, șosete albe, pantofi de lac albastru-închis, un pic scâlciați. În afară de brățara de dropsuri, în ghiozdanul ei de piele cafenie se aflau două caiete de exerciții și trei cărți pentru copii în arabă, deși Bassam se gândise s-o învețe și câteva cuvinte în ebraică, pe care ajunsese s-o vorbească în adolescență, cu mulți ani în urmă, în închisoarea din Hebron unde fusese închis șapte ani.

49

Tovarășilor de celulă le plăcea felul său cumpănit de a se purta. Era ceva misterios la puștiul de șaptesprezece ani care șchiopăta, pielea negricioasă, puterea vânoasă, tăcerea. Era întotdeauna primul care intra în sala de mese când apăreau paznicii închisorii. Șchiopătatul îl avantaja. Primele lovituri de baston păreau aproape șovăielnice. Adeseori rămânea ultimul în picioare: bătăile cele mai nemiloase abia de acum aveau să urmeze.

Bassam își petrecuse săptămâni întregi la infirmerie. Doctorii și personalul medical erau mai răi decât gardienii. Duhneau a frustrare. Îl pocneau, îl înghionteau, îi rădeau barba, îi refuzau tratamentul, îi așezau apa în așa fel încât să n-o poată ajunge.

Infirmierii druzi erau cei mai fioroși: înțelegeau sensibilitatea arabilor în privința trupului gol, cât de conștienți erau de el, cât de repede putea acesta

deveni izvor al rușinii. Îl dezbrăcau pe Bassam de haine, îi luau așternuturile, îi legau mâinile la spate ca să nu se poată acoperi.

Și zăcea acolo, lungit. Plăcile de pe tavan erau perforate. Alcătuia în minte modele din găurile minuscule, cărți de joc, cupe și carouri. O formă de pasiență. Pe îngrijitori îi râcâia purtarea lui liniștită. Se așteptau la țipete, reclamații, înjurături, acuzații. Și, cu cât se lungea mai mult tăcerea lui, cu atât mai rele se făceau bătăile. Infirmierii mai slabi de înger deveneau tot mai îngrijorați, le zvâcneau fețele. Până la urmă, își spunea, avea să le ocupe el creierele.

Când Bassam a vorbit în cele din urmă, vocea lui i-a făcut pe medici să se cutremure: era din pricina calmului din glas. Învățase arta surâsului misterios, însă putea renunța la el într-o clipită, transformându-l într-o uitătură fixă.

I-a ascultat pe doctori discutând pe coridor: înțelegea, tot mai mult, ce-și spuneau în ebraică. A decis, chiar de atunci, că într-o zi o să fie fluent.

A început să circule zvonul că devenise comandant al unității Fatah din închisoare. Și-a lăsat barba să crească. Bătăile s-au îndesit.

A împlinit nouăsprezece ani cu doi dinți lipsă, câteva oase frânte și câte o perfuzie goală în fiecare braț. Erau camere de filmat deasupra patului său de spital: se ghemuia, lipindu-se de perete, ca să nu fie văzut cum plângea în hohote până adormea.

Zilele se făcuseră tari ca pesmeții: le mânca fără poftă.

50

După un an de pușcărie, Bassam și-a făcut o programă de studiu. Engleză. Ebraică. Arabă. Istorie. Drept israelian. Căderea Imperiului Otoman. Istoria mișcării sioniste. Poezie preislamică. Geografia Orientului Mijlociu. Viața în Palestina sub Mandatul britanic.

Cunoaște-ți dușmanul, cunoaște-te pe tine.

51

În închisoarea Beersheba, deținuții căsătoriți foloseau sarbacane de carton ca să le trimită bilețele de dragoste soțiilor și copiilor care așteptau în fața porților penitenciarului.

Lipeau laolaltă până la douăzeci de cilindri de la rolele de hârtie igienică, alcătuind țevi care puteau ajunge și la un metru jumătate lungime. Deținuții

scriau mesaje pe bucățele de hârtie, apoi întindeau tuburile de carton cât de mult era cu putință, scoțându-le pe geamurile celulelor.

Bărbații își umpleau plămânii cu aer și suflau bilețelele pe fereastră.

Învățaseră să facă curburi în carton, unghiuri ca să ajungă pe după colțuri, să prindă adieri favorabile. Uneori era nevoie de doi sau trei oameni ca să țină țeava de carton în așa fel încât să nu se pleoștească ori să se îndoaie.

Cel mai adesea, mesajele ajungeau să se împrăștie prin curtea închisorii ori să se agațe sub sârma ghimpată, însă când și când se mai nimerea câte unul care, suflat de vânt, izbutea să ajungă în parcare, unde așteptau nevestele. *Spune-i Rajei să fie tare. Ziua în care ne-am cunoscut a fost cea mai frumoasă din viața mea. Dă-i lui Ahmed puzzle-ul cu Mecca. Abia aștept să scap de aici, parcă-mi putrezește inima.*

Bassam se uita la femei de la fereastra celulei. Când biletele treceau peste zidul închisorii se năpusteau asupra lor, le desfăceau și și le citeau unele altora. Se mai întâmpla ca, uneori, să le vadă și dansând.

52

La bibliotecă – unde deținuții aveau dreptul să studieze în sistemul Open University –, Bassam a găsit o versiune ebraică a *Mu'allaqat*, seria de poeme arabe din secolul al șaselea, traduse într-un kibbutz de un grup literar israelian îndată după Războiul de Yom Kippur. L-a surprins. Știa pe de rost cuvintele în arabă și putea astfel să compare limbile, să învețe ebraică. Întins pe patul fără așternuturi, a citit cu voce tare poemele, apoi le-a copiat. În cele din urmă i le-a dus unuia dintre gardieni, Hertzl Shaul, agent de pază cu jumătate de normă și student la matematică.

Încă nu se simțeau tocmai în largul lor unul cu altul, deținutul și temnicerul, dar în ultimele luni ajunseseră să se considere un fel de amici: într-o după-amiază, Hertzl îl salvase pe Bassam de la o bătaie în sala de mese.

Bassam scrisese poemele pe etichete desprinse de pe sticlele de apă. Hertzl a băgat sub cămașă dreptunghiurile de hârtie și le-a luat acasă. A atins mezuza de pe tocul ușii: rugăciuni ascunse.

Mai târziu, pe seară, după ce Sarah, nevastă-sa, s-a dus la culcare, Hertzl a scos eticheta și a început să citească.

53

În spitalul în care zăcea Abir, trăgând să moară, Hertzl – care-și luase iute kippa de pe cap când pătrunsese pe coridor – și-a amintit un rând din acele vremuri ale închisorii: *Mai este vreo nădejde că pustiirea asta ne poate aduce alinare?* S-a oprit la patul lui Abir cu capul plecat, observându-i răsuflarea grea, întretăiată. Interiorul măștii de oxigen era aburit. Capul îi era înfofolit în bandaje.

Bassam a apărut și s-a oprit alături, cu umerii aproape atingându-i pe ai lui. N-au zis nimic nici unul, nici altul. Trecuseră ani mulți de când Bassam fusese eliberat din închisoare.

Cu doi ani înainte, Bassam, împreună cu alții, fondase organizația Combatanți pentru Pace. Hertzl venise la una dintre întruniri. Fusese uimit auzindu-l pe Bassam vorbind despre pacea aflată în închisoare, despre greutatea acestei păci, *salaam, shalom*, despre natura ei paradoxală, despre prezența ei chiar și când pare să fie absentă.

Acum fiica lui Bassam murea în fața ochilor lor. Luminița roșie s-a aprins și dispozitivele medicale au țiuit.

Hertzl a întins brațul și a cuprins umărul prietenului său, salutându-i cu o înclinare a capului pe ceilalți, cu zecile, care se adunaseră în jurul patului, inclusiv Rami, Nurit, soția lui, și fiul lor mai mare, Elik.

Hertzl și-a așezat tichia la loc pe creștet la ieșirea din spital. A pornit spre Universitatea Ebraică, să le predea matematică studenților din anul întâi.

54

Mai târziu, Hertzl a scris: „Dacă împarți moartea la viață, îți dă un cerc“.

55

După ce o pasăre a fost marcată, indicativul inelului e introdus într-o bază de date globală. Apoi, zburătoarele sunt identificate după țara în care și-au primit marcajul: Norvegia, Polonia, Islanda, Egipt, Germania, Iordania, Ciad, Yemen, Slovacia. De parcă li s-ar atribui o patrie.

Ornitologii din Israel și Palestina se găsesc uneori în competiție dacă vreo pasăre rară, un cuc țipător, de pildă, sau vreo pasărea-ogorului adusă de vânt, e zărită la granița cerului dintre ele.

Câteodată se folosesc șuierători ca să ademenească păsările în plasă, de unde pot fi adunate și marcate. Pentru un ornitolog e mereu o dezamăgire dacă

pasărea a mai fost luată în evidență altundeva.

56

Afară, în timp ce cataloga păsări pe teren, Tarek simțea inelușele presurilor mișcându-se pe lănțișor, în dreptul gâtului.

57

Păsările cântătoare produc o chemare elaborată: o combinație de luare în posesie a teritoriului și petit.

58

Întâlnirile de la început ale Combatanților pentru Pace s-au ținut printre pinii de la hotelul Everest din Beit Jala, în Zona B, peste deal de punctul de marcare aviară.

Cele două părți s-au întâlnit în restaurantul din vârful dealului. Și-au dat mâna, nu foarte în largul lor, și s-au salutat în engleză.

Încăperea avea două sofale mari, o masă lungă și opt scaune roșii. La început nu s-a așezat nimeni pe sofale. Limbajul pe care-l puteau folosi unii în raport cu ceilalți era deja peste măsură de încărcat: musulman, arab, creștin, evreu, soldat, terorist, luptător, martir, ocupant, ocupat.

Unsprezece cu toții. Patru palestinieni, șapte israelieni. Israelienii și-a scos bateriile din telefoane și le-au așezat pe masă. Era mai sigur așa. Nu se știe niciodată cine te ascultă, au zis. Palestinienii s-au uitat unii la alții și au făcut la fel.

La început au vorbit despre vreme. Apoi despre cum trecuseră de punctele de control. Pe ce șosele apucaseră, ieșirile, sensurile giratorii, semafoarele. Aveau denumiri diferite pentru zonele pe care le străbătuseră, pronunțau diferit numele străzilor. Israelienii s-au declarat surprinși de cât de ușor le fusese să ajungă acolo: nu merseseră decât șase kilometri cu mașina. Palestinienii au replicat că n-aveau de ce să-și facă griji, și la întoarcere urma să fie la fel de simplu. În jurul mesei s-au iscat chicoteli încordate.

Discuția a revenit la vreme: umiditatea, canicula, cerul ciudat de senin.

Palestinienii au băut cafea, israelienii, apă gazoasă. Toți palestinienii fumau, în timp ce dintre israelieni, doar doi. Au sosit platouri cu măsline. Cu

brânzeturi. Sarmale în foi de viță. Specialitatea restaurantului o reprezentau porumbeii: nu a comandat nimeni așa ceva.

S-a scurs un ceas. Israelienii s-au aplecat peste tăblia mesei. Unul, a zis, fusese pilot. Altul, parașutist. Unul își satisfăcuse mare parte din stagiul militar în postul de comandant al punctului de control Qalandia. Fuseseră, e drept, militari, dar începuseră să ridice glasul: contra Ocupației, umilirilor, omorurilor, torturii. Bassam stătea ca împietrit. Nu mai auzise vreodată un israelian să rostească acele cuvinte. Era sigur că veniseră într-un soi de misiune operativă. Informații, supraveghere, un complot ascuns. Îl nedumerea faptul că unul dintre ei, Yehuda, arăta a colonist. Îndesat, cu ochelari și cu barbă lungă. Pe creștet îi rămăsese urma tichiei. Yehuda fusese ofițer în Hebron. Începuse, a spus, să vadă totul într-o altă lumină, recrutările, operațiunile, toate discuțiile despre moralitatea armatei. Încruntat, Bassam s-a lăsat pe speteaza scaunului. De ce erau atât de stridenți israelienii? Ce fel de batjocură mai era și asta? Poate, și-a zis, era vorba de un fel de gândire dublă, ori triplă: israelienii erau știuți pentru asta, șahul lor hipnotizant, teatrul pe care-l jucau, întortocheat și nemilos.

Soarele s-a lăsat dincolo de măgurile abrupte. Unul dintre israelieni a dat să plătească consumația, însă Bassam și-a lăsat palma pe cotul lui și a luat nota.

– Ospitalitate palestiniană.

– Nu, te rog, dă-mi voie.

– Aici e casa *mea.*

Israelianul a încuviințat din cap și și-a lăsat în piept bărbia, palid la față. Cele două grupuri și-au dat mâna, și-au spus la revedere. Bassam a fost sigur că nu se vor mai vedea niciodată.

În seara aceea le-a căutat numele pe internet. Wishnitzer. Alon. Shaul. Folosiseră aceleași cuvinte în blogurile pe care le-a descoperit online: „inuman“, „tortură“, „regret“, „Ocupație“. A închis paginile și a pornit iarăși motorul de căutare, în caz de ceva: poate că, în vreun fel, i se umblase la computer. Îi credea în stare de orice. A căutat iarăși. Cuvintele rămâneau acolo. I-a trimis un mesaj lui Wishnitzer, anunțându-l că era gata să se întâlnească iarăși cu ei.

Câteva săptămâni mai târziu au luat cina la hotelul Everest. Doi dintre israelieni au comandat porumbel. S-au închinat pahare. Bassam l-a ridicat pe al lui, cu apă.

Începea să-și dea seama că singurul lucru pe care-l aveau în comun era că ambele părți, cândva, voiseră să ucidă oameni pe care nu-i cunoșteau.

Când a formulat asta cu glas tare, printre cei de la masă a trecut o undă de încuviințare. Înclinări lente din cap, o sporire a relaxării. I-a cuprins un fior colectiv. Soția mea Salwa, fiica mea Abir, fiul meu Muhammad. Apoi, de peste masă: fiica mea Rachel, bunicul meu Chaim, unchiul meu Josef.

Era o idee atât de simplă, încât l-a făcut pe Bassam să se întrebe cum de o ignorase atâta vreme: aveau și ei familii, pățanii, umbre.

După două ore și-au întins mâinile și au promis că vor încerca să organizeze o a treia întâlnire. Lumina cădea pieziș printre copacii înalți. Unii dintre israelieni erau preocupați încă de întorsul acasă: dacă nimereau din greșeală în zona A, ce-avea să se întâmple atunci?

– Nici o grijă, a zis Bassam, conduceți un timp în spatele meu, o să vă arăt, trebuie doar să vă țineți după mine.

Israelienii au hohotit, deloc în apele lor.

– Serios vorbesc. Dacă apare vreo problemă, o să mă ocup. O să apăs pe frână de trei ori. O apuc la dreapta, voi la stânga.

Au zăbovit încă jumătate de oră, la cafea, discutând ce nume puteau folosi dacă voiau să creeze o organizație împreună. Ceva cu clenci, provocator, însă totodată neutru. Ceva cu miez, dar care să nu jignească. Combatanți pentru Pace. Ar fi putut merge. Era contradictoriu.

Să fii combatant. Să te lupți să afli.

59

Pe pereții restaurantului erau fotografii cu păsări, fregate forfecând aerul de deasupra mării.

60

Zona A: administrată de Autoritatea Palestiniană, deschisă palestinienilor, interzisă, potrivit legii israeliene, cetățenilor israelieni. Zona B: administrată de Autoritatea Palestiniană, control de securitate comun cu Israelul, deschisă israelienilor și palestinienilor. Zona C: cuprinde coloniști israelieni și palestinieni în mare parte rurali, e administrată de israelieni și cuprinde toate așezările din Cisiordania.

61

Din contingentul israelian de la hotelul Everest făcea parte și fiul de douăzeci și șapte de ani al lui Rami, Elik Elhanan, care își făcuse serviciul militar într-o unitate de recunoaștere de elită.

La a doua întâlnire, Elik a vorbit despre răposata lui soră Smadar, ucisă într-un atentat sinucigaș la Ierusalim, însă povestea n-avea să fie pricepută pe deplin de Bassam decât la multe luni după aceea.

Bassam însuși ieșise din închisoare de doar câțiva ani. Abir era încă vie. Bassam nu-l cunoscuse pe Rami. Rami era membru în Cercul Părinților, Bassam deocamdată nu.

Toată confuzia aceea încă aștepta să se întâmple.

62

(Zona A, alcătuită din principalele orașe și sate palestiniene, împrejmuită, cârpită și securizată de zeci de puncte de control israeliene, patrulată de forțe palestiniene de securitate, însă deschisă în orice moment armatei israeliene.)

(Zona B, sub administrație civilă palestiniană, sub control de securitate israelian în cooperare cu poliția Autorității Palestiniene, în așa fel încât forțele de securitate palestiniene pot opera doar cu permisiune israeliană.)

(Zona C, cea mai întinsă, conținând mare parte din resursele naturale ale Cisiordaniei, controlată de Israel, cu responsabilitatea Autorității Palestiniene de a furniza educație și servicii medicale exclusiv palestinienilor, în vreme ce Israelul se ocupă exclusiv de securitatea și administrația populației de coloniști din peste o sută de așezări ilegale, cu nouăzeci și nouă la sută din teritoriu restricționat pentru rezidenții palestinieni în privința construcțiilor și dezvoltării, ceea ce face aproape imposibilă obținerea unei autorizații pentru orice fel de clădire sau rețea de apă potabilă.)

(Mai sunt zonele H1 și H2 din orașul Hebron din Cisiordania, unde optzeci la sută din oraș e administrat de Autoritatea Palestiniană și douăzeci la sută este controlat de Israel, inclusiv zone deschise exclusiv israelienilor și deținătorilor de pașapoarte internaționale, cunoscute drept „străzile sterile“.)

(Mai este zona E1, doisprezece kilometri pătrați de teren neconstruit și disputat/ocupat care se află lângă Ierusalimul de Est anexat, locuită de triburi de beduini și înconjurată de așezări israeliene încadrate în zona C.)

(Pe lângă ele, zona de demarcație, teritoriul dintre Linia Verde și Bariera de Separare, în Cisiordania, cunoscută și ca zona închisă, cunoscută și ca Țara Nimănui, aflată integral în zona C și populată îndeosebi de coloniști israelieni, accesibilă palestinienilor doar pe bază de permis.)

63

Dacă nu se pun la socoteală țipetele imediate de avertizare, nu se cunoaște exact cum, sau măcar dacă specii diferite de păsări comunică unele cu altele.

64

Lui Rami îi place senzația intrării în tunel cât încă mai este întuneric afară. Puțină alinare. E altfel decât în timpul zilei, când se simte absorbit de beznă. Acum, dimineața devreme, e aproape invers: pătrunde în lumină, așa fluorescentă cum e.

Motocicleta zumzăie pe banda de viteză. Trece în viteza a cincea, se apleacă un pic peste vehicul, atingând cu genunchiul rezervorul de combustibil. The Hollies. The Beach Boys. The Yardbirds. The Kinks.

Dimineața e răcoroasă, are în ea o răceală de final de octombrie. Întinde mâna și trage în jos fermoarul de ventilație al pantalonilor de motor, își strânge pe ghidon degetele înmănușate. Nu vede nimic în oglinda retrovizoare. Trece pe banda de viteză mai mică, păstrând constantă turația.

Lung de un kilometru, tunelul a fost săpat în munți cu explozibili, sub supervizarea unor ingineri francezi. Niște specialiști în excavații newyorkezi au fost aduși să supervizeze lucrările.

Tunelul trece pe sub orașul Beit Jala, contopindu-se parțial cu Calea Patriarhilor, străvechea rută biblică.

Rami iese la iveală dintre pereții de beton. E încă întuneric, și după câteva secunde trece pe lângă un panou de afișaj mare, roșu – în ebraică, arabă și engleză –, fără să se gândească la el nici o clipă.

INTRAREA CETĂȚENILOR ISRAELIENI ESTE INTERZISĂ

Motorul pufnește ușurel când mișcă ambreiajul. Va da ocol lacului și o va apuca pe drumul mărginaș în dimineața asta, pe lângă porțile galbene și dincolo de ele. Nu e neliniștit, nu-i e frică. E învățat cu asta: face drumul la Beit Jala cel puțin de două ori pe săptămână.

A mers cu viteză întreaga dimineață, dar îi plac momentele în care lucrurile încetinesc până aproape să se oprească și poate să simtă spațiul dimprejur, cu totul rămas în suspensie, ca într-un cadru în care singurul obiect mișcător este el.

Îl uluiește și acum cât impact poate avea o graniță: linia arbitrară trasată ici-colo, retrasată mai la distanță.

Nu se văd soldați, nu există grăniceri, nimic.

Șoseaua se înalță, urcă abrupt. Știe bine zona, gardul de sârmă ghimpată, mașinile mâncate de rugină, parbrizele prăfuite, casele tupilate, ghivecele atârnate cu flori de cerceluș, grădinile, clopoțeii de vânt făcuți din recipiente de gaz lacrimogen, cisternele negre de apă de pe acoperișurile blocurilor de locuințe.

Cândva, demult, drumurile erau cu mult mai ușor de străbătut. Chiar și în perioadele rele. Fără blocaje, fără permise, fără ziduri, fără trasee neaprobate, fără baricade apărute peste noapte. Te duceai și te-ntorceai. Sau nu. Acum s-au făcut un amestec haotic de asfalt, beton, stâlpi de iluminat. Ziduri. Puncte de control rutier. Baricade. Porți. Reflectoare. Senzori de mișcare. Încuietori electronice.

Nu e surprins de cei trei băieți palestinieni care par să apară ca din pământ. Primul apucă o bucată de ciment fărâmițat și pune talpa pe o anvelopă din marginea drumului ca și cum ar vrea să-și facă vânt de acolo. Băiatul e zvelt și agil. Ceilalți sunt mai mari, mai greoi, mai puțin îndrăzneți, se ațin pe marginea drumului. Cincizeci de metri, patruzeci, douăzeci, zece, până ce Rami aproape a ajuns în dreptul primului băiat. Dă drumul ambreiajului și mișcă mai aproape motocicleta, claxonează în tandem cu plesnetul sandalelor.

Picioare cafenii, tălpi albe. O cicatrice pe dosul gambei. O cămașă cu dungi albe și albastre. Vârsta lui Smadar. Ba chiar mai fraged.

Picioarele băiatului pistonează. Pieptul i se încordează sub foșnetul ușor al cămășii. Mușchii gâtului se contractă. Băiatul rânjește, o întindere de dinți albi. Șoseaua se înalță și mai mult. Sub un stâlp de iluminat cenușiu – cu becul galben încă licărind în lumina slabă a dimineții –, băiatul sloboade un țipăt și se oprește pe neașteptate, își azvârle brațele în aer, se răsucește, caută adăpost după o baricadă de beton.

În oglinda retrovizoare, ceilalți doi se pierd în ruinele de lângă șosea.

Rami nu-și dă seama dacă osteneala alergatului, placa de înmatriculare galbenă sau abțibildul lipit pe stânga, în partea din față a motocicletei – OLFDN ɪGЈCIIE⍰NMF –, l-au făcut pe puști să se oprească atât de iute.

65

ɪGЈCIIE⍰NCЈ MF OLFDN

Nu se va termina până ce nu stăm de vorbă.

66

Trece într-a treia ca să se adapteze la drumul tot mai abrupt.

Mai în susul dealului se află cabinetul de marcare a păsărilor de la Talitha Kumi, străzile în pante ascuțite, zidurile de piatră, centrul orașului, bisericile creștine, iconografia atentă, acoperișurile de tablă, casele înalte făcute din piatră de calcar care dau spre valea luxuriantă, spitalul, mănăstirea, micile teritorii de lumină și întuneric care se fugăresc prin vie, toți atomii zilei ce va să vină întinzându-i-se în față.

Astăzi, ca de cele mai multe ori, nu e decât o zi ca oricare alta: o întrunire cu un grup internațional – a auzit că ar fi șapte sau opt persoane – la mănăstirea Cremisan.

Virează în capătul străzii Ieslei.

67

În depărtare, deasupra Ierusalimului, dirijabilul urcă.

68

S-a ținut după dirijabil într-o duminică, acum un an, vreo două ore, supraveghindu-l, lăsându-se supravegheat, întrebându-se dacă putea găsi un șablon în mișcările lui.

A parcurs curbă după curbă, a trecut de indicator rutier după indicator rutier și, ajuns la țară, și-a parcat motocicleta pe platoul cu vedere la muntele Scopus, s-a așezat pe un zid scund de piatră, și-a umbrit ochii și a privit înainte, urmărind alunecarea dirijabilului prin văzduhul albastru. Auzise de la un prieten că era un balon meteorologic, care strângea date despre nivelul de umiditate și măsura calitatea aerului. Întotdeauna exista un adevăr de rezervă.

Și, într-adevăr, câți senzori avea? Câte camere video? Câți ochi pe cer, cătând spre pământ?

Rami avea adeseori impresia că în interiorul lui sălășluiau vreo nouă sau zece israelieni aflați în conflict. Cel nehotărât. Cel rușinat. Cel înamorat. Cel îndoliat. Cel care se minuna de născocirea dirijabilului. Cel care știa ce urmărește dirijabilul. Cel care urmărea la rândul său. Cel care se voia urmărit. Anarhistul. Protestatarul. Cel care se săturase până în gât de toată zgâiala.

Îl lua cu amețeli povara unei asemenea complicații, faptul de a fi atâția oameni deodată. Ce să le spună băieților lui când își începeau stagiul militar? Ce să-i spună lui Nurit când îi arăta manualele? Ce să-i spună lui Bassam când era oprit la puncte de control? Ce să simtă ori de câte ori deschidea un ziar? Ce să creadă când vuiau sirenele de Ziua Amintirii Holocaustului? Ce întrebări să-și pună de câte ori trecea pe lângă câte un bărbat purtând pe cap keffiyeh-ul arăbesc? Ce să simtă când băieții lui trebuiau să ia autobuzul? Ce să creadă când un șofer de taxi vorbea cu accent străin? Ce să-l îngrijoreze când se uita la știri? Ce atrocitate proaspătă pândea la orizont? Ce fel de pedeapsă îi aștepta? Ce să-i spună lui Smadar? „Cum e să fii moartă, prințesă? Poți să-mi spui? Mie mi-ar plăcea?“

Mai jos de el, pe pantă, niște tinerei treceau fără grabă, pe cai arăbești subțiratici. Băieții purtau pantaloni de doc albi, imaculați. Caii, sub ei, își încordau mușchii. Rami și-ar fi dorit să poată ajunge la ei cumva. Să se apropie, să schimbe o vorbă. Știau însă deja cine era după numărul de înmatriculare, *ce* era, doar după felul în care umbla. Și-ar fi dat seama oricum și după accent, chiar dacă le-ar fi vorbit în arabă. Un bărbat mai în etate, pe motor. Pielea lui alburie. Chipul deschis. Fricile ascunse. „Ar trebui să mă duc și să le spun. Ar trebui s-o apuc într-acolo și să mă uit drept în ochii lor. O chema Smadar. Floare de strugure. Înotătoare. Și dansatoare. Atât de înaltă era. Abia se tunsese. Avea dinții un pic strâmbi. Era la început de an școlar. Ieșise să-și cumpere cărți. Mergeam spre aeroport cu mașina când am aflat vestea. Dispăruse. Am știut. Eu și soția mea. Am știut. Am umblat de la spital la secția de poliție, apoi iarăși la spital. Nu vă puteți închipui cum este. Ușă după ușă. Apoi morga. Izul de dezinfectant. De nedescris. O puseseră într-un sertar de metal. O tăblie rece de metal. Și zăcea acolo. De vârsta voastră, nu mai mare. Exact ca voi. Haideți să fim sinceri, oameni buni. Pe voi vestea asta v-ar fi încântat. Ați fi sărbătorit. Ați fi chiuit de bucurie. Și eu, cândva, aș fi chiuit auzind o asemenea veste despre vreunul dintre ai voștri. Și despre tatăl vostru.

Și despre tatăl tatălui vostru. Ascultați-mă. Recunosc. Nu mă ascund după deget. Odată, demult. Ce credeți despre asta? În ce lume trăim? Ridicați privirea. Ne urmărește, ne urmărește pe noi toți. Uitați-vă acolo, sus."

Dirijabilul, după un timp, a început să-l apese, să se lase ca o mână ușoară pe pieptul lui, apoi tot mai tare, până ce Rami n-a mai vrut decât să găsească un loc unde să nu fie zărit. Adeseori era așa. Îl năpădea dorința de a se face nevăzut. De a înlătura totul cu o mișcare din dosul palmei. Să șteargă totul, cu totul. Tabula rasa. „Nu e războiul meu. Nu e Israelul meu."

„Arătați-mi, deci. Convingeți-mă. Puneți piatra la locul ei. Dați-mi-o înapoi pe Smadar. Cu totul. Oferiți-mi darul reîntoarcerii ei, bine cusută, drăguță și cu ochi negri. Asta-i tot ce cer. E prea mult? Și am terminat-o cu văietatul, cu bocitul, cu reproșurile. Niște copci venite din rai, asta-i tot ce cer. Și să fie adusă înapoi și Abir, pentru Bassam, pentru mine, pentru Salwa, pentru Areen, pentru Hiba, pentru Nurit, pentru toată lumea. Și, dacă tot v-ați apucat de asta, să le aduceți înapoi și pe Sivan, pe Ahuva, pe Dalia, Yamina, Lilly, Yael, Shulamit, Khalila și Sabah și Zahava, pe Rivka și Yasmine, pe Sarah, Inaam, Ayala și Sharon, Talia, Rashida, Rachel și Nina, pe Mariam, Tamara și Zuhal, pe Riva și pe toate celelalte, sub soarele ăsta fierbinte, ucigător. Cer prea mult? Chiar vi se pare prea mult?"

A simțit motocicleta gonind sub el cât s-a întors acasă. S-a dus în camera de lucru, a tras draperiile și și-a rearanjat fotografiile pe birou.

69

Smadar. Din Cântarea Cântărilor. Vița-de-vie. Deschiderea florii.

70

Abir. Un străvechi cuvânt arab. Parfumul. Mireasma florii.

71

O singură dată a fost oprit cu motocicleta. Auzise că drumul ocolitor dinspre Cisiordania era închis, era însă calea cea mai ușoară și rapidă spre casă. Ploaia cădea în averse grele, oblice. A riscat. Care era, până la urmă, cel mai rău lucru care i se putea întâmpla: să fie oprit, luat la întrebări, să fie întors din drum?

Avea, și o știa – chiar și la acea vârstă –, un rictus răutăcios, o față grăsuță, o privire molatică pe chipul palid. S-a lăsat pe motocicletă și a ambalat motorul.

Vehiculul a azvârlit în spatele lui o spuzeală de stropi.

Un reflector apărut pe neașteptate i-a trimis un fior de teamă pe șira spinării. A încetinit, s-a înălțat mai bine în șa. Vizorul căștii era încețoșat de picuri de ploaie. Reflectorul l-a cuprins. A frânat în revărsarea de lumină. Roata din spate a patinat nițel în ploaia uleioasă.

Un strigăt s-a insinuat în noapte. Soldatul de gardă tremura alergând prin ploaie. Lumina era împestrițată cu sulițele argintii ale ploii. Soldatul a îndreptat pușca spre casca lui Rami. Rami a coborât lent mâinile, a deschis vizorul, l-a salutat în ebraică, *shalom aleichem, shalom*, cu accent cât mai pronunțat, i-a arătat documentul de identitate israelian, a zis că locuiește în Ierusalim, că trebuie să ajungă acasă.

– Drumul e închis, domnule.

– Și ce să fac, să mă întorc *acolo*?

De pe patul puștii soldatului a căzut un strop.

– Înapoi, domnule, da, întoarceți-vă imediat, accesul e interzis pe drumul ăsta.

Rami simțise o oboseală neașteptată în oase.

– M-am pierdut, m-am rătăcit și tu vrei să mă întorc acolo, ești nebun? Uită-te la cartea de identitate. Sunt evreu. M-am rătăcit. Rătăcit, omule. De ce ai vrea, pentru numele cerului, să mă întorc pe unde am venit?

Pușca băiatului a zvâcnit sălbatic, înainte și înapoi.

– Întoarceți-vă, domnule.

– Ai luat-o razna, ce naiba? Crezi că am chef să mor? M-am rătăcit, am luat-o pe drumul greșit, asta-i tot.

– Domnule. Vă spun că e închis.

– Spune-mi o chestie…

– Ce?

– Care evreu în toate mințile s-ar duce de bunăvoie în Cisiordania?

Chipul băiatului arăta nedumerire. Rami a strâns ambreiajul, a ambalat motorul.

– N-ai decât, *habibi*, împușcă-mă dacă trebuie, eu mă duc acasă.

A observat o încruntătură apărând pe fruntea băiatului, o mică falie de confuzie când Rami a tras în jos vizorul, a aprins farul și și-a văzut de drum, cu trupul întreg contopit cu motocicleta, gândindu-se necontenit la arma ațintită asupra lui, la un posibil glonț izbindu-l în ceafă.

72

În ziua următoare, în biroul de la Cercul Părinților, a început să-i relateze lui Bassam întâmplarea cu punctul de control, dar s-a oprit brusc, amintindu-și pantoful albastru de lac propulsat prin aer și glonțul lovind craniul lui Abir. Nu mai avea nici un chef să-și istorisească pățania din ajun.

73

Vânzătoarei de la prăvălie i se spunea Baba Niesha, cu toate că nu avea decât treizeci și patru de ani. A auzit pocnetele. Unul, două, trei, patru. Scrâșnet de anvelope. Apoi, un moment, liniște. Mâinile i-au rămas pe tejgheaua lungă de lemn. După aceea au început țipetele: cele ascuțite ale elevilor, mai ales fete, lucru neobișnuit. Fetele, de obicei, erau tăcute. Niesha a întins mâna și a luat cheile din casa de marcat.

Afară, o busculadă. Un copil pe trotuar. Fustă albastră. O bluză albă de bumbac, cu guler. Un pantof ieșit din picior. Niesha s-a lăsat în genunchi. Știa numele copilei. S-a plecat spre ea să-i verifice pulsul.

– Trezește-te, Abir, trezește-te.

Țipetele continuau să răsune. Trecătorii se adunau buluc în jurul fetei. Era inconștientă. Bărbați și femei au început să-și verifice telefoanele, căutând semnal. Umbla vorba că traficul fusese blocat de soldați, la celălalt capăt al șoselei. Nu se permitea trecerea nici unui vehicul: nici ambulanțe, nici poliție, nici paramedici.

– Trezește-te, trezește-te.

Minutele se scurgeau. O învățătoare tânără traversa văitându-se sensul giratoriu. În cele din urmă, o rablă de taxi a oprit. Șoferul, un tânăr, a fluturat brațele. Pe porțile școlii ieșeau puhoaie de copii.

Niesha a ajutat ca Abir să fie ridicată de la pământ și îndesată pe bancheta din spate a taxiului. Și-a făcut loc și ea în spațiul dintre banchetele din față și din spate, ca să nu lase copilul să se rostogolească de-acolo. Șoferul s-a uitat peste umăr și a pornit mașina. Cineva aruncase înăuntru pantoful pierdut. Niesha l-a pus în piciorul lui Abir. I-a simțit căldura degetelor. A știut pe dată că n-o să uite în veci căldura surprinzătoare a cărnii.

Taxiul a pornit în goană către mijlocul pieței. Vestea dăduse deja ocolul Anatei și Shu'fatului. Se auzeau strigăte din moschei, de la balcoane, de pe străzile mărginașe. Copiii alergau pe alei, îndreptându-se spre școală. Șoferul

nu frâna decât la limitatoarele de viteză. A ajuns în îmbulzeala din partea cealaltă a pieței. Și-a proptit palma pe claxon. Mașinile din jur i s-au alăturat în simfonia asta drăcească.

Niesha era întinsă pe podeaua mașinii, mai jos de Abir, cu brațele întinse, ținând nemișcat capul fetei. Pleoapele lui Abir zvâcneau. Nu scotea nici un sunet. Pulsul îi era lent și neregulat. Niesha i-a atins iarăși degetele de la picioare. Se răciseră.

Geamurile mașinii erau coborâte. Afară se auzea mugetul megafoanelor. Se desfăceau flamuri. Se pregătea o revoltă. Mașina a țâșnit înainte. Șoferul a invocat numele lui Allah. Tumultul răsuna în urechile Nieshei.

Clădirea spitalului era joasă, lunguiață și ponosită. O echipă medicală aștepta pe trepte. Niesha. Niesha a luat palma de pe capul lui Abir și a deschis portiera din spate înainte ca taxiul să fi oprit. S-au auzit strigăte, cerând o targă. Pe treptele spitalului era o învălmășeală turbată.

Niesha s-a uitat cum dispărea targa într-o mlaștină de halate albe. Erau zile ale lințoliilor mici: văzuse o mulțime, purtate pe străzi.

Și-a amintit deodată că uitase să încuie ușa magazinului. Și-a dus la ochi încheietura brațului și a început să plângă.

74

Camerele montate în dirijabil s-au rotit la distanță și lentilele au licărit. Deasupra Anatei se roteau deja elicoptere.

75

Dedesubt, *shebab*, tinerii, aruncau cu pietre. Nimereau pe acoperișuri, ricoșau din stâlpi, făceau să zăngănească cisternele cu apă.

76

În ziua în care a fost omorâtă Smadar, camerele de filmat ale televiziunilor au ajuns înaintea ambulanței ZAKA.

Rami a văzut o parte din filmări la mai mulți ani după aceea, într-un documentar: restaurantul în aer liber, lumina după-amiezii, corpurile sfârtecate, scaunele răsturnate, picioarele de masă, candelabrele sfărâmate, fețele de masă stropite, trunchiul retezat al unuia dintre atentatori, ca o bucată de statuie grecească, în mijlocul străzii.

Chiar și ascultatul cu ochii închiși era de nesuportat: tropăitul grăbit al pașilor, sirenele.

La sfârșitul vizionării și-a dat seama că-și încleștase atât de tare mâinile, încât unghiile îl zgâriaseră până la sânge.

Ar fi vrut ca realizatorii filmului să se strecoare cumva în interiorul timpului și să-l deruleze înapoi, să inverseze cronologia, s-o călăuzească într-o direcție cu totul diferită – ca o povestire de Borges –, astfel încât lumina să strălucească mai tare, scaunele să fie îndreptate, strada să-și recapete ordinea, cafeneaua să fie intactă, iar Smadar să pășească iarăși pe trotuar, cu părul tuns scurt, bumbul în nas, la braț cu prietenele de la școală, țopăind pe lângă cafenea, dând din mână în mână walkmanul, simțind cu putere în nări mirosul de cafea, prinsă în banalitatea nepăsării față de ceea ce avea să urmeze.

77

Cerul era de un albastru radiant. Caldarâmul era înțesat cu mușterii de septembrie. Muzica susura în difuzorul cu husă de rafie. Exploziile distruseseră sonorizarea. Tăcerea, apoi, fusese stranie, un interval împietrit până ce strada erupsese în țipete.

78

În aramaică, *talitha kumi* înseamnă: „Ridică-te, fetițo, ridică-te“.

79

Atentatorii se îmbrăcaseră în veșminte femeiești, cu centurile explozive prinse în talie. Se bărbieriseră cu grijă și își ascunseseră fețele după șaluri.

Proveneau cu toții din satul Assira al-Shamaliya din Cisiordania. Era, pentru doi dintre ei, întâia oară când puseseră piciorul în Ierusalim.

80

Jorge Luis Borges, ajungând să cutreiere cu ghizi prin Ierusalim, la începutul anilor ’70, a declarat că nu mai văzuse un oraș care să aibă o asemenea lumină limpede, arzătoare. A ciocănit cu bastonul de lemn în pietrele din caldarâm și în zidurile clădirilor, ca să-și dea seama cum ar putea să fie pietrele străvechi.

„Pietrele“, a zis apoi, „sunt roz precum carnea.“

Îi plăcea să străbată cartierele palestiniene, să se plimbe prin sukuri ca un povestitor orb tratat cu deosebită considerație. Printre arabi a existat mereu o tradiție a orbilor. Imamul din piață. Abdullah ibn Umm Maktum. Al-Ma'arri. Cei care erau *basir*, văzători în inimi și în minți. Felul lor de a vedea, felul lor de a istorisi.

Mulțimi de bărbați tineri se țineau după Borges, cu mâinile împreunate la spate, așteptând un prilej de a intra în vorbă cu faimosul scriitor argentinian, cu *rawi*. Borges purta un sacou cenușiu, cu cămașă și cravată, chiar dacă era cald. I se dăruise un fes roșu ca dar de bun venit. Îl purta fără pic de stinghereală.

Când se oprea, cei din jur se opreau și ei. Se bucura de zarva ulicioarelor, de fâlfâitul rufelor puse la uscat, de bătaia aripilor porumbeilor, de nălucile care stăruiau în preajmă. Îi plăceau mai ales prăvălioarele de suvenire din Orașul Vechi, unde putea să-și aleagă din tăvi talismane mărunte și să încerce să le spună povestea doar din felul în care le simțea în palmă.

Borges s-a așezat să bea cafele prin localuri mici, în fumul și bolborositul narghilelelor, ascultând povești străvechi cu ciocârlii și elefanți, cu străzi care șerpuiesc la nesfârșit, cu stâlpi care conțin toate sunetele universului, cu bidivii înaripați, cu piețe de legendă unde singurele lucruri de vânzare erau poeme caligrafiate de mână pe suluri care se întindeau la infinit.

81

Când sunt cu tine și când nu sunt cu tine e singurul fel în care pot măsura timpul.

Borges

82

Sivan Zarka, de paisprezece ani, a fost aruncată în aer împreună cu Smadar. Părinții ei erau francezi: locuise cândva în Algeria. Se mutaseră recent la Ierusalim, unde Sivan și Smadar învățau la liceul din Rehavia. Yael Botvin avea tot paisprezece ani. Abia începuse clasa a noua la Academia Israeliană de Arte și Științe. Făcuse *aliyah* din Los Angeles cu părinții, cu opt ani în urmă. Rami Kozashvili avea douăzeci de ani. Muncea ca lucrător comercial în bazarul Yehuda, unde vindea îmbrăcăminte sport. Emigrase din Georgia, de pe teritoriul Uniunii Sovietice. Eliahu Markowitz, funcționar, iubitor de cărți și

pacifist, avea patruzeci și doi de ani. Familia lui provenea de pe coasta românească a Mării Negre.

83

Să faci *aliyah*: să te înalți.

84

Markowitz mânca de prânz într-un local în aer liber, împreună cu fiul său de unsprezece ani. Băiatul a fost aruncat în spate, însă căderea i-a fost atenuată de un palmier în ghiveci aflat în fața ferestrei.

85

Atât de adesea, cugeta Rami, banalul ne poate salva.

86

Când Rami s-a întors din Războiul de Yom Kippur – cu părul crescut, ochi albaștri, extenuat –, a început să lucreze ca ilustrator, concepând postere pentru cei de dreapta, pentru cei de stânga, pentru cei de centru. Sfida categorisirile. Nu-i păsa. Dacă frică voiau, poftim frică. Voiau sclipici, le dădea sclipici. Controversă, naționalism, pesimism – de toate pentru toți. Schmaltz, la fel: nici o problemă, era în stare să furnizeze cu ușurință un potpuriu de tâmpenii. Un pumn ridicat pentru noul Israel. O frontieră extinsă de la Nil până la Eufrat. Un copil făcând ochii mari. O uitătură sinistră. O turturică rănită. Un picior lung, elegant. Absolut orice. Un desen isteț, unul grosolan, unul explicit, nu-i păsa, nu avea criterii. Nu era afiliat nici unui partid. În mod clar, nu era de partea nimănui. O casă, o familie, să nu fie deranjat: o viață *israeliană*, asta voia. O slujbă bună, o ipotecă, o stradă sigură, înverzită, fără bătăi în ușă, fără apeluri telefonice la miezul nopții. Voia lucruri spectaculos de banale. În viața asta, cel mai rău lucru cu putință ar fi fost să stea la coadă în fața gheretei cu falafel, să i se dea restul greșit la magazinul de brânzeturi, să nu-i aducă poștașul corespondența. Rami făcea ce știa mai bine: desene, sloganuri, provocări întruchipate din pensulă și creion. Și-a întemeiat propria firmă. Publicitate și design grafic. Îl încânta să-și înfoaie penele. Cam toată lumea îl agrea – și dacă nu, râdea de asta cu hohote, mereu clovn, păcălici, jonglând pe

muchie. A cunoscut-o pe Nurit: o frumusețe. Focoasă. Roșcată. Liberală. Nu-i păsa ce credeau alții. Minte brici. De familie bună. Fiică de general, o pionieră, o excentrică de viță veche. Extrăgea oxigenul din aer. El era mai din topor, mai necioplit, mai proletar, însă ei îi plăceau șarmul lui, umorul lui înțepător, abilitatea de a face un cuvânt să scapere. Era nechibzuit. O făcea să râdă. N-avea de gând să-i dea drumul. Ea era cu mintea, el, cu instinctul. A curtat-o, i-a scris, a desenat pentru ea. Era pacifistă. I-a trimis trandafiri roșii. Nurit i-a returnat, cerând albi în loc. Era pălit de amor. În armată fusese mecanic de tancuri. I-a reparat tatălui ei mașina. Generalul și-a dat încuviințarea. S-au cununat la Nurit în casă. Au adus un rabin pentru ceremonie. Au spart împreună paharul. *Mazal tov* a răsunat prin odăi. Și-au avut cele optsprezece minute de *yichud*, că doar așa era tradiția, de ce nu? Anii au prins să se rostogolească. Au avut copii: unu, doi, trei, patru. Frumoși de picau. Ștrengari. Un pic cam sălbăticuți cu toții. Mai ales Smadar. Un ghem de energie, o lentilă: era numai focalizare și ardere. Băieții, la fel – Elik, Guy, Yigal –, aveau cu toții ochii mamei lor. „Ochi de tigru“, așa le spunea, după o poezie englezească pe care și-o amintea neclar. Au fost ani extraordinari. Lui Rami îi umbla mintea. Era de-o istețime tăioasă. Nițel sardonic atunci când era nevoie să fie. A cunoscut politicieni, artiști, jurnaliști. A fost invitat la petreceri. Ierusalim. Tel Aviv. Haifa. A făcut-o pe bufonul. Au început să-i placă motocicletele. Și-a cumpărat o geacă de piele. A venit acasă cu rochii colorate și eșarfe, daruri pentru Nurit. Ea a râs de lipsa lui de gust, l-a sărutat. Și-a lăsat părul să-i cadă pe umeri. O auzea, la petreceri, de vorbă cu amicii profesori. „Ocupație“ încolo, „Ocupație“ încoace. „Ah, soția mea, liberală, o frumusețe.“ Scria articole. Nu se reținea. Spunea ce avea chef să spună. Îi dădea un fior delicios. Îi forța limitele. Plămânii lui aproape că plesneau. Au fost mai multe războaie, așa-i, dar războaie sunt mereu, nu-i așa, ăsta era prețul pe care trebuiau să-l plătească cu toții. Izbutea cumva să navigheze prin toate acestea, cu un ochi deschis și amândoi ochii închiși. Vigilență, acesta era cuvântul de ordine. Vigilență. Știa ce trebuie făcut, deși nu-i plăcea. Să se uite după fețe negricioase în autobuz. Să știe mereu în ce direcție este ieșirea. Dacă autobuzul arab e în spatele tău, în trafic, roagă-te să ai verde. Evaluează cât de pronunțat e accentul. Fii cu ochii în patru după cămăși și pantofi de sport ieftini. Nu uita să cauți cu privirea praful de pe încălțăminte. Nu avea prejudecăți, zicea, era ca oricine altcineva, făcea ce e logic, făcea ce e practic, nu voia decât să aibă parte de liniște, să nu fie tulburat. Citea ziarele, cică, tocmai ca să ignore știrile. Era

singura cale de a o scoate la capăt. Nu voia să fie pironit la pământ. Voia să-și păstreze libertatea. Putea să dezbată cu oricine, oricând, din orice poziție. Era, până la urmă, israelian: s-ar fi certat, la nevoie, și cu sine însuși. Totul avea de-a face cu apetitul. S-a ales cu o bărbie dublă, a devenit tot mai corpolent. Drapele nu înălța, însă, ca toată lumea, lua poziție de drepți în fiecare Zi a Amintirii. Munca îl susținea. Îi mergea bine. Avea parte de onorarii generoase. A început să câștige dublu, apoi triplu. Cu cât cerea mai mult, cu atât mai mult avea de lucru. Șipuri de argint. Boluri de sticlă. Trofee. Gemeau rafturile de ele. Ajunsese să conceapă jumătate din panourile publicitare din Ierusalim. Telefonul nu se mai oprea din sunat. Copiii creșteau. Băieții erau plini de energie. Smadar era un pistol, un foc de artificii. Îi plăcea mult să alerge prin casă. Dansa pe mese. Făcea roata prin grădină. Își julea genunchii. Și-a spart un dinte. Chestii de fete. A trecut timpul. Bacalaureat. Teatru. Apoi serviciul militar – lui Nurit nu-i plăcea defel, însă Elik, băiatul cel mare, s-a dus oricum. Cu bocancii lustruiți, învârtindu-și pe un deget bereta. Era lucrul care se cerea făcut. Refuzul înrolării însemna să izolezi. Să izolezi însemna să pierzi. Iar să pierzi era un lucru ne-israelian. Ținea pur și simplu de datoria ta. Rami accepta asta: o făcuse și el, aveau și fiii lui s-o facă, ba chiar, la un moment dat, avea s-o facă și fiica lui. Rami a făcut poze cu Smadar îmbrăcată în uniforma bunicului, cu bereta roșie a fratelui ei pe cap, și-au râs cu toții când a început să bată pas de defilare prin cameră.

Peste ani avea să-și descrie viața drept o existență în bulă, un trai în cămașă descheiată la gât, un rol într-o melodie a celor de la Talking Heads.

87

Sunetul rulmenților sertarului de metal rece. Alunecarea galoșilor de plastic pe gresia lucioasă a podelei. Fâșâitul slab al ușii răcitorului închizându-se în spate. Morga, apoi, tăcută la trecerea lui Rami.

88

Și s-ar putea să te întrebi: Ce casă frumoasă e aceea?
Și s-ar putea să te întrebi: Încotro duce autostrada?
Și s-ar putea să te întrebi: Greșesc, am dreptate?
Și s-ar putea să te întrebi: Vai, Doamne, ce-am făcut oare?

89

Primii câțiva ani după atacul cu bombă, Rami a început să-și facă probleme că se repeta. Trebuia câteodată să spună povestea lui Smadar de câte două și trei ori pe zi. Prima oară dimineața, la școală. Apoi după-amiaza, la sediul Cercului Părinților. Și încă o dată seara, într-o sinagogă, un cămin cultural sau o moschee. Să le-o relateze unor pastori. Imami. Rabini. Reporteri. Cameramani. Copii de școală. Senatori. Vizitatori din Suedia, Mexic, Azerbaidjan. Oameni îndoliați din Venezuela, Mali, China, Indonezia, Rwanda, veniți în pelerinaj la locurile sfinte.

Uneori – pe la început, înainte să recunoască față de el însuși că aceste repetiții deveneau confortabile – se trezea că se oprește în mijlocul propoziției, întrebându-se dacă nu cumva spusese același lucru de două ori pe parcursul a câtorva minute, adică nu doar o repetare a mesajului, ci folosirea exact a acelorași cuvinte în șir. Cu aceeași intonație, aceeași expresie facială, de parcă ar fi redus cumva istorisirea la ceva mecanic, la un ritm cotidian. Îl deranja gândul că ascultătorii l-ar fi putut socoti o moară stricată, prins în circuitul nesfârșit și aidoma al durerii sale. Mai târziu își dădea seama că lăsase pe dinafară părți mari din ce și-ar fi dorit cu adevărat să rostească.

Îl scăldau fiori reci la gândul că ar fi putut părea fraudulos, teatral, cu un discurs învățat pe de rost. De parcă povestea lui ar fi fost o marcă, un clip publicitar menit repetiției. Simțea cum îi dogorește fața. Palmele îi asudau. La a doua sau a treia relatare a zilei se trezea ciupindu-și pielea antebrațului ca să se smulgă din toropeală, să se asigure că nu bătea aceiași câmpi. *Mă numesc Rami Elhanan. Sunt tatăl lui Smadar. Familia mea s-a stabilit la Ierusalim cu șapte generații în urmă.*

Se întreba cum procedează actorii. Cum e să spui aceleași lucruri cu simțire, spectacol după spectacol. Ce fel de exercițiu necesită asta? O dată pe zi, de două ori când e matineu. Cum pot, în acea nesfârșită repetare, să păstreze puterea cuvintelor? Cum reușesc să mențină povestea vie?

Însă cu cât o făcea mai mult – și cu cât povestea căpăta o formă mai singulară –, cu atât își dădea mai mult seama că nu contează. Exista mereu un final pentru monologul actoricesc, o știa bine, dar el nu avea parte de un asemenea final. Nu-l chema nimeni la rampă. Nu avea parte de ovații. De vreo scenă grandioasă de sfârșit. Nu putea ieși pe ușa actorilor cu pardesiul pe el și gulerul ridicat. Nu erau alei încadrate de felinare. Nici stropi de ploaie căzând

pe caldarâmul cenușiu. Nu-l așteptau dimineața cronicile din ziare. Nici admiratori în delir.

Nu era un spectacol, și-a dat seama într-un târziu. Ce făcea el era un început fără sfârșit. Nimic teatral în asta. Putea face din relatarea lui ce voia, rai sau iad. S-a adâncit în repetiție: binecuvântarea și blestemul lui.

Le-a vorbit academicienilor, artiștilor, elevilor, israelienilor, palestinienilor, germanilor, chinezilor, a vorbit oricui voia să-l asculte. Grupuri creștine. Savanți suedezi. Delegații ale poliției sud-africane. Țara lui era, le spunea, zugrăvită pe-o pânză de-un cot. Israelul putea încăpea cu totul în granițele statului New Jersey. Cisiordania era mai mică decât Delaware. În spațiul ocupat de Londra puteau fi înghesuite patru Fâșii Gaza. O sută de Israeluri puteau fi amplasate în interiorul Argentinei, și tot ți-ar fi rămas loc de niște pampas. Israelul și Palestina, împreună, erau cât o cincime din Illinois. Un spațiu infinitezimal, da, însă cu ceva pulsând în centru, ceva excesiv, original, nuclear. Îi plăcea cuvântul ăsta, „nuclear". Atomii relatării lui bușindu-se unii în alții. Forța a ce voia să spună. Erau ocazii când i se părea că a pășit în afara lui, că levitează undeva și se uită la el însuși, însă nu avea importanță: stabilise acum legătura cu cuvintele, erau ale lui, le deținea, erau rostite cu un scop. Voia să-și trezească din somn spectatorii. Voia să-i vadă tresărind. O clipită doar. Să vadă un ochi deschizându-se, ori o sprânceană ridicată. Era destul. O fisură în zid, spunea. Un grăunte de îndoială. Orice.

Când vorbea, o vedea pe Smadar ca aievea. Fața ovală. Ochii ei căprui. Râsul ei ferit. Într-o grădină. În Ierusalim. Cu bentiță albă în păr.

90

În curând au ajuns să se întâlnească aproape zi de zi. Asta, mai mult decât locurile de muncă, devenise ocupația lor principală: să spună povestea celor întâmplate cu fetele lor. Rami și-a lăsat compania de design grafic pe mâinile partenerului său. Bassam și-a redus orele de lucru la Ministerul Sporturilor și la Arhivele Palestiniene. Cei doi au început să lucreze oficial la Cercul Părinților. Li se plătea un salariu minim. Călătoreau ori de câte ori puteau. Se întâlneau cu filantropi. Țineau conferințe pe la fundații. Luau cina cu diplomați. Vorbeau la școli militare. Își purtau cu ei istoriile.

Nu conta că repetau iarăși și iarăși aceleași vorbe. Știau că cei cărora le vorbeau le auzeau pentru întâia oară: la începutul propriilor lor alfabete.

91

Pe Rami îl surprindea uneori că putea să găsească în adâncul său feluri mereu noi de a spune același lucru. O făcea prezentă continuu pe Smadar, știa prea bine. Ceva tăios și arzător îi pătrundea în piept, despicându-i-l și mai mult încă.

O dată sau de două ori, la conferințe, ridicase ochii și văzuse uimirea de pe chipul lui Bassam, de parcă noua frază i-ar fi spart și lui coșul pieptului.

92

Forța exploziei de pe strada Ben Yehuda a propulsat-o prin aer.

93

Uneori cred că a făcut autostopul spre paradis.

94

Încă aud alunecarea rulmenților la acea masă rece de metal.

95

Legile fizicii i-au răpit înălțarea.

96

Bassam ținea în minte, suspendate, diverse piese, le încerca de mărime, le aranja iar și iar, le sucea, jongla cu ele, le zdruncina liniaritatea.

Îi plăcea să-și relaxeze audiența. „Am stat șapte ani la închisoare, apoi m-am însurat.“ „Vreți să știți cum e cu Ocupația? Gândiți-vă la șase pușți în două dormitoare.“ „Hei, cine în toate mințile l-ar pune de șase pe tipul care șchioapătă?“

La început, grupurile nu știau cum să reacționeze la glumițele lui. Lumea se foia, își ferea privirile. Însă avea ceva magnetic și reușea, ușor-ușor, să-i atragă iar de partea lui. „Sunt singurul tip care s-a dus în Anglia“, zicea, „și i-a plăcut vremea.“

Avea un accent pronunțat. Cuvintele i se rostogoleau în gură. Vorbea însă domol, muzical. Cita poeți: pe Rumi, Yeats, Darwish. Nu conta dacă pe

alocuri fragmenta narațiunea: pentru el era mai degrabă un cântec decât o relatare, voia să ajungă la ritmul său cel mai profund.

97

O structură osoasă din capătul traheii – sirinxul – are un rol esențial pentru aparatul fonator al păsărilor. Cu sacul de aer care-l înconjoară, sirinxul face să rezoneze undele sonore create de membranele peste care pasărea împinge aer cu putere. Înălțimea trilului depinde de tensiunea aplicată asupra membranelor. Volumul e controlat de forța expirației.

Pasărea poate să-și controleze separat două părți ale traheii, astfel încât unele specii sunt în stare să producă două note distincte în același timp.

98

Serile, Rami îi citea lui Smadar din *O mie și una de nopți*, versiunea pentru copii, în ebraică.

Ea asculta tremurând ușurel din pleoape. Sindbad Marinarul. Julnar cel Născut pe Ape. Ali Baba și Cei Patruzeci de Hoți. Aladdin și Lampa Fermecată.

Smadar izbutea mereu să rămână trează cam trei sferturi din poveste.

99

Se spune că anumite specii de păsări izbutesc să doarmă în timp ce zboară. O fac în reprize scurte, câte zece secunde, de obicei după lăsarea nopții. Pasărea își poate odihni o parte a creierului, în vreme ce partea cealaltă își continuă vigilența ritmică, împiedicând-o să se izbească în vreo surată zburătoare și rămânând atentă la prădători.

100

O fregată poate rămâne în aer vreme de două luni întregi, fără să atingă nici pământul și nici apa.

101

Într-o după-amiază, într-un suk pe pe strada Al-Zahra, Borges le-a spus ascultătorilor săi că *O mie și una de nopți* poate fi comparată cu crearea unei

catedrale ori a unei moschei arătoase și că se situează poate la un nivel superior al sublimului, fiindcă, spre deosebire de o catedrală ori moschee, nici unul dintre autorii sau creatorii săi – constructorii, adică – nu era conștient că-și aducea obolul la edificarea cărții. Poveștile fuseseră adunate în epoci diferite, în puzderie de locuri, Bagdad, Damasc, Egipt, Balcani, India, Tibet, ba și din alte surse, precum *Poveștile Jataka* și *Katha Sarit Sagara*, apoi repetate, filtrate, traduse mai întâi în franceză, apoi în engleză, iarăși schimbate și trecute mai departe, intrând în alte și alte tradiții.

Poveștile au existat mai întâi de sine stătător, a zis Borges, și abia apoi au fost puse laolaltă, întărindu-se unele pe altele, o catedrală infinită, o moschee din ce în ce mai vastă, o totalitate extinsă multidirecțional.

Era ceea ce Borges numea infidelitate creativă. Timpul apare înăuntrul timpului, înăuntrul altui timp.

Cartea asta, a zis, e atât de vastă și de imposibil de epuizat, că nici măcar nu e necesar s-o fi citit, de vreme ce există deja ca parte inseparabilă a memoriei inconștiente a omenirii.

102

Ajunseseră atât de apropiați, încât după o vreme Rami a simțit că și-ar fi putut termina unul altuia poveștile.

Numele meu este Bassam Aramin. Numele meu este Rami Elhanan. Sunt tatăl lui Abir. Sunt tatăl lui Smadar. Familia mea locuiește de șapte generații în Ierusalim. M-am născut într-o peșteră de lângă Hebron.

Cuvânt cu cuvânt, pauză cu pauză, respirație cu respirație.

103

Pregătirile pentru înmormântarea lui Smadar au fost făcute imediat. Telefoane. E-mailuri. Telegrame.

Obiceiul evreiesc cere ca un trup să fie înhumat cât mai curând cu putință, cu toate mădularele și organele: se consideră că sufletul, până la băgarea corpului în pământ, nu-și poate găsi odihna.

104

La fel și în tradiția musulmană, deși poliția nu a înapoiat de la început familiei cadavrele celor trei atacatori cu bombă.

Au rămas, niște ani după aceea, în saci albaștri de plastic, într-un refrigerator încuiat al morgii din Ierusalim.

105

Unele porțiuni mici de pe tavanul Capelei Sixtine au fost lăsate intenționat neatinse, pentru ca generațiile viitoare să înțeleagă restaurările succesive.

La începutul secolului al XVI-lea, dâre de salpetru începeau să se ivească prin fisurile tavanului. S-au tot mărit și-au început să se întindă peste fresce: depozite cristaline arătând ca niște mici formațiuni pietroase.

Artistul italian Simone Lagi – sperând să prevină dezintegrarea picturilor murale – și-a petrecut o bună parte din viață curățând secrețiile cu cârpe moi de bumbac și cu felii de pâine umezită.

Peticele de tavan neatinse arată ce s-ar fi putut întâmpla dacă lucrarea ar fi fost lăsată în pace.

106

Chimistul sirian Hasan al-Rammah, care a trăit în secolul al treisprezecelea, descrie procesul de fabricare a prafului de pușcă: salpetrul era fiert și amestecat cu cenușă de lemn pentru a se obține nitrat de potasiu, care era la rândul lui uscat și amestecat, devenind explozibil. Praful de pușcă era numit în arabă Zăpada Chinezească.

107

În secolul al nouălea, chinezii au creat accidental amestecul exploziv – 75 de părți salpetru, 15 părți cărbune, 10 părți sulf – în timp ce căutau elixirul vieții.

108

Alți șapte au fost uciși pe strada Ben Yehuda. O mulțime de oameni au fost răniți. Girofarurile aruncau pâlpâiri albastre și roșii pe clădirile de piatră albă. Noaptea era răscolită de voci răstite.

Paramedicii ZAKA au fost chemați – *mayday mayday mayday* – și au ajuns la câteva minute de la deflagrație, pe scutere și în mașini. Cu bărbi lungi. Purtând pe creștete kippah. Cu ciucurii, tzitzit, atârnând. S-au pus pe treabă în vestele lor portocalii, cu mănuși de latex, alături de poliție și de Magen David Adom, serviciul național de urgențe medicale.

Bezna nopții începea să se lase. I-au ajutat mai întâi pe cei vii. Deși erau bărbați mătăhăloși, se mișcau ușor, siluete cu mișcări controlate. S-au aplecat peste victime, le-au șoptit vorbe de alinare celor care trăiau încă, atenți să nu calce în pojghița de sânge.

După ce toți răniții și muribunzii au fost duși la spital, cei din ZAKA și-au început adevărata corvoadă: de a aduna laolaltă corpurile făcute bucăți, în vederea înmormântării. S-au oprit o clipă, un moment de concentrare zămislit din repetiție. O formă de rugăciune. Și-au dat semnalul unii altora cu înclinări ale capului, și-au întors vestele pe dos, trecând la galbenul de legiști, și-au tras pe mâini perechi proaspete de mănuși, și-au pus botoșei noi peste pantofi.

S-au apucat în tăcere de treabă. În grupuri mici. S-au răspândit iuți și eficienți printre rămășițele umane împrăștiate. Un deget. Un lob de ureche. O labă a piciorului, încălțată, sprijinită, aproape cu neobrăzare, de un tomberon.

Au scos grilajele șanțurilor de scurgere, au cercetat capacele gurilor de canal, au deschis cu forța ușile blocate. Au prefirat sticla și molozul, căutând semne de viață ori de carne umană. Cu clești lungi, au scos un deget mare dintre cioburi. Au extras șrapnele însângerate din parbrize, au verificat cu lanternele pe sub mese, s-au suit în copaci ca să descojească de pe crengi pielea victimelor, au adunat cartilaje de pe indicatoarele rutiere, au vârât intestine încolăcite înapoi în trunchiuri umane retezate, au absorbit cu dispozitive portabile tot ce era lichid de pe pavaj.

Umbrele celor de la ZAKA se contopeau parcă sub lumina intensă a reflectoarelor. Un om înaintând pe stradă, devenind următorul, apoi iarăși următorul. O formă de comunicare fără zarvă, abreviată.

Au asamblat la loc cadavrele pe folii de plastic alb, le-au vârât în saci și le-au încredințat poliției israeliene. Erau meticuloși. Riguroși. Precișii. S-a avut grijă îndeosebi ca sângele victimelor și cel al atacatorilor să nu se amestece.

În nici două ore își terminaseră treaba.

S-au întors apoi la scutere, cu brațele atârnându-le parcă un pic prea departe de corpuri, de parcă mâinile le-ar fi fost expuse vreunei substanțe contaminante. Unul a spălat o dâră de sânge care se îmbibase într-un ciucure rătăcit. Altul s-a aplecat să-și scoată galoșii de plastic de pe pantofi. I-a așezat grijuliu într-o altă pungă de plastic. Și-au aranjat îmbrăcămintea oglindindu-se în cutiile metalice agățate în dosul scuterelor, și-au pus căștile și s-au dizolvat iarăși, într-o mută tristețe, în tumultul orașului.

N-au zăbovit, nu s-au apucat de rugăciuni. Nici un ritual. Nici o concluzie. Era datoria lor. Atâta tot.

Pentru asta se scriseseră Scripturile.

109

Seelonce feenee.

110

Doi dintre cei de la ZAKA s-au întors pe scutere, de dimineață, să culeagă un glob ocular care le scăpase.

Ochiul fusese observat de un bărbat mai în etate, Moti Richler, care în zori își coborâse privirea pe strada Ben Yehuda, din apartamentul său de la etaj, și văzuse crâmpeiul de carne zăcând pe copertina înaltă, albastră a cafenelei Atara.

De pupilă era încă atașat firul lung al unui nerv optic.

111

Felul în care funcționează ochiul uman e considerat încă de cercetători la fel de misterios precum complexitatea modelelor de migrație a păsărilor.

112

Din cauza degenerării maculare provocate de vârstă, pacientul se alege cu o pată oarbă centrală și, de obicei, nu mai poate vedea obiecte decât cu coada ochiului. Tot ce e în centrul câmpului vizual pare întunecat. Pacientul sesizează contururi, restul devine un cerc nedeslușit. Dacă s-ar uita la o țintă pentru darts, n-ar putea să-i vadă decât marginea.

Ca să combată acest fenomen, chirurgul elimină lentilele naturale și implantează într-un ochi un telescop minuscul de metal. Operația nu repară macula, dar sporește acuitatea vizuală a pacientului. Pata oarbă poate fi redusă de la dimensiunea unei fețe la cea a gurii unei persoane, ori poate chiar la o zonă cât o monedă de mică.

Operația – executată întâia oară la New York și îmbunătățită la Tel Aviv – durează doar vreo două ore, însă după aceea necesită un nou fel de a vedea. Pacientul trebuie să învețe să privească prin micuțul telescop implantat și în același timp să scaneze periferia câmpului vizual cu celălalt ochi. Un ochi cată drept înainte, mărind obiectele până la de trei ori față de dimensiunile

normale, în vreme ce ochiul celălalt se uită pieziș. În creier, cele două seturi de informații vizuale se combină, alcătuind o imagine completă.

Uneori pacientul are nevoie de luni, dacă nu de ani, ca să-și antreneze îndeajuns vederea.

La vremea atacului cu bombă, Moti Richler se afla în a doua lună de convalescență. S-a întors de la geam și i-a spus soției, Alona, că n-ar fi băgat mâna în foc, dar uitându-se la locul masacrului din ajun i se păruse că vede – cu ajutorul telescopului implantat – ceva ciudat pe copertina de dedesubt.

113

Lui Moti i se păruse că aducea cu miniatura unui far de motocicletă din cele vechi, cu cablurile atârnând.

114

Unul dintre cele mai vechi texte despre ochi – structură, boli și leacuri –, *Zece prelegeri despre oftalmologie,* a fost scris în secolul al nouălea de medicul arab Hunayn ibn Ishaq.

Componentele individuale ale ochiului, nota acesta, au cu toate o natură proprie și sunt aranjate într-o armonie cosmică, reflectând, la rându-i, intenția lui Dumnezeu.

115

Doctorii s-au apropiat de Bassam pe coridorul spitalului. Purtau cravate pe sub halatele albe, imaculate. I-au cerut să ia loc. A simțit fiori reci năpustindu-i-se pe brațe. A spus că prefera să rămână în picioare.

Un doctor era evreu, celălalt – palestinian din Nazaret. I s-a adresat lui Bassam în arabă: domol, pe un ton măsurat. Dacă ar fi fost să moară Abir, a sugerat. Dacă lucrurile o luau la vale. Dacă se întâmpla ce-i mai rău. Dacă nu reușeau s-o reanimeze.

Celălalt doctor l-a atins pe umăr.

– Domnule Aramin, înțelegeți ce vă spunem?

Bassam s-a uitat dincolo de umărul doctorului. Mai încolo, pe coridor, stătea Salwa, înconjurată de familie.

În ebraică, a răspuns că da, înțelegea.

Atunci, primul medic a început să spună ceva despre recoltarea de organe. De crearea de viață din viață. Ficatul, rinichii, inima ei. Al doilea doctor i s-a alăturat.

– Avem o unitate renumită în domeniul transplanturilor de ochi, să știți.

– Ne-am ocupa foarte bine de ea.

– E o nevoie acută.

– Există oameni care au rețineri.

– Înțelegem asta.

– Domnule Aramin?

Ochii lui Abir, preț de o clipă, au părut să leviteze prin cameră: mari, căprui, cu sclipiri arămii în mijloc.

– Vă rog, gândiți-vă la asta un minut. Vorbiți cu soția.

– Așa o să fac.

– Revenim.

Sfârleze rotindu-se pe dușumeaua unei grădinițe. Aleph-ul. Tora. O rochie de bar mitzvah. Ordonanțe militare. Punctul de control de dincolo de geam. Permise și ștampile. Albastrul și albul intermitente, deasupra ei. Mașini cu plăci de înmatriculare galbene. Televiziune israeliană, cărți israeliene, rețete israeliene. Ar fi putut să se întoarcă acasă de Sabat, să coacă challah, să aprindă lumânările și să respecte mitzvoturile, să se trezească lângă soțul ei, să-i sărute ochii, să-și crească odraslele, să le aducă la sinagogă, să le învețe Hatikvah, și copiii ei să aibă copii la rândul lor, cu felul lor de a vedea lucrurile și, da, există și alte feluri de a vedea lucrurile decât regulile musulmane, știa asta – feluri druze, creștine, ba chiar beduine –, însă nu era doar atât, nu, era mult mai mult, voia să le explice doctorilor că era vorba despre ceva mult mai adânc, ceva fundamental, ceva ce simțea nevoia să rostească neștiind totuși cum să formuleze, voise mereu ca Abir să vadă marea, i-o promisese de atâția ani, era legământul făcut fiicei lui, că vor parcurge cu mașina scurtul drum până la Akka, pe coastă, împreună cu frații și sora ei, că le va îngădui să se bălăcească în albastrul Mediteranei, să alerge pe pontoanele de lemn, să le ofere acces la ceea ce le era interzis, și s-a întrebat ce-au văzut doctorii când și-a pironit privirea în pământ și, într-o ebraică perfectă, a spus: „Nu, îmi pare rău, nu putem face asta, soția mea și cu mine, îmi pare rău, așa ceva nu putem permite, nu“.

Puțin după înmormântarea lui Abir – purtată, înfășurată în drapel, pe străzile pline de gropi din Anata –, Bassam l-a sunat pe Rami și i-a spus că simțea nevoia să facă parte din Cercul Părinților.

Era, a insistat, gata să se implice. Voia să înceapă cât mai curând cu putință, a doua zi chiar, dacă era nevoie.

Bassam a lăsat telefonul deoparte și a pornit să umble pe străzile desfundate, prăfuite. Cu trotuare făcute zob. Mormane de moloz. Piramide de anvelope uzate.

Văzuse fotografii din Anata în arhivele naționale, văzuse cât de frumos fusese cândva orașul. Piețele. Vilele. Mozaicurile. Bărbații cu fesuri. Femeile, în veșmintele lor lungi. Cafenelele.

Dispăruseră. Erau ferecate. Astupate cu gunoaie.

A trecut pe lângă porțile școlii și s-a strecurat prin dosul prăvăliei. Și-a ținut răsuflarea cât a înaintat pe lângă cimitir.

117

Numele meu este Bassam Aramin. Sunt tatăl lui Abir.

118

În războiul din ’48, Moti Richler a avut în grijă un funicular primitiv care circula pe un cablu de metal întins peste valea Hinnom, în Ierusalim. Cablul era lung de două sute patruzeci de metri. Mergea dintr-un salon al spitalului de oftalmologie până la o școală de pe coasta Muntelui Sion. Cablul era ținut bine în scripeți și proptit în stâlpi de susținere improvizați.

Vagonetul, făcut din lemn și căptușit cu plăci de oțel, nu se deplasa decât noaptea. Ducea soldați răniți și echipament medical dintr-o parte a văii în cealaltă: soldații conștienți încă puteau simți hurducăturile și legănările vagonetului în timpul călătoriei aeriene.

În fiecare seară, Moti dădea o tură cu motocicleta prin valea de dedesubt, să se asigure că nu se întâmplase nimic cu cablul, că era intact, că nu se pusese vreo bombă. Se îmbrăca în negru și-și înnegrea fața, gâtul și mâinile cu cremă de ghete ca să nu atragă gloanțele lunetiștilor iordanieni.

Motocicleta, de fabricație italiană, era vopsită într-o nuanță închisă, chiar și ghidonul și spițele roților. Motorului i se pusese surdină. Stopurile erau scoase

din funcțiune, iar Moti eliminase cu totul farul din față, așa încât lumina lunii să nu se reflecte în sticlă.

Becul dezafectat avea să se odihnească la căpătâiul patului lui Moti pe tot parcursul războiului, cu cablurile atârnând.

119

În dimineața de după atentat Moti s-a uitat pe geam, din apartament, spre copertina de mai jos.

– Alona, vino repede, și-a chemat soția strigând-o peste umăr. Acolo, jos. Uită-te. E ce cred eu că e?

120

Ani după aceea, dansatorul pe sârmă Philippe Petit a întins un fir de oțel gros de un deget pe aproape același traseu pe care-l avusese cablul lui Moti și a traversat, în pantă, valea.

121

În timpul luptei lui David cu Goliat din Valea Elah, David a folosit o praștie ca să-l nimerească în frunte pe uriaș cu una dintre cele cinci pietre luate dintr-un pârâu aflat în apropiere. Pietrele din vale sunt alcătuite în principal din sulfat de bariu, de două ori mai dens decât bolovanii obișnuiți. Printre prăștieri se spune că zboară mai iute, mai departe și că sunt mai precise decât alte pietre.

122

Glonțul de cauciuc a trântit-o pe Abir la pământ cu fața înainte.

123

Se spune că Goliat ar fi căzut cu fața înainte, fiind decapitat îndată de David, însă orice aruncător cu praștia îți va spune că, atunci când lovești un dușman cu o piatră, o să se prăbușească pe spate, asta, dacă nu cumva l-ai nimerit în fluierul piciorului.

124

Ceea ce britanicii ar numi un rupe-genunchi.

125

Așa încât Goliat, dacă mai era conștient, l-ar fi privit drept în ochi pe David. Cum se va fi uitat și Ioan Botezătorul în ochii ucigașilor săi trimiși după pofta Salomeei, în orașul Sebastia, nu departe de satul Assira-al-Shamaliya, unde crescuseră atentatorii din strada Ben Yehuda, printre holde aurii, drumuri șerpuitoare și livezi de măslini cu scări grosolane de lemn sprijinite de trunchiuri.

126

Când un atentator sinucigaș își activează centura cu explozibil, capul îi este aproape întotdeauna separat de trunchi; poliția numește asta efectul de ciupercă.

127

Rămân două sau trei secunde de luciditate după decapitare, în care creierul funcționează încă: gura poate scoate sunete și ochii se pot mișca, o rotire a globului ocular ori o deschidere – sau închidere – a unei pleoape.

Se spune că decapitații capătă adesea o expresie surprinsă atunci când corpurile li se separă de capete: de parcă ultimele lor gânduri ar fi în zbor, imagini cu cei dragi din Stockholm, din Savannah, din Sierra Leone, din atât de multele și împrăștiatele Samarii.

128

Adolescenții din Beit Jala și-au petrecut ore bune pictându-și pe pietre drapele, însemne, simboluri ale echipelor de fotbal preferate, Shabab al-Khader și Wadi al-Neiss.

Frații lui Tarek aveau obiceiul să-și zugrăvească pietrele în culorile Ortodocșilor din Beit Jala, ba chiar, uneori, în albastrul și albul echipei Dheisheh din tabăra de refugiați aflată în apropiere.

Unele pietre căpătau și însemnele unor echipe străine, mai ales Barcelona și Real Madrid, cu toate că mai erau folosite și culorile clubului Al Ahly din Egipt, ale echipei Olympique Lyonnais din Franța sau ale celor de la Glasgow Celtic din Scoția.

Câteodată, vreun soldat israelian scos din sărite, dar având ordin să nu deschidă focul, lua pietrele și le arunca înapoi în protestatari. Pietrele erau

culese de pe jos iarăși și iarăși, lansate înainte și înapoi între soldați și băieți, aproape ca într-un schimb de pase amical.

129

130

Fregata e negricioasă și silențioasă, cu ciocul coroiat și coada cu despicătură pronunțată. Aparține unei familii de păsări de mare care trăiesc în oceanele tropicale și subtropicale. Întinse la maximum, aripile lor ating doi metri și jumătate. Nu se pot scufunda, nici măcar nu se pot odihni pe suprafața apei, fiindcă penele lor ar absorbi umezeală și s-ar îneca.

Se avântă de obicei sub nori cumulus, unde curenții de aer ascendenți le ridică până în mijlocul vaporilor. Cuprinse de curenți, nu fac decât să-și deschidă aripile ca și cum ar fi în țeava unui aspirator celest, o învârtejire bubuitoare de aer. Urcând, li se întâmplă uneori să doarmă. Sunt trase în înalt sute de metri, ca niște zei cu oase goale pe dinăuntru, prin ochiul rotitor care se îngustează.

Ajunse sus, se dezbară în cele din urmă de curent și, fâlfâind, ies din îmbrățișarea norilor. Sunt zguduite o clipă, apoi turbulența încetează. În aerul acum neclintit pot plana orizontal, parcurgând până la șaizeci și cinci de kilometri fără să bată din aripi măcar, sfârșind adesea cu un picaj distrugător.

Cât zboară, rămân în viață jefuind alte păsări marine de prada lor ori culegând de la suprafața oceanului pești și sepii, înhățându-și victimele din apă cu ciocuri lungi și ascuțite ca briciul.

131

Mateloții din vechime obișnuiau să le spună Războinici.

132

În tabăra lor așezată pe Muntele Scopus, în 1099, cruciații au înjghebat o praștie uriașă care putea împroșca la distanțe mari cu gogoloaie de smoală aprinsă.

133

La o oră de desen, la școală în Anata, Abir a schițat o imagine a albastrei Mediterane, pe care o zărise doar de pe acoperișul clădirilor. Mâna ei de copil o înfățișa cu un glob de soare deasupra, un vălătuc de nor și doi pescărușii cenușii în colțul de sus, zburând peste o navă pătrățoasă, cu patru cerculețe desenate pe chilă.

134

Când au conceput precursoarele dronelor Predator, inginerii aerospațiali israelieni au studiat forma și tiparul de zbor al fregatelor.

Niște oameni de știință au fost trimiși în insulele Galápagos, pe la finele anilor ’90, ca să filmeze stoluri în plin zbor. Au prins și niște păsări și le-au atașat pe burți senzori minusculi care să le înregistreze traiectoria și arcuirea căderii.

Mai apoi echipa israeliană a călătorit la Seattle, unde savanții au creat o serie de modele computerizate, încercând să adapteze mișcările păsărilor la dronele pe care le construiau și la proiectilele care aveau să cadă în secolul douăzeci și unu.

135

Grafica făcută pe calculator era concepută să arate ca jocurile video ale vremii, cu o complexă hartă matematică pusă peste imagini animate, așa că drona zăbovea la început în înaltul cerului, așteptând, dând târcoale, până ce proiectilul era fixat pe țintă cu o apăsare de tastă sau atingere de joystick. Modelele reproduceau grația picajului fregatelor.

Peisajul din simulări era decupat din mai multe locuri, însă foloseau îndeosebi o hartă computerizată a Gazei: străzile, ulițele, piețele. Colibele pescarilor, peticele de pământ cultivat, șanțurile de la graniță, dărâmăturile, taberele de refugiați.

136

În timpul Operațiunii Plumb Turnat de la sfârșitul anului 2008 – cunoscută și ca Războiul din Gaza ori Bătălia de la al-Furqan sau Masacrul din Gaza –, dronele au fost folosite ca să tragă rachete Spike în oraș, prăvălindu-se din văzduh în haosul de dedesubt.

Rachetele Spike erau de un tip cunoscut ca „Trage și uită".

137

Încă de mică, Abir a vădit un talent excepțional pentru memorat. Știa cântece vechi, poeme, o mulțime de versete lungi din Coran pe care le putea cita când voia.

Salwa se așeza lângă patul ei și-i istorisea povești pe care le știa din familia ei, nu doar tradiționalele Kalila și Dimna, Hasan cel Isteț sau Omar cel Drept, ci și alte basme care fuseseră filtrate prin generații de povestitori. Țesături de in cu puteri tămăduitoare. Măslini străvechi care o porneau noaptea la plimbare. Ceainice de argint capabile să-i farmece și pe cei mai plini de lehamite. Șacali în stare să se preschimbe în colibri minusculi.

Fetița se trezea de dimineață și cerea să i se continue povestea: adeseori putea să recite întocmai cuvintele mamei de cu o seară înainte.

Abir dovedea totodată o înclinație spre matematică, așa încât, în dimineața morții ei, Bassam nu se îndoise că avea să ia examenul: nu-i mai tăcea gura cu tabla înmulțirii. Se fâțâise prin apartament creând rime pentru numere.

Când a pășit voioasă pe ușă, îndreptându-se spre școală, Bassam i-a întins doi șekeli și a îndemnat-o să recite în continuare tabla înmulțirii, așa încât sora ei mai mare, Areen – care ieșise deja din casă –, să ia și ea examenul.

138

I-a întins șekelii peste tejghea Babei Niesha.

139

Leziune la baza craniului. Contuzii pe frunte. Puls slab, pleoape zvâcnind, absența lucidității.

Doctorii s-au adunat în jurul ei. Mai văzuseră asemenea răni, arareori însă la un copil atât de mic. Cel mai probabil un hematom epidural, sânge adunându-se încet în spațiul dintre craniu și stratul exterior al meningelui.

Era nevoie de o decompresie craniană, însă pentru asta ar fi fost necesar un tomograf. Singurul lor scanner nu funcționa de o lună. Poate că ar fi trebuit să-i găurească totuși țeasta. Mai făcuseră asta în cazuri urgente. O incizie în craniu. Eliberează tensiunea. Elimină sângele.

Țipetele ricoșau pe coridor. „Ne trebuie acordul. Unde sunt părinții? Mă auziți?“ „Ar trebui să așteptăm. Să-i monitorizăm pulsul.“ „I-am sunat pe părinți? Verifică ritmul cardiac. Ne trebuie permisiunea părinților. Atenție la bradicardie și stop respirator.“

140

Bassam a fost condus în sala de operații. Salwa n-a vrut să intre. Nu putea îndura gândul. Aerul era atât de dens, încât bărbatului i se părea că pășește contra unui zid de apă. Îl tot împingea, dar se prăbușea peste el val după val. Abir era întinsă, cu perfuzii în brațe, un ventilator pe gură, capul bandajat, o unduire mică de păr negru la rădăcina gâtului. A străbătut încăperea și a sărutat-o pe pleoape. Îi spusese chiar în dimineața aceea că n-avea voie să rămână peste noapte la o prietenă. Fusese aspru cu ea. „Trezește-te acum“, și-a zis. „Trezește-te, atâta cer, și te poți duce unde vrei tu. Ridică pleoapele și n-o să te mai cert niciodată, promit, doar să deschizi ochii.“

Bassam s-a răsucit spre doctorul din spatele lui:

– Trebuie s-o ducem la Hadassah. Acolo au tot ce le trebuie.

– Nu se poate, a zis doctorul. Totul e blocat.

– Am prieteni la Ierusalim, îi pot suna. Pot ajuta. Pot trimite o ambulanță aici.

– Totul e blocat.

Fără să-l lase să termine, Bassam a ieșit pe coridor s-o caute pe Salwa. Era în sala de așteptare, înconjurată de alte femei, dar cu totul singură. Pupilele îi licăreau. Șoldul stâng îi zvâcnea ușor. Femeile din jur, cu capetele plecate, i-au făcut loc printre ele. A luat-o de cot, a călăuzit-o spre sala de operații. Ușa s-a rotit în balamale. A ținut-o deschisă cu piciorul cel bun.

Salwa s-a oprit acolo, încremenită, apoi palma i-a acoperit gura. Vedea cum se înalță și coboară pieptul lui Abir.

– O s-o mutăm la Hadassah, a spus.

141

Spitalul israelian. La Ein Kerem. Cândva un străvechi cătun palestinian.

142

Unde se născuse Smadar.

143

A părut mai întâi doar o mică întârziere. Protocol. Securitate. Armata trebuia să însoțească la spital vehiculul. Traseul trebuia pregătit. Afară era agitație. Era nevoie de calm. Apoi ambulanța putea să pornească. A trecut o oră. Situația era sub control, ziceau. „Rămânem în alertă." Aveau să pornească în curând. Țineau legătura cu autoritățile. „Repetați, recepție." Era spre binele tuturor. „Păstrați-vă calmul. Urmează instrucțiuni. Repetați, recepție." Aveau să pornească în curând. Se trimiseseră elicoptere. Erau încă tulburări lângă punctul de control. „Repetați, recepție." În curând aveau să pornească.

Bassam s-a așezat în partea din spate a ambulanței, lângă Abir. Era pe targă, în halat de spital, conectată la pungi de perfuzie. Monitorul țiuia slab. Doi paramedici se aflau în față, altul în spate, cu Bassam. Vorbeau șoptit, aruncându-și priviri și ascultând instrucțiunile venite prin stație. „A fost stabilit traseul. Pornim curând."

Telefonul mobil al lui Bassam s-a închis după o oră și cincisprezece minute. Nu vedea, pe geamul din spate, nici o agitație publică. Mai erau, știa, și alte trasee pe care ar fi putut-o apuca ambulanța. În față, ambulanțierii răcneau în stație: voiau să facă un ocol. A venit răspunsul. „Negativ. Rămâneți unde sunteți."

Lângă piciorul tărgii se afla o punguță de plastic. Șosetele de școală ale lui Abir, pantofii, bluza. Alături, ghiozdanul de piele. A întins mâna și l-a deschis. Înăuntru erau manualele ei. Matematică. Religie. Un maculator. Cutia cu prânzul, neatinsă.

Pe fundul genții a găsit brățara de dropsuri. S-a gândit o clipă să i-o pună la încheietură, dar a băgat la loc dulciurile și a sărutat-o pe frunte.

A luat un cearșaf curat din spatele ambulanței, a deschis ușile și a pășit afară. O mașină de teren oprise la nici cinci metri. Din sistemul de amplificare s-a auzit o voce, spunându-i lui Bassam să intre înapoi în ambulanță, înștiințându-l că totul era blocat.

– Înapoi, domnule. Intrați înapoi imediat.

Nu s-a întors. A dus cearșaful până la o bornă de beton din marginea șoselei. S-a uitat spre soare, a stabilit în ce direcție era vestul, a făcut din cearșaf un dreptunghi, l-a întins pe jos, a îngenuncheat. Din depărtare auzea huruit de elicoptere.

De el s-a apropiat un soldat, cu arma agățată pe umăr. Avea ochi căprui, blânzi. N-a scos o vorbă până ce n-a terminat Basssam rugăciunea.

– Trebuie să vă întoarceți în ambulanță, în clipa asta.

Bassam a simțit că-l cuprinde un puseu de ură auzind regretul din vocea soldatului.

Mâna soldatului i-a atins cotul. Bassam s-a smucit și a făcut cei câțiva pași până la ambulanță. Ușa s-a trântit după el. S-a aplecat peste Abir. Încă vedea pâcla subțire a răsuflării ei pe interiorul măștii de oxigen.

Ambulanța a început să avanseze poticnit. O sută de metri, două sute, cincizeci, zece, iarăși o sută. A dat înapoi, s-a oprit iarăși, s-a întors din drum. Pârâituri la radio. S-a mai scurs jumătate de oră.

A fost recepționat ordinul de revenire la primul spital. „Recepționat.“ „Rămâneți pe poziție. Veți reîncepe deplasarea imediat.“ „Repetați, recepție.“ „Vă veți deplasa imediat.“

Când a deschis iarăși portiera, Bassam și-a dat seama că vehiculul se afla încă lângă punctul de control. Niște soldați discutau aprins după un butoi portocaliu. Trei scaune pliante fuseseră desfăcute lângă butoi. În depărtare se auzea un câine lătrând. Restul era tăcut.

După două ore și optsprezece minute, ambulanța a căpătat permisiunea să se îndrepte spre Ierusalimul de Vest.

144

La spital, Abir a fost ținută în viață pentru încă două zile și jumătate.

145

Sala de așteptare era plină de activiști. Pe parcursul ultimilor cincisprezece ani, Bassam ajunsese să-i cunoască bine. De la tribunale. Din moschei. Din sinagogi. Din biserici. De la închisoare. De la conferințe pentru pace, întruniri, marșuri.

Lumea lor era mică. Grupuri, clici, facțiuni ale facțiunilor. Nimic din toate astea nu mai conta acum. Se înghesuiau acolo așteptând, bând cafea, așteptând, strângându-și mâinile, așteptând, strecurându-se la o țigară afară, așteptând, șoptind în telefoane, așteptând.

În adunare s-a lăsat tăcerea la apariția lui Bassam. Îi știa pe toți: Suleiman, Dina, Rami, Alon, Muhammad, Robi, Chen, Elik, Yitzhak, Zohar, Yehuda, Avichay.

S-a oprit cu capul plecat, fără să vorbească. Nu voia să se adreseze nimănui în particular. Simțea cum se lasă pe el tavanul, pulsând. Se auzea doar ticăitul ceasului de pe perete.

– *Ma feesh khabar baed*, a zis în arabă, apoi a repetat în ebraică și în engleză: Nimic nou deocamdată.

146

Articolele din ziare au spus că un copil de zece ani murise la spital după un incident în Cisiordania. În unele relatări a apărut că tatăl fetei era un membru de seamă al Combatanților pentru Pace. În alte publicații a apărut informația că stătuse șapte ani în închisoare pentru activități teroriste în Hebron. Au existat în presă relatări care menționau și una și alta. *Haaretz. Al Quds. The Jerusalem Post. Felestin. Yedioth Ahronoth. Israel-Nachrichten. Al-Hayat al-Jadida. The Palestine Telegraph.* Armata a emis un comunicat oficial în care nega orice implicare. O parte a televiziunilor au declarat că zvonurile unei incursiuni erau calomnioase. Mai târziu au apărut relatări despre proteste față de bariera de separare care se construise pe terenul de joacă al școlii. Un alt articol afirma că fata ar fi fost văzută la poarta școlii cu o piatră în mână. Că fusese ucisă de o piatră aruncată în ceafă de protestatarii aflați în zonă. Că ar fi fost împușcată de forțe ale Autorității Palestiniene. S-a spus că ar fi fost epileptică și că-și zdrobise capul căzând. Că s-a pus într-o poziție suspectă fugind de mașina militarilor. Că i se găsiseră pietre în buzunare. Luase în mână o grenadă care explodase, afirmau jurnaliștii. Au spus că-și cumpăra bomboane. Că a ridicat mâinile în semn de supunere. Că a pășit mai departe, sfidătoare. Au relatat că fusese

tratată cu incompetență la un spital palestinian. O scăpaseră de pe targă, cică, și așa se lovise la cap. Fusese dusă imediat la Hadassah, pe calea aerului, și fusese tratată prioritar. Au scris că părinții, musulmani, refuzaseră ajutorul unui doctor evreu. Că nu avusese acte de identitate la ea. Relatările despre vreo incursiune ilegală erau, au scris, cu siguranță neadevărate. Fata aruncase cu pietre, fusese filmată de camerele cu circuit închis ale școlii. Au pretins că tatăl ei era un cunoscut activist Hamas. Că nu fuseseră plănuite, în acea dimineață, misiuni ale poliției de frontieră. Că întârzierea ambulanței avusese de-a face direct cu revoltele atunci în curs și nu-i grăbise moartea.

147

În instanța civilă, patru ani după aceea, judecătoarea a pus la îndoială afirmația că lovitura la cap a lui Abir ar fi fost provocată de niște băieți palestinieni care trăgeau cu praștia dintr-un cimitir învecinat. A arătat că cel mai apropiat cimitir era localizat în spatele unei clădiri cu patru etaje, la o sută de metri de locul unde s-ar fi aflat mașina de teren a armatei. Așa că protestatarii ar fi trebuit să-și azvârle pietrele peste clădire, să nu atingă turnul de apă și să-și calculeze cu precizie traiectoria pentru a ajunge cu proiectilele, cât de cât, în zona prăvăliei cu acoperiș de tablă.

O realizare de-a dreptul imposibilă, a adăugat judecătoarea, chiar și în cea mai înfierbântată imaginație.

Ca să nu mai menționăm, a urmat judecătoarea, autopsia cerută de familia Aramin, descoperirea glonțului de cauciuc la doar câțiva metri de locul unde se prăbușise Abir sau declarațiile martorilor oculari confirmând că se trăseseră cel puțin două focuri cu gloanțe de cauciuc.

148

Presa a relatat că o fată de paisprezece ani fusese ucisă într-un atentat sinucigaș produs în Ierusalimul de Vest. Unii jurnaliști au spus că în atac muriseră patru persoane. Alții, că cinci. Erau doi atentatori în unele relatări, trei în altele. Fuseseră răniți cincizeci și opt, șaptezeci și șapte, o sută douăzeci. Teroriștii purtaseră haine de evrei ortodocși. Era un grup desprins din Hamas. Veniseră din Ierusalimul de Est. Scăpaseră dintr-o pușcărie din Cisiordania. Se aflau pe o listă cu oameni căutați ignorată de Autoritatea Palestiniană. Trecuseră pe la punctul de control Qalandia. Locuiseră luni întregi, deghizați

în negustori, în Orașul Vechi. Se ascunseseră în peșterile din Cisiordania. Țintiseră, pentru efectul maxim, un grup de adolescente. Plănuiseră inițial să atace piața Mahane Yehuda. Un plan secund viza atacarea școlii de muzică. Era o referire directă la atentatul cu bombă care avusese loc pe aceeași stradă în 1948, sub conducerea unor dezertori britanici care se alăturaseră mișcării de rezistență evreiești. Atacul fusese finanțat de Republica Islamică Iran și conceput de Yasser Arafat. Era o grupare nouă-nouță, ținând de o rețea extremistă subterană. Atentatorii fuseseră auziți răcnind *Allahu akbar* cu secunde înainte de a declanșa centurile explozive. Era un atac direct asupra familiei lui Matti Peled, bunicul lui Smadar, fost general israelian. Era o operațiune sofisticată pusă la cale de membrii de la vârf ai grupării Hamas. Au spus că o altă bombă, dintr-o mașină alăturată, ratase detonarea. Că mitraliile erau date cu otravă de șobolani, despre care se spune că accentuează sângerarea. Era un tip nou de exploziv, furat de la Forțele de Apărare Israeliene. Atentatorii se răsfiraseră la distanțe egale pe stradă pentru un impact cât mai cuprinzător. În ziare s-a scris că fetele își cumpărau manuale. Voiau să se înscrie la cursuri de dans modern. Fuseseră văzute ultima oară plimbându-se, trecându-și una alteia un walkman, cu capetele aplecate, împărțindu-și un singur set de căști.

149

Walkmanul a fost găsit și trecut în rândul probelor. Mai târziu, Uri Esterhuzy, un expert criminalist din Tel Aviv, a examinat aparatul și a stabilit, după caseta pârjolită, că ascultaseră albumul lui Sinéad O'Connor *I Do Not Want What I Haven't Got.*

Rotițele de plastic erau topite și se blocaseră la cântecul „Nothing Compares 2 U".

150

Smadar dansa pe piesa asta în șortul ei lăbărțat și în maioul ei roșu, purtând la încheietura mâinii ceasul bunicului.

În camera de zi se ciocnea mereu de masa de cafea din stejar, așa că avea pe genunchi un mic șirag de vânătăi. Vânătăile deveneau vizibile când se suia pe masă ca să danseze, ca un tatuaj negricios.

Își asculta albumul cu căștile albe pe urechi, făcându-l mereu pe Rami să se întrebe care parte a piesei trăia când gesticula în ritmul muzicii.

151

Bombele au fost atât de zgomotoase, încât au spart geamurile până la o distanță de treizeci de metri.

152

Când era mică, Smadar a devenit simbolul mișcării pentru pace. Posterul a apărut în sedii de sindicate, în centre studențești și în kibbutzuri din întreaga țară. Putea fi găsit pe pereții din birourile militanților de stânga, pe culoare de școli, în patiserii, baruri și chioșcuri cu falafel.

Rami se ocupase de treaba asta, dar era numai atât: o treabă ca oricare alta. A făcut singur poza și posterul: mărimea, fontul, grosimea hârtiei. Părul lui Smadar era blond, prins cu o clamă. Ochii mari. Chipul de îngeraș. Degetul mic, încovoiat lângă buza de sus.

Deja la vârsta de un an avea un fel de expresie intensă, preocupată. De parcă ar fi știut ceva în avans.

153

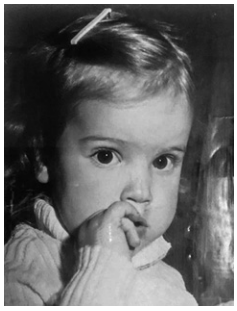

154

Afișul întreba: „Cum va fi viața în Israel când va împlini Smadar cincisprezece ani?“

155

Mai avea două săptămâni până să facă paisprezece.

156

Vârstele celor trei atentatori sinucigași, împreună, dădeau un total de șaizeci și opt de ani. S-au spulberat într-o pâclă roz.

157

Greutatea vestei fiecăruia era între optsprezece și douăzeci și trei de kilograme. Semtexul era pus laolaltă cu bile de rulmenți, șuruburi, cuie, sticlă și cioburi de porțelan ascuțite. Testele criminaliștilor au arătat că, în ciuda celor vehiculate prin ziare, mitraliile nu fuseseră date prin otravă de șobolani ca să-și facă victimele să sângereze mai rapid.

158

Semtexul a fost inventat de doi chimiști cehi; acronimul e o combinație între Semtín, suburbia orașului Pardubice unde își avea sediul compania-mamă, și denumirea acesteia, Explosia. Explozibilul a început să fie produs în masă în anii ’50, ca răspuns la o solicitare din partea guvernului nord-vietnamez al lui Ho Și Min.

Era maleabil, de consistența chitului, așa că putea fi amplasat cam oriunde. O cantitate cât ai lua în palmă putea doborî un avion.

Ani de-a rândul, reprezentanți ai guvernului cehoslovac au dăruit Semtex, în cutii legate cu funde îngrijite, unor șefi de state veniți în vizită, printre care iese în evidență colonelul Muammar Gaddafi, care avea să cumpere în cele din urmă câteva sute de tone din substanța explozivă și s-o distribuie celor din Organizația pentru Eliberarea Palestinei, Septembrie Negru, IRA și Brigăzile Roșii.

Compusul original era aproape imposibil de detectat de scannerele din aeroporturi; abia în 1991 i s-a adăugat un marker de identificare constând în emisia unui anumit tip de vapori.

Eliminarea markerului din emulsia de Semtex nu era lucru ușor nici pentru chimiști dintre cei mai experimentați, și în timpul operațiunii explozibilul devenea cel mai adesea inutilizabil.

159

La fabricarea unui glonț de cauciuc se folosește un miez de fier rotunjit care se îmbracă în cauciuc. Pentru lubrifiere se folosește ceară de palmier carnauba, iar disulfura de molibden, cunoscută și sub numele de moly, ajută la fixarea cauciucului pe metal.

160

Bassam și Rami au ajuns să înțeleagă treptat că își vor folosi puterea îndurerării ca pe o armă.

161

Acum șapte sute cincizeci de ani, al-Rammah, un chimist sirian, a postulat ideea unor torpile propulsate cu rachete în lucrarea sa *Folosirea militară a cailor și dispozitive de război ingenioase.*

Tratatul, scris de mână, a fost multă vreme considerat pierdut, până ce a fost descoperit într-un cufăr de călătorie ponosit, de piele, într-o piață dintr-un sătuc otoman.

Manuscrisul a trecut prin mai multe mâini, ajungând până la urmă în biblioteca palatului Topkapî din Istanbul, cunoscută de cărturari – cu acoperișul în formă de cupolă și faianța de Iznik pictată – ca una dintre cele mai frumoase biblioteci din lume.

162

Dronele Perdix și-au luat numele de la eroul mitologic preschimbat în potârniche. Mașinile zburătoare sunt îndeajuns de mici cât să-ți încapă în palmă. Sunt eliberate din suporturi montate pe aripile avioanelor de vânătoare, câte un nor întreg odată – ca un stol de grauri răsfirat prin văzduh. Sunt suficient de rezistente încât să fie lansate la o viteză de 0,6 Mach, aproape opt sute de kilometri pe oră.

După ce comenzile inițiale sunt programate de la distanță de operatori umani, dronele sunt concepute să acționeze autonom.

Sunt răspândite în stoluri de douăzeci sau mai multe și își trimit semnale unele altora, creându-și treptat propria rețea de date. Sunt ultimul răcnet în comunicațiile digitale, specimene perfecte de matematică și intuiție computațională, capabile să-și spună singure ce au de făcut și când. La stânga,

la dreapta, modificare coordonate, lovește mașină în mișcare, inițiază acum, armă! armă! armă! retrage armament, recunoaștere, renunță la misiune, retragere, retragere, retragere.

Pot decide să-ți trimită o încărcătură explozibilă prin fereastra casei.

163

Sunt atât de iuți, încât ar fi un miracol de precizie dacă un aruncător cu praștia ar nimeri vreuna cu o piatră.

164

Când Rami a aflat că o dronă poate fi construită de la distanță cu o imprimantă 3D, carcasa de plastic creată de jos în sus, strat după strat, cuprinzând microcipurile, răcindu-se până la coagularea deplină – așa încât oricine, oriunde, deținând cipurile potrivite, ar putea să creeze o puzderie de drone funcționale –, s-a ridicat de la biroul de acasă și a intrat în camera de zi ca să-i spună asta lui Nurit.

A găsit-o la masa din bucătărie, scriind. Lumina îi licărea în păr. Lăsa o amprentă eterică. Afară, prin dreptul ferestrei, a trecut o rândunică solitară.

Nurit și-a ridicat ochii din computer, a făcut un gest cu amândouă palmele și a zis:

– Iar noi credem că miturile ne bagă în sperieți.

165

Rami auzise odată povestindu-se cum în timpul celui de-al Doilea Război Mondial fuseseră concepute niște bombe umplute cu lilieci vii, menite să dea foc Japoniei. Fiecare dintre bombele proiectate de armata Statelor Unite avea mii de compartimente, ca un vast stup metalic.

În fiecare compartiment era plasat câte un liliac mexican, cu o bombă incendiară minusculă prinsă de corp. Detonările controlate au avut loc, mai întâi, în laboratoare și hangare aviatice mari.

Bombele aveau să fie lansate în zori de o serie de bombardiere de mare altitudine: urma să li se dea drumul de la o mie cinci sute de metri. În momentul deschiderii compartimentelor, deasupra Osakăi, liliecii aveau să se avânte în aer ca o flotilă a dezastrului. S-ar fi trezit din hibernare și-ar fi planat peste o vastă zonă urbană unde, la ivirea zorilor, s-ar fi ascuns prin ungherele

întunecate ale caselor, s-ar fi furișat pe sub bârne de lemn sau s-ar fi oploșit în lampioane de hârtie, ori ar fi intrat chiar pe geamurile deschise ca să se adăpostească între perdele până ce venea momentul declanșării.

Atunci bombele – cu tot cu lilieci – ar fi explodat.

Casele japoneze erau construite în mare parte din lemn, hârtie și bambus, așa încât se considerase că liliecii arzând aveau să dezlănțuie o spectaculoasă furtună de flăcări.

Un sat-butaforie a fost construit în Utah, cu informații adunate de la câțiva americani de origine japoneză încarcerați în lagăre. Issei, Nisei, Sansei. Aceștia au spus ce știau despre case, despre altare și despre odăile cu tatami. Înălțime, formă, poziție. Cum erau streșinile. Ce înclinație aveau țiglele. Cât de sus erau zidurile.

Cătunul fusese proțăpit în mijlocul deșertului de parcă ar fi fost parașutat, aducând bine cu un studio de film. Soldații îi ziceau Nip-Town. În fiecare zi erau arse diverse părți ale localității.

Inițiatorii proiectului erau destul de siguri că planul va funcționa, însă pe la sfârșitul lui 1943 – după ce se cheltuiseră zeci de milioane de dolari – cercetările rămăseseră în urmă; în locul bombelor cu lilieci, atenția s-a mutat asupra unei operațiuni secrete mai promițătoare, Proiectul Manhattan din Los Alamos.

166

Ce nu a fost nimeni dispus să admită pe parcursul testărilor bombei cu lilieci e faptul că, de cele mai multe ori, liliecii mexicani se aflau încă în stare de hibernare atunci când erau sloboziți în aer. Cădeau pur și simplu din carcasele bombelor, fără să se trezească.

Pe la finalul experimentului, cercetătorii aflaseră că, la fel de bine, ar fi putut să dea drumul din înaltul cerului unei cascade de pietre.

167

Nurit și Rami erau siguri că Smadar avea să se facă doctoriță: alerga mereu prin casă după fratele ei mai mic, Yigal, să-l lecuiască, să-i aplice plasturi pe genunchi, să-i sprijine capul când îi curgea sânge din nas, să-i pună gheață pe brat după ce-l înțepa vreo albină.

Pe 9 august, la trei zile după ce bomba atomică a fost aruncată asupra Hiroshimei, o a doua bombă a fost pregătită pentru a fi azvârlită peste orașul Kokura, de pe insula Kyushu. Ținta principală era oțelăria, o încununare a industriei japoneze de război. Kokura avea o prezență militară însemnată, însă mai era acolo și o uriașă populație civilă. Uzina se afla pe malul mării, la vărsarea râului Onga, încadrată de munți.

Avionul, *Bockscar*, a decolat din Tinian, Insulele Mariane de Nord, și a pornit spre Kyushu însoțit de un alt B-29, *The Great Artiste*. Pe botul Grăsanului, cum fusese poreclită bomba, echipajul imprimase literele JANCFU: *Joint Army-Navy-Civilian Fuck Up*.

Avioanele au pornit pe vreme frumoasă, însă când au ajuns deasupra insulei Kyushu cerul se înnorase. Fuioare groase de fum cenușiu, de la uzina de dedesubt, se înălțau în aer.

Comandantului operațiunii, maiorul Charles Sweeney, i se spusese că – în ciuda sofisticatului radar pe care-l avea la dispoziție – trebuia să-și poată vedea cu ochiul liber ținta înainte de lansarea bombei.

Sweeney s-a uitat la peisajul alburiu și cenușiu. Și-a dat seama că aveau suficient combustibil cât să se rotească de zece ori sau mai bine în jurul orașului. Bombardierul s-a înălțat și a coborât, căutând un ochi de cer senin. Însă norii stăruiau; Sweeney putea zări conturul oțelăriei, coasta și malul mării, dar persista problema fumului gros care se ridica în valuri de dedesubt.

Coșurile fabricii s-au ivit iarăși, ca prin ceață. O pădure. Un ponton. Iarăși fum. Un șir de camioane. Un vapor-cisternă pe apă. Încă un strat subțirel de nor. Crâmpeie albicioase la hubloul carlingii. Indicatorul de combustibil cobora.

Sweeney a ordonat ca avionul să-și continue rotirile. A văzut cu uimire forma unui teren de baseball, acoperit imediat de un nor. Un șir de cherhanale s-au ivit pe țărm și au fost înghițite îndată de fum.

Maiorul a înșirat calcule pe o foaie liniată de hârtie galbenă: cu cât reținea mai mult bomba, cu atât mai mult combustibil avea să consume. Deja *Bockscar* înconjurase de zece ori zona, în cercuri din ce în ce mai mari.

Avea trei variante: prima, să arunce bomba pe Kokura fără vizibilitate deplină; a doua, să mute misiunea asupra altui oraș; a treia, să lepede Grăsanul în mare.

Sweeney a cerut încă o actualizare a situației din partea superiorilor și a survolat pentru a unsprezecea oară orașul. Norul, i se părea, începuse să se destrame. Era sigur că urma să aibă vizibilitate în curând. Acul de pe cadranul de combustibil coborâse și mai mult. A privit pe hublou, moment în care a văzut un perete de nor neașteptat.

Apoi la radio s-a auzit o voce și coordonatele au fost schimbate.

Nu existau, i s-a spus lui Sweeney, nori deasupra orașului Nagasaki.

169

Miezul de plutoniu al bombei de la Nagasaki era de mărimea unei pietre de zvârlit din praștie.

170

Și noi, care credem că miturile ne bagă în sperieți.

171

Adesea, Rami gândește așa: de la un simplu accident al vaporilor din care sunt construiți norii – un defect mărunt în țesătura atmosferică –, șaptezeci și cinci de mii de oameni au fost pierduți într-un loc și lăsați în viață într-altul.

172

Dintr-o simplă cotire spre librărie. De la un simplu autobuz sosit devreme. Dintr-o simplă agitație întâmplătoare pe strada Ben Yehuda. De la un simplu drum făcut la aeroportul Ben Gurion ca să-și ia bunica. De la un simplu somn prelungit până târziu. De la o simplă modificare a rutinei dădăcitului. De la o simplă temă de făcut mai târziu, în acea seară. De la o simplă îmbulzeală de pietoni la colțul străzii Hillel. De la un simplu bărbat nesigur pe picioare, pe care trebuise să-l ocolească.

173

Geografia e totul.

174

De la o simplă pauză luată mai devreme în școala din Anata. De la o simplă tablă a înmulțirii. De la o simplă așteptare prelungită la prăvălie. De la doi șekeli din buzunarul ei. De la o simplă pauză în magazinul cu dulciuri. De la o simplă poartă a școlii deschisă. De la o simplă răsucire a volanului mașinii de teren. De la un simplu sunet al sirenei. De la o simplă barieră de beton care o silise să iasă pe stradă. De la niște simpli băieți despre care se zvonea că se revoltă pe lângă cimitir.

175

De la vârsta de opt ani, Abir a vrut să se facă ingineră. Araab, fratele ei mai mare, avea o riglă transparentă de plastic și un compas argintiu. Îi plăcea să traseze cercuri pe coperțile caietelor și apoi să tragă prin cercuri linii drepte.

Când a împlinit zece ani a cerut o carte despre Galilei.

176

Când și când, motocicleta îi îngăduie lui Rami o stare fluidă, e ancorat în moment, cu simțurile la pândă, alert, pe deplin conștient. Găsește o fâșie fără gropi, fără gunoaie pe carosabil, fără bariere, fără însemne trasate cu vopsea, fără pietricele, fără rămurele, fără limitatoare de viteză, fără dâre de smoală, fără fisuri, doar o cale dreaptă, lină, cu o curbă bine marcată în capăt. Nu e nimic în spatele lui, nimic în față, nimic care să-l încetinească. Trece de un delicat hop al fricii, apasă cu palma dreaptă în ghidon ca să direcționeze spre stânga vehiculul, corectează traseul, ajustează, își strânge degetele pe ambreiaj, ambalează motorul. Un zumzet în urechi, o cavernă mică în plămâni. Motocicleta dispare, greutatea i s-a dus, nu mai e cauciuc, oțel, nu mai e gravitație, forță. Cadrul peisajului se dizolvă și totul, pentru moment, se face nevăzut până ce șoseaua îl întrerupe iarăși.

177

Blocurile albe din Beit Jala. Cisternele negre. Discurile antenelor satelit adunate ca ciupercile pe acoperișuri. Rufele fluturând pe balcoane. Casele cu fațade din piatră alburie de Betleem. Ici și colo, câte o urmă de glonț. Ferestrele prăfuite. Băieți jucându-se afară cu bile pe capace de canal.

Mai departe, pe drum, trece pe lângă maiestuoasele vile palestiniene cu priveliște spre vale, multe dintre ele pustii acum, jupuite, cu familii de mult

plecate, emigrate, cu ușile încuiate și scânduri bătute peste ferestre.

Casele ca niște portrete. Un alt timp. Mai multă singurătate decât furie.

178

E un oraș care nu încetează să-l uluiască: pe ziduri, pe lângă restaurante, a văzut adesea așezate pungi roz cu pâine, puse acolo potrivit obiceiului local care dictează ca nici o fărâmă de mâncare să nu se risipească ori să fie aruncată.

Pâinea ar trebui să ajungă mai întâi la nevoiași, la săraci, așa că pungile de plastic sunt înnodate și puse cu grijă pe coama oricărui zid aflat la îndemână.

Cel mai adesea, pungile nu sunt luate de nimeni. În acest caz, mâncarea trebuie oferită animalelor, astfel încât e o tradiție printre bărbații mai vârstnici din Beit Jala – creștini și musulmani deopotrivă – să iasă dis-de-dimineață și să se preumble în sus și-n jos pe dealurile abrupte, desfăcând grijulii pungă după pungă, ca pe niște poșete roz.

Nu e lucru neobișnuit să vezi câte o pasăre coborând și înhățând pâinea, ba chiar, uneori, câte o pungă întreagă de plastic roz ridicându-se peste Beit Jala.

179

În copilărie, Rami era bufonul din curtea școlii, clovnul clasei. Își însoțea cu un rictus timiditatea. Dădea fuga peste tot în pauze, iute, exuberant, cu răsuflarea atât de repezită, că nici nu mai știa cât poate s-o țină așa. Odată a pus un recipient de tinichea cu apă murdară pe ușa clasei și, când a intrat profesorul, cutia a căzut de pe muchia de sus a ușii, iar apa s-a vărsat peste el.

La poarta școlii – în ziua exmatriculării sale –, Rami și-a ciocnit săltăreț călcâiele în aer, ca într-un film cu Charlie Chaplin, în timp ce se îndepărta.

Era îngrozit în sinea lui, avea treisprezece ani doar, nu știa ce-o să se facă din momentul acela.

180

La liceul industrial nu l-a interesat cu adevărat decât designul grafic. Îl atrăgea ideea de culoare, de formă.

181

Apeirogon: poligon cu un număr de laturi infinit numărabil.

182

Un infinit numărabil este cea mai simplă formă de infinitate. Cu începere de la zero, se pot folosi numere naturale într-o înșiruire fără capăt, și, cu toate că socoteala ar dura o veșnicie, se poate totuși ajunge la orice punct din univers într-un interval finit de timp.

183

Lui Rami i se pare mereu că în Cisiordania e mai mult praf decât oriunde altundeva. Praf pe mașini. Pe pervazurile ferestrelor. Praf pe ghidon. Praf în casca lui. Praf pe gene.

La un viraj frânează ușor și ajunge înaintea unui mic ambuteiaj. Un băiat cu un căruț de metal pentru ceai dă înapoi pe drum și împinge cărucul în spatele unei dube. Traficul așteaptă după el, șoferii stau cu coatele pe geam, bat darabana pe portiere, cu fumul de țigară ridicându-se din habitacluri.

În mod normal, la Ierusalim, ar claxona și-ar da ocol cărucului, acum însă așteaptă grijuliu, cu motorul scos din viteză, cu turometrul odihnindu-se, ventilatorul în funcțiune, ziua opacă, un pic răcoroasă, un stol de lăstuni ridicându-se peste acoperișuri.

184

Bassam i-a arătat odată fotografii din arhivă: vechile conace palestiniene din buza văii. Se numărau printre cele mai frumoase case văzute vreodată de Rami. Viața otomană. Viața sub Mandatul britanic. Viața iordaniană.

Într-una dintre ele, un băiețel de vreo opt sau nouă ani mergea pe lângă un gard de fier cu lucrătură întortocheată. Purta o cămașă albă apretată și pantaloni închiși la culoare, părul îi era pieptănat îngrijit, iar în mână ducea o servietă mică de școală. În mâna cealaltă avea un bețișor. Trecea bucata de lemn printre barele de metal.

În altă fotografie apărea o femeie foarte frumoasă, cu ochelari de soare mari și negri, așezată pe o verandă la umbra unui cais, cu rochie lungă, albă, umerii subțiratici dezgoliți și un pahar mare cu apă și gheață, în care pluteau câteva tulpini de mentă, lipit de obraz. Zâmbea la aparatul de fotografiat de parcă toată răcoreala lumii s-ar fi găsit în acel pahar.

Imaginea lui preferată înfățișa un bărbat arab cu nădragi albi largi și o cămașă umflată, stând pe acoperișul de țiglă al unei case și având în mână, cine știe de

ce, o rachetă de badminton. Arăta de parcă abia returnase fluturașul undeva către petrecerea de dedesubt, poate chiar, își zicea Rami, femeii cu paharul lipit de obraz ori băiatului cu servietă care producea muzică râcâind cu bețișorul în gard.

185

În zilele cele mai limpezi, de pe înălțimile cu priveliște din Beit Jala, poți vedea tocmai până la Mediterana într-o parte și până la Marea Moartă în cealaltă.

Ochiul nu se poate odihni. În jos, pe vale, o livadă, un turn de observație, un câmp terasat, acoperișul unei sinagogi, un minaret, o poartă militară, o serie de plase fine întinse printre copacii rămași.

Dacă zăbovești acolo suficient de mult, uitându-te în jos către vale, vei observa modelul coloniilor din jurul Ierusalimului: țiglă roșie, țiglă roșie, țiglă roșie.

Împreună alcătuiesc un inel perfect: conturul unui plămân care se strânge.

186

În primii doi ani, ori de câte ori ținea câte o conferință, Bassam vâra mâna în buzunarul hainei și scotea brățara de dropsuri a lui Abir.

Nu voia să și-o petreacă pe încheietură de teamă ca ața să nu se rupă, așa că o strângea între degete, o ridica și-o arăta publicului. Dropsurile albastre, roz, portocalii și galbene.

– Asta, spunea, e cea mai costisitoare brățară din lume.

187

Pe când se întorcea cu mașina spre casă, singur, de la o prelegere, lui Bassam i s-a cerut să se oprească la un punct de control mobil. Era o zi dogoritoare. De Ramadan. Cu soarele încă pe cer. A făcut un pas în față, cu umbra întinzându-i-se pieziș în lumină.

– Arată-mi mâinile, să văd mâinile!

Soldatul era o femeie mai în vârstă, cu o șuviță căruntă în mijlocul părului. Avea, i s-a părut, o urmă de accent rusesc. Arma îi atârna în dreptul șoldului. A îndreptat-o brusc spre el.

– Ce e aia, ce rahat e aia?

Bassam a răsucit palma înălțată, s-a uitat la ea fix vreme de o clipă. Parcă era ceva ce nu-i aparținea. Palma îi era plină de roz. Habar nu avea de ce. A dus-o la nas. Mirosea dulceag.

– În genunchi, pune-te dracului în genunchi!

Bassam a îngenuncheat în colbul din marginea drumului. S-a asigurat că era cu fața spre răsărit, în caz că voiau să-l țină mai mult timp acolo: cel puțin, cu fața spre răsărit fiind, se putea ruga.

Alți trei soldați s-au apropiat în fugă. Bassam s-a holbat iar la propria-i palmă. S-a gândit o clipă să lingă pojghița roz, apoi și-a amintit că ținea post.

– Ridică-ți cămașa! Am spus să ridici cămașa!

Preț de o clipă n-a simțit pic de jenă, nici măcar cu o femeie de față. A simțit o învolburare de mânie. O dorință de sfidare. Și-a săltat cămașa peste piept. Soldații au înaintat iarăși.

Patul unei puști l-a izbit în ceafă. A fost îmbrâncit, a căzut cu fața înainte. Praful i s-a ridicat în obraz. Bocanci negri. Femeia i-a încătușat mâinile cu o bridă de plastic. A fost smucit de păr, azvârlit în spatele mașinii de teren.

188

La secție, în aceeași seară, după cinci ore de interogatoriu, femeia-soldat a lăsat-o mai moale și i-a spus lui Bassam că da, îi părea rău, dar, după cum e bine știut, Semtexul pătează mâinile în roz-portocaliu.

189

După aceea, Bassam n-a mai arătat niciodată brățara de dropsuri la conferințe.

190

În timpul Ramadanului erau întotdeauna mai multe puncte de control mobile decât în oricare altă perioadă: patrulele se opreau din senin, mașinile militare se așezau de-a curmezișul străzii, cu soldați ghemuiți pe poziții, conuri rutiere portocalii înșirate, puști ațintite asupra mașinilor care treceau.

La apus, când orele de post erau pe terminate, punctele de control se iveau mai des decât oricând: în acest stadiu musulmanii erau iritabili, înfometați, abia așteptând să fumeze o țigară. Opririle îi călcau pe nervi. Lui Bassam i se

părea că soldații se desfată cu aceste momente. Voiau o confruntare. Se simțeau îndreptățiți, avea impresia.

Bassam nu putea ști când sau unde avea să dea peste vreun camion sau baricadă, ori chiar peste vreun pietroi mare, rostogolit în mijlocul străzii. Dădea colțul, și întreaga lui zi încremenea.

Știa, când cobora geamul, că nu era cazul să vorbească prea mult. Nu voia să fie țâfnos ori impertinent, dar nici servil. Încuviința din cap, aștepta ca ei să vorbească primii. Majoritatea foloseau limba engleză. Unii, puțini, știau arabă. Arareori arăta că știe ebraică, nimic fluent în orice caz: putea fi un semn că stătuse în închisoare. Le vorbea rar, cu precizie.

Își ținea întotdeauna mâinile la vedere. Știa că în nici un caz nu trebuia să facă vreo mișcare bruscă. Pornea apoi cu grijă mașina și se îndepărta privind în oglinda retrovizoare.

191

Învățase că leacul pentru soartă este răbdarea.

192

Traseele de migrație aviară parcurg întreaga distanță dintre nordul Europei și Marele Rift African, trec din Siria până în centrul Mozambicului, peste plăcile tectonice mereu în mișcare ale lumii, către Cornul Africii.

O singură pasăre poate călători din locul de cuibărire aflat în Danemarca până în Tanzania, din Rusia în Etiopia, din Polonia către Uganda sau din Scoția până în Iordania în câteva săptămâni, uneori câteva zile doar.

Stoluri întregi, de până la trei sute de mii de exemplare, întunecă uneori cerul întreg, trecând peste barierele terestre.

Din zece, șase nu izbutesc din cauza liniilor de înaltă tensiune, a stâlpilor electrici, a coșurilor de fabrică, a reflectoarelor, zgârie-norilor, sondelor petroliere, otrăvii, pesticidelor, bolilor, secetelor, recoltelor proaste, puștilor cu repetiție, capcanelor cu momeală, braconierilor, furtunilor de nisip iscate brusc, perioadelor de vreme rece, inundațiilor, valurilor de căldură, furtunilor, șantierelor de construcții, ferestrelor, palelor de elicopter, motoarelor cu reacție ale avioanelor, scurgerilor de petrol, valurilor neîmblânzite, canalizărilor care refulează, insulelor de gunoaie, țevilor blocate, hrănitoarelor goale, apei fetide,

cuielor ruginite, cioburilor de sticlă, vânătorilor, culegătorilor, copoilor, băieților cu praștii, inelelor de plastic din ambalaje.

193

Ruta peste Palestina și Israel e de mult știută drept unul dintre cele mai sângeroase trasee de migrație din lume.

194

În unele părți sudice ale Africii, oasele de păsări sunt folosite la instrumente muzicale, teoria fiind că o memorie ancestrală este recăpătată când sufli în osul gol pe dinăuntru.

195

La închisoare, tovarășii de celulă ai lui Bassam făceau instrumente muzicale din orice le pica în mână: șipci de lemn și verigi metalice de la perdele de duș pentru *riq*-uri, pânză tare și vergele de metal îndoite pentru *daf*-uri, ba chiar și ligamente din carcase de pui rulate împreună, întinse și date apoi cu lac ca să aproximeze coardele unei lire primitive.

Ori de câte ori vreun prizonier punea mâna pe o bucată de fir de pescuit sau ață dentară, acestea erau de îndată utilizate. Orice coardă de nailon era considerată o comoară.

Dacă nu se putea găsi nimic, muzica era interpretată la tăvi de la cantină sau bătută ritmic în cutii goale de supă.

196

În închisoare puțea. În sala de mese, la dușuri, în cabinele telefonice, ba chiar și în minuscula moschee a închisorii. Șoarecii mureau prin unghere. Gândaci. Șopârle. Locul era doldora de putreziciune.

Zilele se înșiruiau aidoma. Prizonierii cugetau la anatomia plictisului. Timpul era nesfârșit și searbăd. Își trimiteau ghemotoace cu mesaje unii altora, făcându-le să se dea de-a dura pe pardoseală, jucau *shatranj* bătând codat în țevi. Țigaretele de tutun rulat erau pasate în toate direcțiile. Sculptau din boabe de năut cai, cămile, ture și pioni de șah.

Nu li se îngăduia să poarte veșmintele tradiționale. Își confecționau keffiyeh-uri din ce puteau găsi, șervete de bucătărie ori cârpe de vase, prinzându-le cu

elasticul scos de la chiloți. Își petreceau săptămâni ca să le înjghebe, numai pentru a le fi pe loc confiscate.

Noaptea, în lungul coridorului, răsunau versete din Coran. *Ei nu vor intra în rai câtă vreme cămila nu va trece prin urechea acului. Nu aveți credință în El, care v-a creat din țărână?* Se organizau lecții de cântat și de poezie, răcnite de la o celulă la alta. Antar, Abu Zayd al-Hilali, Sayf ibn Dhi Yazan, ba chiar Marx și Lenin.

Poemele lui Mahmoud Darwish erau scandate cu regularitatea rugăciunilor: *O celulă cu o fereastră rece. O mare pentru noi, o mare împotriva noastră. Trudesc cu tovarășii într-o ocnă de piatră. Înmiresmează-mă cu busuioc.*

Bassam reușea să îndure bătăile. Mai ales în sala de mese. Gardienii apăreau în echipament complet. Puneau deținuții în rând. Li se spunea să se dezbrace. Stăteau așa, goi. Bassam folosea ca scut o tavă de plastic pentru mâncare. Se despica exact la mijloc, chiar deasupra capului său.

Intra la duș șchiopătând, cu toate hainele pe el, ca să-și poată spăla sângele de pe îmbrăcăminte, apoi le punea la uscat prinzându-le de gratiile de la geam. Se așeza în genunchi și se ruga în umezeala cămășii.

Mare parte din timp era petrecut la izolare. Ritualul cerea ca rugăciunea să se facă pe un covoraș curat. Folosea o pânză albastră pe care trasase un mihrab. Paznicul, Hertzl, își asumase riscuri mari făcându-i rost de pânză. Bassam o rula meticulos, apoi o punea deoparte fără să atragă atenția.

Se luaseră la harță mai întâi, el și Hertzl. Hertzl era înalt, subțire, cu fața ascuțită și mărul lui Adam proeminent. Fusese crescut în tradiția evreiască ortodoxă și studiase matematica la Tel Aviv. Îi atrăsese atenția faptul că numărul de deținut al lui Bassam era 220-284. Avea ceva de-a face cu ceea ce numea el numere prietene.

Bassam a încercat să-și amintească o lecție de la școală despre al-Khwarizmi și Casa Înțelepciunii. Nu și-o amintea pe de-a-ntregul, însă i-a spus lui Hertzl că toată matematica de soi venea de la arabi, toată lumea știe asta. S-au pus pe vorbit. Șoptit și insistent, la ușa celulei.

– Hei, Hertzl, ne ținem de matematica voastră de o mie de ani, cine-i colonistul aici, ia spune-mi?

Învățase ebraica fiindcă voia să-și cunoască dușmanul. *Ivrit hee sfat ha'oyev*. Ține-l aproape. Învață cum să-l afunzi. Citește Tora. Cunoaște-i idolatria nemernică. Sfărâmă-i închisoarea. Întemnițează-l cu întemnițarea lui.

Cam tot ce-l înconjura pe Bassam era dușman. Hrana pe care o mânca. Geamurile de plexiglas pe care le zgâria. Aerul pe care-l respira. Felul în care-i umfla plămânii. Până și unul ca Hertzl îi era dușman.

Abia în al patrulea an din condamnarea de șapte – după ce se uitase la un documentar în sala de cinema a închisorii – echilibrul lui Bassam fusese grav perturbat.

197

– De ce ai lăsat calul singur?
– Ca să-i țină tovărășie casei, fiule.

Mahmoud Darwish

198

Gardianul a apărut cu două sticle de coca-cola într-o sacoșă și le-a ascuns într-o cisternă de apă, în biroul directorului, ca să le țină la rece. I le-a adus lui Bassam în puterea nopții, ascunse sub cămașă. A scos, cu gesturi festive, un pahar de sticlă.

În următoarea zi, Bassam a distribuit câte o înghițitură de cola fiecărui prizonier din incintă. A făcut sticlele goale cioburi, le-a pisat mărunt, le-a aruncat în toaletă și a tras apa.

Paharul de sticlă și-a păstrat izul dulceag vreme de mai multe zile. Deținuții veneau la ușa celulei lui doar ca să adulmece aroma.

199

Nici un lider de-al deținuților nu menționase vreodată că una dintre iubitele lui Darwish fusese o dansatoare evreică, Tamar Ben Ami. Despre ea scrisese poemul *Rita și Pușca.* Mai târziu, Bassam avea să se gândească la marele poet palestinian, cu ochii săi neguroși, trăgând așternutul de pe trupul ei alungit și alb, având urma unei curele de armă, un M-16 sau poate un M-4, încă întipărită pe umăr.

Îl însoțise pe Darwish când ajunsese la pușcărie odată, îl sărutase la porți și se întorsese să se alăture forțelor israeliene: era înrolată în trupa de teatru a marinei.

I-a trimis lui Darwish scrisori de pe punți de fregate, distrugătoare și cargouri – într-o fotografie apare cocoțată pe balustrada unei corvete.

Fără tine, a scris în ebraică, *parcă nu am pic de adâncime, plutesc la suprafață, aici, și aștept.*

200

Bassam avea șase ani când un elicopter a brăzdat cerul peste dealurile de lângă Hebron. Nu mai văzuse o asemenea mașinărie. Soldații, când au sărit afară, i s-au părut ca niște insecte verzi, lăsându-se pe vine și țâșnind apoi în sus pe coasta dealului, fabuloși și înfricoșători.

Mama lui a dat fuga, din căminul lor aflat în peșterile scobite în deal, l-a apucat de mânecă și i-a făcut vânt spre casă pe cărarea plină de pietre. Știa fiece pietricică de sub talpă.

A tras draperia peste gura peșterii, a suflat în lumânarea care atârna din tavanul de piatră, pusă într-un opaiț de sticlă.

Lumina a stăruit o clipă pe covoarele țesute de mână de pe pereți, apoi totul s-a întunecat.

201

Peșterile din apropierea Hebronului erau adăposturile cele mai apreciate ale fermierilor – răcoroase vara, calde iarna, păstrând mireasma de măsline ținute în vase ornamentate înșirate pe polițe de lemn construite cu îngrijire.

Erau cincisprezece copii la părinți. Verile, Bassam dormea afară pe o saltea de paie, sub o prelată, lângă tatăl lui, o poziție privilegiată, ferit de frații săi.

Era, Bassam o știa bine, din cauza vinovăției tatălui: dintre toți copiii, doar lui nu i se făcuse vaccinul antipoliomielitic.

202

Într-o grotă puțin adâncă, Bassam a descoperit grenadele puse bine pe care el și prietenii le-au utilizat pentru atac. Când au cercetat mai atent interiorul, au găsit și arma.

Grenadele erau cât niște pietre mai mari. De pe pușcă, atunci când prietenii lui i-au tras piedica, s-a desprins o pojghiță de praf.

203

Mașina de teren militară s-a năpustit peste cactus, a călcat tufele, a doborât gardul. Vuiet de motor. Strigăte. O pasăre al cărei nume nu-l știa i-a trecut razant pe lângă ureche. Își târa piciorul drept. A simțit o izbitură în tâmplă. S-a prăbușit la pământ, secerat în mijlocul fugii.

Solul era uscat și tare. În nări i-a pătruns o dâră de praf. O șopârlă de culoarea nisipului i-a țâșnit pe dinaintea ochilor.

A dat să se ridice. Pe gâtul lui a poposit un bocanc. Soldații purtau ghete negre, cu tălpi pătrățoase. Încălțămintea lăsa impresia că era ceva în neregulă cu picioarele lor: ca și cum ar fi șchiopătat teribil de-ar fi fost să străbată distanțe lungi cu bocancii aceia.

Brațele i-au fost sucite la spate. O lovitură în ceafă l-a făcut să leșine.

204

A fost legat de un scaun, cu un sac în cap, și bătut. Sacul era aspru, cafeniu, murdar, mirosind a paie arse, nu neted și negru precum cele care aveau să fie folosite mai târziu în Beersheva. Și-a șoptit rugăciunea în pânza sacului. „Invoc cuvintele perfecte ale lui Allah, de care nu pot scăpa nici omul cel bun și nici cel rău."

L-au săltat de pe scaun, cu o frânghie trecută peste grumaz. Au prins capătul frânghiei de o conductă de aburi și l-au ridicat în aer, așezat încă. S-au apucat să hâțâne scaunul. A primit lovituri în rinichi, în stomac, în pântece.

A invocat iarăși numele lui Dumnezeu. A fost izbit de câteva ori în tâmplă, până ce s-a prăbușit.

S-a trezit într-o celulă, doi metri pe unu. Testiculele îi erau atât de umflate, că abia își putea muta picioarele peste marginea patului.

205

Avea șaptesprezece ani.

206

La vârsta de treisprezece ani a înălțat un steag pe terenul de joacă al școlii. Verde, roșu, negru, alb. Doar ca să-i scoată din sărite pe soldați. Ca să arunce în ei cu pietre când au venit să-l smulgă de-acolo. Să le vadă vinele încordate ale gâturilor. Să-i vadă dând cu toată viteza năvală de după colț și oprindu-se în scrâșnet de pneuri.

Cel mai mult i-a plăcut să audă sunetul scos de cauciucurile vehiculului de teren intrând impetuos pe poarta școlii. Nu mai erau soldații, nici vehiculul și nici armele, ci zgomotul anvelopelor învârtindu-se: aveau un fel de foame.

Sunetele copilăriei sale.

207

Liniștea, după aceea, în timp ce păși pe dealurile colbuite.

208

O altă grotă, din sudul Hebronului, avea o deschizătură mică spre cer. Când era mic, Bassam se lungea acolo, sub stelele mișcătoare, privind cum se deplasau gămăliile de lumină.

Când și când, stoluri nocturne de păsări țâșneau prin dreptul deschizăturii, lăsându-l o clipă dezorientat.

În închisoare a încercat să invoce amintirea. Poeme și povești treceau de la o celulă la alta, printre tovarășii de detenție: istoria unui vultur mecanic, a unui păstor de struți gigantici, zborul unui centaur, bocetul unui leu, sacrificiul unor virgine pe malurile Nilului.

209

Amintirile îl năpădeau, mai tot timpul, și pe Rami. O ușă închizându-se. O țiuitură a motocicletei. Fâșâitul aspru al unui brici pe bărbie. Un strigăt cerând o targă. Huruitul rulmenților de metal de la morgă.

210

În timpul primului dintre cele trei războaie ale sale, Rami a condus un camion militar al echipei medicale tehnice. Aducea muniție și scotea morții israelieni din deșertul Sinai.

Într-o noapte, într-un depozit abandonat din El-Arish, pe coasta nordică a Egiptului, comandantul unității lui Rami s-a așezat în mijlocul unei grămezi de cereale. Pierduseră deja opt din unsprezece tancuri. Comandantul s-a apucat să numere boabele, prefirându-le printre degete unul câte unul. Trei, patru, cinci. A noua boabă i-a scăpat fără să vrea. Lui Rami i s-a părut o piesă brutală de teatru.

A ieșit afară, în beznă. Dârele luminoase de la bombardamente străbăteau văzduhul ca niște aurore boreale.

Avea să se gândească la război, după aceea, ca la un soi de operă de artă oribilă: tărgile intrau albe și ieșeau roșii. Paturile erau spălate cu furtunul și puse la loc în camion, și iarăși pornea în deșert să culeagă bărbați ale căror fețe aveau curând să apară încercuite în ziare.

211

Când s-a întors de la război, i-a zis lui Nurit că nu era sigur că revenise în întregime acasă.

212

De la mari depărtări vin graurii
Înghesuindu-se către aceste oaze ale morții, neîncetat

Elisha Porat

213

Pe la sfârșitul secolului al nouăsprezecelea, șoimi rari puteau fi găsiți de vânzare în piețele din Betleem.

Șoimii erau capturați în deșert de băieți beduini care noaptea săpau gropi adânci, le acopereau cu frunziș și rămurele și se pitulau înăuntru. Legau cu șnururi lungi de piele porumbei de momeală și făceau păsările înfricoșate să se ridice în aer cât le îngăduiau corzile, rotindu-se ca niște praștii.

Băieții așteptau, cu ochii în patru sub camuflaj. Știau că cel mai bine e să prinzi păsările la răsărit, când vânturile sunt mai calme și, din pricina felului în care cade lumina, capcanele sunt mai greu de văzut.

Băieții țineau în pumn curelușele lungi. Purtau mănuși lungi din piele de cămilă care le ajungeau până la cot. Când și când, smuceau de șnur ca să sperie porumbeii, făcându-i să dea din aripi.

Păsările de pradă, observând agitația de dedesubt, se roteau purtate de curenți și, în cercuri atente, coborau din ce în ce mai mult.

În vreme ce șoimii coborau, băieții trăgeau porumbeii chirăitori tot mai aproape de buza gropii.

Când șoimii se apropiau îndeajuns – pe cale să se arunce asupra porumbelului legat –, băieții țâșneau din groapă și înhățau șoimii de picioare, îi

trăgeau în groapă, le pliau cu de-a sila și la repezeală aripile, le legau ciocurile, le acopereau capetele, îi supuneau.

Gâtul porumbelului era frânt imediat și era dat de mâncare șoimului capturat, ca să-l țină calm.

Băieții puneau șoimii în cuști pe care le legau de desagii cămilelor, apoi porneau în caravană peste dealurile golașe, atenți la ambuscade. Îmboldeau cămilele, le plesneau peste pielea cenușie și pătată, le dădeau să mănânce grâne din palmă.

Pentru păsări se plăteau mulți bani, mai ales de aristocrați britanici care le puneau zurgălăi la picioare și le dresau pentru șoimărit în jurul Ierusalimului.

214

Sir Richard Francis Burton, exploratorul, era un împătimit al vânătorii cu șoimi. Născut la Torquay, învățase meșteșugul la Oxford, unde, în anii ’40 din secolul al nouăsprezecelea, studiase araba, una dintre cele douăzeci și nouă de limbi pe care le vorbea. Înalt și zvelt, avea ochii negri ca tăciunele, aidoma celor ai păsărilor sale iubite. Ajunsese cunoscut în armată, în India, drept Negroteiul Alb. Se zvonea că are în vene sânge de rom, de țigan. Burton putea trece drept negustor, diplomat, derviș sau fachir.

Îi plăcea să se ia la bătaie, și printre camarazii de arme era știut drept Dick Smardoiul. Uneori, în toiul confruntării, i se întâmpla să se oprească și să-și răsucească vârfurile mustăților negre și dese, apoi, netulburat, continua scărmăneala. Ajunsese să-și spună Barbarul Amator.

Burton a început să umble prin lume în căutarea *gnosis*-ului: voia să descopere izvorul prim al sensului și existenței. A făcut un pelerinaj la Mecca în 1853. Știa prea bine că nemusulmanilor nu li se permitea accesul în oraș, sub amenințarea cu moartea. Și-a pus la punct ceea ce numea pășitul arab: un fel de a merge care-l făcea să pară relaxat, cu membrele lui lungi, și de-o nonșalanță dezarmantă, în vreme ce rămânea extrem de alert la tot ce se petrecea în jurul său. Se socotea un discipol al *tariqa*, sau calea mistică, despre care se spune că duce la paradis. A studiat legea islamică și a învățat să cânte la *rubab*. Și-a cizelat accentul, și-a lăsat părul să crească, și-a înnegrit pielea cu ierburi fierte, și-a aplicat kohl pe pleoape, a început să poarte cămăși vaporoase de muselină, s-a antrenat să stea ghemuit la pământ cu orele. S-a tocmit ucenic

la un fierar ca să învețe meșteșugul potcovitului, convins că și-ar fi putut câștiga traiul făcând negustorie cu cai arabi.

Burton ținea cu tot dinadinsul la cele cinci rugăciuni zilnice. Nopțile, în caravana formată din două sute de credincioși, conducea rugăciunea colectivă. Umbla pe cămilă înaintea tuturor, folosind o uriașă umbrelă galbenă ca să se adăpostească de soarele necruțător.

În drum spre Mecca a izbutit să ajute la respingerea câtorva atacuri banditești.

Era bine cunoscut printre tovarășii de călătorie pentru abilitatea de a detecta în deșert locuri unde se putea găsi apă: nu era doar sensibil la zborul păsărilor, ci reușea totodată să extragă indicii mărunte din peisaj, din înclinarea dunelor, din trecerea fulgerătoare a unei șopârle, din asprimea nisipului.

215

Una dintre puținele unități exclusiv arabe din Forțele de Apărare Israeliene este alcătuită aproape cu totul din căutători de urme beduini: se numesc pe ei înșiși Unitatea Khamsin. Sunt voluntari și au reputația că sunt în stare să găsească o urmă chiar și în mijlocul celei mai aprige furtuni din deșert.

216

Vânturile Khamsin și-au luat numele după cuvântul arab pentru „cincizeci". Suflă dinspre sud spre nord-vest – fierbinți, aducând cu ele trâmbe de nisip – vreme de cincizeci de zile.

217

Închipuiți-vă groaza porumbelului captiv cât coboară șoimul. Un nor de nisip când e tras spre groapă. Șnurul, mai strâns pe picior. Prăbușirea rămurelelor de camuflaj. Brusc, o pală de aer. Dispariția sub pământ. Întunericul. Tăcerea băieților. O mână întinsă. Țipătul sfredelitor al șoimului, aripile trase pe spate. O învălmășeală subterană de pene.

218

În deșert, cele mai potrivite momente pentru găsitul urmelor sunt dimineața devreme sau după-amiaza târziu, când razele oblice ale soarelui creează umbre, întunecând conturul unei încălțări sau pe cel al unui cauciuc de mașină.

Când soarele e sus, pe cer, beduinii folosesc umbrare portabile de hârtie, de diferite grosimi și greutăți, ca să umbrească solul și să detecteze nuanțe în nisip.

În același timp, căutătorii de urme se mândresc și cu ce pot afla simțind și adulmecând vântul.

219

După bombele de pe strada Ben Yehuda, un batalion de beduini a fost trimis în Cisiordania ca să ia de-a fir a păr grota unde atentatorii sinucigași trăiseră mai bine de un an. Misiunea s-a numit Operațiunea Icar. Una dintre ascunzători a fost găsită la Wadi al-Hamam, Valea Porumbiței.

220

Numerele prietene sunt numere înrudite în sensul că, atunci când le aduni toți divizorii proprii – fără a include numărul original –, suma divizorilor unuia este egală cu celălalt număr.

Numerele – ținute la mare preț de matematicieni – sunt considerate prietene fiindcă divizorii proprii ai lui 220 sunt 1, 2, 4, 5, 10, 11, 20, 22, 44, 55 și 110, a căror sumă este 284. Iar divizorii proprii ai lui 284 sunt 1, 2, 4, 71 și 142, a căror sumă este 220.

Sunt singurele numere prietene sub 1000.

221

Ca și cum acele lucruri diferite din care sunt formate pot, cumva, să se recunoască unele pe altele.

222

În ziua în care a ieșit din închisoare, Bassam și-a desprins din piept numărul uniformei de deținut. I-a trimis mai târziu ecusonul de pânză gardianului Hertzl.

Hertzl a înrămat ecusonul – 220-284 – și l-a pus pe perete în biroul său de la catedra de matematică a Universității Ebraice, unde începuse să lucreze la ideea integrării armonice.

223

Sir Richard Francis Burton a tradus *Nopțile arabe*, cunoscute și drept *Cartea celor o mie și una de nopți*, cunoscută și ca *O mie și una de nopți.*

224

Una dintre preferatele lui Smadar era Povestea Cocoșatului, istoria unui cocoșat hazliu care era socotit mort iarăși și iarăși, lucru care ducea la un șir de mărturisiri ale celor care l-ar fi ucis, doar pentru ca la final un bărbier să dezvăluie că respectivul cocoșat nu murise defel.

225

La câteva săptămâni după atentat, Rami a intrat în camera lui Smadar. Totul fusese păstrat exact ca în ziua plecării ei: maculatorul deschis pe masă, cerceii răsfirați pe pervaz, fotografia lui Sinéad O'Connor în colțul oglinzii.

A scos din raft *O mie și una de nopți* și a început să citească povestea cocoșatului.

Vedeți voi, a țipat bărbierul, nu e mort defel.

226

Burton se temea să nu fie socotit spion sau vrăjitor: pe parcursul pelerinajului său la Mecca nu a vrut să se lase văzut luându-și notițe de vreun fel, nici măcar în arabă. Purta ceva ce aducea cu un Coran mic atârnat de o curelușă de piele peste umăr. Volumașul avea trei compartimente – unul pentru ceas și busolă, al doilea pentru bani și al treilea pentru creioane și un teanc de file pe care le putea ascunde în palmă. Ținea în buzunar un pistol și avea asupra sa o legătură cu opiu, din care fuma de unul singur.

Dacă Burton ar fi fost dat în vileag ca necredincios, ar fi fost bătut cu vergi, lapidat, măruntaiele i-ar fi fost scoase și ar fi fost lăsat, viu încă, într-o groapă puțin adâncă în dogoarea insuportabilă, să fie atacat de șacali și vulturi până ce din corpul lui n-ar mai fi rămas nimic care să poată fi recunoscut.

227

Odată, după ce se proclamase fatwa împotriva lui Salman Rushdie, romancierul indian a primit prin poștă o singură pietricică, singuratică într-un plic alb, fără vreo altă notă inclusă. Pietricica a stat mai mulți ani pe biroul său, până ce o menajeră din New York, făcând curat, a aruncat-o din greșeală.

228

Burton – care a tradus și *Kama Sutra* – era un mincinos notoriu.

S-a spus că ar fi ucis un băiețandru beduin după ce băiatul îl văzuse cum își ridică poala hainei ca să urineze, în loc să se ghemuiască la pământ în manieră tradițională. Povestea era că Burton l-ar fi înjunghiat ca să nu fie pârât că nu e musulman.

Burton a pretins că era vorba de o născocire pură, un exemplu de apocrifă răuvoitoare, însă peste ani, beat într-un bordel din Rio de Janeiro, le-a dat de înțeles amicilor că omorâse cândva un copil și că avea să ducă cu el în mormânt povara vinovăției.

229

Vedeți voi, a țipat bărbierul, nu e mort defel.

230

Ce ura Bassam mai tare la bătăile din închisoare era că paznicii le luau prizonierilor hainele și-i lăsau așa, să simtă uriașa umilință a goliciunii.

Gardienii îi închideau în sala de mese. A descoperit curând că nu prima izbitură de baston e cea mai rea, ci a doua sau a treia, când îți dai seama că n-o să se oprească. Pe la a șaptea sau a opta începea să se instaleze obișnuința. Se făcea ghem, apărându-și capul cu mâinile, neștiind când avea să cadă următoarea lovitură.

Se trezea în spitalul închisorii, acoperit cu un cearșaf subțire.

Doar Hertzl nu lua parte la bătăi. O dată s-a aruncat peste Bassam ca să împiedice bastonul să coboare. Un alt gardian l-a pironit de perete pe Hertzl, l-a lovit cu capul în gură, l-a întrebat dacă avea o slăbiciune pentru cămile. Hertzl a răspuns că da, îl interesa foarte mult abilitatea cămilei de a-și scuipa, fără frică, stăpânul în obraz.

231

În timpul cruciadelor din secolul al doisprezecelea, războinicii creștini îi dezbrăcau pe prizonieri – evrei, musulmani, turci –, îi legau de bolovani, în vârf de munte, și slobozeau asupra lor vulturi dresați, cu ghearele ascuțite dinainte. Vulturii își făceau loc către ficatul, rinichii și inima lor, ciugulindu-le trupurile până ce le lăsau fără viață.

Erau tocmiți artiști care să înfățișeze scena prometeică în cărbune, bronz, acuarele.

232

Godefroy de Bouillon, care devenise Apărător al Sfântului Mormânt, își decora vulturii cu câte o cruce din argint pur pe care le-o prindea la gât. Se înălțau de pe pumnul său înzăuat și zburau – maiestuoși și puternici – către prizonier.

233

Imaginați-vă crucea legănându-se pe piept, apropierea vulturului.

234

235

Calea patriarhilor.

236

Pe la începutul anilor ’90 din secolul trecut, opt artificieri din New York au fost aduși în Israel ca să lucreze pe porțiuni ale Autostrăzii 60, cunoscută și ca Șoseaua Tunelelor. Bărbați duri, neînfricați, imperturbabili, unii dintre cei mai buni sfredelitori de tunele disponibili. Doi erau americani, doi, irlandezi, unul, polonez, unul, italian, unul, canadian și ultimul, croat.

Când au sfârșit cu munca pe care o efectuau în nordul statului, la conductele de apă din Poughkeepsie, s-au mutat la Ierusalim, unde au fost cazați cu toții la același hotel ieftin din estul orașului.

Timp de opt luni a urmat un șir neîntrerupt de mahmureli ale tuturor muncitorilor, cu excepția croatului, Marko Kovačević, care nu punea picătură de alcool în gură. Era un bărbat înalt, posac, lat în umeri, hotărât. Îi plăcea liniștea și locuia la alt etaj decât ceilalți.

În fiecare dimineață, Kovačević îi ducea pe toți la muncă într-o dubă albă. Lucrau cu dinamită, potrivind fitilurile, aruncând în aer stânca, supraveghind evacuarea pietrișului de sub munte.

Specialitatea lui Kovačević era utilizarea unor cantități mici și precise de explozibil, în situații unde nu era loc de întors: ceilalți îl porecliseră Cârtița.

Seara, Kovačević îi ducea pe artificieri înapoi acasă, într-un nor de fum de țigară, apoi dispărea să se plimbe prin orașul sfânt de unul singur. Kovačević nu era niciodată de găsit vinerea ori sâmbăta. Și-a lăsat să-i crească părul și un început de barbă. Și-a cârlionțat șuvițele de păr. Spre finalul lucrării a dispărut de-a binelea. Ceilalți i-au anunțat dispariția la poliția israeliană, însă Kovačević parcă intrase în pământ. Nu s-a suspectat vreo agresiune la adresa lui: sinuciderea părea singura posibilitate. Artificierii au luat legătura cu soția lui, acasă în Bronx, însă nici ea nu auzise nimic de el, și nici nu-i mai intraseră bani în cont în ultimele trei luni.

A fost dat dispărut. Croatul n-a mai fost găsit niciodată.

După ce tunelul a fost finalizat, artificierii s-au adunat pentru un ritual pe care-l mai executaseră de multe ori înainte, în New York, Pennsylvania, Florida. Electricitatea a fost oprită, au fost aprinse lămpașe și, împreună, au mărșăluit prin întuneric în chip tradițional, cu umbrele jucând pe pereți, purtând amintirea colegului dispărut pe Calea Patriarhilor, pe sub Beit Jala, dintr-un capăt într-altul al tunelului.

237

Regele Ezechia, în anul 700 înainte de Hristos, le-a poruncit oamenilor săi să clădească un apeduct în Ierusalim care să aducă apă din Izvorul Gihon la Scăldătoarea lui Siloam. Tunelul era larg de un metru și lung de jumătate de kilometru.

Oamenii au început din amândouă părțile muntelui, cu dălți, ciocane și topoare. Tunelele ar fi trebuit să se întâlnească la mijloc, însă pietrarii n-aveau cum ști dacă și unde vor da unii peste alții. La anumite momente ale zilei, una dintre echipe își lăsa deoparte uneltele și-și lipea de rocă urechile și palmele, încercând să-i audă pe ceilalți.

Când au auzit, în cele din urmă, vibrația slabă a ciocanelor și dălților în piatra de calcar, săpătorii au schimbat îndată direcția unii spre alții. Pe măsură ce sfredeleau, sunetele erau tot mai puternice și mai apropiate. Au izbutit, după o ultimă cotitură, să se întâlnească.

Când au spart și ultimul perete de piatră, apa a curs șuvoi pe panta dintre bazin și izvor.

238

Pe la jumătatea tunelului Gilo, artificierii au înghesuit o copie de ghips a statuii Sfintei Varvara – patroana spirituală a minerilor – într-o firidă de lângă tavan.

Nu i-a surprins să afle că minerii palestinieni au și ei ritualuri: săgeți săpate în tavan, tot la treizeci de metri, indicând spre Mecca, și câte o bucățică de sfoară băgată sub lespezile pavajului, pentru siguranță.

239

În iarna lui 2010, doi ornitologi palestinieni au făcut o expediție pe terenurile ierboase aflate la jumătatea drumului dintre Gilo și Beit Jala. Studiau comportamentul sfrânciocului, o pasăre măruntă știută că prinde insecte și le înfige în țepii gardurilor de sârmă ghimpată. Ornitologii – Tarek Khalil și Said Hourani – au avut grijă să nu poarte nimic aducând a veșminte tradiționale și și-au pus veste reflectorizante vizibile de departe.

Dimineața devreme au fost trase câteva focuri de armă pe deasupra capetelor lor. Mai avuseseră de-a face cu focuri de avertisment și înainte, venite atât de la coloniști, cât și de la casele de pe partea lor, din Beit Jala.

Bărbații s-au întins pe pământul prăfos și au ridicat tricoul alb al lui Tarek pe un băț. Telefoanele mobile nu aveau semnal. Au început să se târască prin tufe, pe lângă stânci și cioturi de măslini. Zona – ajunsă în mare parte un tărâm al nimănui – era împodobită din belșug cu sârmă ghimpată în care sfrânciocii își trăseseră în țeapă insectele. Când au fost de părere că se întorseseră la loc sigur,

pe coasta unui deluşor de argilă, au înălţat iarăşi tricoul alb. Li s-a răspuns cu alte şase focuri de armă.

S-au pus pe burtă amândoi. La căderea nopţii au fost salvaţi de o echipă mixtă israeliano-palestiniană.

Locul din care se trăseseră focurile de armă a devenit subiect de dezbatere. Apoi, şase luni mai târziu, un colonist înalt şi sfrijit, Mark Kovack, a fost arestat după ce poliţia a primit un pont. O percheziţie domiciliară a scos la iveală mai multe carabine de lunetist. O cercetare mai amănunţită a dezvăluit că îşi construise o serie de tunele care ieşeau din aşezare până în teritoriul neutru, de unde putea să împuşte, din toate poziţiile, intruşi.

Kovack, ştiut de ceilalţi colonişti drept un pustnic tăcut, a pretins că se născuse la Ierusalim, însă accentul său era est-european. O verificare de rutină a scos la iveală una dintre ocupaţiile sale de dinainte: cea de artificier în Bronx.

240

Felul în care sfrânciocii înfig insecte în ghimpi e cunoscut drept o parte a comportamentului lor de împerechere.

241

Kovack, se spune, şi-ar fi cumpărat o casă în Ariel, o colonie evreiască din Cisiordania. E proprietarul unei firme care construieşte piscine. Timp de mai mulţi ani, un panou mare de afişaj a putut fi văzut pe Autostrada 1, fotografia unei piscine scânteietoare alături de o vilă cu acoperiş roşu, un număr de telefon şi o propoziţie: *Oaza ta aşteaptă.*

242

În timpul operaţiunii din 2004 din Nablus, soldaţii israelieni au pătruns în oraş.

În loc să înainteze pe străzile înguste şi pe ulicele aglomerate, soldaţii au trecut prin pereţi şi pivniţe, săpându-şi culoare şi croindu-şi drum la suprafaţă, casă după casă, prăvălie după prăvălie, sfredelind camuflaţi, desenând pe pereţi săgeţi fluorescente ca să le arate camarazilor dindărăt încotro s-o apuce.

Când se opreau, foloseau vizoare termosensibile ca să vadă ce se afla de cealaltă parte a fiecărui perete. Bărbaţi şi femei îmbrăţişaţi strâns. Copii adormiţi. Tineri cu gurile acoperite de keffiyeh-uri.

Acest tip de parcurs tunelar era cunoscut de soldați sub numele de umblatul prin ziduri.

243

Apelul telefonic a venit în toiul serii. La paisprezece ani după atentat. Rami a fost luat prin surprindere. O realizatoare de filme documentare. Luase legătura cu familiile din Assira al-Shamaliya. Mamele și tații a doi dintre atentatori erau dispuși să se vadă cu el. În inima Cisiordaniei, a zis ea. Era ceva fără precedent. Aveau să îngăduie să fie filmați de o echipă occidentală. În satul lor. La ei în case. În propriile lor camere de zi.

Realizatoarea urma să se ocupe de transport, la fel ca și de securitate. Nu avea de ce să-și facă griji. Putea garanta totul. Ar fi însemnat să fie trecut ilegal în Cisiordania, însă știa deja că acea parte avea să fie ușoară.

Urma să-i întâlnească pe părinții celor care îi omorâseră fiica.

244

Rami se putea vedea în casa cu bolți înalte, așezat pe divanul cu pernuțe ornamentate, având înainte, pe o tavă, dulciuri și cafea cu cardamom, flori, vase de ceramică, o Cupolă a Stâncii miniaturală făcută din sidef pusă lângă un șir de fotografii aliniate atent pe raftul înalt de lemn.

245

În vara lui 1932, ca parte dintr-un schimb epistolar între câțiva iluștri intelectuali, Albert Einstein i-a scris lui Sigmund Freud.

Einstein a lăudat generoasa implicare a austriacului în eliberarea internă și externă a omului de malignitatea războiului. Eliberarea aceasta era speranța profundă a tuturor liderilor spirituali și morali de la Hristos la Goethe și Kant, recunoscuți universal drept lideri care au existat mai presus de epoca și de țara lor. Și totuși, întreba Einstein, nu e semnificativ faptul că tocmai aceste persoane fuseseră în principiu ineficiente în dorința lor de a schimba felul de a fi al omenirii? Că, atâția ani, nu izbutiseră să stăvilească barbaria? Că tiparele violenței nu putuseră fi atenuate nici de pledoariile cele mai pline de miez?

Întrebarea esențială pe care voia să i-o pună lui Freud era următoarea: este cu putință călăuzirea dezvoltării psihologice a umanității în așa fel încât să o facă

rezistentă la psihozele urii și distrugerii, mântuind în acest fel civilizația de amenințarea mereu prezentă a războiului?

246

Chiar dacă răspunsul fusese afirmativ, Rami știa că asta, cel mai probabil, n-o să se întâmple niciodată.

247

În seara aceea a mers până la apartamentul lui Bassam din Anata. A luat motocicleta. A dezlipit abțibildul din față înainte să treacă prin punctul de control. *Nu se va sfârși până ce nu vom sta de vorbă.*

S-au închis preț de câteva ore în camera de zi. Oferta l-a uluit pe Bassam, însă putea, în opinia lui, să producă mai multă mâhnire decât ar fi putut să aline vreodată. Sătenii erau oameni simpli. Cultivau măsline. Tăiau snopi de grâu. Nu știau să se descurce cu microfoanele și camerele de filmat. Ar fi putut să nu se simtă în largul lor. Ceva putea să iasă rău. Poate că nu aveau să-l înțeleagă, să-i priceapă felul direct de a vorbi, sinceritatea. Era totuși israelian, ce să-i faci, gălăgios, se manifesta în forță, putea sări calul, furia putea să-i dea pe dinafară. Putea să iasă o făcătură lamentabilă. Tensiunile erau mari. Și sătenii ar fi putut da de belea. Ar fi putut să nu sesizeze implicațiile politice. Ramificațiile. Repercusiunile. Vorba putea să umble. Puteau ajunge să fie socotiți colaboraționiști, acuzați de normalizare. N-aveai cum ști. Terenul era minat. Cineva ar fi putut să aibă de suferit.

Au ieșit din apartament, au coborât treptele, au pășit în noapte. În zare se vedeau limbi de foc, arzând în tabăra Shu'fat aflată nu departe. Încă un protest. Mai în spate, peste Zid, stele palide atârnau pleoștite peste întinderea de tufăriș. Cei doi bărbați s-au oprit pe trotuarul în pantă și au rămas, o vreme, tăcuți.

– Să n-o faci, prietene, a zis Bassam.

248

Când britanicii, cu coada între picioare, s-au retras grăbiți din Mandatul pentru Palestina, în 1948, printre lucrurile pe care le-a lăsat în urmă caporalul de armată Paul Hartingtone se numărau și șoimii săi prețioși.

Hartingtone, care fusese de mai multe ori decorat în Africa de Nord pe parcursul celui de-al Doilea Război Mondial, cumpărase și dresase doi minunați șoimi călători pe parcursul șederii sale în Palestina. De partea cauzei evreilor, Hartingtone a lăsat o misivă pentru un lider local al mișcării de rezistență, rugându-l să aibă grijă de păsări, care erau ținute pe balconul unei case mari de calcar alb din Ierusalim. Șoimii călători premiați fuseseră lăsați în cuști de argint, cu mâncare îndeajuns pentru câteva zile. A lăsat certificate veterinare și instrucțiuni de îngrijire, ba chiar și ceva bani, ca să se asigure că păsărilor li se va purta de grijă.

La două zile după aceea, o încleștare armată intensă a erupt în vecinătatea casei de calcar. Forțele arabe i-au pus pe fugă pe luptătorii evrei și păsările au căzut în mâna unui localnic, Jafer Hassan, care a avut grijă de ele până ce, câteva zile mai târziu, a fost silit să se retragă, luând cu el doar păsările și cheile casei sale zăvorâte.

Hassan și familia – împreună cu șoimii lor – au ajuns în cele din urmă pe străzile neasfaltate ale Nablusului. Noua lor casă era șubredă. Mochetă industrială, subțire, întinsă pe betonul gol. Pereți de polistiren. Electricitate furată de la cabluri care atârnau liber. O țeavă de canalizare stricată bolborosea ceva mai în josul străzii. Hassan a completat formulare ca să i se îngăduie să revină la casa de calcar din Ierusalim, însă cererile i-au fost respinse. A confecționat încuietori care să se potrivească cu cheile în loc să procedeze invers. Zăvoarele au fost puse pe cuștile șoimilor. Lunile au început să se scurgă, apoi anii.

Hassan a păstrat păsările pe acoperișul casei. Singurul fel în care se putea construi într-o tabără de refugiați era pe verticală. Casa i se făcea tot mai înaltă, adăugire cu adăugire, pe măsură ce familia i se mărea. Un timp, lui Hassan i-a plăcut asta: șoimii se înălțau necontenit, de parcă dedesubt ar fi fost niște curenți ascendenți generaționali. Dedesubtul lor, copiii au crescut și au avut copii.

Casa s-a tot ridicat, nesigură, cârpită, cu cuștile cocoțate șui deasupra.

Pe parcursul anilor ’60 și ’70, Hassan și-a câștigat traiul înmulțind păsările, însă a trebuit și să plătească o serie de amenzi derivate din proprietatea asupra cuștilor de pe acoperiș. Nu avea autorizații. Ori de câte ori depunea o cerere era refuzat. Amenzile s-au tot strâns până ce a fost nevoit să vândă păsările la licitație. Ultima dintre odrasle a fost în cele din urmă vândută în anii ’80, când

Hassan, bătrân de-acum, știa că n-o să se mai poată întoarce acasă, la Ierusalim. A păstrat însă încuietorile și cheile.

Banii i-a folosit ca să cumpere o casă mare, de piatră, în satul Assira al-Shamaliya, lângă grajdurile cămilelor, însă a murit la scurt timp după ce și-a mutat acolo familia.

Păsările au ajuns să fie exportate la Abu Dhabi, unde urmașii lor au ajuns să se vândă în schimbul unor sume imense, uneori de sute de mii de dolari, și nu doar pentru frumusețe, ci și pentru povestea lor. Au fost împerecheați cu alte păsări premiate. Li s-au făcut capișoane din aur bătut și nestemate.

249

Șeicul din Abu Dhabi care deține cei mai faimoși urmași ai șoimilor călători se referă la aceștia numindu-i Păsări ale Tristeții. Au fost fotografiați în 2012 pentru coperta pliantului de prezentare a ultrasofisticatului Spital pentru Șoimi de pe strada Sweihan din Abu Dhabi.

250

Una dintre operațiile cele mai complexe care se execută în Spitalul pentru Șoimi este repararea penelor vătămate. Sertare întregi cu pene de șoim de toate formele și nuanțele se pot găsi în camera climatizată de lângă sala de operații de la etajul întâi.

Penele sunt cusute și lipite cu grijă de corpurile păsărilor rănite.

După aceea, noile modele de zbor sunt filmate și transferate pe un program de computer. Se fac ultime ajustări penelor noi, pentru ca păsările să fie gata de un zbor perfect.

251

Unul dintre cei mai căutați confecționeri de capișoane pentru șoimi din lume este Mona Akilah Saqqaf, care lucrează într-un depozit prăfuit de la periferia de est a Los Angelesului. Folosește piele de bizon hrănit cu iarbă, iar bucățile sunt cusute, fără adezivi. Conceptul e persan la origine, însă introduce și modele amerindiene, îndeosebi în înnădituri și în combinațiile de culori, majoritatea de sorginte comanșă. Pe lângă capișoane, artizana mai face lese, curele, mănuși și umărare.

Adeseori, șoimii îi sunt aduși direct cu avioane private din Orientul Mijlociu. În funcție de bijuteriile folosite, de foița de aur ori broderia de argint, lui Saqqaf îi ia până la două săptămâni ca să facă un singur capișon.

La domiciliul ei din Santa Monica – unde locuiește cu soțul său chilian și fiul lor, Kamil –, Mona a construit afară o piscină imensă în formă de capișon arăbesc: piscina de un albastru intens este fotografiată adesea din aer pentru reviste de arhitectură.

Un timp, în 2004, afacerea a început să scapete după ce Mona a fost pozată pentru o revistă mondenă lângă piscină, în bikini. Câțiva șeici de vază și-au anulat comenzile până ce agentul lui Saqqaf i-a încredințat că respectivele capișoane se fac după metode tradiționale.

S-a pus în circulație o fotografie cu Saqqaf aplicând un strat ultim de lac, în atelier, purtând haine cuviincioase, croite ca în Orientul Mijlociu.

252

Motivul pentru care unui șoim i se acoperă capul este exact același pentru care nu i se acoperă unui șoimar: păsările văd atât de bine, încât ar fi neîndoielnic distrase de alte prăzi, aflate mult mai departe.

Șoimarul acoperă capul păsării și așteaptă. Vrea ca șoimul să vadă doar ce vede și el.

253

În piscina lui Saqqaf din Los Angeles încap o sută cincisprezece metri cubi de apă.

254

În septembrie 1932, Einstein a primit o replică de la Sigmund Freud, în care psihanalistul își cerea scuze pentru întârziere.

Un răspuns detaliat la spinoasa problemă a prevenirii războiului avea să urmeze curând, însă Freud dădea de înțeles că-l neliniștea gândul la propria-i incompetență. După toate probabilitățile, răspunsul n-avea să fie foarte încurajator. Îmbătrânise, a zis, după o viață în care le spusese oamenilor adevăruri greu de digerat.

O săptămână după aceea, Einstein i-a scris iarăși lui Freud, anunțându-l că aștepta cu nerăbdare următoarea misivă.

În răspunsul său, la câteva săptămâni după solicitarea inițială, Freud s-a declarat măgulit că fusese întrebat; totuși, în opinia sa, există prea puține șanse ca cineva să poată suprima cele mai agresive înclinații ale umanității. Pe lume nu sunt mulți oameni ale căror vieți să se deruleze cu blândețe. Este ușor să infectezi omenirea cu febra războiului, iar specia umană are o apetență instinctivă pentru ură și distrugere. Cu toate acestea, continua Freud, nădejdea că războaiele se vor sfârși nu e o himeră. E însă nevoie de stabilirea, prin acord general consimțit, a unei autorități centrale care să aibă ultimul cuvânt în orice conflict de interese.

Pe lângă asta, orice lucru care creează legături emoționale între oameni contracarează inevitabil războiul. Ar trebui căutată *o comunitate de sentimente* și *o mitologie a instinctelor*, spunea în încheiere psihanalistul.

255

Până să se publice, în 1933, epistolarul dintre Einstein și Freud, Adolf Hitler ajunsese deja la putere. Edițiile originale ale schimbului de scrisori, în germană și în engleză, cu titlul *De ce război?*, au fost limitate la un tiraj de doar două mii de exemplare.

Amândoi și-au părăsit țările de baștină și au trăit în exil, Freud în Anglia și Einstein în America, evitând o soartă pe care nici ei și nici oricine altcineva nu și-ar fi putut-o imagina.

256

Numele meu este Rami Elhanan. Sunt tatăl lui Smadar. Sunt locuitor al Ierusalimului la a șaptea generație. Și totodată ceea ce s-ar putea numi un absolvent al Holocaustului.

257

Îndată după eliberarea din lagărul de concentrare de la Auschwitz, Yitzak Elhanan Gold a primit un bilet de călătorie pe un vas spre Tel Aviv, împreună cu alți câțiva maghiari, mai mulți români și câțiva suedezi. Nu aveau documente oficiale asupra lor.

La sosire, Yitzak a fost întâmpinat de forțele evreiești de rezistență. A fost deghizat în soldat britanic și pus într-un autobuz spre Ierusalim. I s-a făcut rost de o slujbă, cea de polițist în Orașul Vechi. A fost poreclit Chet Chet Gimmel

pentru cifrele pe care le purta pe piept. Agent de Poliție al Mandatului Britanic Numărul 883.

Yitzak a fost rănit în războiul din '48 și adoptat, la spital, de o familie care locuise în oraș vreme de șase generații. A învățat curând limba și a început să se descurce, dar nu le-a vorbit copiilor săi despre ceea ce îndurase în timpul Holocaustului decât decenii după aceea, rugat de Smadar cu ocazia unui proiect genealogic de la școală.

258

La vârsta de paisprezece ani, Yitzak a devenit cărăuș pentru rabinul din Gyor, transportând pentru el aur de contrabandă destinat vânzării. Banii erau folosiți de rabin pentru mâncare și medicamente.

Yitzak era iute și subțiratic. Nu purta stea pe surtuc. Nici bonetă cu ceapraz militar. Știa bine aleile și acoperișurile. Era capabil să-și croiască drum prin oraș fără să fie băgat de seamă, uneori sărind din horn în horn sau lăsându-se să alunece la pământ pe vreun burlan.

Străbătea în fugă cartierul bordelurilor ca să ajungă la piață, lângă scuar. Femeile erau numai ruj și îndrăzneală. Iarna purtau scurte de blană. Le lăsa în urmă și intra în piață. Serile se învârtea pe lângă cinematograf și făcea speculă cu biletele, vânzându-le cu preț un pic umflat.

Într-o seară, cu un singur bilet rămas, a decis că voia să intre și să se delecteze cu un film de-al lui Zarah Leander.

Nici nu se așezase bine – cortina fusese trasă, se aștepta începerea *Marii iubiri* –, când un ofițer de la Gestapo s-a strecurat în scaunul de alături, blocându-i ieșirea.

259

Unul dintre cele mai populare cântece germane ale vremii, *Davon geht die Welt nicht unter* – „Lumea nu se va sfârși din cauza asta" –, a fost scris special pentru filmul respectiv.

260

Pe 23 iunie 1944, naziștii au permis ca delegați ai Comitetului Internațional al Crucii Roșii să viziteze Theresienstadt, pentru a contracara zvonurile privind lagărele morții. Un asemenea lucru, afirmau germanii, nu există.

Printre vizitatorii lagărului din Cehia se număra și medicul-șef al Ministerului danez al Sănătății, pe lângă reprezentanți de vârf ai Ministerului de Externe. I-au avut ca ghizi pe locotenentul-major SS Karl Rahm și pe ajutoarele sale.

Cu săptămâni înainte de vizită, germanii îi obligaseră pe prizonierii cehi și evrei să spele străzile. Fuseseră aduse flori, acoperișurile stricate fuseseră reparate, se instalaseră bănci în parc. Au renovat nivelurile inferioare ale dormitoarelor comune. Au pictat fațade false de prăvălie. Au dat străzilor nume civile. S-au ivit indicatoare care arătau spre un oficiu poștal inexistent, o piscină, o cafenea. Au deschis piața centrală, au întins o peluză nouă-nouță și au plantat tufe de trandafiri. Au cioplit firme pentru cafenele, brutării și niște băi publice luxoase. Au împărțit deținuților catarame de curele, perii de haine, piepteni. Au distribuit brasarde noi, galbene. Au pus în scenă o operă pentru copii scrisă de Hans Krása, rezident în lagăr. Au înjghebat o serie de spectacole sub oblăduirea criticului muzical oficial al lagărului, Viktor Ullmann.

După ce orașul a fost cosmetizat, mii de prizonieri evrei – mai ales dintre cei vârstnici și bolnavi – au fost deportați la Auschwitz pentru ca străzile să nu pară prea aglomerate.

În ziua vizitei, germanii i-au instruit pe cei rămași în lagăr să ignore orice întrebări le-ar fi fost puse de oaspeții danezi. Obligativitatea salutului a fost abolită, iar rezidenții puteau vorbi doar dacă li se adresau falsul primar și subordonații acestuia ori un ofițer în uniformă. Artiștii, actorii, poeții, profesorii, psihologii, copiii și o parte dintre vârstnici s-au supus ordinului.

Delegația Crucii Roșii s-a plimbat prin localitate urmărind o linie roșie care fusese de dinainte desenată pe o hartă.

Apoi, după plecarea vizitatorilor, care evaluaseră lagărul drept o instituție respectând legislația internațională, naziștii au decis să utilizeze locul respectiv pentru un film de propagandă. A fost regizat de Kurt Gerron, un deținut evreu care fusese actor de film și de cabaret în Germania: era cunoscut drept vocea din spatele peliculei *Mackie Șiș* și mai jucase și într-un rol episodic într-un film cu Marlene Dietrich.

Potrivit ordinelor, Gerron a realizat filmul în unsprezece zile. Avea în echipă mai mult de o duzină de oameni. A folosit un aparat de filmat Leica de 16 mm. Ofițerii germani i-au spus exact ce voiau. „Filmează o reprezentație cu *Brundibár*.“ „Ia imagini cu muzicieni acordându-și viorile.“ „Arată-ne copii jucând șotron lângă leagăn.“ „Filmează o învățătoare la școală, cu creta pusă pe

marginea tablei din spatele ei.“ „Prinde un bătrân concentrat asupra tablei de șah.“ „Arată soarele înălțându-se printre clădiri.“

Când filmul a fost gata, Gerron și soția lui au fost suiți în tren, împreună cu toată echipa de filmare, și trimiși la Auschwitz, unde au fost duși în camera de gazare și executați.

261

Germanii au numit-o Operațiunea Înfrumusețarea.

262

Cea mai mare parte din pelicula de 23 de minute a fost mai târziu distrusă.

263

Titlul ar fi trebuit să fie *Der Führer schenkt den Juden eine Stadt*: „Führerul le oferă evreilor un oraș“.

264

Un oficiu special, numit Institutul de Igienă, era responsabil pentru furnizarea biluțelor de Zyklon B către soldații SS din Auschwitz. Duceau canistrele cu ambulanța la camerele de gazare.

Biluțele – al căror termen de garanție era de trei luni – erau lăsate să cadă prin găurile de ventilație din tavan.

265

Marginea unui plămân care se strânge.

266

Ce o fascina pe Smadar mai mult în povestea bunicului era că un bărbat bine îmbrăcat îi strecurase lui Yitzak o bucată de plăcintă cu chimen, în stația de tren din Gyor. Era înfășurată într-o foaie de ziar.

În tren desfăcuse hârtia și descoperise, în colțul de jos, o reclamă la filmul *Marea iubire*.

Yitzak mâncase toată plăcinta deodată – și regretase asta mereu, i-a spus lui Smadar. Și-ar fi dorit s-o facă să dureze mai mult, însă ținuse foaia de ziar

împăturită în buzunar în toată vremea petrecută în lagăr.

267

Bassam avea în celulă un televizor mic, alb-negru. Prindea Canalul Unu în ebraică, cu emisiuni în arabă câteodată, și atâta tot. Îl pusese pe o masă de lemn la căpătâiul patului și îl pornea să meargă în fundal cât dormea.

I se spusese să stea cu mâna pe antena de cameră ca să aibă semnal mai bun. I se părea straniu că știrile zilei treceau prin el, în ebraică. Îl interesa mai ales vremea. Își putea imagina cam cum era în Sa'ir.

În seara de dinaintea Zilei Amintirii Holocaustului a deschis televizorul și s-a uitat la un documentar. Nu i s-a părut surprinzător. Bassam era obișnuit cu propaganda lor. S-ar fi uitat oricum.

Voia să vadă evrei murind. Unul după altul. Să-i vadă cum se prăbușesc. Cum flămânzesc. Cum cad secerați în șanțuri. Voia să vadă cum se înalță gazul spre tavan. Voia să li se plătească cu aceeași monedă. Să fie de față la anihilarea lor.

La douăzeci de ani, acolo, pe pat, Bassam aștepta un moment în care să aplaude.

268

În stadiul final al hipotermiei, o persoană suferind de frig extrem va avea senzația unui val de sânge în extremități atunci când vasele capilare nu mai fac față.

E posibil chiar ca victimele să se dezbrace de haine, din pricina a ceea ce li se pare o căldură de nesuportat.

269

La prânz, în următoarea zi, Bassam a pășit pe podelele metalice spre sala de mese. Abia dacă vedea în jos prin încrengătura de fier: echilibrul i se făcuse țăndări.

270

Patul tare, rabatat din perete. S-a lăsat pe el cu spinarea. Cu brațele sub cap. Pe coridor se auzeau strigăte. Muzică din celule. Sârma scoasă dintr-o bucată de cablu. Zgomotul înfundat al unui radio. Exista, și-a spus, încă un nivel al

pustietății care se întindea dedesubtul lui. Și-a lăsat capul pe perna care puțea și a apucat strâns antena subțire. Inițial voise să aclame corpurile căzute. Să le vadă, iarăși și iarăși, contorsionându-se hidos. Cunoaște-ți dușmanul, ține-l aproape. Sub tălpi, de preferință. În pământ. S-a întors la perete, a tras pe el pătura subțire. *Să alini necazurile celor aflați în suferință.* Și-a repetat rugăciunile. Un gândac mic a ieșit dintr-o crăpătură. Antenele îi pulsau. L-a strivit cu tocul pantofului. Și-a așezat pătura mai bine, a întins iarăși mâna după antena de cameră. Se întreba de ce nu se împotriveau. Unul după altul. Corpurile lor împinse, iarăși și iarăși, înainte. În toată goliciunea. De cealaltă parte a celulei, toaleta, chiuveta de metal. O bătaie slabă s-a auzit în țevi. Orice sunet era amplificat. I se părea că cineva îi scosese rotițele din ceasornicul minții, făcând mecanismul să o ia razna pe ritmul constant al prăbușirii trupurilor.

271

Cel mai de seamă război sfânt este acela dus pentru cucerirea sinelui.

272

S-a auzit, în difuzoare, ordinul de numărare a deținuților. Era în noiembrie: dimineața era atât de rece, afară, încât crengile copacilor trosneau.

Mii de prizonieri au ieșit pe platou. Unii fuseseră luați cu de-a sila din paturi, doar în cămăși de noapte. Alții purtau jachete subțiri, pantaloni dungați de deținuți, rochii, ce mănuși și pălării izbutiseră să-și facă în barăci. S-au aliniat în șiruri ordonate. Femei, bărbați, copii. Li s-a ordonat să-și arunce păturile în zăpadă. Îndată sângele a pornit să se retragă din degetele lor, din gambe, din brațe. Orice dâră de căldură s-a consumat în dârdâitul lor.

Anton Burger, comandantul lagărului, a trecut în revistă șirurile lungi de deținuți, purtându-și cizmele cu carâmbi înalți și mantaua cu guler de blană. A scos de la cingătoare un ceasornic frumos, de argint. I-a deschis căpăcelul, l-a închis iarăși. Numărătoarea a continuat cinci, opt, zece minute.

Unii s-au prăvălit îmbrăcați pe deplin și au fost târâți de acolo, însă curând – cum prevăzuse Burger – a fost scoasă de pe cap o șapcă. O haină, câteva momente după aceea, a fost lăsată să cadă la pământ. O alta apoi. Și încă una. Orice deținut care se apleca după vreun obiect lepădat era împușcat. O femeie a început să umble la nasturi. Un bărbat mai în vârstă a rămas doar în cămașa

de corp. Au trecut alte două minute. Trei. Patru. Burger s-a uitat la ceas. Prizonierii au început să cadă perechi-perechi. Pe jos era plin de haine. Douăzeci și șapte de minute cu totul. Burger a fluturat din mână: avea să încerce iarăși experimentul, data viitoare pe vreme și mai aspră încă. Prizonierilor li s-a ordonat să se întoarcă în barăci.

Pământul era înțesat cu trupuri moarte. Burger a cerut ca hainele lepădate să fie adunate imediat și arse.

273

„Spune-ți numele.“ „Bassam Aramin.“ „Din?“ „Hebron.“ „Vârsta?“ „Patruzeci și doi.“ „Cu cine călătorești?“ „Cu soția și copiii.“ „Destinația?“ „Anglia.“ „Unde anume în Anglia?“ „Bradford.“ „N-am auzit de locul ăsta.“ „E o universitate.“ „Care este scopul călătoriei?“ „Să mă duc la universitate.“ „O faci pe deșteptul cu mine?“ „Nu.“ „De unde ai obținut permisul?“ „Le-am explicat celorlalți ofițeri.“ „Arăt eu ca ceilalți ofițeri?“ „De la biroul din Ierusalim.“ „Care este motivul deplasării la universitate?“ „Pentru studii.“ „Ești profesor?“ „Nu.“ „Câți ani ai?“ „Patruzeci și doi, v-am spus.“ „Și *studiezi*?“ „Da.“ „Unde ai făcut școala?“ „În sat, în Sa'ir.“ „Unde-i asta?“ „Lângă Hebron.“ „Ai terminat școala?“ „Studiile mi-au fost întrerupte.“ „Cum adică *întrerupte*?“ „N-am terminat școala, nu.“ „De ce zâmbești?“ „Mereu zâmbesc, ține de ce fac, îmi place să zâmbesc.“ „Vrei să mai pierzi un avion, Bassam?“ „Nu.“ „Atunci nu mai rânji atâta și spune-mi unde ai învățat ebraica.“ „La seral.“ „Așa deci, *la seral*.“ „Da.“ „Am aici dosarul tău, știu cine ești.“ „Atunci de ce ați întrebat?“ „N-o face pe șmecherul, răspunde la întrebare.“ „La seral, am învățat-o la seral, apoi am lucrat pentru Autoritate, mai întâi la Sporturi, apoi la Arhive, după care am fost acceptat în programul de la Bradford, am un permis special, am dreptul să merg acolo.“ „Răspunde la întrebarea mea, ce cauți la universitate *acum*?“ „Am primit un loc.“ „Îți place zâmbetul ăla al tău, ia zi?“ „Nu neapărat.“ „Spune-ți iarăși numele.“ „De ce?“ „Am zis spune-ți iarăși numele, mă auzi, asculți ce-ți zic?“ „Bassam Aramin.“ „Douăzeci și cinci de ani fără să dai pe la școală și, deodată, Bass-sam Ara-min, te-ai făcut intelectual?“ „N-am zis asta, mă duc în calitate de student.“ „Câtă vreme?“ „Un an.“ „Permisul e pentru doi ani.“ „Da.“ „Și ce-o să studiezi?“ „Shoah.“ „Poftim?“ „Holocaustul.“ „Te-am auzit, o să studiezi despre Shoah, ești arab, ești musulman, ești terorist, șapte ani în închisoare, ne ataci, arunci cu grenade, ne terorizezi și-acuma

studiezi Shoah-ul, te dai intelectual, e vreo glumă, Bass-sam, mă crezi tâmpit?“ „Nu vă cred deloc tâmpit.“ „Asta-mi zici tu, te duci în Anglia ca să ne poți spune că Shoah-ul nu s-a întâmplat?“ „Nu.“ „Cum adică *nu*?“ „Unul dintre lucrurile pe care le-am învățat e că nimeni nu vrea să fie evacuat din istorie.“ „Ce căcat zici acolo?“ „Nu mă interesează să neg adevărul.“ „Nu mai spune.“ „Nu cred în violența de nici un fel.“ „De când?“ „De demult.“ „Chiar așa?“ „Da.“ „Cu câți teroriști o să te întâlnești în Bradford, Bass-sam?“ „Nu știu, ce-i acela *terorist*, mi-l puteți defini?“ „Pe *mine* mă întrebi?“ „Soția mea așteaptă, copiii așteaptă, o să pierdem încă un avion și da, trebuie să zic că acum, în clipa asta, sunt un pic terorizat, da.“ „Ah, tare o mai faci pe deșteptul, Bass-sam, nu-i așa?“ „Nu cred.“ „Nu zâmbi.“ „Nu zâmbesc, nu râd, nu fac nimic, doar stau aici, vă răspund la întrebări așteptându-mi avionul.“ „Spune-ți numele.“ „L-am spus deja de zece ori.“ „Numele!“ „Bassam Aramin.“ „Copilul tău plânge acolo?“ „Nu văd prin zid.“ „De ce-ți plânge fata, Bassam?“ „Nu știu, o fi obosită, așteptăm de mult.“ „N-o poate face nevastă-ta să tacă?“ „E și ea obosită, suntem de opt ore aici, nici nu mai știu câte zboruri am ratat.“ „Câți copii ai, Bassam?“ „Cinci, cândva am avut șase.“

274

Una dintre primele fotografii văzute în bibliotecă a fost cu lagărul Theresienstadt. Înfățișa un tânăr în frac, cu papion alb, în fața unui stand cu portative, dând cu sacâz un arc de vioară, uitându-se drept în cadru, gata să cânte.

275

După aceea avea să cunoască englezi care-și dădeau ochii peste cap ori de câte ori aducea Bradfordul în discuție, aproape că le vedea disprețul, nu era deloc ca la Oxford, deloc ca la Cambridge, nu aducea deloc cu Edinburgh, nici cu Manchester, însă el și Salwa îl adorau, le plăceau deschiderea orășelului, spațiul, parcul cel înverzit, cărarea curată din lungul râului, înșiruirile de case făcute din cărămidă roșie, hornurile, gheretele lucitoare de metal, muzica din lifturi, Manor Row, Mirror Pool, North Parade, Tumbling Hill, Rawson, întinderile de neon, cafenelele, magazinele, izul de oțet, standul cu falafel, autobuzele roșii supraetajate, bărbații cu gambete pe cap, femeile cu burqa, autospecialele pompierilor, cele pentru gunoi, dangătul clopotelor de la biserici, chemarea

muezinului, poștașul, polițistul indian cu șuvițe împletite de pe Cheapside, dansatorul pe sârmă de lângă Muzeul Păcii, drumul spre casă pe Pemberton Drive, strada liniștită, muchia de iarbă, poarta lăsată pe-o parte, trandafirii galbeni agățați de zid, ușa albastră, soneria albă, fanta argintie a cutiei poștale, cuierul, treptele scârțâitoare, cele cinci dormitoare, al lor dând spre o bucățică de grădină, ticăitul caloriferelor, copiii lăsați după-amiaza în parc fără grijă, imaginea lor cum alergau pe malul apei, rupând bucățele de pâine ca să hrănească rațele – surpriza surprizelor, chiar sub copertina plumburie a cerului englezesc –, umbletul prin ploaie și, da, chiar ploaia însăși, aversele piezișe, rafalele cu soare, burnița nopții, furtunile bubuitoare și glumele necontenite despre umbrele, unele socotite de Salwa, novice într-ale limbii, de-a dreptul caraghioase.

276

Ce anume se înalță, Salwa, atunci când se lasă ploaia?

277

A citit la bibliotecă lucrări de Primo Levi. Adorno. Susan Sontag. Edward Said. S-a uitat la *Lista lui Schindler*, a căutat alte filme, documentare, a scormonit prin kilometri de peliculă cu știri. A dezgropat fotografii cu lagăre. A găsit ce s-a putut găsi despre Theresienstadt. A citit și despre efectele traumei și intersecția sa cu memoria: Adler, Janet, Freud. Cum se instaurează frica. Dezintegrarea în timp a amintirii. Sarcina limbii.

Uneori i se părea că-i lua creierul foc. Se întorcea acasă la Salwa noaptea târziu, extenuat, surescitat. Adormea pe canapea, cu cărți deschise pe piept și picioarele suite pe măsuța de cafea.

A început să lucreze la disertația sa de master, intitulată *Holocaustul: Uzul și abuzul de istorie și memorie*. Scria de mână. Gândea în arabă, dar scria în engleză. Era conștient că acestea nu erau idei noi, ci doar noi pentru el. Se simțea totuși în pielea unui explorator. Pornise în larg. De cele mai multe ori sfârșea naufragiat la loc, pe țărm, însă când și când i se părea că zărește un petic nou de pământ. Însă, de cum dădea să pună piciorul pe uscat, se făcea nevăzut. Asta e adevărata teroare, își spunea. Îi revenea o responsabilitate pe care n-o putea trata superficial. Voia să vorbească despre folosirea trecutului ca justificare pentru prezent. Despre spirala istoriei, cu fiecare moment înlănțuit

de următorul moment. Despre locul în care trecutul se intersectează cu viitorul.

Era cel mai mare ca vârstă din clasa lui. Studiul Problemelor Păcii. Se tupila în penultimul rând de scaune, într-o latură a încăperii, cât mai nebăgat în seamă. Arareori vorbea altfel decât în șoaptă. Nu se oferea prea adesea să vorbească, dar atunci când o făcea rostea cuvintele cu lentoare, domol, cu precauție. Pleca din sală cu capul plecat. Fuma singur, departe de clădiri. Își ferea de vederea celorlalți covorașul de rugăciune.

Însă vorba tot a început să umble: era un palestinian, activist, își pierduse fiica de zece ani, studia Holocaustul.

Știa numele îngrijitorilor, măturătorilor, femeilor de la cantină. Îi saluta din cap pe toți. Erau deschiși și joviali. Voiau să știe cu ce echipă de fotbal ținea. Nu-l interesau meciurile, dar a început să poarte un fular albastru cu alb, culorile Bradfordului. Le plăcea cum pronunța el numele orășelului, engleza lui cu un accent arab puternic. *Brr-ad-a-fort*. L-au poreclit, din cauza șchiopătatului, Kayser Söze. I-au zis că aducea un pic cu Kevin Spacey, în versiune arabă. Habar nu avea despre ce vorbeau, așa că a închiriat filmul și s-a uitat la el cu Salwa. S-au amuzat la ideea că ar putea fi unul dintre suspecții de serviciu. Viața lui palestiniană. Micile ironii.

Era invitat la petreceri, la dineuri și simpozioane. A acceptat invitațiile, una la Glasgow, una la Copenhaga, una la Belfast. Era blestemul lui: nu suporta să dezamăgească lumea, nu știa să spună nu.

Avea un singur răspuns, unul simplu, la întrebările care ajungeau, inevitabil, acolo. Nu există simetrie între temnicer și prizonier. Distrugeți închisoarea. Ocupația a avut drept fundament falsa chestiune a securității. Trebuia să se termine odată. Nimic altceva nu era cu putință până nu se termina.

În acel moment, un soi de pâclă cobora peste ascultătorii săi. Știa că răspunsul său îi dezamăgise crunt. Altceva voiau ei – un stat, două state, trei state, opt. Voiau ca el să disece acordurile de la Oslo, să vorbească despre dreptul de reîntoarcere, să dezbată despre sfârșitul sionismului, despre noile colonii, despre colonialism, imperialism, *hudna*, Națiunile Unite. Voiau să-i știe părerea despre rezistența armată. Despre coloniștii înșiși. Auziseră atâtea, îi spuneau, și totuși știau prea puțin. Cum era cu pieptele în aer liber, cu pământul furat, cu fanaticii? Nu intra în jocul lor. Pentru el totul se învârtea, încă, în jurul Ocupației. Era un inamic comun. Distrugea ambele tabere. Nu-i ura pe evrei, zicea, nu ura Israelul. Ce ura el era să trăiască sub ocupație, umilința

faptului, sugrumarea, degradarea zilnică, înjosirea. Nimic nu avea soliditate până ce nu se termina cu asta. „Încercați, o singură zi doar, să treceți prin punctele de control. Ce părere aveți de un zid înălțat în curtea școlii voastre, chiar în mijloc? Dar dacă v-ar rupe măslinii cu buldozerul? Încercați să vedeți cum e când vă putrezesc alimentele în camion, la punctul de control. Încercați să vedeți cum e când imaginația voastră este supusă Ocupației. Haideți. Încercați."

Spectatorii aprobau, însă nu era sigur dacă și înțelegeau pe deplin. Chestiunea cu Ocupația era că nu te lăsa niciodată să decizi. Îți lua capacitatea de a face alegeri. „Eliminați-o, și alegerea se va ivi."

Dar, îl presau ascultătorii, cum se situa, etic vorbind, în privința violenței? Nu erau depășite strategiile propuse de el? Ce fel de schimburi teritoriale? Ce avea să se întâmple cu orașul Ariel? Dar cu beduinii? Cu așezările nerecunoscute oficial? De ce nu studiase Nakba în loc de Holocaust?

Întrebările îl epuizau. Atunci schimba tonul. Se apleca spre ei. Șoptea. Întrebările lor erau valide și avea să le răspundă, zicea. „Numai dați-mi timp, timp, singurul fel în care mă pot îndrepta într-acolo e folosindu-mi avantajul pe care mi-l dă puterea întristării mele, înțelegeți?" El, unul, nu mai voia să lupte. Cel mai important jihad, zicea, e capacitatea de a sta de vorbă. Asta făcea acum. Limba era cea mai ascuțită armă. O forță. Voia s-o poată mânui. Și trebuia să aibă grijă. *Numele meu este Bassam Aramin. Sunt tatăl lui Abir.* Restul se ridica din asta.

Prea adesea se simțea ca și cum s-ar fi întors în închisoare: momentul când văzuse documentarul acela, cadavrele umplând șanțurile, numerele tatuate pe încheieturi, frigul înghețat făcând crengile să se frângă. Cum ieșise din închisoare nu atât un om al păcii – uneori și cuvântul „pace" suna cam aiurea –, ci un om care voia să se combată ignoranța violenței, inclusiv a lui. Apoi, ironia anilor ce urmaseră: căsnicia, copiii, apartamentul în Anata, truda pentru pace. În cele din urmă, glonțul de cauciuc străbătând aerul, într-o zi ca toate zilele de ianuarie, ca din senin, bufnetul frunții fiicei sale pe caldarâm.

Uneori părăsea simpozioanele devreme. Voia acasă. Să aibă liniște. Să nu fie deranjat. Îl uluia faptul că putea să deschidă ușa din spate a casei și s-o vadă pe Salwa plivind prin grădină, fără basma pe cap, printre rododendroni.

O comunitate de sentimente. O mitologie a instinctelor.

279

Seara târziu se preumbla prin Bradford, citind. Erau fundături, alei, cotituri. A început să-și ia o agendă cu el. Se oprea sub globurile de lumină incertă ale lămpilor stradale și scria febril ceva, apoi pornea la plimbare iarăși, pe cap cu o bască turtită. Evita centrul localității, plin de zarvă alcoolizată. Uneori dădea ture nesfârșite de parc. Când ajungea acasă, hieroglifele din agendă erau dificil de descifrat. Uneori paginile se umezeau de la ceață. Le dezlipea și începea să transcrie. Amintire. Traumă. Rima istoriei și opresiunii. Schimbările generaționale. Viețile otrăvite cu îngustime. Ce putea însemna să înțelegi istoria altcuiva.

Își dăduse seama de la început că oamenii se temeau de dușmani din cauză că îi îngrozea posibilitatea ca viețile să li se dilueze, le era frică să nu să se piardă în hățișul cunoașterii celuilalt.

I se părea că ideile vin ca focul, ca un pârjol. După un timp nu mai voia decât să se oprească cu totul din scris și să citească doar. La fiecare întorsătură de pagină aștepta ceva nou de descoperit. Acum îi plăcea noțiunea de a fi prins pe picior greșit.

S-a cufundat în bibliotecă. Era adesea ultimul care pleca. Stătea în tăcere. Luminile pâlpâiau, se stingeau. Își strângea cărțile și hârtiile împrăștiate. Rucsacul îi era plin de sta să plesnească. Mergea spre casă cocârjat. Își simțea corpul parcă mai ușor, șchiopătatul i se atenua. Vedea o schimbare și la Salwa. Era mai destinsă, mai bucuroasă. Angajase o meditatoare, o tânără franțuzoaică, s-o învețe engleză. Le auzea în bucătărie, chicotind la pronunțatul cuvintelor. *Um-be-re-lă.* El se ducea cu copiii prin parc, la plimbare.

Bassam știa că nu putea să dureze, că era ceva temporar, că la un moment dat trebuia să se întoarcă, știa că perioada bursei avea să se scurgă. S-a trezit, într-o seară, că umbla pe străzi în cămașa lui lungă și albă de noapte, cu sandale în picioare. Aici nu era Anata, nu era Ierusalimul de Est, nu era Cisiordania. Aici era Anglia. Nu-i aparținea. Știa că, în mulțumirea lui, devenise gata de întoarcere.

Și-a pus pe perete, deasupra biroului, un vers pe care și-l amintea din Rumi, poetul persan: *Ieri am fost deștept, prin urmare, am vrut să schimb lumea. Astăzi sunt înțelept, așa că am început să mă schimb pe mine.*

280

Unul dintre lucrurile pe care le știa Steven Spielberg – încă de când se apucase, în tinerețe, de regie – e că istoria se află într-o accelerație continuă, însă mai devreme sau mai târziu e obligatoriu ca o forță, orice fel de forță, să-și atingă limita: limita aceea e o poveste care trebuie spusă.

281

Dacă împarți moartea la viață, rezultatul este un cerc.

282

Rami era în mașină când a aflat vestea. Pe drum spre Tel Aviv, să-și ia soacra de la Ben Gurion. Se circula fără probleme. Început de după-amiază. Asculta la radio. Beatles. Muzica s-a oprit brusc. O voce masculină. Știri de ultimă oră. Din ultima jumătate de oră. Strada Ben Yehuda. O cafenea. Număr necunoscut de victime. Poliția la locul faptei.

Era mereu la fel: un gol în stomac, un nod în gât, o străfulgerare de beznă în ochii lui. A calculat iute, în minte, unde era toată lumea – Nurit la universitate, Smadar acasă, având-l pe Yigal în grijă, Elik de serviciu, Guy la ora de înot. Toți socotiți, bine, da. „Respiră adânc."

Unii dintre șoferii dinaintea lui au apăsat pe frână, de parcă tocmai auziseră și ei buletinul de știri, o scăpărare de roșu. Deja se vedeau girofaruri pe amândouă direcțiile autostrăzii: poliție și ambulanțe înaintând cu viteză.

A calculat iarăși. Joi. Nurit la universitate, da. Smadar făcând-o pe dădaca, da. Băieții mai mari în siguranță, da.

„Ușurel. Respiră. Haide, respiră."

A văzut în față mașini adunându-se către ieșire. A semnalizat, a intrat iarăși pe bandă, a atins a doua oară semnalizatorul. Mașina a alunecat înainte. I se părea că funcționează independent de el. Era ceva acolo, nu-și dădea seama exact ce, o urmă de îndoială care-l râcâia, o înțepătură slabă în măruntaie. Mereu exista cineva care cunoștea pe cineva. Nimeni nu scăpa nebombardat în Israel.

Nu-și încărcase telefonul. Ar trebui să găsească unul public, s-o sune repede pe Nurit. A atins iarăși semnalizatorul și a zvâcnit în față, jumătate pe banda lui, jumătate ieșit în afară.

O erupție de claxoane i-a trâmbițat în urmă.

Rami a întins mâna să schimbe postul de radio, a trecut peste mai multe frecvențe. Bombă în Ierusalim. Bombă în Ierusalim. Bombă în Ierusalim.

„Respiră. Rămâi calm."

A lăsat radioul pe 95,0 FM. De data asta era o voce de femeie. Așteptau informații de la fața locului. Orașul era în alertă, așteptând alte incidente. Haos în trafic. „Rămâneți cu noi pentru informații actualizate." Zeci de răniți. Posibili morți.

Trâmbița unui claxon. A văzut cu surprindere că avea mult spațiu în fața mașinii. A luat piciorul de pe ambreiaj și vehiculul s-a aruncat înainte, ieșind de pe autostradă. Ce ieșire era asta? Nu-și mai amintea. Prea arătau toate la fel. A cercetat zarea în căutarea unei benzinării, a unui fast-food. Orice cu telefon. Ca să se liniștească. Să le spună că nu pățise nimic, să nu-și facă griji, să nu se sperie, era pe șosea, parcursese pe trei sferturi drumul până la aeroport. Verificarea de rutină. „Bună, dragă, totul e bine."

Cu siguranță două bombe, s-a auzit iarăși la radio. Poate chiar trei. Ceva victime. Strada fusese plină ochi de oameni ieșiți la cumpărături. Zona fusese închisă complet. Existau știri neconfirmate despre un deces, posibil mai multe.

283

Vremea întoarcerii la școală.

284

285

A văzut trei telefoane publice în șir, într-o latură a unei benzinării Paz. A tras lângă bordură, a încuiat portiera, s-a scobit în buzunarul blugilor după portofel și cartela telefonică. Două cabine erau ocupate. A treia era liberă. Un șir de cărți de vizită fusese înfipt, la întâmplare, în lungul muchiei telefonului: un club de striptease din Tel Aviv, reparații computere, tăiat iarba, plimbător de câini. Nu avea ton. A încercat o a doua oară, o a treia. *Vino să te joci cu păpușile. Peisagistică Ariel. Reparații telefoane mobile ₪ 50. Vă ținem în lesă. Pisicuțo, pisicuțo, pe unde ai umblat?*

A trântit receptorul. Telefonul a alunecat din furcă, a început să se legene la capătul firului. A pășit înapoi peste bordură.

La telefonul din mijloc stătea o tinerică, nu mult mai mare decât Smadar. Și-a scuturat pletele râzând. Rami a început să se fâțâie pe la spatele ei, încoace și-ncolo. „Lasă odată telefonul ăla, te rog“, îi venea să-i zică, „trebuie s-o sun pe nevastă-mea, vreau să verific că-i bine, nu te poți grăbi un pic?“

Și cel care folosea al treilea telefon era tânăr. Cam la douăzeci și cinci de ani, piele măslinie, bluză de trening, ochelari ridicați pe frunte. Se gheboșa peste aparat, cu palma cuprinzând receptorul, și șoptea. Rami s-a oprit o clipă. Vorbea în arabă? Rami a pășit pe lângă bordură, a întins gâtul, a ascultat. Nu, era ebraică, nu avea pic de accent.

Rami a simțit în stomac o împunsătură slabă de rușine.

Între timp opriseră, iute, alte două automobile. Un bărbat într-unul, o femeie în celălalt. Femeia – înaltă, slabă, cu părul creț – a ajuns prima lângă telefoane. A apucat firul care se bălăngănea.

– Nu merge, a zis Rami.

Ochii ei aveau o nuanță acută de albastru. A pus receptorul la loc în furcă, s-a dat jos de pe bordură, a început să se plimbe încoace și încolo.

– M-ați auzit?

– Da.

Femeia aducea cu un animal hăituit: pupilele păreau să-i fi dispărut cu totul. Celălalt tip, deja – scund, vânos, agitat – preluase telefonul.

– E stricat, a zis femeia.

Tipul cel scund a introdus cartela în fanta aparatului.

– E mort, a spus Rami.

Bărbatul a dat din umeri și a apăsat oricum cu degetul clapeta, în sus și-n jos.

Una dintre cărțile de vizită a coborât fâlfâitoare la pământ. *Peisagistică Ariel: Te scăpăm de bălării*. Tipul i-a ars un picior, a revenit la telefon, a dus iarăși receptorul la ureche.

– Am încercat deja și noi, a zis femeia, așteptăm, stăm la rând.

Tipul cel scund a trecut pe lângă bărbatul în trening, apoi s-a uitat lung la fata care-și scutura părul și râdea.

Rami s-a aplecat și a atins-o ușor pe pielea umărului, zicându-i:

– Așteptăm, dragă, nu vezi că așteptăm?

286

Bombă în Ierusalim. Bombă în Ierusalim. Bombă în Ierusalim.

287

Rami a sunat mai întâi la biroul lui Nurit. Apelul a fost preluat de robotul ei telefonic. A zăbovit un moment, dându-i ocazia să răspundă. „Hei, fluturaș, eu sunt, ești acolo?“ A auzit țiuitul dispozitivului. „Bună, fluturaș“, a zis iarăși. Nici un răspuns. A închis, a pescuit iarăși din buzunarul cămășii cartela Telecart. Al doilea apel a fost acasă, la Smadar. I s-a răspuns instantaneu. „Alo?“ O clipă, vocea l-a lăsat perplex. „Am încercat să te sun“, a zis Nurit. „Telefonul meu e mort.“ „Unde ești?“ „Pe drum spre aeroport. Am sunat la tine la birou.“ „M-am întors acasă.“ „De ce?“ „Am lăsat-o pe Smadar să se ducă în oraș cu prietenele ei, voia să-și cumpere niște cărți, a zis ceva și de niște lecții de jazz.“ „Unde?“ „În centru.“ „Ai vreo veste de la ea?“ „Încă nu.“ „Bine-bine, și prietenele ei?“ „Nimic.“ „Cu cine s-a dus?“ „Nu știu, Sivan, Daniella, niște fete, s-a dus cu autobuzul.“ „S-a întâmplat ceva în autobuz?“ „Nimic, nu, n-am

idee, doar că nu mai știu de ea, de obicei sună.“ „Nu și-a luat telefonul mobil, așa-i? Poate folosi unul public.“ „Poate sunt deranjate liniile. Abia te aud pe tine. Toată lumea, pe aici, s-a aruncat pe telefoane. Abia te aud, vorbește mai tare, Rami.“ „O să fie bine, draga mea, o să fie bine, băieții pe unde-s?“ „Au sunat, n-au nimic.“ „Să mă întorc din drum?“ „Poate, da, poate.“ „La radio au zis că traficul e haos curat. O să-i las mamei un mesaj, poate lua un taxi de la aeroport, autobuzele o să fie iadul pe pământ, mă duc spre centru.“ „Ți-ai luat telefonul?“ „Ți-am spus, telefonul meu e mort.“ „Cât ți-ar lua să ajungi aici?“ „Nu știu, jumătate de oră, patruzeci și cinci de minute?“ „OK.“ „Să faci rost de o dădacă pentru Yigal, în caz de ceva.“ „Rami.“ „Da?“ „Grăbește-te.“

288

Șaptezeci de kilometri pe oră, optzeci, optzeci și cinci. Traficul parcă i se deschidea înainte. Chiar și pe banda de urgențe. Era de parcă nici nu s-ar fi aflat într-o mașină, ci pe motocicletă, porți deschizându-se, un spațiu ici, un loc gol colo, nimeni mânându-l din urmă, nici un claxon, nimic care să-l abată, nici măcar când traficul a încetinit la apropierea de oraș, fiindcă a nimerit în spatele unei mașini de poliție care se deplasa ca în poveste înaintea lui, despărțind valurile. Mai târziu avea să se minuneze. Drumul acela îi sfidase toate așteptările. Ba chiar, fără să aibă habar de ce, polițiștii opriseră pe marginea drumului și-i făcuseră semn să o ia înainte. Ieșirea nu era aglomerată. Prinsese toate semafoarele pe galben.

289

Te scăpăm de bălării.

290

Trafic în față. Trafic în spate. Nu avea ce face. Știa atât de bine străzile din Anata. Nu existau scurtături. Nu putea să se abată la stânga, nu putea să se abată la dreapta. Nu exista trotuar pe care să se suie. Nu era loc de întors. Bassam a întins brațul și a atins mâna Salwei, care își pornea telefonul. „Nu mai sunt vești“, a zis. Apoi, la câteva secunde, a început să-și butoneze iarăși mobilul. „Suntem așteptați“, a spus ea, „fata o să fie bine.“ El a rezistat impulsului de a claxona cu putere. A deschis geamul. Deasupra se învârteau

elicoptere. Ceva se întâmpla undeva. S-a uitat în zare după fum. „Sper doar“, a zis, „că n-o să aibă nevoie de copci.“

291

Bărbații se frământau în fața prăvăliilor. Niște adolescenți fugeau acum printre mașini. Unii își trăseseră deja eșarfele pe fețe. Bassam a pășit în stradă. A ridicat mâinile. Au dat buzna pe lângă el. „Cineva a fost împușcat.“ „Unde?“ „La școală.“ S-au strecurat prin mulțime. A ridicat iarăși mâinile ca să-i încetinească, însă i-au dat ocol în fugă. „Stop“, s-a rugat. „Opriți-vă.“ A înfipt mâna în pieptul unui băiat înalt. Urgența momentului l-a făcut să încremenească în loc. „Care școală?“ „Școala de fete.“ „Ești sigur?“ „Da, așa cred.“

292

Și-au abandonat vehiculul la jumătate de kilometru de spital. A lăsat cheile în contact. Au luat-o la fugă amândoi. Ea purta o rochie lungă, verde, și basma. El avea o cămașă închisă la culoare și pantaloni. Șchiopătatul îi era mai apăsat când se grăbea, dar până și în graba lui Bassam era ceva domol.

La clinică au fost întâmpinați cu cuvinte șoptite. Lumea de pe coridor le-a deschis drum. Știau. S-au grăbit spre sălile de operație. Bassam a fost luat deoparte de un doctor. Se știau de la moschee și din munca pentru pace a lui Bassam.

O palmă lipită de pieptul lui:

– E grav, Bassam. Ține-te tare.

– Mă țin.

Mereu fusese de datoria lui să-i țină pe alții calmi, și-a spus: încă de la închisoare fusese chemat să aducă veștile.

S-a întors spre Salwa. Se oprise sub un neon pâlpâitor. I-a apucat mâna. S-a răsucit iute și s-a lipit, suspinând, de umărul lui.

– Trebuie să ne pregătim, a zis Bassam.

293

Când a ieșit, și-a văzut mașina acolo, parcată în curtea spitalului, cu un mesaj în arabă unde spunea că toți se rugau pentru Abir și că lăsaseră cheia la recepția

spitalului. Sub hârtie, o singură lalea cu un bilețel autocolant lipit de tulpină: *Multă sănătate*.

294

Cum anume, avea să se întrebe mai târziu Bassam, ar fi filmat Steven Spielberg glonțul de cauciuc zburând prin aer? Unde ar fi așezat camera? Cum ar fi încadrat virajul brusc al jeepului pe stradă? Cum ar fi prins scrâșnetul roților? Cum ar fi înfățișat alunecarea micului grilaj de metal de pe ușa din spate? Izbucnirea de lumină de pe chipul grănicerului? Interiorul vehiculului de teren, ziarele în dezordine, uniformele, încărcătoarele? Ieșirea armei M-16 pe fanta din spate? Încârligarea degetului pe trăgaci? Proiectilul azvârlit prin ghinturile ca de acadea? Reculul armei în umărul grănicerului? Spirala descrisă de glonț prin aerul albastru, tăios? Împușcătura rezonând, acoperind soneria de la școală? Izbitura glonțului în ceafa lui Abir? Țâșnirea prin aer a ghiozdanului ei? Forma pantofului ieșindu-i din picior? Răsucirea sa prin aer? Oscioarele strivite de la baza craniului? Întârzierea ambulanței? Adunarea de la spital? Linia neclintită de pe ecranul mașinăriei?

295

Decesele s-au petrecut la un interval de zece ani: al lui Smadar în 1997, al lui Abir în 2007. La o conferință în Stockholm, Bassam s-a ridicat și a spus că uneori i se pare că glonțul acela a zburat un deceniu întreg.

296

Foarte mult din ce a realizat Spielberg în *Lista lui Schindler* stă în cadrele de deschidere, când e aprinsă flacăra lumânării de Sabat. Unul din cele doar cinci momente când imaginea e color în film: o luminiță galbenă, mă-runtă, nesigură.

297

An de an, la Biserica Sfântului Mormânt din Ierusalim – unde a fost crucificat Hristos, înmormântat și socotit apoi, de creștini, a fi înviat din morți – se spune că un foc sfânt erupe spontan, aprinzând lumânări care răspândesc în cele din urmă o văpaie purtată prin întreaga lume.

În Sâmbăta Mare de dinainte de Paște, patriarhul ortodox de la Ierusalim pătrunde în bezna cavoului lui Iisus, unde toate luminile au fost stinse. Ușile au fost sigilate cu ceară și cavoul, cercetat de orice obiect ar putea ajuta la obținerea focului: flacără, cremene, brichetă, lupă.

Înăuntrul și în afara bisericii, o mulțime uriașă așteaptă vestirea flăcării: sunt zgomotoși, înfierbântați, electrizați, expuși, înghesuiți.

La intrarea în mormânt, patriarhul își dă jos sutana și este percheziționat minuțios, căutându-se orice obiect care s-ar putea aprinde. I se permite apoi, ceremonios, accesul în încăperea pecetluită. Îngenunchează la baza stâncii, de unde, se spune, se înalță lent o lumină albastră.

Lumina este, la început, răcoroasă la atingere. Alcătuiește o coloană de la care patriarhul își aprinde cele două lumânări.

Odată aprinse, lumânările sunt trecute prin deschizături aflate în amândouă laturile cavoului. Patriarhul ortodox dă lumină mai întâi patriarhului armean și apoi celui copt. Flacăra e purtată de preoți până la Tronul Patriarhal.

Biserica prinde viață într-o învolburare de lumină și în dangăt de clopote. Se slobod strigăte. Sunt bătute tobe străvechi. Se iscă discuții. Râsete. Lumina e purtată în spate, spre mulțime, lumânare cu lumânare.

Focul e apoi dus pe străzile înguste ale Orașului Vechi, ajungând în căminele creștine, ba chiar în unele cazuri și în unele musulmane sau iudaice. Se întinde, apoi, în toate bisericile ortodoxe din Țara Sfântă.

În veacuri trecute, flacăra era dusă în afara orașului pe spinarea unor măgari, purtată pe spatele cămilelor prin deșert ori luată în recipiente de sticlă, pe nave, și dusă în lumea întreagă. Pe la mijlocul secolului douăzeci, flacăra a ajuns să fie purtată de o mașină a poliției locale la aeroportul Ben Gurion, unde – ca o torță olimpică – era amplasată în containere special concepute și urcată în curse către Grecia, Rusia, Argentina, Mexic și așa mai departe.

298

În 2015, o delegație a Bisericii Ortodoxe Elene a inițiat negocieri cu reprezentanți ai lui Elon Musk pentru trimiterea în spațiul cosmic a luminii sfinte, cu ajutorul companiei fabricante de rachete a lui Musk, SpaceX. Discuțiile nu au avut rezultate.

299

Pe spatele busolei sale de argint, Sir Richard Francis Burton și-a inscripționat un verset din Coran: *Cutreieră pământul și vezi care a fost sfârșitul celor care au respins Adevărul.*

300

Pe parcursul Operațiunii Înfrumusețarea, prizonierilor li s-a spus să păstreze tăcerea câtă vreme delegația Crucii Roșii străbătea orășelul; orice cuvânt nelalocul lui ar fi însemnat moarte sigură.

301

Imaginați-vă, apoi, miniștrii danezi pășind politicoși pe străzile curățate lună, ascultând, încuviințând, cu mâinile împreunate la spate ca într-un soi de rugăciune interogativă.

302

Sunt multe teorii despre apariția spontană a flăcării la Biserica Sfântului Mormânt: că lumânările ar fi date cu fosfor alb și se aprind singure, că o bucată de cremene ar fi pusă într-un compartiment secret din podea, că un borcan cu naft e ascuns în sepulcru, ori că patriarhul reușește să strecoare înăuntru o brichetă, ascunsă în barbă sau prinsă de o șuviță de păr.

Aceste posibilități sunt luate în derâdere de puhoaiele de credincioși care susțin că flacăra este aprinsă pur și simplu de Sfântul Duh.

303

Când Sinéad O'Connor a cântat străvechea baladă irlandeză „I Am Stretched on Your Grave", „Sunt întinsă pe mormântul tău" – de pe albumul pe care-i plăcuse lui Smadar să danseze –, a fost influențată, după cum a mărturisit, de lectura Cabalei, interpretarea mistică a Bibliei.

304

Cabaliștii, în încercarea de a examina natura divinului, au în vedere două aspecte ale lui Dumnezeu. Primul, cunoscut drept *Ein Sof*, îl socoate pe Dumnezeu transcendent, incognoscibil, impersonal, fără capăt și infinit. Al

doilea aspect este accesibil percepției umane, dezvăluind divinul în lumea materială, disponibilă în viețile noastre finite.

Departe de a se contrazice unul pe celălalt, aspectele divinului – unul localizabil, altul infinit – sunt, se spune, perfect complementare, o formă de adevăr profund care se găsește în aparenta opoziție.

305

Și Borges era fascinat de Cabală. A sugerat că lumea ar putea fi nu mai mult decât un sistem de simboluri și că universul, inclusiv stelele, constituie o manifestare a caligrafiei secrete a lui Dumnezeu.

306

Borges a scris că nu e nevoie decât de două oglinzi așezate față în față ca să alcătuiești un labirint.

307

Când era copil, Bassam a găsit o fotografie a lui Muhammad Ali într-un articol de revistă despre Vietnam; a luat acasă revista, a decupat poza și a lipit-o pe peretele peșterii, lângă lampa cu kerosen.

În imagine, Ali stătea deasupra lui Sonny Liston, cu brațul încordat și privirea înflăcărată, triumfător, furios. Liston era lățit la podea, cu brațele sub cap într-un gest de predare năucită.

În fundul peșterii, Bassam a început să mimeze postura lui Ali, cu rânjet pe față, pumn încleștat, la picioare cu cadavrul unui soldat.

308

Muhammad Ali era cunoscut în lumea musulmană drept *da'ee*: cineva care se zbate să transmită mesajul lui Allah lumii întregi. Una dintre posesiunile la care ținea era un ceas Timex de argint cu o busolă qibla, al cărei ac arăta întotdeauna spre Mecca.

309

Tavanul peșterii forma o cupolă. Îi fuseseră date găuri de ventilație cu un burghiu mic. În roca moale au fost săpate încăperi. Platformele de piatră erau

folosite ca rafturi naturale. Mai erau folosite și ca trepte de acces spre părțile mai înalte ale grotei. În pereți erau săpate firide adânci.

Frații lui Bassam îi spuneau Sesam, după peștera din *Kitab Alf Layla wa Layla*.

Pietre plate de caldarâm erau întinse la intrarea din față. Mai încolo, podeaua era acoperită de covoare. Bucătăria și camera de zi erau tencuite și zugrăvite în culori vii. Veselă și vase de lut cu măsline erau orânduite pe etajere înalte de lemn, deasupra cuptorului de pâine *taboon*.

O etajeră cu fotografii și de cărți împodobea peretele sudic. Cel nordic era gol, cu excepția unui covor atârnat, despre care se spunea că fusese în familia lui Bassam din vremea Imperiului Otoman.

Apa provenea de la un puț aflat la jumătate de kilometru distanță. Celelalte familii din grotele vecine furau electricitate din rețea, însă tatăl lui Bassam prefera ca peștera lor să nu aibă curent.

Exista o ferestruică în peretele frontal al peșterii; copil fiind, Bassam putea spune cât e ora cu aproximație de câteva minute.

310

Purta de căpăstru măgarul în sus și-n jos pe panta pietroasă, ducând covorașe, etajere, saltele, scaune și oale de gătit. Călătoria până în sat dura patruzeci și cinci de minute, iar măgarul se încorda sub povară și apăsarea arșiței.

De fiecare dată când se întorcea la peșteră, Bassam făcea o cataplasmă și o aplica pe picioarele măgarului, apoi pornea iarăși la drum. Măgarul își așeza cu precizie fiecare copită, când dădea să alunece se redresa îndată, răgea și pășea mai departe.

Pe toată coasta dealului, în umbră, stăteau soldați israelieni înarmați. Mare parte dintre ei, observase, nici nu se răsuceau spre el să-l privească în timp ce-și cobora încărcătura pe pantă.

Soldații – pentru el, întruchipările lui Sonny Liston – desăvârșiseră cumva arta de a dormi în picioare.

311

Peșterile au fost demolate în seara de după evacuare, făcute praf și pulbere cu batoane de dinamită.

O lună mai târziu, jucându-se printre rămășițe, Bassam găsise piatra care indica direcția Meccăi.

312

Ani după aceea, la Boston, Bassam a rememorat povestea evacuării din peșteră, așezat pe un scaun din biroul senatorului John Kerry.

Mai devreme, pe parcursul discuției, captase atenția senatorului aplecându-se în scaun și zicând: „Îmi pare rău să v-o spun, domnule senator, dar mi-ați omorât fiica".

313

Avea un fel de a vorbi atât de aparte, domol și totuși în forță, punând mereu accentul pe ultima silabă – *mi-ați o-mor-rât fi-ica* –, așa încât totul suna cumva cântat.

314

La finalul întrevederii – care a durat o oră și jumătate peste timpul alocat –, senatorul Kerry a lăsat capul în piept și i-a îndemnat la rugăciune pe toți cei din biroul său. Niciodată, a jurat atunci, nu va uita povestea lui Abir.

315

Gazul lacrimogen folosit de Forțele de Apărare Israeliene fusese cândva fabricat în Saltsburg, Pennsylvania, însă în 1988 – după ce o anchetă federală a stabilit că gazul fusese folosit necorespunzător – vânzările au fost oprite. Au fost convocați lobbyiști. S-au ținut întruniri în Congres. S-au scris editoriale în care se spunea că Pennsylvania e înfrățită cu Israelul. Că erau puse în pericol locuri de muncă. Gazul lacrimogen, ziceau ei, avea oricum să fie fabricat altundeva. Era vremea să se ia o poziție.

După optsprezece luni, producția a fost reluată, apoi, în 1995, mutată la o companie din Jamestown, Pennsylvania, la o sută cincizeci de kilometri distanță.

316

Ca să arunce înapoi o grenadă lacrimogenă, un protestatar – învăluit deja într-un nor de gaz – trebuie să fie agil. Grenada trebuie apucată cu mâna înmănușată. Direcția vântului trebuie stabilită pe loc. Recipientul e pus în praștie în așa fel încât, o clipă, gazul nu mai poate scăpa.

Dacă protestatarul nu are mască de gaze, poartă mască de înot sau ochelari de sudor și-și acoperă gura cu o eșarfă înmuiată în soluție de bicarbonat de sodiu. Doza e rotită deasupra capului și slobozită cât mai iute cu putință, mai ales dacă e din cea triplă, un container conceput de oamenii de știință israelieni să se desfacă în trei la impact.

Acestei returnări la sursă, protestatarii îi spun batjocoritor „dreptul de întoarcere".

317

La Zidul Vestic din centrul istoric al orașului Ierusalim, stoluri de drepnele migratoare din Africa de Sud se întorc, an de an, în ianuarie și februarie. Cuibăresc în crăpăturile străvechilor blocuri de calcar.

Unele drepnele pot fi văzute cum pătrund în fisurile pietrei din zbor, cu capul înainte, cu o viteză și o agilitate uluitoare. Altele se duc la cuiburi rotindu-se la nouăzeci de grade prin aer, cu o aripă îndreptată spre sol și cealaltă țintuind cerul.

Împart zidăria cu porumbeii, cu stăncuțele și vrăbiile. Porumbeii sălbatici blochează uneori intrarea în găuri, așa că drepnelele trebuie să vireze și să ocolească, așteptând o altă ocazie să revină la cuiburi, la zece metri deasupra pământului.

Umbletele în amurg sunt cunoscute drept zboruri vesperale. La crepuscul, păsările scobesc spațiul de deasupra capetelor credincioșilor, dintre care mulți vin să îndese în crăpăturile zidului rugăciuni scrise de mână pe bucățele de hârtie în vreme ce-și lipesc de piatră frunțile, rugându-se.

Uneori, când e vânt tare, rugăciunile se desprind și bilețelele sunt prinse în aer de drepnele.

Fă-mă vasul tău, Doamne. Iartă-mi păcatele. Fă-o pe Dana să mă iubească. Vindecă-mă de streptococ. D-ne ajută. Beitar Jerusalem în Liga Campionilor! Dă-i speranță lui Jeremiah. Dăruiește odihnă adevărată, pe aripile Duhului.

Drepnelele zboară atât de jos și de iute, că oamenii de dedesubt sunt siliți să se ferească. Din aerostat, asta aduce cu un val de pălării și baticuri, o cufundare

și o înălțare, o cufundare și o înălțare, iarăși o cufundare și o înălțare.

318

De două ori pe an, lucrătorii de la salubritate extrag peticele de hârtie îndesate în găurile Zidului Vestic.

Bilețelele sunt adunate în saci de plastic și îngropate în cimitirul de pe Muntele Măslinilor. Un excavator mare sapă o groapă, apoi rugăciunile sunt puse înăuntru și acoperite cu pământ.

Locul este îngrijit de un gropar, care în fiecare anotimp replantează, ritual, iarbă nouă.

319

O cheie uriașă de oțel se află în vârful unei arcade în formă de gaură a cheii din tabăra de refugiați Aida din Betleem, aducere-aminte a căminelor părăsite de palestinieni în 1948. Cheia e înaltă de nouă metri și cântărește aproape o tonă. A fost inscripționată în mai multe limbi. E cunoscută local drept Cheia Reîntoarcerii. O inscripție cu *Nu e de vânzare* este imprimată pe tija cheii, alături de câteva urme de glonț și de zgârieturile rezultate în urma impactului cu grenade lacrimogene.

320

La mănăstirea Cremisan din Beit Jala începe să se audă zvonul vecerniei când soarele dispare după dealurile dimprejur.

În decenii trecute, o sută de călugări și mai bine se puteau aduna în capela brăzdată de lumina amurgului ca să-și recite rugăciunile, iar psalmodierile se întindeau în jurul clădirii, pe dalele de piatră și pe ferestrele înalte.

După slujbă, călugării ieșeau pe ușa cu arcadă și coborau pe cărăruia de pietriș spre vie, în întunericul ce se îndesea. Duceau cu ei găletușe de argint și stropitori. Se răsfirau prin vie și turnau cerculețe de apă la rădăcinile plantelor. Momentul optim pentru stropitul viei e noaptea. Astfel scade rata de evaporare.

Mulți călugări erau palestinieni. Alții, italieni, francezi și portughezi. Facerea vinului, atât de aproape de Betleem și de Ierusalim, era o misiune sacră.

Trimiteau apoi vinul îmbuteliat la bisericile lor de acasă, din Toscana, Sicilia, Jura, Languedoc, Umbria, Aix-en-Provence, Porto, Faro.

Sticlele erau puse în lăzi cu eticheta de vin sfânt, Sângele lui Hristos, și trebuiau manevrate cu grijă.

321

Mitterrand a spus că ultima lui cină – presurile – avea să combine gustul dumnezeiesc, suferințele lui Iisus și eterna vărsare de sânge a omenirii într-o singură masă.

322

La vremea recoltei, călugărițele din schitul de maici, aflat la patru sute de metri mai încolo, veneau să-i ajute pe călugări.

Femeile se perindau sub lumina stelelor în veșmintele lor lungi și îngenuncheau să culeagă ciorchinii copți. În nopțile mai întunecoase purtau lumânări, cu care se mișcau spectral printre vițe în straiele lor albe.

Când venea răsăritul era lucru obișnuit ca puștii din zonă, ducându-se la școala de la mănăstire, să vadă un șir de maici întorcându-se pe drum cu veșmintele pătate și urme mici, vinețiii, în dreptul genunchilor.

323

© AFP Contributor

324

După un deceniu petrecut în singurătate la o mănăstire din Alep, sfântul Simeon, un ascet din secolul al cincilea, a declarat că Dumnezeu îi cerea să-și

proclame credința prin imobilitate: să se miște cât mai puțin posibil, să fie static, să-și pună mintea mai presus de trup.

S-a suit în vârful unei coloane abandonate, în orașul sirian Taladah, și-a construit o mică platformă și a încercat să nu se miște din cale-afară de mult. S-a legat bine de un par cu curmeie de palmier, ca să rămână în picioare și când dormea. Nu s-a clintit nici în arșița și furtunile de nisip cele mai necruțătoare.

Aduna în ulcele apă de ploaie. Avea un scripete cu care i se trimitea sus de mâncare. Băieței de prin satele învecinate se cățărau uneori până la el să-i ofere pâine și lapte de capră.

Asediat de alți schimnici și admiratori din lumea întreagă, Simeon a decis să-și urce platforma – primul lui stâlp ar fi avut, se zice, doar trei metri înălțime, însă cel final avea să ajungă la mai bine de cincisprezece. Dar nici așa nu izbutea să capete dorita sihăstrie: admiratorii încă se adunau puzderie ca să-l vadă.

Superiorii lui Simeon în ierarhia monahală începeau să se întrebe dacă dorința lui de izolare era un act de credință autentică. I-au poruncit să coboare, presupunând că, dacă se dădea jos, acțiunile sale erau cu adevărat motivate de sfințenie, iar dacă nu, atunci comitea păcatul mândriei.

Simeon a anunțat că avea să coboare de bunăvoie, așa că i-a fost îngăduit să rămână.

A murit după ce a stat cocoțat pe stâlpi vreme de treizeci și șapte de ani.

325

Facerea vinului în mănăstire – zdrobitul strugurilor, trasul în sticle, punerea etichetelor – a fost complet automatizată în 1970, când procesul de vinificație a fost luat din mâinile călugărilor, iar crama a fost cumpărată de un om de afaceri palestinian din zonă.

Numărul călugărilor din mănăstire a început să scadă. Cei care veneau să trăiască acolo erau, în mare parte, bătrâni. Aveau aerul unor sfinți extenuați. Erau văzuți umblând de colo colo, prin grădină și-apoi pe cărare până la vie, cu mâinile la spate.

Rami auzise că, în alte vremuri, fuseseră acolo până într-o sută de călugări, însă acum nu rămăseseră mai mult de patru sau cinci.

326

În fiecare sâmbătă, în Bradford, Bassam își punea pe el un maiou alb, cu ochiuri rare, și niște pantaloni vechi de trening. Mașina manuală de tuns iarba era ținută într-un șopron de cărbuni din latura casei. Trăgea zăvorul înțepenit de metal al ușii și se chinuia să scoată afară mașinăria mâncată de rugină.

Cositoarea îl fascina. La început nu făcea decât să smulgă iarba cu totul, dar i-a ascuțit lamele trecând peste muchii o pilă de metal. A lubrifiat și a strâns șuruburile roților. A dat înainte și înapoi, de câteva ori, să se asigure că funcționa cum trebuie, după care s-a pus pe treabă. Îi plăcea fâșâitul pe care-l scoteau lamele.

Grădina era mică, așa că s-a apucat să tundă iarba de pe marginea aleii de acces. I-a luat ore întregi cu mașina cea primitivă, înainte și înapoi, înainte și înapoi.

Cu ocazia Eid al-Adha din acel an, Salwa i-a cumpărat o pereche de mănuși de grădinărit. Le-a tras imediat pe mâini și a ieșit să plivească buruienile.

327

Misiunile de bombardament în Gaza și raidurile în Cisiordania sunt numite adesea de oficialii israelieni „tunsul peluzei“.

328

Adolescent fiind, Bassam a învățat să țină o ceapă în buzunar ca să combată arsura produsă în plămâni de gazul lacrimogen.

329

Când Bassam s-a întors din Anglia în Cisiordania – în apartamentul de pe dealurile din Anata –, primul care a venit să-l vadă a fost Rami. A venit cu taxiul, ca să evite vreo hărțuială la punctul de control.

Rami a ciocănit la ușă, s-au îmbrățișat, s-au pupat de câte două ori pe fiecare obraz. Masa era pusă: maqluba cu pui și iaurt cu mirodenii.

Mai apoi au coborât dealul și au intrat în curtea școlii, unde fusese construit un loc de joacă în amintirea lui Abir: bare de tracțiune, tobogan, groapă cu nisip, un mini-carusel.

Împreună, cei doi s-au ocupat de o mică porțiune ierboasă de la intrare. Nu aveau foarfecă de grădină, așa că au împrumutat una cu mâner de plastic de la o învățătoare care, de la fereastră, s-a uitat la ei cum vorbeau.

330

Motocicleta huruie cât străbate Beit Jala.

331

332

Nu se va sfârși până ce nu vom sta de vorbă.

333

Știe drumul prin zona veche a orașului, un urcuș pieptiș și-apoi, după un viraj domol, iarăși în Zona B: vizibilitate bună, poate să ia viteză.

Întoarce motocicleta la capătul străzii Ieslei, la jumătatea drumului spre Betleem.

Reglează volumul muzicii pe telefon, apasă pe latura căștii de protecție ca să-și fixeze căștile, ambalează motorul și urcă, pe lângă Zid, spre hotelul Everest.

O ceașcă de cafea, poate. Sau o îmbucătură. Un loc unde să stea jos și să se odihnească nițel.

334

Gâsca de India poate zbura la aproape cinci mii de metri altitudine, lucru care-i permite să migreze pe deasupra munților Himalaya înainte de a o apuca

spre sud. Au fost observate perechi pe deasupra masivului Makalu, al cincilea munte ca înălțime din lume.

În anumite sate, păsările sunt prinse, iar numele celor răposați le sunt scrise cu tuș pe burtă.

Se spune că gâștele duc în paradis vești despre cei morți.

335

Hotelul, o știe, e acum proprietatea unor ruși. Înainte de construirea Zidului a fost un loc mult mai frecventat – nunți, botezuri, aniversări, petreceri, dineuri –, dar în ultimii ani a devenit cam ponosit și neîngrijit.

Trece prin porțile ornamentate din vârful dealului, face la dreapta, parchează motocicleta la ceva distanță de două autobuze mari. Își închide telefonul, își scoate casca.

Un moment de ușurare. Ca ieșirea dintr-o cameră cu presiune. Desface portbagajul de la spatele motocicletei și vâră casca acolo, apoi pornește spre intrarea hotelului.

Nu-i niciodată o idee bună să umbli prin Cisiordania cu o cască pe cap, nici chiar dacă ai șaizeci și șapte de ani.

336

De fiecare dată e surprins să vadă porumbei în meniu.

337

Șansele lor de a fi prieteni păreau infime, chiar și dacă lăsai deoparte evidența că unul era israelian și celălalt, palestinian.

Se întâlniseră pentru prima oară la hotelul Everest. Într-o joi. Era în acel punct al serii când Beit Jala pornea să se domolească: pământul respira, soarele se afunda, dealurile căpătau brusc o tentă de verde întunecat.

Stăteau în aer liber, așezați la mesele de picnic ale hotelului, o duzină cu toții, opt israelieni, trei palestinieni, un reporter suedez. Rami fusese invitat de fiul lui, Elik. Rami era curios în privința Combatanților pentru Pace. Organizația începea să capete greutate. Era mândru de ce reușise fiul lui să declanșeze.

Grupul se lansase într-o discuție despre cine avea ori nu statutul de combatant: întrebarea era importantă pentru a se putea determina cine era eligibil să devină membru. Ce era, mai exact, un „combatant“? Pur și simplu,

cineva care luptase într-un război? Cineva care fusese militar? Dar dacă-și satisfăcuse stagiul militar în afara Teritoriilor? Nu se putea numi combatant și o persoană care activase într-un birou al armatei? Ce conta? În definitiv, combatantul putea să fi luptat pentru absolut orice. Poate că erau cu toții combatanți? Cum rămânea cu femeile și copiii? Dacă femeile israeliene erau considerate combatanți datorită stagiului militar, atunci nu la fel ar fi trebuit considerate femeile palestiniene? Și dacă cineva era iordanian, american, libanez ori egiptean? Cine putea fi membru fondator? Cine putea fi membru simplu? Avea organizația să fie compromisă dacă rețeaua se lărgea prea din cale-afară? Dar dacă definiția era prea restrictivă? Era vreun lucru care se cerea reglementat?

Rami și Bassam se așezaseră unul lângă altul. Rami avea în față o limonadă. Bassam bea cafea și fuma țigară de la țigară. Discuția se învârtea în jurul cozii. Rami vedea cum se alungeau umbrele copacilor.

În clipa următoare s-a trezit vorbind. Habar n-avea cum se întâmplase asta. Venise să observe, să stea cu ei un pic, să-și vadă fiul în acțiune. Nu intenționase să ia cuvântul, însă discuția alunecase către propria lui organizație, Cercul Părinților, și asupra felului în care se descurcau aceștia cu statutul de membru și cu limba. Ca să fii membru al Cercului trebuia să fi pierdut un copil, să fii unul dintre îndoliați, ceea ce un israelian ar fi numit *mispachat hashkhol*, iar un palestinian ar fi numit *thaklaan* sau *mathkool.* Existau deja câteva sute de membri: era una dintre rarele organizații care și-ar fi dorit să aibă mai puțini înscriși. Îndoliații nu erau doar părinți, ci frați și surori, mătuși, unchi și veri. Dar poate că, la fel ca în cazul combatanților, erau îndoliați cu toții, și poate că și cuvântul „părinte“ avea anumite probleme – ce se întâmpla în cazul în care copilul fusese adoptat sau dacă părinții înșiși muriseră? Cum rămânea cu membrii familiei? Puteai bâjbâi prin limbă la infinit, căutând un cuvânt, un termen, poate că ar fi făcut mai bine să-și alipească organizațiile sub o umbrelă gigantică.

După un timp – nici nu mai știa cât –, Rami s-a uitat în jos și a văzut cu uluire că fuma. Lângă el era o scrumieră, în care scutura scrumul cu ușurința pe care ți-o dau repetițiile îndelungate. Trecuseră ani de când pusese ultima țigară în gură. Nici nu-și dăduse seama că aprinsese una. Cu siguranță nu-și amintea să fi cerut una. Cumva, întinsese mâna spre pachetul palestinianului și se servise. Fuma cu un străin, și nu doar atât, dar din același pachet, și nu doar atât, dar Bassam era tăcut, și nu doar atât, dar ochii îi erau închiși, asculta. Era

în asta ceva primordial. Sentimentul, de îndată ce și-a făcut apariția, a părut să se disipeze. Rami s-a oprit din vorbit, cuvintele s-au evaporat din el, iar țigara a început să aibă un gust oribil. Conversația s-a întors iarăși la chestiunea numelui, însă el rămânea așezat acolo, lângă Bassam, la hotelul Everest, în această neașteptată tovărășie.

Doar Elik, fiul lui, păruse să bage de seamă. Dăduse din cap ușurel: era și el fumător.

338

A doua și ultima oară când a fumat cu Bassam a fost doi ani mai târziu, lângă spital, cu puțin înainte ca monitorul cardiac al lui Abir să arate o linie dreaptă: au stat cuminți pe bancă, sub copacii întunecați, poștind o țigară, cu vârful de jar roșu pulsând între ei.

339

Când se ruga, Bassam atingea ușor pământul cu capul, dar niciodată atât de ferm încât să se aleagă cu o vânătaie de rugăciune.

340

Scapă-ne de cele rele, fie ele la vedere sau ascunse.

341

La sosirea în hotelul Ritz din Washington D.C. – unde, în toamna anului 1993, suita sa ocupase un întreg etaj –, lui Yasser Arafat i-a fost oferit un coș, ca dar de bun venit.

În coșul de răchită – împreună cu un program al întrunirilor, un pix cu lanternă, două sticle de apă minerală, o pungă de nuci pecan cu aromă de miere și un termos cu emblema Casei Albe – se afla un biscuit frumos ambalat, având forma unei turturele. Glazura era albă și ochii, două gămălii albastre.

În lift, coborând spre recepție, Arafat – care purta un costum ce nu-i venea tocmai bine și obișnuitul keffiyeh pe cap – s-a întors spre gărzile sale de corp, și-a scărpinat perii din barbă și, cu chip serios, a zis: „Ce să fac, să-l mănânc?“

342

În luna mai a anului 1987, artistul francez Philippe Petit a decis că o turturică albă ar trebui să facă parte dintr-o reprezentație de mers pe sârmă în care intenționa să traverseze Valea Hinnom.

Petit socotea această traversare o ramură de măslin: urma să elibereze turturica la mijlocul parcursului, s-o lase liberă, s-o vadă cum se depărtează în zbor.

În ziua de dinaintea reprezentației, Petit s-a pus pe cercetat străzile Orașului Vechi – piață cu piață, uliță cu uliță, printre tarabele cu dulciuri, ierburi, fructe, legume, haine, suvenire, cruci, mezuze, artizanat. A vorbit cu vânzători, portari de hotel, măcelari, ba chiar s-a interesat pe la localuri mai pretențioase, căutând pe cineva care să-i vândă o turturică micuță pe care s-o elibereze pe traseu. A găsit papagali, potârnichi, porumbei mari, însă nici urmă de turturele.

Într-un fel, Petit savura ironia tăioasă: *Nu există nici un porumbel al păcii în Ierusalim*, însă tot și-a continuat căutările prin unghere obscure, piață după piață, lăsând să umble vorba pe străzi.

În dimineața zilei când trebuia să facă traversarea, a fost acostat pe străzile Orașului Vechi de un bărbat mai în etate, cu barbă neîngrijită și caftan negru. Străinul vorbea într-o engleză stricată. L-a luat de braț pe Petit și l-a călăuzit printr-un labirint de ulicioare pavate și unghere.

Pe tejgheaua unei croitorii, printre pânzeturi de felurite culori, se afla un șir de păsări în colivii făcute, ca în vechime, în formă de clopot. Petit și-a dat seama îndată că nu-i erau de folos: prea mari, prea închise la culoare, prea dificil de mânuit.

– Ăsta e porumbel, a zis Petit. Mie îmi trebuie o turturică. Ceva alb. Mic. Cam atât de mare. Nu asta.

Petit s-a răsucit pe călcâie ca să iasă din prăvălie, dar vânzătorul l-a apucat de cot cu un zâmbet larg și a scos din colivie cel mai mic și mai palid la culoare dintre porumbei, cu penaj mai degrabă gri, însă care, în lumină, putea trece drept alb murdar.

Bătrânul i-a făcut o plecăciune. Și când Petit a dat să plece, a simțit că pasărea îi era așezată în palmă.

– Ia-o, a zis omul. Gratis.

Petit a mângâiat burta păsării. Tot era prea mare, prea cenușie, dar de la distanță ar fi putut să meargă.

– Gratis, a zis iarăși omul. Pentru tine.

Petit s-a dezbărat de mâna prăvăliașului, i-a plătit cincizeci de șekeli și a dus pasărea în colivie înapoi prin Orașul Vechi. Nimic, o știa, nu era vreodată gratis.

În camera lui de la hotelul Muntele Sion de pe strada Hebron, Petit a repetat eliberarea păsăroiului dintr-un buzunar special conceput, cusut pe coapsa nădragilor săi largi.

Porumbelul a zburătăcit stângaci prin odaie și a aterizat pe patul lui Petit.

343

Odată cu înaintarea în vârstă, artistul spaniol José Ruiz Blasco și-a pierdut o parte din dexteritate. Sângele se retrăgea din degete. I se părea greu să apuce pensulele. Nu mai reușea să picteze ca lumea picioarele turturelelor de stâncă pentru a căror reprezentare devenise celebru.

În Málaga era știut drept El Palermo, Crescătorul de Porumbei, și ținea numeroase păsări pe lângă casă, unele în colivii, altele lăsate să zboare libere prin odăile de la parter.

Mâhnit de pierderea agilității, José l-a rugat pe fiul său, tânărul Pablo, să-l ajute să isprăvească delicata muncă la picioarele păsărilor. Băiatul se arătase talentat deja: putea fi găsit adesea în Plaza de la Merced, schițând pe pământ păsări cu un băț de sicomor, trasând contururi în praf cu degetul dezgolit al piciorului.

Când a văzut José Ruiz ce putea face fiul lui – frumusețea broderiei picioarelor de turturică –, i-a oferit paleta și pensulele sale preferate.

– Acum treci și pictează, i-a spus.

344

La Congresul Mondial pentru Pace din 1949, Pablo Picasso a dezvăluit un desen cu o porumbiță ducând în cioc o ramură de măslin. Schița – inspirată de povestea biblică a lui Noe și a arcei lui, cu pasărea întorcându-se cu o ramură înfrunzită, semn că apele potopului se retrăseseră – a devenit imediat un simbol universal anti-război.

345

În 1974, Mahmoud Darwish a scris discursul lui Yasser Arafat pentru Adunarea Generală a Națiunilor Unite: *Am venit astăzi cu o ramură de măslin*

într-o mână și cu arma luptătorului pentru libertate în cealaltă. Nu lăsați ca ramura de măslin să-mi cadă din mână.

346

Repet: Nu lăsați ramura de măslin să-mi cadă din mână.

347

348

Pe peretele dormitorului, chiar dedesubtul unei poze cu Sinéad O'Connor, Smadar a atârnat un porumbel în stilul lui Picasso. Era poziționat în așa fel încât să stea înclinat în față în loc să se miște oblic, în zbor iute. Ciocul era exagerat de mare, ca să poată ține ramura de măslin.

Dedesubt, conturul unui al doilea porumbel-fantomă se îmbibase pe pagină. În imaginea dublată, ciocul era ceva mai ascuțit.

Desenul a rămas pe perete niște ani după moartea ei, până ce nepoții lui Rami l-au dat jos și l-au pus, împreună cu multe dintre obiectele care-i aparținuseră cândva fetei, într-o cutie transparentă de plastic păstrată la căpătâiul patului ei.

349

Valea Hinnom e cunoscută și drept Gehenna; acolo, în vremuri biblice, erau făcute sacrificii rituale în rețeaua întortocheată de grote și altare în onoarea lui Moloh, zeul focului. Copii mici erau puși pe ruguri din lemn de măslin, legați

de stâlpi sau prinși de platforme cu rafturi mobile care se roteau lent către foc, astfel că erau mistuiți de vii, treptat. Preoții băteau în tobe gălăgioase ca să acopere țipetele copiilor care ardeau. Fumul de la trupurile lor cuprinse de foc se întindea peste vale.

Se spunea că aici, în vale, se află porțile iadului, adeseori înfățișate în opere de artă monumentale.

Și în Coran valea era zugrăvită drept un loc al chinurilor pentru păcătoși și pentru cei lipsiți de credință.

350

Petit a spus că în timp ce traversa valea a auzit sunetul veacurilor trecând.

351

Purta îmbrăcămintea albă și largă a unui bufon de curte. Cracul drept era decorat cu albastrul deschis al Israelului, cel stâng purta culorile întrepătrunse ale drapelului palestinian.

A pornit de pe acoperișul clădirii Coloniei Spaniole, la doar câțiva metri de hotelul Muntele Sion.

Firul era întins peste vale, pe o lungime de trei sute de metri. Își numise reprezentația *Păsitul pe harpă: în căutarea păcii.* Profilul traseului i se păruse că aducea cu o harpă: adâncul scobit ca un bol al văii, marginea orizontală a cablului, cele unsprezece pripoane menite să țină firul întins.

Parcursul avea trei sute de metri lungime și o diferență de înălțime de douăzeci de metri. Cablul avea o grosime de doi centimetri. S-au adunat mulțimi de privitori din toate părțile orașului, unii în lungul zidurilor Ierusalimului, alții la Cinematecă, alții uitându-se în sus de la nivelul solului.

Petit și-a dat seama că, din cauza înclinației, va urca spre cer.

Dedesubt era valea, cu peticele ei verzi, camerele mortuare, străvechile peșteri și poveștile cu suferințe drăcești.

Se iscase un vânt tare, văratic. În lumina începutului înserării, valea era splendidă. Pe acoperișuri, în zare, licăreau antene. Aerostatul plutea. Petit a pășit de pe acoperișul clădirii Coloniei Spaniole în chiote și ropote de aplauze.

Îmbrăcămintea îi era umflată. Ținea porumbelul alb, captiv, într-o eșarfă de mătase roșie din buzunarul pantalonilor.

352

Băiat fiind, lui Picasso îi plăcea să deseneze la lumina lumânării. Intuise deja că umbrele mișcătoare iscate de lumină aveau să-i îmbibe lucrările cu senzația unei legănări.

353

Petit s-a oprit pe sârma lui și s-a uitat înapoi spre Orașul Vechi. Zărea cu coada ochiului câteva siluete mici și exuberante săltând de pe o clădire pe alta, încercând să se țină pe urmele lui.

Auzise că cel mai rapid fel de a ajunge oriunde în centrul vechi al Ierusalimului era să o apuci de-a dreptul peste acoperișuri.

354

În 1882, o fundație britanică, Ordinul Sfântului Ioan din Ierusalim, a înființat o clinică de oftalmologie unde sunt tratați musulmani, evrei și creștini. Clădirea domină de la înălțime valea. Întemeietorii au socotit că ar fi fost vindecător pentru pacienți ca prima privelițte, după scoaterea bandajelor, să fie cea a Orașului Sfânt, deasupra a ce era cunoscut drept porțile iadului.

Din susul văii se putea vedea Scăldătoarea lui Siloam, unde arheologii scoseseră la iveală ruinele fântânii celui de-al Doilea Templu; acolo îi spusese Iisus unui bărbat orb să se spele ca să-și recapete vederea.

355

Mai târziu, Petit avea să rememoreze că, fără vreun motiv anume, băgase porumbelul în buzunarul de pe partea israeliană a nădragilor. Pe mânecile costumului său culorile erau inversate, așa că atunci când a vârât mâna în buzunar a părut că un întreg teritoriu pătrunde în celălalt.

356

Chiar și așa, cu văzul afectat – și cu mult înainte ca degenerarea maculară să-i fie reparată chirurgical –, Moti Richler a ieșit pe traseul acrobatului și s-a oprit în vale, încercând să-l zărească pe Philippe Petit. Cablul era mai lung decât cel pe care-l monitorizase în al Doilea Război Mondial și se ducea într-o direcție

ușor diferită, însă asta nu prea conta: Moti era încântat că, în cele din urmă, își amintiseră de fir.

A așteptat în mulțime, în josul pantei. Aproape că auzea huruitul înfundat al motocicletei lui din război înaintând prin despicătura văii.

357

Patru sute de mii de oameni, se zice, au urmărit trecerea lui Petit pe deasupra locului care fusese cândva cunoscut drept Țara Nimănui.

358

Printre ei și Rami: o ducea în cârcă pe Smadar, pe atunci de trei ani.

359

Bassam era la închisoare.

360

În Manhattan, în fiecare zi de joi, chiar la răsărit, doi rabini hasidici înconjoară la volan perimetrul orașului pentru a verifica dacă un fir de pescuit amplasat la înălțime, întinzându-se din Harlem până în Houston Street și de la East River până la fluviul Hudson, e încă intact.

Firul subțire – aflat la aproximativ opt metri altitudine – marchează zona numită *eruv*, o îngrăditură rituală care îngăduie membrilor ortodocși ai credinței să aibă asupra lor anumite obiecte care altminteri ar fi interzise de Sabat.

Bărbații conduc fără grabă, cu privirile ațintite în sus – pe lângă Națiunile Unite, pe lângă malul râului, peste râu, spre West Side –, ținându-se după firul care trece de la o clădire la alta, se agață de stâlpi de semafor, șerpuiește pe după colțuri.

Eruvul creează un spațiu privat în interiorul unuia public și permite credincioșilor să ducă cu ei cărți de rugăciuni sau chei ori să împingă cărucioare de copii fără să încalce regulile religioase.

Mai sunt și alte fire, prin întreaga metropolă, sute de kilometri, marcând diversele arii ale eruvului. În unele locuri firul e abia vizibil, însă marginile perimetrului sunt mai îngroșate, câteodată cu ajutorul unei frânghii groase de-un deget.

O furtună puternică poate rupe firele. Un stol de păsări. Un car alegoric. O pungă de plastic umflată prea tare de vânt. Dacă rabinii găsesc un loc lipsit de acoperirea firelor, anunță o echipă specială de întreținere care face reparația cât mai iute cu putință, înainte de Sabat.

În Harlem, firele sunt adeseori doborâte de puști care-și aruncă încălțămintea în sus, peste cabluri, încercând s-o facă să atârne acolo. Eruvul se bucură de un succes aparte printre ei, de vreme ce firele sunt aproape invizibile de la distanță și pantofii de sport ai puștilor, dacă se prind, par să stea suspendați, în nemișcare absolută, în aer.

361

Au poposit lângă Cinematecă, mai în spatele mulțimii. De la depărtare era greu să vezi ce se întâmplă în vale. Umblătorul pe sârmă îi părea lui Rami un omuleț schițat din linii într-o pictură străveche.

Smadar s-a foit pe umerii tatălui său și i-a apucat mai bine gâtul. Piciorușele ei i-au ricoșat în piept. Rami își ținea mâinile pe spatele ei, ca să o sprijine.

Când acrobatul s-a oprit în mijlocul sârmei, Rami a simțit trupușorul fetiței încordându-se. Smadar s-a aplecat în față, cu respirația întretăiată și inimioara bătând iute în urechea lui.

362

Rami știa chiar și atunci că, poate, o parte din rolul privitorului implica dorința de a-l vedea pe acrobat căzând: compensa necesitatea funambulului de a ajunge la capătul firului.

Spectatorii au aplaudat când Petit s-a oprit la mijlocul traversării. Rami a simțit cum greutatea fiicei lui i se muta spre ceafă.

363

De unde priveau ei, coregrafia părea perfectă: Petit a pășit către mijlocul firului, s-a oprit o clipă, a încremenit deasupra văii.

Cu nespusă abilitate, a ajustat poziția prăjinii de echilibru și a apucat-o cu o singură mână. Cealaltă mână a băgat-o în buzunarul drept – cel împodobit cu culorile Israelului – și a apucat pasărea. Era înfășurată într-o eșarfă roșie, cu capul înainte și aripile strânse la spate.

Inima mică a păsării îi bătea rapid în buricele degetelor. A tras ghemotocul din buzunar. A îngăduit bucății de mătase să se desfacă. Trebuia să fie atent. Simțea cum aripile începeau să se desfacă sub pânză. Încetișor. Cu cât o slobozea mai mult, cu atât mai agitată devenea pasărea. Îi simțea acum încordarea aripilor. Fără vreun sunet. Fără vreun ciripit. A ridicat în aer pasărea înfășurată și, cu o smucitură a brațului, a eliberat-o.

Pasărea a rămas o clipă suspendată în aer, în rumoarea celor de jos. Peticul de mătase roșie a pornit, fluturând, spre fundul văii.

Petit a așteptat să audă fâlfâitul aripilor. I-a corectat poziția, apoi a simțit o împunsătură ascuțită în creștetul capului. O străfulgerare de durere. Ceva râcâindu-i scalpul.

O fracțiune de secundă, francezul n-a înțeles ce se întâmplă. Din mulțime urcau chiote de încântare. Un ropot de aplauze s-a întins peste vale.

Pasărea i se cocoțase în cap. Ghearele ei îi străpunseseră pielea.

A apucat bine prăjina și a scuturat din cap ușor, așteptând ca pasărea să-și ia zborul. Vântul sufla. Porumbelul nu se mișca. Ridicând mâna spre creștet – orice mișcare bruscă îi putea fi fatală –, Petit l-a împuns cu degetele. A auzit un fâlfâit frenetic deasupra capului – *hai, du-te* –, a tras aer în piept și s-a concentrat iarăși. Ovațiile au revenit, mai puternice acum. Auzea o zbatere furioasă de aripi. Mulțimea a bătut iarăși din palme.

Petit a simțit o apăsare ușoară pe prăjină și, când s-a uitat în dreapta, către vale, a văzut că pasărea se oploșise acum pe capătul barei de aluminiu.

Încă o pală de vânt. Pasărea rămânea pe prăjină. Era mult mai mult decât un deranj trecător: porumbelul, dacă se precipita, ar fi putut să-l dezechilibreze. A învârtit între degete prăjina, însă porumbelul s-a răsucit și el, apucându-se cu gheruțele. Petit a zgâlțâit puțintel prăjina, dar pasărea nu voia să se miște. A răsucit-o iarăși, apoi a făcut iute mișcarea inversă, însă porumbelul a rămas agățat.

Petit s-a lăsat în genunchi, a făcut o plecăciune și a trasat o arcuire cu brațul. Mulțimea a ovaționat iarăși, zgomotos. Erau siguri cu toții că mișcările fuseseră repetate: aplecatul, mișcările largi, ostentative, agitația păsării.

Și-a completat salutul și a lovit fără veste în marginea prăjinii, ca să facă porumbelul să se desprindă. În momentul acela, cu un fâlfâit sălbatic, pasărea s-a desprins de-o palmă. Petit a ridicat privirea. Din mulțime s-a ridicat un alt val de rumoare. Porumbelul se făcuse nevăzut.

Petit s-a ridicat încetișor de pe vine și și-a continuat mersul, cu un picior urmându-i grijuliu celuilalt și ochii fixați pe Muntele Sion.

Și-a urmat drumul în direcția ascendentă a versantului. O bătaie din palme cadențată începuse să răsune prin Orașul Vechi.

După câțiva pași a auzit un alt freamăt de rumoare în mulțime. A întors capul, s-a uitat în urmă și a văzut că pasărea izbutise să poposească pe fir. Se întorcea spre Orașul Vechi, pășind ușor legănat. Lui Petit i s-a părut că dosul păsării îl batjocorea săltând așa pe sârmă: zburătoarea era cumva sâcâită că trebuise să treacă prin întregul proces.

Peste câteva clipe, funambulul și-a reluat deplasarea. Concentrat, încordat la maximum. Făcea din fiecare pas o dramă, în acord cu bătăile din palme, un sunet de-o perfectă ritmicitate.

La o nouă privire n-a mai văzut porumbelul.

364

O dată pe săptămână, înainte de Sabat, Moti îl aducea pe rabinul brigăzii să binecuvânteze cablul către Țara Nimănui. Moti parcurgea dinainte întreaga lungime a firului, ca să se asigure că nu existau îndoituri sau rupturi, că nu fuseseră puse bombe și nici capcane.

Ca și Moti, rabinul era îmbrăcat complet în negru, cu mâinile, gâtul și fața unse cu cremă de ghete. Se așeza la spatele motocicletei, apucând strâns mânerul de sub șa, apoi porneau în viteză pe o pistă îngustă care străbătea valea, șoptind rugăciunile rituale în timp ce se zgâlțâiau.

365

Petit s-a răsucit pe fir și a privit jos, în vale. Firul, copacii, câteva scame albe de nori. A făcut o plecăciune. Străbătuse trei sute de metri, toți pe o pantă ascendentă. Mulțimea aplauda din toate direcțiile: le-a mulțumit tuturor în sinea lui.

Un elicopter a spintecat cerul deasupra, pilotat de un fost căpitan al unei brigăzi militare de intervenții speciale. A fost coborât un vinci, iar Petit a prins de el veriga carabinierei. O ultimă reverență. Soldatul repetase ridicarea cu fratele lui Petit, în deșertul de lângă Al Rashidah, cu câteva zile în urmă. Elicopterul levita perfect.

Acrobatul pe sârmă și pilotul au comunicat prin gesturi. Petit a bătut cu palma în vinci și a dat semnalul final.

Apoi funambulul a simțit o smucitură și a fost săltat de pe fir, cu brațele desfăcute, și dus departe de Muntele Sion, către dealurile din Beit Jala.

366

Amintindu-le unora dintre privitori zborul de noapte al lui Mahomed din Ierusalim peste Muntele Sion și dincolo.

367

În Israel, elicopterele sunt folosite uneori pentru capturarea vulturilor aurii, cu scopul marcării și cercetării. Piloții se țin după pasăre prin aer până ce vulturul se lasă la sol și se ghemuiește cu capul în jos. Elicopterul aterizează în apropiere, permițându-i biologului să coboare, apoi se înalță iarăși la mică distanță deasupra pământului, obligând vulturul să se supună.

Pasărea e apoi apucată în brațe. Biologul știe să-i plieze aripile la spate și să evite clonțul și ghearele. Uneori e nevoie de un lansator de plasă, dar se știe că e mai sigur pentru pasăre dacă e prinsă cu mâna.

368

Pentru marcarea vulturilor e nevoie de inele mari. Labele picioarelor lor pot avea uneori aproape doi centimetri grosime. Dacă inelul e prea strâns, va opri circulația sângelui în piciorul păsării.

369

Mersul pe sârmă al lui Petit a fost transmis în direct la televiziunea israeliană. Membrii unui trib beduin din marginea pădurii Al Rasari, la doisprezece kilometri de Ierusalim, i-au privit traversarea la televizoarele din corturile de pânză.

Când elicopterul l-a înălțat în aer, au ieșit de sub copertinele largi de pânză, s-au tras de lângă televizoare ca să-l vadă pe francez zburând, cu brațele desfăcute larg, în uniforma de saltimbanc – un crac de pantalon în culori palestiniene, celălalt în culori israeliene –, pe întinderea cerului.

370

Mulțimea începea să se rărească. Smadar s-a aplecat în față. Rami a ținut-o mai departe în cârcă, îndreptându-se prin mulțime spre cafeneaua Kakao.

Îl trăgea de gât acum, cu mânuțele împreunate pe beregata lui.

371

La șapte luni de la Traversarea pentru Pace a lui Philippe Petit a început Prima Intifadă.

372

Prima Intifadă a început așa: Noaptea Deltaplanelor, 1987. Deltaplanele sunt făcute din bare de aluminiu și pânză de vele. Sunt propulsate de motoare luate de la mașini de tuns iarba. Pornesc din întunericul Libanului sudic. Un deltaplan e orbit de reflectoarele kibbutzului Ma'ayan Baruch, însă celălalt operator – și aici ar putea fi numit, după caz, terorist, martir, criminal, luptător de gherilă sau pentru libertate – izbutește să treacă peste deșert, ajungând la baza militară Gibor de lângă Kiryat Shmona.

Pilotul deltaplanului zboară la nivelul coronamentului și nu este observat. Noaptea e opacă. Fără lună. Zboară bine, e priceput, poate manevra cu o mână aparatul, cu corpul întins orizontal și picioarele odihnindu-se pe barele deltaplanului. Poartă o salopetă neagră, pantofi negri, mănuși negre, cagulă. Aparatul planează. Aerul devine tăios. Dedesubt se văd două gămălii de lumină. Cu aripile întinse, bărbatul aduce cu un liliac.

Menține în aer deltaplanul, îl îndreaptă mai către șosea, deschide focul cu un Kalașnikov asupra unui camion care trece, o rafală de gloanțe, ucigându-l pe șofer și rănindu-l pe pasager. Zboară încă două sute de metri, în zumzetul singurului propulsor. Ajunge deasupra gardului unității și azvârle câteva grenade asupra santinelei. Santinela se sperie și fuge. Zburătorul aruncă alte grenade spre corturile de pânză și ciuruiește solul cu gloanțe din automatul său AK-47, ucigând cinci soldați și rănind șapte. Unul dintre cei șapte – bucătarul unității – se alege cu un glonț în picior, însă reușește să-l doboare pe deltaplanist cu câteva focuri de revolver.

Mașinăria se prăbușește. Motorul luat de la motocositoare horcăie. Se iscă un mic incendiu. Apoi liniște.

În Liban, Gaza și Cisiordania se petrece la scară largă atunci când încep să circule veștile. În cafenele se cântă despre martiri. Copiii se joacă pe acoperișuri

cu deltaplane de hârtie.

În Israel stârnește consternare ușurința cu care le-a fost penetrată apărarea: motoare improvizate, pânză de velă, puști rusești, grenade cehești.

373

Sau poate faptul că un camion israelian se tamponează cu un camion civil pe străzile din Gaza, în tabăra de refugiați Jabalia, la ora două după-amiaza, și nu se oprește, ci-și continuă drumul în viteză, ucigând patru palestinieni și rănind alți câțiva.

374

Ori poate faptul că un agent de vânzări israelian a fost înjunghiat și ucis la aceeași intersecție din Jabalia cu două zile înainte, cu lama implântată precis între omoplați.

375

Ori poate fiindcă militanții evrei au vrut să cucerească Haram al-Sharif, sau Muntele Templului, în Ierusalimul de Est.

376

Sau e posibil să se fi întâmplat oricum.

377

Zborul pietrelor colorate prin aer.

378

Se ține în spatele mulțimii. Șchiopătatul îl încetinește. Puhoaiele de oameni tălăzuiesc în jurul său. Are fum pe limbă, în gâtlej, în piept. Un zumzet prăfuit în urechi. Ia ceapa, o înfășoară în keffiyeh, o ridică la gură, inhalează, pornește iar. Ține la brâu o praștie nouă-nouță: fabricată în Cehia, cu bandă neagră de elastic și o găoace de piele întărită. Are în buzunar mai multe pietre mici. Mulțimea îl cuprinde. Deasupra capului se unduiesc drapele. Fumul se ridică de sub balcoane, stăruitor. Bărbați mai în vârstă, cu capul acoperit și fețele luminate de flăcări. Băieți de vârsta lui și mai mari se năpustesc în față. Și fete.

Membre și mâneci fâlfâind. Aerul șuierând, contuzionat. Iureșul unei duzini de strigăte. Căldura lor corporală. Trece pe lângă o mașină jefuită, lăbărțată pe butuci. Printr-un megafon erupe o voce. Se aud câteva pocnete puternice. Mulțimea se desface. Patru bărbați, cu brațele împletite ca să formeze un scaun, poartă înapoi prin mulțime un alt băiat.

Băiatul se uită drept înainte, apoi, pentru o clipă doar, își intersectează privirea cu a lui Bassam.

O pată de sânge înflorește în zona burții băiatului.

379

Ca să faci un cocktail Molotov e important să agiți sticla, așa încât benzina sau lichidul inflamabil să se îmbibe în cârpă înainte să fie lansată în aer.

Insurgenții experimentați au la ei bandă neagră izolatoare cu care fixează capătul cârpei în gâtul sticlei – lipind-o cu o mișcare rapidă, circulară –, așa încât flacăra să nu fie separată în zbor.

380

În timpul Războiului de iarnă din 1939, Uniunea Sovietică a aruncat asupra Finlandei sute de bombe incendiare. Bombele – un mănunchi de dispozitive încărcate, aflate în interiorul unui container gigant – erau letale, însă ministrul sovietic de externe, Viaceslav Molotov, a pretins că nu era vorba în nici un caz despre bombe, ci despre mâncare parașutată finlandezilor înfometați.

Bombele au devenit cunoscute, sarcastic, drept „coșurile cu pâine ale lui Molotov“.

Finlandezii, ca reacție, au declarat că voiau și ceva de băut cu mâncarea aceea, așa că au inventat cocktailul Molotov ca să le poată aluneca mai ușor pe gâtlej pâinea rusească.

381

Pe tot parcursul Primei Intifade, primarul Ierusalimului, Teddy Kollek, a ținut pe masa de lucru o fotografie a lui Philippe Petit, cu porumbelul păcii fâlfâind deasupra capului umblătorului pe sârmă.

382

© AP Photo/Max Nash

383

Ani după aceea, Petit s-a tot întrebat de ce nu voise porumbelul să-și ia zborul.

Înfășată în eșarfa roșie de mătase și vârâtă cu capul înainte în buzunar, pasărea stătuse cu capul în jos cât se pregătise el pentru traversare și tot cu capul în jos rămăsese cât păși pe fir acrobatul.

Poate că o ținuse prea mult în buzunar. Ori poate că pasărea căpătase o dezorientare a sângelui, a minții, a corpului. Sau, cine știe, aripile îi fuseseră scurtate de prăvăliașul din piață – lucru știut că se întâmplă dacă destinația păsărilor e să devină animale de companie.

Ori poate că pasărea nici nu știuse vreodată să zboare.

Orice era posibil: n-avea să afle niciodată.

384

În Ziua Judecății, conform tradiției musulmane, se spune că o frânghie subțire va fi întinsă din vârful Muntelui Templului, în vest, până la Muntele Măslinilor, în est, unde Hristos și Mahomed își vor ține împreună judecata.

Cei drepți vor fi păziți de îngeri și vor trece nestingheriți, însă cei răi se vor prăbuși în vale.

385

Zidul de Separare. Numit și Bariera de Separare. Știut și drept Gardul de Separare. Zis și Zidul de Securitate, Bariera de Securitate, Gardul de Securitate. Numit și Zidul Apartheidului, Zidul Păcii, Zidul Izolării, Zidul Rușinii, Zidul Malului Vestic, Zidul Administrației, Zidul Anexării, Zidul Zonei Tampon, Zidul Teroriștilor, Zidul Infiltraților, Zidul Sabotorilor, Zidul Obstacol, Zidul Demografic, Zidul Teritoriilor, Zidul Colonizării, Zidul Unificării, Zidul

Rasist, Zidul Sanctuar, Zidul Ștreangului, Zidul Blestemului, Zidul Reconcilierii, Zidul Fricii. Mai este știut sub nume precum Țarcul, Cotețul, Capcana, Ștreangul, Protectorul și Cușca.

386

O bună bucată din bariera de șapte sute de kilometri nici măcar nu e de beton, ci făcută dintr-o serie de șanțuri, movile, drumuri de patrulă, fâșii de nisip, zone de excluziune, senzori de mișcare și colaci de sârmă ghimpată.

387

Când au trasat linia de încetare a focului în 1949 – Linia Verde care avea să devină, până în 1967, granița –, comandanții, Abdullah el-Tell și Moshe Dayan, au folosit creioane colorate groase, aplecându-se peste plan, pătând foaia, adeseori neștiind că frontiera trecea direct prin mijlocul unor sate, că despica străzi, case, grădini.

Era posibil ca o femeie să-și iubească soțul în Palestina înainte de miezul nopții și apoi, răsucindu-se în pat, să nimerească pentru tot restul vieții în Israel.

În câteva cătune – separate de vreun pârâu, canion sau șir de soldați – a prins obiceiul de a folosi porumbei voiajori, care transmiteau înainte și înapoi mesaje. Contracte, titluri de proprietate, anunțuri ale nașterilor, dispute legate de terenuri și, mai des decât le-ar fi plăcut oamenilor să recunoască, scrisori de dragoste.

Străfulgerări mărunte și cenușii treceau încoace și încolo peste capetele soldaților iordanieni care patrulau de-a lungul liniei și câteodată mai trăgeau cu arma, doborând păsările.

388

La începutul romanului despre Holocaust al lui Jerzy Kosiński, *Pasărea vopsită*, autorul descrie un sport practicat de vânători. Aceștia prind păsări și le acoperă cu vopsea penajul. Apoi vânătorii eliberează aceste păsări, iar restul stolului – nereușind să-și recunoască suratele – începe să atace și să brutalizeze din toate direcțiile presupușii intruși.

Cartea a fost ridicată în slăvi de critică și publicată în zeci de limbi. Kosiński a sugerat inițial că romanul se baza pe experiențele sale din copilăria petrecută

în Polonia, însă după publicare s-a abținut să mai declare asta, mai târziu ajungând chiar să fie acuzat de plagiat.

Cartea a fost interzisă în Polonia până în 1989, când a căzut Zidul Berlinului. La scurt timp, un artist din Varșovia a creat câteva păsări de hârtie din paginile cărții și le-a dat drumul, în variate deghizări și culori, de pe acoperișul Palatului Culturii și Științei, unde au fost filmate cum erau duse de vânt.

389

ACUM A ÎNGHEȚAT IADUL, ORICE SE POATE ÎNTÂMPLA. **CONTROL+ALT+DELETE.** HANDALA TRĂIEȘTE. *SĂ BAȚI DIN PALME CU O SINGURĂ MÂNĂ. Asta nu e o linie verde.* **SĂ-L FUT PE BIBI.** (Ăă, nu, mersi.) *IISUS A MURIT PENTRU PĂCATELE EI.* NIETZSCHE ARE ULTIMUL CUVÂNT. BANKSY, NU MAI ÎNFRUMUSEȚA LUCRURILE! ARRIGONI TRĂIEȘTE! *CU TOȚII PE ZIDURI.* **IISUS FĂCEA SCHI PE APĂ. Când vei citi asta, eu nu voi mai fi. UNITATE.** *PACE ACUM!* ↑ARAFAT. **JAMES MILLER, ODIHNEȘTE-TE ÎN PACE.** *CE MULT SEMENI CU O PERSOANĂ REALĂ.* **AMINTIȚI-VĂ DE '48.** ZIDUL BERLINULUI ERA DOAR ATÂTA DE ÎNALT. ***Fortificațiile fixe sunt monumente ale stupidității omului* – general George S. Patton.** FACEȚI HUMUS, NU RĂZBOI. Patriae quis exsul se quoque fugit? **TIMPUL E DURERE, FRATE.** ***DUMNEZEU A FOST ISRAELIAN – NIETZSCHE.*** MĂ AUZI, BANKSY? Zidului ăstuia nu-i pasă. Încă un JANCFU. **ICH BIN EIN BERLINER.** REZOLUȚIA 194. ERADICAȚI CENZURA! **CHE SERA, SERA.** RAGE AGAINST THE MACHINE. IRA. *Nu te vom uita niciodată, Jimmy Sands!* TRAPA˘ DE EVACUARE. Mai înțelept decât violența! **NICI MĂCAR FRAZELE MELE NU AU DREPT DE REÎNTOARCERE.** Spune adevărul, soră. NU MAI ÎMPROȘCAȚI CU RAHAT – SCONCSUL E NAȘPA. Raed Zeiter traversează aici. RACHEL CORRIE, ODIHNEȘTE-TE ÎN PACE. Acesta **este** cavoul lui Rachel. **BOICOTAȚI LIMITAREA DREPTURILOR** (și/sau) **SANCȚIUNILE.** (Cu siguranță nu.) *Arde-i cu arta!* SCA˘LDATUL NUD ESTE INTERZIS: PALESTINIENII AU SUFERIT DESTUL. ANC TRĂIEȘTE! CE-I AȘA DE AIUREA CU PACEA, DRAGOSTEA ȘI ÎNȚELEGEREA? UBINTIFADA. Odihnește-te în pace, Tayvon. HAI SĂ FACEM UN PARKOUR AICI. SĂ-L T,II IMACULAT, BANKSY. **Poluare Vizuală˘. I-A ZIS BUFONUL HOȚULUI.** Sunt, din cauza ta, Ubuntu. Ce Fiară Cruntă. Wagah, Wagah, Wagah. **ELVIS PRESLEY, DORMI ÎN PACE.** SA˘RITORI CU PRA˘JINA, UNIT,I-VA˘. IGNORĂ FRICA. Și Zidul Orașului Se Va Pra˘buși. ABU AMMAR TRA˘IEȘTE. ȚINEȚI MINTE DELTAPLANELE. 6-1. Sameh Îl Va Face Șapte. Maraabah marchează! Cu Ramadan (Sobhi) la înaintare. Nu mai ești în Disneyland. *Existența e Rezistență.* Plugul e Lent, dar Pământul are Răbdare. OPRIȚI-VA˘ ȘI LA˘SAȚI-NE SA˘ PLÂNGEM PENTRU CEI DRAGI ȘI PENTRU

CA˘MINUL NOSTRU. Pupa-m-ai în Diasporă. EXISTĂ VIAȚĂ ÎNAINTE DE MOARTE? Fii realist – Cere Imposibilul. LEILA KHALED, TE IUBIM. ELIBERAȚI-L PE MARWAN BARGHOUTI! (pe toate pachetele cu fulgi de porumb). *ALLAH NE VA SCĂPA DE BIBI.* DACĂ BATMAN AR ȘTI DE TOATE ASTEA, AI DA DE DITAI BELEAUA.

390

Preferata lui Rami: OPRIȚI PREOCUPAREA.

391

Într-o după-amiază, pe când însoțea în mașină prin Betleem un reporter galez de la *Daily Mail*, lui Rami i s-a părut că vede fața lui Abir pictată la înălțime, pe partea palestiniană a Zidului. A simțit că-l străpunge un șrapnel înghețat. Fata din portret purta un hijab strâns, însă chipul îi era identic cu al lui Abir. Era de parcă cineva ar fi luat fotografia fetei lui Bassam și-ar fi copiat-o întocmai: ochii, obrajii rotunzi, cercul dulce al gurii. Inima lui Rami a zvâcnit în tăcerea din jur.

S-a sucit pe banchetă să se mai uite o dată, însă șoseaua tocmai făcea o curbă. Se ținea pe lângă Zid, pe lângă Mormântul Rașelei, în apropierea punctului de control 300, unde galezul voia să vadă un graffito făcut de Banksy.

Rami n-a suflat o vorbă nimănui, nici măcar lui Nurit, când s-au dus la culcare în acea noapte. I se părea că are un acoperiș deasupra capului, însă nu și podea sub el. Că dacă se dădea jos din pat, avea să dispară pur și simplu. Nutrea simțământul că trăia pe muchia liniștii: exista aici un sens pe care nu izbutea să-l articuleze. Dacă Abir nu s-ar fi dus de pe lume, atunci nu ar fi avut nevoie să i se țină vie amintirea. Absența ei, în acest caz, era prezența ei.

Nu a închis ochii, nu putea. Simțea în gură gustul sălciu al mâhnirii. Și-a amintit, fără veste, de greutatea încheieturii lui Smadar când, micuță, dormea la pieptul lui.

A auzit ceva, un zgomot, înainte să se crape de ziuă. S-a ridicat. Și-a luat lanterna, a ieșit pe treptele de lemn ale scării din spatele casei. A îndreptat lumina spre copaci. A văzut ceva licărind, niște ochi poate, într-un punct oarecare din beznă. Lucirea a dispărut iute. Nu știa dacă fusese animal sau om.

Rami era pe deplin conștient că, din când în când, era cu putință să fie supravegheat. Telefonul îi era probabil ascultat. Nu-i mai păsa. Pierduse cu

mult mai mult decât ar fi putut ei să monitorizeze.

392

În aceeași zi, mai târziu, a ieșit cu motocicleta din Ierusalim. Desenul era încă acolo, cocoțat pe Zid. Era, și-a dat seama acum, imaginea unei alte fete palestiniene, de vreo zece ani, da, și asemănătoare în atâtea feluri cu Abir, dar, când a stat s-o cântărească îndelung cu privirea, a observat deosebirile: ochii erau ceva mai mari, pomeții, puțin cam alungiți, gropița din bărbie, parcă prea adâncă.

393

De o parte a Zidului, *Cinnirys osea* e de mult cunoscută ca pasărea palestiniană a soarelui, pasărea națională a Palestinei. De cealaltă parte – în anii din urmă – a ajuns să fie numită pasărea israeliană a soarelui.

394

În tratatul său elaborat în secolul întâi înainte de Hristos, *De Architectura*, Vitruvius Pollio spunea că toate zidurile care necesită o fundație adâncă – de la bariere până la imensele turnuri de apărare din lemn – ar trebui ținute laolaltă cu îmbinări de măslin întărite la foc.

Lemnul de măslin nu putrezește nici îngropat în pământ și nici scufundat în apă.

395

În 2006, administrația israeliană a dat ordin ca Zidul să fie completat prin inima podgoriei Cremisan, separând mănăstirea de schitul maicilor.

Schitul avea să fie pe partea palestiniană a Zidului, mănăstirea, pe cea israeliană. Ca să se poată vedea cu călugării, maicile trebuiau să ceară o autorizație.

Șase ani mai târziu, când ordinul a fost întărit, sora Lucreția, o călugăriță braziliană, a dat un interviu la poarta schitului: „Dumnezeu ne-a dat multe“, a zis, „însă, din păcate, nu și cârlige de escaladă.“

În următoarea zi, la schit a sosit prin curier un pachet mare, adresat chiar ei.

Sora Lucreția a decis să nu-l deschidă. A scris pe el o notiță – *Folosiți dacă/atunci când este necesar* – și a dus pachetul la punctul de control 300,

depozitându-l la poalele Zidului.

396

Turnurile de pază de la punctul de control 300 sunt dotate cu aer condiționat. Soldații stau în vârful unei case a scării în spirală, pe scaune rotative – pneumatice, capitonate –, cu o vedere în unghi de 360 de grade asupra întinderii Betleemului, Zonei Tampon, tocmai până la Ierusalim. Țevile puștilor se ițesc prin fantele de tragere.

Tavanul are o ieșire blindată, în caz că soldații trebuie evacuați cu elicopterul. Înăuntru au o scară pliantă cu ajutorul căreia se pot sui pe acoperișul turnului.

Soldații pot trage cu muniție de război sau cu gloanțe de cauciuc, pot trimite indicații unităților de la sol, celor care operează tunurile cu apă sau camioanele cu *skunk*, îndrumându-i către o serie de trape speciale construite în Zid.

397

Serviciile umanitare de la punctul de control Qalandia – pentru femei, copii, cei vârstnici și bolnavi – constau într-o gheretă de plăci prefabricate, cu o baie și un răcitor de apă.

La un capăt al gheretei e o masă pliantă pe care se pot schimba sugarii, pe a cărei tăblie e aplicată, în engleză, ebraică și arabă, inscripția *Speranța Noastră a Tuturor*. Pe peretele din partea opusă se află o fotografie cu Orașul Vechi din Ierusalim, având creasta zidurilor acoperită cu zăpadă.

Poarta este deschisă timp de patruzeci și cinci de minute pe zi.

398

Printre cunoștințele lui Rami se numără foarte multe persoane care n-au fost niciodată în Cisiordania. Refuză să se ducă până și în Zona B, de teamă c-o să fie răpiți, întemnițați, luați la bătaie.

Însă Zidul, știa asta de acum, era ușor de trecut. Cam orice israelian putea ajunge în Betleem. Nu aveau decât să meargă cu mașina în Zona A, s-o parcheze la hotelul Muntele Everest și să ia un taxi până la piețele din Betleem. Nu te îmbrăca bătător la ochi. Treci drept turist. Ține-ți gura. Ori vorbește în engleză. Dă-te danez. Plimbă-te. Intră prin biserici. Respiră aerul locului. Demontează frica.

Puteau chiar să ajungă acolo cu mașinile proprii: Betleemul nu ducea lipsă de plăci galbene de înmatriculare.

Întorsul acasă era la fel de ușor. Nu faci decât să conduci până la o colonie, cobori geamul, arăți cartea de identitate, faci o glumiță în ebraică, îți vezi de drum pe șoseaua pustie.

Totul ține de promovare, le spunea Rami. Totul s-a clădit pe frică. Operațiunea Securitatea, așa îi zicea. Operațiunea Ținut în Ceață. Operațiunea Praf în Ochi.

399

Bassam îi văzuse cățărându-se pur și simplu pe deasupra, în locuri pe unde Zidul era mai scund, opintindu-se în coate și în genunchi. Alții foloseau scări de lemn, de oțel, de cânepă. Erau și din cei care săpau găuri și tunele sau scobeau în Zid spații prin care treceau diverse obiecte. Auzise de băieți care folosiseră echipament de alpinism și de o tânără acrobată din Betleem cunoscută pentru că utiliza picioroange: când ajungea în susul Zidului trăgea după ea și picioroangele, cu o funie. Apoi le ascundea într-un depozit din apropiere, cât se ducea ea să lucreze la o tonetă care vindea falafel pe strada Hebron.

400

Fotografie de Bruce Krasting (flickr.com/photos/bruce_krasting/6857656826)/CC BY 2.0/decupată din original

401

Ridică-te, fetițo, ridică-te.

402

Fața lui Abir era moale, netedă, închisă la culoare. Pomeții proeminenți. Ochii mari, de culoarea porumbelor. Își făcea cărare pe mijloc și uneori își prindea părul în coadă la spate. Sprâncenele îi erau subțiri și drepte. Zâmbea de parcă ar fi fost în mijlocul unei întrebări permanente.

403

Smadar lua în posesie orice aparat de fotografiat îndreptat către ea. Avea purtarea unei fete care controlează ce se poate vedea, ochii căprui îi fulgerau, încărcați cu o electricitate rugătoare.

404

Cu o noapte înainte să fie împușcată Abir, câteva secțiuni prefabricate de Zid au sosit în remorcile camioanelor de la fabrica Akerstein din Negev. Piesele fortificate au fost aduse în spatele curții școlii. Plăcile uriașe de beton au fost săltate de macarale, purtate prin aer, depozitate la sol.

Inițial, Zidul urma să separe întreaga școală: traseul prin mijlocul curții era un compromis.

Lucrul ar fi trebuit să înceapă târziu în noapte, sub luminile reflectoarelor: se decisese ca zgomotul lucrărilor să nu-i deranjeze pe elevi.

Bassam n-a mai aflat dacă Abir văzuse ori nu sosind plăcile prefabricate, însă grănicerul care-i împușcase fiica a mărturisit că printre ordinele sale din acea dimineață se număra și cel de protejare a muncitorilor care aduceau în curtea școlii porțiunile de Zid.

405

Soldatul de la graniță avea să rămână nenumit în toate documentele instanței de judecată, cu toate că Bassam ajunsese să-l cunoască după inițiale, Y.A.

406

Muncitorii la Zid erau, în mare parte, palestinieni. Ei mânuiau ciocanele pneumatice. Conduceau buldozerele. Întindeau cabluri. Desfășurau panglicile ruletelor. Marcau cu cretă secțiunile zidului. De trei sau patru ori pe zi, covorașele de rugăciune erau desfăcute în fața Zidului, unde lucrătorii își căutau un loc curat unde să se roage.

407

A fost, timp de cinci ani, cel mai bine plătit loc de muncă din regiune: muncitorii îi ziceau Zidul de Șekeli.

408

O pungă de plastic, din cele pentru cumpărături, se agita în susul zidurilor: se umfla în vânt și, când și când, scotea pocnete ca niște focuri de armă. Nu clipea nimeni.

Zidurile Păcii erau încă în picioare în Belfast, la ani după Acordul din Vinerea Mare. Se ridicau la înălțime în cenușiul orașului, având deasupra, ici și colo, sârmă ghimpată.

Bassam s-a oprit să privească un portret al lui Arafat cu Martin Luther King. În apropiere era zugrăvită o imagine cu luptătorii din Septembrie Negru. *Zdrobiți sionismul. Solidaritate irlandeză cu poporul palestinian. Arafat, 1993. Nu există pace fără justiție.*

La capătul celălalt al străzii, pe o porțiune triunghiulară de perete, se aflau picturi murale ale celeilalte părți, un portret al lui Churchill în interiorul unei

hărți a Israelului Mare, o imagine a Goldei Meir. Apoi, în continuare: *Golda, te iubim. Bal-Four, Palestina Zero. Cu Britannia în Frunte: Sprijinim Poporul Sionului. Chaim Herzog, președinte al Israelului, născut în Belfast, 1918.*

Mai încolo, unul dintre porumbeii păcii ai lui Picasso, ducând în cioc nu o ramură de măslin, ci o armă de foc.

409

În cazul meu, un tablou e o sumă a unor distrugeri. Fac un tablou – apoi îl distrug. La final însă, nu s-a pierdut nimic: roșul pe care l-am luat dintr-un loc apare pe altundeva.

Picasso

410

Clădirea se ridica cenușie. Stropi mici de ploaie cădeau încăpățânați. Belfast, pentru el, se dovedea un oraș nespus de surprinzător. Îl luaseră la un tur. Pubul The Crown. Muzeul Titanic. Grădina Botanică. Cimitirul Milltown. Cartierele Shankill și Falls.

Într-o noapte ajunsese să se plimbe prin zona numită de localnici Țara Sfântă. Bassam fusese surprins de numele străzilor: Palestina, Cairo, Ierusalim, Damasc. Desfăcuse o hartă. Bulevardul Delphi. Strada Cagulei. Apartamentele Unirii. Șoseaua Cașmirului.

Venise de la Bradford pentru o conferință de pace cu durata de trei zile. Se ascundea sub gluga unui hanorac albastru împrumutat, fuma țigară de la țigară, se plimba pe străzi până târziu în noapte.

Strada Palestina era o înșiruire de clădiri din cărămidă roșie, porți întunecate, grădini minuscule. Strada Ierusalim se făcea o fundătură. Din câte auzise, multe focuri de armă se trăseseră pe-aici. Străzi scurte, amintiri îndelungate.

S-a minunat la vederea steagurilor puse în bătaia vântului pe acoperișuri. Unele părți din oraș arborau Steaua lui David. Altele, culorile palestiniene. *Albe ne sunt faptele, negre bătăliile, verzi ne sunt câmpiile, săbiile, roșii.* Pe stâlpi înalți, pe poduri, în vitrinele magazinelor.

Însă orașul avea și o efervescență aparte, ceva neobrăzat și plin de speranță. Părea genul de loc unde ar fi putut crește. Voia să-i șoptească asta orașului, să-și anunțe recunoașterea. Era un oraș care știa bine ce înseamnă interdicțiile de circulație, un amalgam de năluci cețoase.

A mers până la capătul docurilor, a văzut primele raze de soare ridicându-se peste șantierul naval Harland and Wolff. S-a oprit pe un stabilopod și a ascultat mugetul sirenelor de ceață, apoi s-a plimbat singur de-a lungul țărmului.

La hotel, ceilalți participanți la conferință își terminau micul dejun. S-a strecurat printre ei. Bassam se pricepea să dispară în mulțimi. Putea deveni o umbră.

Prezentarea lui era la prânz. A așteptat în spatele tribunei, bând ceai. Nu conta de câte ori spunea povestea, nervii încă îl făceau harcea-parcea. Până să-i vină rândul a fumat jumătate de pachet. A urcat la tribună, a tușit ușor în microfon, a făcut un pas înapoi, și-a dus o mână la frunte ca să-și ferească ochii de lumină, s-a oprit. „Sunt Bassam Aramin, din Palestina." Prin sală s-a propagat o undă.

După aceea, o bună parte din cei adunați l-au aplaudat în picioare. Cei care nu rămăseseră înțepeniți în scaune, cu mâinile încrucișate ostentativ pe piept. Îi vedea cum se strâng, deja, grupuri-grupuri.

A fost felicitat apoi în spatele tribunei, bătut prietenește pe spate. Accentele irlandeze erau mai greu de deslușit decât cele englezești. S-a trezit că bâțâie din cap, că încuviințează. Nu voia să le ceară să repete ce spuneau. Voia, mai presus de orice, să vorbească cu aceia care-și ținuseră brațele încrucișate pe piept, dar nu apăruseră.

Conferința era un succes. A fost inclus în diverse grupuri de discuție. *Teorie și Practică. Analiza Conflictelor. Studii de Reconciliere. Dialogul și Mila*. Aici, recunoștea, era ușor să fii palestinian. Era ascultat. Era autentic. Suferise. Era cu putință, și-a zis, să-i fie mai ușor ca palestinian în străinătate decât acasă. Ce-ar fi fost dacă decidea să nu se mai întoarcă? Ce se întâmpla dacă decidea să lucreze din străinătate? Ce-ar fi avut de zis? Ar fi fost, o știa bine, exact cum voiau atâția: un arab mai puțin. Mai știa și că, dacă rămânea trei ani în afara țării, dreptul de a se întoarce acasă ar fi putut să-i fie revocat. Bassam ar fi vrut să ia avionul până în Iordania chiar în acea după-amiază, apoi să ajungă cu mașina în Cisiordania, doar ca să se liniștească.

Seara, participanții s-au adunat în grupuri la barul hotelului și în hol. S-au pus pe cântat și pe băut. Erau și acolo facțiuni. Bassam a fost strigat, i s-a cerut să facă cunoștință cu un grup de cercetători norvegieni. Auziseră că în închisoare obișnuise să cânte. S-a așezat printre ei, a cântat o melodie de-a lui Abu Arab. Cineva i-a pus în mână o halbă de Guinness.

– Nu, nu, a zis, nu pun gura pe băutură.

Un minut mai târziu avea dinainte un whisky. S-a lăsat pe speteaza scaunului râzând și a dat paharul mai departe.

Nu izbutea să doarmă, însă își găsea refugiu în plimbări. Îi plăcea să umble pe burniță. Îl ajuta să-și contureze gândurile. Își scrisese deja un sfert din teză. Se considera un om care călătorea în mai multe direcții diferite.

Uneori se oprea ca să-și însemneze în carnețel fraze scurte. *Pace fără reconciliere. Să ierți, dar să nu scuzi. Să colonizezi mintea.*

411

Stabilea în ce direcție era răsăritul și se retrăgea pe o alee ca să-și desfacă fără zarvă covorașul, să-și rostească rugăciunile.

412

La începutul anilor ’90, de cel puțin două ori pe lună, senatorul George Mitchell își lua la revedere de la soție, Heather, și de la Andrew, fiul încă de-o șchioapă, în New York.

A doua zi ateriza pe aeroportul Aldergrove de la periferia Belfastului, pentru a prezida discuțiile de pace nord-irlandeze. De cele mai multe ori călătorea singur, cu o servietă și un rucsac mic. În aeroport, de obicei, nu era recunoscut.

O mașină îl aștepta la ieșire și-l ducea în oraș. Ațipea pe bancheta din spate, unul dintre rarele momente când putea să aibă parte de liniște.

Mitchell era poreclit cu afecțiune Nădragi de Fier din pricina abilității sale ieșite din comun de a sta să asculte pe îndelete relatările unor facțiuni rivale. Liderii partidelor parlamentare veneau la el în birou, luau loc și-i explicau în detaliu poziția lor. Asculta în liniște, își impunea să se arate răbdător. Istoriile astea păreau uneori nesfârșite. Se întreba dacă vreodată va fi capabil să găsească un idiom în care să descrie totul.

Avea de-a face cu opt sute de ani de istorie. Treizeci și cinci de ani de opresiune. Un tratat ici, un masacru colo, un asediu altundeva. Ce s-a întâmplat în ’68. Ce supermarket a fost incendiat în ’74. Ce s-a petrecut săptămâna trecută pe strada Shankill. Bombele din Birmingham. Focurile de armă trase în Gibraltar. Legăturile cu Libia. Bătălia de la Boyne. Marșul în cinstea lui Cromwell. Tăierile de copaci. Smulgerea unghiilor harpiștilor, ca să nu mai poată cânta la strunele de nailon.

În fiecare dimineață, șoferul senatorului vâra o oglindă pe rotile sub mașină, s-o verifice de bombe. Parcurgeau străzile către sălile de ședințe, unde iarăși lua loc și se punea pe ascultat. Întrunire după întrunire. Prânz după prânz. Cină după cină. Apel telefonic după apel telefonic. Adeseori trebuia să lupte cu picoteala. Câteodată era nevoit să se împungă cu vârful unui pix în buricul degetului: la capătul zilei, arătătorul lui era frecvent mânjit cu albastru.

Loialiști, republicani, Sinn Féin, moderați, socialiști, Coaliția Femeilor, vastul slalom de acronime: DUP, UVF IRA, UFF, RIHA, ABD, RSF, UDA, INLA.

413

În anii ’80, drapelele israeliene erau cel mai bine vândute – dacă nu puneai Israelul însuși la socoteală – în Irlanda de Nord, unde loialiștii le arborau pentru a-i sfida pe republicanii irlandezi care adoptaseră steagul palestinian: erau gospodării întregi înfășurate ori în albastru și alb, ori în negru, roșu, alb și verde.

414

Ordinul 101 al Forțelor de Apărare Israeliene Privitor la Acțiunile de Incitare și Propagandă Ostilă a fost pus în aplicare în 1967. Le interzicea palestinienilor să folosească cuvântul „Palestina“ în documente oficiale, să-și descrie, să-și înalțe sau să-și fluture steagul, după cum era interzisă și orice lucrare de artă care combina culorile steagului tradițional.

415

În după-amiezile de vineri, Bassam și prietenii lui atârnau steagul de porțile școlii și așteptau să apară soldații ca să-l rupă. Apoi îi împroșcau pe soldați cu pietre și bolovani.

La rândul lor, soldații trăgeau cu grenade lacrimogene și gloanțe de cauciuc care ricoșau din acoperișul de tablă al șopronului din spatele școlii. Câteodată continuau să tragă mult timp după ce băieții se făceau nevăzuți.

De la distanță, ascuns pe câte o uliță, Bassam asculta aversa grenadelor pe acoperișul de tinichea ruginită, pocnet după pocnet, deloc ca picăturile de ploaie.

416

Când, în 2009, Mitchell a fost numit trimis special pentru Orientul Mijlociu, a avut sentimentul neașteptat că pășește în mijlocul altui puzzle făcut fărâme – PLO, JDL, DFLP, LEHI, PFLP, ALA, PIJ, CPT, IWPS, ICADH, AIC, AATW, EIJ, JTJ, ISM, AEI, NIF. ACRI, RHR, BDS, PACBI, BNC –, doar că de data asta era cu mult mai dificil să găsești o margine dreaptă cu care să începi.

417

Un număr de laturi infinit numărabil.

418

Rami își termină de băut cafeaua, îi mulțumește în arabă chelnerului, iese din hotelul Everest cu încă cincisprezece minute rămase la dispoziție. Ajuns afară, își potrivește casca pe cap, mișcă de pe stand motocicleta, o trage din spațiul de parcare. Cafeina l-a dezmorțit. I-ar plăcea să demareze, să solicite la maximum mașinăria.

419

Atâtea gropi în carosabilul din Cisiordania. Ca să vireze la stânga, împinge ușor ghidonul drept. Ca să facă la dreapta, aplică presiune pe stângul.

420

Alunecă pe străzile din marginea vestică a orășelului Beit Jala, unde vântul pune să facă gimnastică rufele de la etajele trei și patru ale blocului alb, masiv. Suflarea lui face să se ridice, într-un gest de supunere, mânecile unei cămăși albe.

Mai departe, curbura în pantă a străzii Salaam – acoperișuri, balustrade și, deasupra, balcoane blocate cu saci de nisip. Ici și colo, pervazurile ferestrelor sunt înnegrite.

Câțiva bărbați s-au oprit lângă un garaj, înconjurați de norul credincios al fumului de țigară. După ei apare o casă scundă într-un șir de blocuri, cu vitralii frumoase la geamurile de la etaj.

Virează și trece pe lângă măslinul singuratic din mijlocul străzii, apoi pe lângă niște vile vechi.

Percepe arhitectura străveche a acestor cămine: pivnițele lor ca niște tainițe, albeața lor, lespezile mozaicate, lumânările subțiri din arcadele înalte ale porților.

421

Deasupra Nablusului – pe vârful muntelui Gerizim, Muntele Milei – se află un conac impozant deținut de Munib al-Masri, cel mai bogat om din Palestina.

Și-a clădit casa pe coama ferită a dealului în stilul Rotondei lui Palladio din Vicenza, Italia. Cupola mozaicată – aducând cu acoperișul moscheii Al-Aqsa – poate fi văzută lucind în soare de la mulți kilometri distanță.

Poarta conacului provine de pe un domeniu franțuzesc din secolul al XVII-lea. Pietrișul scrâșnește sub tălpi. O statuie din marmură a lui Hercule se află în vestibul sub o cupolă înaltă. Holul central în formă de cruce are patru uși identice, fiecare înspre câte un punct cardinal. Casa geme de antichități și opere de artă, inclusiv picturi de Picasso și Modigliani, tapiserii renascentiste flamande, portrete biblice, oglinzi de la Versailles, manuscrise ale unor matematicieni iranieni din vechime, precum și un număr de suluri arabe din secolul al șaselea, din cele atârnate inițial prin piețe.

Niște trepte de piatră duc către o seră de sticlă care a aparținut cândva amantei lui Napoleon al III-lea. Alături se găsește un amfiteatru roman. Două arce de triumf – unul din orașul Poitiers, celălalt comandat în onoarea prietenului lui al-Masri, Yasser Arafat – stau de strajă lângă o dumbravă de chiparoși. Un labirint tăiat cu grijă din arbuști ornamentali, înalt de trei metri, completează grădina.

Al-Masri – insomniac cronic – a construit conacul ca pe o ghicitoare, un mozaic, o metaforă pentru țara sa: i-a spus Beit Falasteen, Casa Palestinei. A dorit să construiască o arcă, o vitrină de comori, un puzzle de excese provocatoare. Vizitatorii rămâneau cu gura căscată.

Al-Masri – care făcuse avere din speculații cu petrol și apă – a investit în această casă zeci de milioane de dolari.

Pe parcursul excavării, constructorii au descoperit bârne subțiri din lemn de măslin, îmbinări trecute prin foc, urme de daltă, o piesă minusculă de porțelan, o treaptă, apoi o lespede care părea să aibă forma unui altar. O podea mozaicată. Pietre colorate. Sticlă romană albastră. Magnatul a oprit lucrările și

a adus arheologi din lumea întreagă care au luat la puricat ruinele. Au descoperit coloane, au dezgropat un altar de piatră, au dat peste cioburi de ceramică: găsiseră o străveche mănăstire.

Au schițat planul mănăstirii, înfățișând-o cum fusese cu o mie șase sute de ani în urmă, au construit o copie a acesteia, apoi al-Masri a reclădit conacul deasupra – înălțându-l la șapte metri în aer –, așa încât la subsol structura să fie perfect conservată și accesibilă vizitatorilor.

422

Celălalt munte care se poate vedea din Beit Falasteen e numit Muntele Ebal, Muntele Blestemului.

423

În 2011, nepotul lui al-Masri, și el pe nume Munib, a fost împușcat în vreme ce mărșăluia de-a lungul graniței cu Libanul ca să comemoreze Nakba din 1948. A fost lovit în spate când se îndrepta spre un autobuz. Glonțul de mare viteză i-a străpuns rinichiul și splina, apoi s-a oprit lângă coloană, paralizându-l.

A fost dus la un spital din Beirut, unde i-a implorat pe medici să-l lase să moară, dar în cele din urmă a fost transportat pe calea aerului în Statele Unite, unde doctorii din San Diego i-au administrat ani în șir o terapie riguroasă de reabilitare.

424

Munib, venind din Georgia, unde locuiește, încă mai vizitează uneori conacul bunicului său. Umblă în scaunul cu rotile, iar la parter le arată oaspeților o pictură murală de dimensiuni mari, unde, printre scene de masacru istoric, sunt înfățișați câțiva porumbei ai păcii.

425

Nakba. Sau Catastrofa. Ori Hegira. Cunoscută și drept Exodul, Violul, Cataclismul, Silirea, Noaptea În Care Ne-am Înnegrit Fețele și Am Plecat.

426

Împrăștiate pe străzi, în 1948: cartușe de țigări, scrisori, șuvițe de păr, cravate de mătase, fesuri, păpuși de cârpă, fotografii, role de film, bastoane, rachete de tenis, decantoare de cristal, basmale, șaluri de rugăciune, pipe medwakh, lire în monede, mingi de crichet, ibrice de alamă, pantofi, șosete.

Mare parte din cei trei sferturi de milion de palestinieni strămutați nu și-au luat bagaje grele, siguri fiind că se vor întoarce în căminele lor în doar câteva zile: erau legende cu oale de supă lăsate să fiarbă pe plită.

427

Una dintre poveștile preferate ale lui Borges, auzită într-o cafenea din Ierusalim, era despre o oală de lut cu supă lăsată la foc cu secolele, fără să se evapore ori să-și schimbe gustul, o supă care devenise un elixir al vieții pentru unii, în vreme ce, gustată de alții, era amară, acră și provoca adeseori boli chinuitoare.

428

Pune-mă, de mă voi întoarce vreodată, să ard în soba ta, să-ți fiu de folos la gătit.

Darwish

429

Statuia lui Hercule a sosit din Paris la casa lui al-Masri în 2002, într-un uriaș cufăr de lemn. Piesa fusese sculptată dintr-un singur bloc de marmură italienească.

A fost nevoie de o macara specială pentru ridicarea lăzii pe treptele de la intrarea în conac. Operatorul a estimat greșit și a dat drumul lăzii când încă mai era la treizeci de centimetri în aer. Lada s-a clătinat o clipă, apoi s-a rostogolit pe scări și s-a desfăcut în fața lui al-Masri. Trupul lui Hercule – mâna stângă strângând ghioaga, cea dreaptă având pietre în palmă – s-a răsturnat din ladă. Capul s-a izbit de treapta cea mai de sus și s-a separat de corp, apoi a început să se rostogolească pe panta dealului. Plouase abundent în ultima vreme, așa că muncitorii lui al-Masri au avut nevoie de două ore până să descopere capul prin noroi și tufe.

Al-Masri a recurs la specialiști pentru reatașarea capului de corp. A așezat statuia sub o cupolă gigantică, unde lumina o cuprindea într-o vastă aureolă.

Doar la o privire atentă se putea vedea că statuia fusese reparată.

430

Pe al-Masri îl agasau fețele celor care, văzându-l în veșmintele sale imaculate, se arătau surprinși că e palestinian. Cutele perfecte. Manșetele. Pătratele buzunarelor. Piepții cu monogramă ai cămășilor. Ar fi preferat să-l vadă mai mototolit cumva, cu un keffiyeh pe cap, un toc de armă, o uniformă de luptă, o glugă de poliester.

Se uitau la el de parcă ar fi comis o greșeală în privința lui însuși.

431

Ușa de la intrarea în conacul lui al-Masri are patru sute de ani, e făcută din stejar și oțel și concepută să reziste forței de izbire a unui berbec imens de asediu.

432

Casa era complet înconjurată de Zona C, dar construită în Zona A, așezată în susul unei străzi curbate, cu vedere la acoperișurile și minaretele din Nablus.

De la înălțime, al-Masri avea o imagine clară a taberei de refugiați Balata. În depărtare se afla satul Assira al-Shamaliya.

433

434

Păşeşte pe câmpuri şi uită-te la femeile ce cară snopi de grâu în spinare. Vezi cum treieră grânele băieţii, în lumina crudă, strălucitoare. Totul e nespus de galben şi de alb.

Femeile se întorc în sat pe lângă puţul străvechi, pe cărarea pietruită, pe la poalele zidurilor împănate cu sârmă ghimpată, apoi se răsfiră printre umbrele şirurilor abrupte de trepte.

Te poţi ţine după ele urmând dâra de pleavă care le cade de pe rochii.

435

Cătunul a fost luat cu asalt la o săptămână de la atentatul de pe strada Ben Yehuda. Străzile au fost închise. Pe deasupra au început să zboare elicoptere. Familiile au fost scoase din case sub ameninţarea armelor. Bărbaţii au fost arestaţi şi mâinile le-au fost legate cu bride de plastic. Femei şi copii au fost puşi să îngenuncheze pe pământ, cu feţele spre case.

Prima echipă a intrat şi a început să le azvârle afară lucrurile: fotografii, cărţi, aşternuturi, goblenuri, narghilele, mobilier, orologii străvechi, aragaze, frigidere, cratiţe, documente, haine. Un al doilea grup a încărcat obiectele distruse într-o maşină de gunoi a armatei şi le-a făcut zob în faţa celor care priveau.

După ce casele au rămas pustii, femeile şi copiii au fost daţi deoparte şi un alt grup de soldaţi – echipa de genişti – a trecut la fapte.

Uşile au fost sigilate, ferestrele au fost blocate cu drugi de fier-beton, balcoanele din faţă şi din spate au fost înţesate cu ţepi de metal pe care militarii le-au înfipt cu capsatoare pneumatice. De podele au fost prinse butoaie pline cu beton, pentru ca nimeni să nu mai poată sălăşlui acolo.

Uşi noi de oţel au fost sudate, apoi întărite cu bare de metal destul de groase încât să facă faţă unui berbec de asediu.

Soldaţii au desenat pe pereţi stele ale lui David, folosind spray-uri cu vopsea, însă imediat după terminarea operaţiunii nepotul lui Youssef Shouli, Sabri, un gimnast de opt ani, a izbutit să se strecoare pe ferestre, unde s-a apucat de îndată să cureţe vopseaua.

436

Pe pereți, copiii au scrijelit apoi numele celor care locuiseră acolo cândva. Bashar Sawalha, 1973–1997, Youssef Shouli, 1974–1997, Tawfiq Yassine, 1974–1997. După aceea puștii s-au cățărat pe butoaiele cu ciment, aproape de tavan, și s-au apucat să joace jocuri războinice: „Omoară-l pe Evreu“, „Răpirea“, „Bombe în Bagdad“.

437

Un deceniu mai târziu, la Alger, Sabri Shouli a reprezentat Palestina la Jocurile Panarabe: a ieșit al cincilea la paralele.

438

Un berbec de asediu medieval consta dintr-o bârnă de lemn, adeseori lungă de peste șase metri, cu care se izbea în zidul unui oraș, într-o ușă de tunel sau poartă. Unii erau dotați cu un cap ascuțit de metal care putea fi înfipt cu putere între pietre și hâțânat înainte și înapoi, cu intenția de dislocare a zidului. Alții aveau în vârf o placă de metal, ca să poată lovi necontenit.

Berbecii mai avansați erau echipați cu roți și erau purtați pe platforme cu atelaje numeroase de boi sau de oameni – păzite de prăștieri și arcași – până la locul asaltului.

Adeseori exista un șanț peste care trebuia făcută punte sau care trebuia golit de apă înainte ca berbecul să poată trece la treabă. Pentru partea finală a asaltului, punți improvizate din scânduri erau întinse înaintea mașinăriei de asediu, astfel încât să fie mai ușor de împins. Carul era proptit cu bolovani ca să n-o ia înapoi la vale pe pantele abrupte.

Partea din față a platformei era deschisă, îngăduind trunchiului de lemn să fie balansat. Fiind prins de schela platformei cu o funie groasă, berbecul se comporta ca un pendul. Când era balansat căpăta tot mai multă accelerație, apoi, când i se dădea drumul, izbea în zid spărgând cărămida sau spulbera balamalele porții.

De deasupra, atacatorii erau întâmpinați cu o ploaie de foc, cu ulei fierbinte, săgeți, pietre, șerpi, ba chiar și cadavre în putrefacție.

439

Ca parte din înțelegerea pentru returnarea corpului unui soldat israelian, cadavrele celor trei atentatori din strada Ben Yehuda au fost în cele din urmă

înapoiate familiei. Șapte ani durase. Armata israeliană a lăsat containerele de plastic albastru pe treptele caselor care fuseseră cândva ale lor.

A fost o operațiune făcută cu discreție, patru mașini de teren străbătând fără zarvă străzile în pantă ale satului. Nici o lumină la ferestre. Nici o patrulă pe alei.

Au trecut în grabă pe lângă Cimitirul Martirilor, dincolo de micul scuar, apoi mai departe, pe strada Școlii.

Un reflector a pus în evidență treptele. Răcitoarele albastre au fost săltate din vehicule, fiecare purtat de câte doi soldați. Corpurile au fost așezate lângă ușile baricadate.

Prin localitate începeau să pâlpâie luminile. Câinii au început să latre. S-au auzit uși trântindu-se. Strigăte s-au ridicat în depărtare în vreme ce mașinile de teren luau viteză spre ieșirea din sat.

440

Soldații au poreclit misiunea Operațiunea Puzzle-ul.

441

Globul ocular ajuns pe copertina cafenelei Atara îi aparținea lui Youssef Shouli.

442

În mod obișnuit, când șnurul unei veste sinucigașe este tras, partea de sus a corpului atentatorului se alege cu componenta cea mai însemnată a forței explozive și este pur și simplu pulverizată. Capul și picioarele sunt proiectate la distanță, însă mai pot fi recunoscute drept cap sau picioare.

Din cauză că globul ocular al lui Shouli a fost găsit separat de restul capului, experții legiști au sugerat că-și lăsase probabil capul pe piept în momentul când trăsese de coardă, poate ca să verifice de ce nu funcționa ori poate ghemuindu-se de frica exploziei provocate de vreunul dintre tovarășii săi sau, cine știe, chiar ca să se roage.

443

Câțiva experți din branșă preferă să le numească *veste ucigașe*.

444

Noile case pentru familiile atentatorilor, construite la marginea satului, ar fi fost primite, se spune, în dar de la guvernul iranian.

Plățile erau trecute printr-un labirint complicat care se sfârșea cu oficialități locale din Nablus, dar se spunea că, pornind de la Teheran, banii străbăteau un traseu având drept etape un cont bancar elvețian, altul din Geneva, apoi Damasc și Ramallah.

Sumele destinate construirii reprezentau un răspuns militar direct la felul în care armata israeliană distrusese și baricadase vechile locuințe. A fost făcut și un filmuleț, pus pe un site islamist radical: *Ce doborâți voi, noi vom reconstrui.*

445

În documentarul acela nesupus montajului, Rami a văzut cum arăta interiorul noilor case. Părinții erau intervievați stând pe divane, având pe fundal o puzderie de obiecte de tot felul: ceainice, flori, bibelouri mici în formă de animale, un pandantiv, un Coran, suvenire de la Mecca.

Mama lui Bashar Sawalha ținea în poală o fotografie înrămată. Plângea într-o batistă albă. S-a ridicat de pe sofa în mijlocul propoziției și s-a așezat iarăși, extenuată.

Tatăl lui Youssef Shouli se uita direct, fix, în obiectivul camerei. Soția lui, așezată alături, tăcea. Fiul lui văzuse chipul lui Dumnezeu, a zis omul, fie ca Allah să aibă milă de sufletul lui. Când a întins mâna după paharul cu apă, s-a văzut că-i tremura. A spus că de mulți ani nu mai putuse dormi în pace. Nu pricepea și gata. Fiii lor se radicalizaseră în închisoare, Allah să-i apere, dar în închisoare fuseseră băgați fiindcă aruncaseră pietre cu praștiile.

– Atâta tot, a zis către camera de filmat. Pietre din praștie. Ce-i lumea asta, dacă nu pietre?

S-a ridicat și a pășit spre peretele din fund, ieșind din cadru. A refuzat să revină.

Afară – sub un cer nefiresc de albastru –, filmul arăta minaretul din sat, țiglele acoperișurilor profilându-se pe linia orizontului, o mână de rândunele pe deasupra cimitirului.

Localnicii au fost intervievați într-o cafenea cu lumini fosforescente. I-au ridicat în slăvi pe glorioșii martiri din ’97 care, ziceau, își dăduseră viața pentru jihad. Vărul lui Youssef Shouli a declarat că-și dorea să fi fost în locul rudei lui.

Cu bucurie s-ar fi dus iarăși pe strada Ben Yehuda, din nou și din nou, și s-ar fi aruncat în aer dacă și-ar fi putut întoarce la viață vărul, măcar o zi.

Rami a privit filmulețul fără subtitrare, însă araba îi era suficient de bună cât să prindă esențialul.

Ce l-a surprins mai tare, deși nu știa de ce, era că Youssef – atentatorul care, cel mai probabil, o ucisese pe Smadar – studiase ca să se facă ilustrator.

446

La Universitatea din Betleem, Youssef Shouli începuse un proiect în care folosea artefacte militare găsite – gloanțe de cauciuc, tuburi pentru gaz lacrimogen, cartușe goale – pe post de colivii, clopoței pentru ușă, hrănitoare pentru păsări. I-a spus unui profesor că-l interesa și să facă o Stea de la Betleem din grenade lacrimogene.

Când mai avea doi ani până la licență, Shouli a fost arestat lângă hotelul Jacir Palace, unde se dusese cu alți câțiva colegi să colecteze, cu scopul realizării unor lucrări de artă, obiecte utilizate în timpul revoltei. La tribunalul militar a fost acuzat de incitare la proteste și aruncare de pietre.

A refuzat să recunoască legitimitatea instanței, afirmând că nu aruncase niciodată în viață cu pietre, dar că pe viitor avea s-o facă oriunde și oricând putea.

Shouli a primit o sentință de patru ani.

447

Smadar își tunsese scurt părul și-și montase un piercing în nară. La treisprezece ani, abia începuse să se răzvrătească. Voia să arate ca Sinéad O'Connor și dansa prin casă, printre ghivecele cu flori, cântând „Nothing Compares 2 U".

448

După aceea, Rami avea să le spună tuturor că găuritul nării nu-l deranjase, dar că rămăsese cu gura căscată văzând-o cu capul ras.

449

Mulți evrei în etate semnaseră contracte *Heimenkaufsvertrag*, acceptând să plătească 80 000 de mărci germane pentru rezidența în Theresienstadt. Li se

spusese că era o stațiune plăcută, în Boemia, cu grădini, fântâni, vile și alei pietonale. Un loc perfect pentru retragerea la pensie. Au venit având în bagaj tot felul de suvenire, nu în ultimul rând oglinzi prețioase, piepteni, clame și perii.

450

Părul ras a fost folosit la căptușitul ghetelor echipajelor de pe submarinele germane. Și pentru confecționarea unor salopete rezistente. Se mai spune că ar fi fost folosit la coamele lungi ale căluților-balansoar de lemn și că unii dintre aceștia se mai găsesc încă de vânzare în Polonia, pe piața neagră din Cracovia.

451

Când au tras-o pe Smadar din sertarul metalic, Rami a observat la încheietura ei ceasul bunicului: încă mergea.

452

Când Smadar era mică, bunicul ei, Matti Peled, o scotea în grădină și o învăța atât engleză, cât și arabă. Generalului îi plăcea rolul de bunic. Îi înmuia ceva în interior. O ducea la întruniri de comitete, la ședințe cu activiști și apărători ai drepturilor omului.

Până ce a împlinit opt ani a purtat-o peste tot în cârcă.

453

Pe perete, în biroul său, Peled a atârnat posterul lui Rami. *Cum va fi viața în Israel când va împlini Smadar cincisprezee ani?*

454

Meștereau împreună la mașini, Rami și socrul lui. Peled era înalt, taciturn, cu păr argintat. Vorbea mai mult când se apleca asupra vreunui bloc motor: era ca și cum i s-ar fi părut mai ușor să abordeze ceva ordonat și logic.

Bâjbâia pe sub capotă. Degetele îi erau groase și neîndemânatice. Înjura în timp ce deșuruba carburatorul.

Peled îi spunea lui Rami că nu era genul care să îndure cu ușurință neghiobia, și cel mai greu și-o îndura pe a lui.

Fusese unul dintre arhitecții Războiului de Șase Zile. Lovituri fulgerătoare. Raiduri de bombardament. Aureola surprizei. Devenise general, tratat cu respect în întreaga țară – unul dintre acei idealiști evrei autentici: socialist, sionist, democrat –, însă aproape imediat după ’68 începuse să se simtă îngrijorat de Ocupație. Pune în primejdie greutatea morală a cauzei, spunea. Atenuează sentimentul că Israelul e o lumină călăuzitoare la nivel global. Se ducea la ședințele Knessetului purtând o insignă care înfățișa o Stea a lui David alături de un drapel palestinian. Cămășile sale albastru-deschis căpătau pe la subsuori pete mari și ovale de sudoare. Era vulcanic, temperamental, de o duritate încăpățânată. Vocea îi venea, parcă, din plexul solar. Vorbea în favoarea moderației, toleranței, incluziunii, nuanței. Nu era vreun *lamed vavnik*, nu voia să ducă pe umeri mâhnirile țării sale. Luptase pentru Israel, zicea, din 1948 încoace, așa că mai știa și el câte ceva despre puterea militară. Se întâlnise cu Dayan, cu Herzog, cu Rabin, cu Golda Meir și cu alții încă. Ținerea sub ocupație a Teritoriilor era o greșeală, contrară unei democrații evreiești solide. Era necesar să se renunțe la conflict. Să iasă de acolo.

Lui Rami îi plăceau diatribele socrului: aveau ceva neîmblânzit. Stătea pe bara de protecție și asculta, în vreme ce Peled scotocea prin motor.

Generalul luptase în Palestina, fusese martor la Nakba, văzuse dezintegrarea a ceea ce numea adezivul arab. Fusese trimis în Gaza ca soldat și studiase acolo araba. După război se lansase iarăși în studiu. Își scrisese disertația despre Naghib Mahfuz, romancierul egiptean. Se dusese la piesele lui Ghassan Kanafani. Ridicase în slăvi opera Fadwei Tuqan. Tradusese din Salim Barakat. Învățase versuri din Khalil al-Sakakini. Frecventase simpozioane despre limbă și politică. Călătorise în secret la Cairo ca să-l cunoască pe Mahfuz. Scrisese editoriale pasionale pentru cotidiene. Discutase cu Nurit și frații ei despre primatul păcii.

Era conștient, zicea, că umilirea e o rană profundă. „Suntem semiți și noi și ei, israelieni și palestinieni. Generația voastră e în pericol“, îi spunea lui Rami. „A fost un timp pentru război, recunosc, dar gata.“ El însuși purta povara. Crease o atât de mare parte din ea. Ocuparea, zicea, era o degradare. Și ajutorul de la Statele Unite pentru echipament militar devenise o molimă. „Libertatea începe între urechi“, spunea.

Peled a devenit profesor la catedra de limba arabă a Universității din Tel Aviv, unde a început să predea poezie palestiniană. Prelegerile sale, ca și cele ale lui Nurit, făceau săli pline ochi. Își conducea singur mașina până la Knesset. Se

dusese de mai multe ori să se vadă cu Arafat. Cei doi încercau să ajungă la o înțelegere. Câteodată, discuțiile durau zile întregi. Arafat îl îmbrățișa, îl pupa pe ambii obraji, îi spunea la revedere. În Israel, ranchiuna sporea. Dreapta, conservatorii, coloniștii. Îi suna telefonul de acasă. Amenințări cu moartea. Era un fals profet, un mâncător de porci, un năimit al palestinienilor, un iubitor de arabi. Îi mustra pe cei care sunau, spunea că era dispus să se vadă cu ei unde voiau, să stea de vorbă ca oamenii, nu-i păsa, nu voia decât să vorbească. Îi trânteau telefonul. Se ducea la sinagogă având înfiptă la rever insigna cu cele două drapele. Circula prin Europa, Asia și Statele Unite. Era și el indignat de bombele palestiniene, de atacurile armate, de răpiri, de lașitatea morală, de retorica elementelor mai radicale, dar nimeni nu ar trebui să țină cizma pe gâtul altcuiva, zicea. Moral vorbind, pacea era inevitabilă. Nici una dintre părți n-o putea opri pe cealaltă să o obțină.

După-amiezile se scurgeau pe nesimțite.

Peled se ridica de deasupra motorului. Dădea cu capul de capota deschisă.

– Hai, îl îndemna pe Rami, bagă cheia în contact.

455

Matti Peled a decedat din cauze naturale, cu optsprezece luni înaintea nepoatei lui. Gândindu-se la cele două morți, era singurul lucru pentru care Rami și Nurit se simțeau recunoscători.

456

Yasser Arafat a trimis un reprezentant personal la înmormântarea lui Smadar. Când și când, liderul OEP se referise la bunicul lui Smadar numindu-l Abu Salaam: părintele păcii.

Arafat nu a putut veni el însuși: armata israeliană îi interzisese să pună piciorul în Ierusalim.

De la ultimul nivel al reședinței sale din Ramallah, Arafat se putea uita pe geam, peste întinderea de moloz, la aerostatul Grăsanul Doi plutind deasupra metropolei.

457

Când se ducea în America să țină conferințe la sediile organizațiilor evreiești și prin sinagogi pe tema păcii și a posibilităților de instituire a acesteia, Matti

Peled lua cu el, în buzunarul hainei, un glonț de cauciuc. La tribună, sub lumina reflectoarelor, scotea glonțul și trăgea de pe el învelișul de cauciuc, arătând licărul oțelului de dedesubt.

458

Glonțul a izbit ceafa lui Abir, a căzut pe jos și și-a recăpătat forma.

459

Pastilele lui Lazăr: când este posibil, pot fi culese și folosite iar.

460

Se spune că, auzind de moartea lui Lazăr din Betania, Iisus din Nazaret ar fi cerut ca piatra de mormânt să fie dată deoparte din gura peșterii. Lazăr murise de patru zile deja.

După ce piatra a fost rostogolită deoparte, Iisus s-a apropiat de grotă și, însoțit de Marta și Maria, s-a oprit la intrare. A strigat cu voce răsunătoare: „Lazăre, ieși afară!“

Lazăr a ieșit, încă înfășurat în lințoliul morților. Iisus a cerut să fie dezlegat și lăsat să se ducă.

Omul înviat, se spune, a mai trăit încă treizeci de ani, mult după moartea lui Iisus. Apropiații se întrebau ce văzuse Lazăr în lumea de dincolo, însă acesta, se pare, nu scotea un cuvânt pe când străbătea ulițele din Betania și nici nu mai zâmbea. Nu a adus niciodată vorba despre ce văzuse pe parcursul celor patru zile de moarte.

461

La a șaptezecea zi de naștere a lui Peled – serbată într-o grădină înverzită din Ierusalim –, Smadar a fost filmată într-o rochie roșie înflorată, cu bentiță albă, citind o urare pentru bunicul ei.

– *L'chaim, l'chaim*, zice în ebraică, dându-și la spate o șuviță de păr de pe gât.

Apoi, în arabă, zice *Ahlan wa sahlan* și se uită la cameră cu un surâs șăgalnic. Dinții din față îi sunt proeminenți, ochii, translucizi.

– Bunicule, spune, nouă ani m-ai crescut, paisprezece ani pe Guy, șaisprezece pe Elik și zece luni pe Yigal. Pe toți ne-ai crescut cu multă dragoste și căldură, iar noi ne-am făcut mari cu dragoste și căldură.

Zâmbește iarăși.

– Pe toți ne-ai învățat șah, în afară de Yigal! Mulțumită ție știm mai multe despre politică, despre Israel și despre toate războaiele în care ai luptat. Sunt mândră de tine că te străduiești să obții pacea și că tu ești șeful, așa cred.

Aici, în film, cei de față, inclusiv Peled, izbucnesc în hohote de râs. *Așa cred* stăruie în aer în vreme ce Smadar se joacă zâmbind cu șuvițele de păr.

– Și-s mândră de tine că scrii în ziare. Și mereu ai fost frumos. Să nu zici că nu, am văzut poze!

Își potrivește iarăși după ureche șuvița, înainte ca Peled să se aplece, în ultimul cadru, și s-o pupe pe obraz.

– Să ajungi la o sută douăzeci de ani. Din partea mea, a lui Guy, Yigal și Elik.

462

Smadar și bunicul ei au fost îngropați unul lângă altul sub un pâlc de roșcovi cu trunchiurile înnodate. Zidul din dosul cimitirului era făcut din calcar, însă fusese întărit cu bare de fier-beton, unele dintre ele goale pe dinăuntru. Suflând peste coama zidului, vântul atingea buzele de oțel ale tijelor, făcându-le să răsune.

463

Ultimul articol de presă al lui Peled, din 1994, conținea părerile sale despre natura devastatoare a acordurilor și se intitula „Recviem pentru Oslo“.

464

Compozitorul și pianistul ceh Rafael Schächter a fost deținut în lagărul din Theresienstadt, unde a reușit să introducă pe furiș o pianină fără picioare. A fost păstrată o vreme în pivniță.

Schächter a dirijat un cor de muzicieni evrei pe parcursul a șaisprezece reprezentații cu *Recviemul* lui Verdi. Muzicienii au învățat armoniile complexe de pe o singură partitură vocală. Schächter avea de gând să păstreze ridicat moralul în lagăr.

Reprezentațiile au avut ca spectatori ofițeri și gardieni naziști care la final au aplaudat în picioare.

Ultima reprezentație s-a ținut pe parcursul Operațiunii Înfrumusețarea, când pasaje din *Recviem* au fost interpretate pentru delegații guvernului danez și ai

Crucii Roșii, după care Schächter a fost mânat într-un vagon pentru transportul vitelor și trimis la Auschwitz, unde, ca și regizorul Kurt Gerron, a auzit biluțele căzând prin zăbrelele din tavan.

465

Partea dominantă din *Recviemul* lui Verdi pendulează de la sentimentul zdrobitor al pierderii la groaza fără margini, împrăștiindu-se în câteva direcții, pasaje de trompetă și solouri de flaut, dar întorcându-se mereu la toba mare și la întreaga orchestră, într-un șuvoi nestăvilit.

466

Recviemul a fost interpretat pentru întâia oară la Milano, într-un lăcaș catolic de cult unde nu erau îngăduite aplauze.

467

După reprezentația ultimă a lui Schächter, Eichmann, potrivit unor martori, ar fi zis: „Nebunii ăștia de evrei! Își cântă propriul recviem."

468

Regizorul de teatru de avangardă Peter Brook a sugerat odată că un ropot de aplauze în picioare e cu siguranță un semn că publicul se aplaudă singur.

469

În decembrie 1972, Brook s-a aflat în fruntea unei trupe de actori și a unei echipe de transport de la Paris în Algeria și apoi în deșertul Sahara.

Caravana formată din cinci mașini de teren Land Rover și un camion căra o mie de litri de apă și trei mii de litri de combustibil. Mai căra corturi, plite, filtre de apă, medicamente, găleți, leviere, topoare, bețe de bambus, ceainice, mese pliante și scaune de aluminiu. Tobe, gonguri, tamburine, xilofoane, fluiere, flaute, muzicuțe, gamelanuri, cinele, tălăngi și cochilii de melc. Pe lângă asta, mii de conserve, deschizătoare de conserve, tocătoare și tacâmuri. Apoi tăiței uscați, farfurii, farfurioare, cești și peste opt mii de pliculețe de ceai.

Au străbătut deșertul, oprindu-se peste noapte în cele mai mici și izolate cătune pe care le puteau găsi. Desfăceau un covor mare, puneau unele peste altele niște cutii corodate și unul dintre actori pornea să bată la tobă. Când se

aduna publicul, trupa își începea reprezentația, o adaptare a *Divanului păsărilor*, bazată pe un poem alegoric scris de Farid ud-Din Attar, folosind păpuși pentru a ilustra povestea adunării păsărilor din lumea întreagă ca să decidă cine să le fie rege.

În piesă, fiecare pasăre reprezintă câte o slăbiciune umană care împiedică omenirea să ajungă la iluminare. Cea mai înțeleaptă zburătoare dintre toate, pupăza, vine cu ideea ca tot păsăretul să încerce să dea de legendarul Simurg persan și astfel să-și obțină iluminarea.

Scenariul, adaptat de Brook și Jean-Claude Carrière, se folosea de sunete și mișcări haotice. Pe parcursul reprezentației, actorii – printre care Helen Mirren și Yoshi Oida – scoteau țipete de păsări exotice și ieșeau ori se băgau în cutii goale de carton împrăștiate pe mochetă: o zbânțuială în toată legea.

Publicul de prin sate reacționa în diverse feluri – unii chiuiau, alții râdeau, unii rămâneau tăcuți.

Brook era de părere că teatrul trebuie să ia naștere în spații pustii. Se afla în căutarea a ceea ce socotea a fi un teatru universal, o încercare de a descoperi cea mai vastă emoție umană posibilă printre oameni încă nediminuați de convențional, un nou fel de a comunica fără limbaj.

Serile, cei din echipă strângeau mocheta, demontau corturile puse pe întinderea deșertului și, înainte de primele ore ale dimineții, porneau deja prin Sahara, pe sub cerul străpuns de gămăliile stelelor.

470

Poemul *Divanul păsărilor* a fost scris în persană, la sfârșitul secolului al XII-lea.

Când ultimele zburătoare – treizeci la număr – izbutesc într-un sfârșit să ajungă la sălașul Simurgului, sleite de puteri, își aruncă privirea într-un lac, dar, în loc să întâlnească făptura mitologică pe care o căutaseră, își descoperă doar propriile oglindiri.

471

La a șaizecea aniversare a întemeierii statului Israel, pupăza – gureșă, pestriță, cu cioc lung și ciuf de pene pe creștet – a fost aleasă ca pasăre națională.

În timpul votului, Shimon Peres, președintele israelian, a declarat că-i părea rău de un singur lucru: că turturica, cea mai sionistă dintre păsări, nu se

calificase în finală.

A fost, potrivit lui Nurit, una dintre cele mai perverse replici pe care le auzise în viața ei, deși, a adăugat, se potrivea de minune că în ebraică *Peres* înseamnă „vultur bărbos“.

472

În ziua retragerii armatei israeliene din Jenin, în 1996, în urma Acordurilor de la Oslo, Bassam s-a oprit în piața mare, printre drapelele fâlfâitoare, în zarva cântecelor, a megafoanelor, a dansului și a chiotelor sărbătorești. S-a uitat la tinerii palestinieni care le întindeau ramuri de măslin soldaților israelieni.

Ziua aceea l-a uluit. Nu erau pietre. Nici praștii. Străinii se îmbrățișau pe stradă. Mașinile de teren luau distanță. Dirijabilul dispăruse de pe cer.

Bassam s-a întors în acea seară în piață și a ajutat la curățarea deșeurilor rezultate în urma festivităților zilei, folosind o mătură pe care o împrumutase de la o moschee locală: doze de cola, sticle de plastic, panglici, confetti, puzderie de crengi de măslin lepădate pe jos.

473

Bassam ieșise de doi ani din închisoare și mai avea un an până la nașterea lui Abir.

474

Repet: Nu lăsați ramura de măslin să-mi cadă din mână.

475

În iulie 1994, un tânăr soldat israelian, Arik Frankenthal, interesat de teologie și poezie, a ridicat degetul ca să ia un vehicul de ocazie de la baza lui militară din apropiere de Ramallah. A fost luat de trei bărbați cu tichii evreiești pe cap. I-a salutat în ebraică și s-a așezat pe bancheta din spate, unde a fost imediat copleșit.

Adolescent fiind, Arik fusese preocupat de mișcarea pacifistă și susținea că, potrivit interpretării sale la *halacha*, sau legea iudaică, e necesar ca israelienii să ajungă la un compromis cu palestinienii.

Trupul sfârtecat al lui Arik a fost găsit mai târziu în Ramallah. Fusese împușcat și înjunghiat de mai multe ori.

476

La trei luni după aceea, Yasser Arafat, Shimon Peres și Yitzhak Rabin au primit Premiul Nobel pentru Pace.

477

Tatăl lui Arik, Yitzhak Frankenthal, a început să se ducă aproape în fiecare zi la biblioteca publică din Tel Aviv. Examina acolo ziarele din arhivă – cu atâtea fețe încercuite –, încercând să descopere numele celor dragi pierduți în atacuri din 1948 încoace, palestinieni și israelieni deopotrivă.

Frankenthal a vândut tot ce avea ca să-și poată dedica întreg timpul cercetării. A găsit în cele din urmă patruzeci și patru de familii dispuse să se întâlnească și să stea de vorbă. I-a adunat în grupuri mici prin biblioteci, cafenele, câteodată chiar la el acasă.

Multe dintre rudele victimelor s-au simțit mai întâi intimidate de kippa lui Frankenthal, de privirea lui fioroasă, de felul său ortodox de a se purta, însă i-au acceptat invitația. A organizat conferințe în Jaffa, Hebron, Beit Jala. A telefonat unor reporteri, a distribuit fluturași, a vizitat Knessetul. A apărut la televizor ca să spună că ucigașii fiului său trebuiau înțeleși ca oameni născuți într-o îngrozitoare ocupație. Nu era interesat să-i absolve de vină pe atacatori, însă trebuia să admită că dacă s-ar fi născut în aceleași circumstanțe, ar fi devenit el însuși luptător, poate chiar același soi de om care-i omorâse fiul.

El însuși era un patriot israelian, spunea. Cita din Tora și din Coran. Îi plăcea să repete că în etică nu există alb și negru, ci doar alb.

Amenințările cu moartea se adunau țiuind pe robotul lui telefonic, însă când și când apărea câte un mesaj de la vreun alt părinte care-și pierduse copilul.

478

Bassam avea douăzeci și patru de ani când, după șapte ani de detenție, a fost eliberat.

479

A luat un autobuz de la poarta închisorii. A fost lăsat în Ierusalimul de Est, într-un nor de gaze de eșapament cenușii. Într-o cafenea de pe strada Al-Zahra i-a spus prietenului său Ibrahim că se făcuse vremea să-și găsească o soție.

Până atunci nici măcar nu ținuse o fată de mână.

Mama ei era acolo, laolaltă cu mătușile, verii, frații. Tatăl ei era în camera din spate. La un aparat stereo portabil rula o casetă cu Abu Arab. I s-a oferit un pahar de fanta. S-a așezat pe canapea. La început au schimbat impresii politicoase, apoi tatăl ei a ieșit, a scuturat din cap și a arătat cu mâna spre mâncărurile de pe masă. Sărmăluțe în foi de viță, mâncare de pui, orez, dovlecei, pâine cu susan, *maqluba*. Bassam și-a umplut cu vârf blidul. Era, a zis, cea mai bună *maqluba* pe care o mâncase vreodată. Mama ei a râs și și-a făcut teatral vânt cu palma. Salwa a mai turnat un pahar de fanta. Nu peste mult timp, odaia s-a golit. Nu și-a dat seama cum: acum era plină, după o clipă nu mai era nimeni. Pe un fotoliu, vizavi, se așezase Salwa. Avea un dinte un pic strâmb. Sprânceana dreaptă arcuită. O gropiță pe gât. A observat pe mâneca ei o ațișoară albă. I-a venit să o culeagă, dar a rămas cu brațele pe lângă corp. Ea s-a ridicat, s-a dus la bucătărie și s-a întors cu o tăviță pe care erau prăjituri cu lămâie și cimbru. „Sunt delicioase“, a zis el. „Tot mama le-a făcut și pe astea“, a zis ea. Bassam a zâmbit și a mai luat una. Mai voia ceva de băut? Nu, a zis, era sătul, nu mai putea pune gura pe nimic, mai că plesnea, o deranja dacă aprindea o țigară? Sigur că nu, mai trăgea și ea la narghilea, dar nu fuma acasă niciodată, tatăl ei nu era de acord. Bassam și-a stins Marlboro-ul. „Nu, nu“, a insistat ea, „fumează, te rog, mie îmi place, nu mă supără fumul, toți frații mei fumează.“ Și-a aprins o a doua țigaretă. Au rămas așa, în tăcere. Afară, lumina începea să scapete. A stins țigara în scrumiera încastrată în brațul sofalei. „Unde ai crescut?“ „Aici.“ „Ți-a plăcut?“ „Sigur, da.“ „Eu am crescut pe lângă al-Khalil.“ „Aha“, a exclamat ea, „știam.“ „De unde?“ „Ibrahim i-a spus mamei.“ „Ce șarpe e și Ibrahim“, a râs el. „Cum era în peșteri?“ „Erau perfecte“, a răspuns Bassam, „n-aveai o grijă pe lume, viața era frumoasă, doar că ne-au evacuat când aveam doisprezece ani.“ „Ce s-a întâmplat?“ „Ne-au lăsat o foaie sub o piatră, n-am găsit-o decât prea târziu, n-ar mai fi contat.“ „De ce nu?“ „Voiau oricum să scape de noi, așa te evacuează, ascund hârtii pe sub pietre ca să nu le găsești, îți dau douăzeci de zile să răspunzi, așa stau lucrurile, tu nu găsești somația, e vina ta, apoi te-au zburat.“ Salwa s-a ridicat să-i mai toarne fanta, deși paharul îi era aproape plin. „Au aruncat în aer peștera“, a zis el. Ea a rămas încremenită un moment, apoi s-a așezat în celălalt capăt al sofalei. La vreo jumătate de metru distanță doar. „Cum a fost la închisoare?“

Bassam a dat din umeri. „Am auzit că ai fost comandant.“ „Ce trădător mizerabil și Ibrahim ăsta, da, am fost comandant general, așa-i, doar pentru închisoare.“ „A zis că ești și cântăreț, că-ți place Abu Arab.“ „Abu Arab, da, îmi place la nebunie, aș putea să-l ascult cât e ziua de lungă.“ „Ibrahim a zis că te-au poreclit după el, în închisoare.“ „Nu merit nici să-i leg șireturile lui Abu Arab, dar așa-i, am cântat, mai trecea timpul, stăteam în celulă și mă gândeam la tot felul de lucruri.“ „Ce lucruri?“ „Diverse, pace, arme, coca-cola. Și la Allah, normal.“ „Am auzit că ai făcut greva foamei.“ Bassam a încuviințat din cap, și-a strivit în scrumieră mucul țigării. „Și ai putut să dormi?“ „După patru zile n-am mai simțit foamea, senzația mi-a revenit după douăsprezece, ca o durere groaznică uite-aici, după a cincisprezecea zi a dispărut iar.“ „Ce ți-a lipsit cel mai mult?“ „*Maqluba* mamei tale.“ „Nici n-o știai pe mama atunci“, a chicotit ea și și-a tras pe burtă o pernuță. „M-am gândit c-o să fii mai înalt“, a zis peste câteva clipe. El s-a ridicat și s-a săltat pe vârfuri. „Păi, sunt.“ Ea a râs iarăși, acoperindu-și fața cu mâneca largă, apoi a ridicat privirea, cu ochi lucitori. I-a mai oferit niște suc. „Nu, mulțumesc.“ Iarăși un moment de tăcere. Ea a frământat în mâini pernuța, a lipit-o mai bine de pântec. El a ciocănit cu degetul în dosul unui pachet de țigări, i-a desfăcut ambalajul, a mototolit celofanul. „Câți ani ai?“, a întrebat-o. „Douăzeci și doi.“ „Pari mai tânără.“ „Te pricepi la vorbe, așa-i?“ „Nu chiar, sunt timid, mereu am fost, de copil.“ „Și eu la fel“, a zis ea. Bassam a tras cu poftă din țigară și a spus cu glas domol: „Am așteptat mult să vină ziua asta“. Salwa a roșit, s-a ridicat, a luat niște blide de pe masă. „Ești credincioasă?“, a întrebat-o la întoarcere. „Cât de cât“, a răspuns ea. Au tăcut iarăși. „E un răspuns greșit?“ „Nimic nu e un răspuns greșit.“ A întins mâna să-i culeagă ața de pe mânecă. Ea a făcut un pas înapoi. „Ah“, a zis și s-a ridicat îmbujorată, trecând pe dinaintea lui. A ridicat scrumiera de pe suportul ei din brațul sofalei. S-a dus la bucătărie să arunce conținutul. A revenit și s-a așezat iarăși pe canapea. Bassam a observat că își culesese singură ața de pe mânecă.

482

S-au căsătorit la treizeci și patru de zile după aceea. Bassam vorbise cu ea, în total, două ore.

483

La zece luni de la căsătorie au avut primul copil, pe Araab, numit după interpretul Ibrahim Muhammad Saleh, al cărui nume de scenă era Abu Arab.

Bassam a devenit el însuși Abu Araab, *abu* însemnând „tatăl lui“.

Și-a cuprins copilul în îndoitura brațului. „Ce pot să-ți spun?“, i s-a adresat cu voce tare băiatului adormit.

484

Apelul telefonic a venit de la directorul școlii. Araab fugise din curtea de recreație, împreună cu alți trei băieți. Se duseseră să arunce cu pietre. Fusese văzut prin zonă. Bassam trebuia să-l găsească de îndată, a zis directorul.

L-a găsit în spatele unei magazii, pe lângă școală. Băieții își clădiseră o baricadă din anvelope uzate. Adunaseră pietre în interiorul cercului de cauciucuri.

Araab avea o praștie simplă, făcută dintr-o creangă în formă de Y, un plasture negru pentru ochi și un elastic.

– Treci în mașină.

– Nu.

– În mașină, în clipa asta. Ai doisprezece ani.

– Nu.

– Faci cum îți spun. Acum!

Bassam a ridicat geamurile, a blocat portierele și a pornit pe străzile pline de hopuri ale Anatei. Araab a început să tragă de mânerul portierei. Pe o coastă abruptă, Bassam a tras frâna de mână, a coborât geamul și și-a lăsat capul pe volan.

– Nu te mișca.

Simțea furia băiatului, încleștarea inimii lui, privirea cătând în gol.

– Ascultă-mă.

Bassam nu-i spusese niciodată fiului întreaga poveste: steagurile mai întâi, apoi pietrele, apoi grenadele, statul de pază pe vârf de deal, apoi arestarea, încarcerarea, bătăile, după care alte bătăi.

– M-ai auzit? Te saltă și te bat. După aia îți dau drumul și tu arunci iarăși cu pietre. Și ei iarăși te bat. Și tu continui să arunci cu pietre.

Araab a strâns din umeri.

– Îți dai seama cum se termină asta?

Araab și-a pironit privirea pe geam.

– Înseamnă că ei au câștigat.

Băiatul a dat iarăși din umeri.

– Vrei să câștige ei?

– Nu.

Bassam a dat drumul frânei de mână și a pornit, preț de o clipă doar, mașina. Vedea cum se agită genunchiul băiatului.

– Ieși din mașină, a zis. Acum.

S-a aplecat peste fiul său și a împins portiera, deschizând-o. Araab și-a desfăcut centura de siguranță și a pășit afară, în praf. Bassam a dat roată botului mașinii și a cules o piatră de lângă roată. A pus-o în mâna puștiului, i-a închis degetele peste ea.

– O să mă duc acolo, i-a spus. Și-o să închid ochii. Și după aceea vreau să arunci cu asta în mine. Cât de tare poți. Și vreau să mă nimerești.

– Nu.

– Dacă n-o faci, o să mă întorc la baricada ta. O să stau acolo și-o să aștept o mașină de-a armatei. Când o să apară, o să arunc cu pietre în locul tău. Înțelegi?

– Da.

– Dacă nu mă lovești cu piatra, mă duc și mă apuc eu de aruncat. Și apoi știi exact ce-o să se întâmple cu mine. Pricepi?

Bassam s-a oprit la nici zece pași mai încolo, cu pleoapele strânse.

– Aruncă, a zis. Aruncă acum.

A auzit piatra vâjâind, departe de el.

– Ar trebui să mă nimerești.

Îl auzea pe băiat smiorcăindu-se.

– Din nou, i-a cerut.

– Nu.

– Nu plecăm de aici până nu mă nimerești.

485

Ceea ce britanicii ar numi un rupe-genunchi.

486

Cel mai mult se temea ca Araab să nu ajungă la închisoare. Când s-au întors acasă, în seara aceea, Bassam și-a pus fiul să promită, cu mâna pe Coran, că n-o

să mai ia parte niciodată la nici un fel de rebeliune.

487

În engleză, rebeliune, *riot*, vine din vechiul cuvânt franțuzesc *rioter*: a disputa, a te certa, a te lua la harță. *Riote*: zarvă, dezbatere, dezordine, acțiune pripită. O origine posibilă ar mai putea fi latinescul *rugire*, care înseamnă „a rage".

488

La începutul anilor '90, obiecte având de-a face cu revoltele palestiniene au devenit populare în rândul unui grup de adolescenți japonezi. Colecționau gloanțe de cauciuc, tuburi de gaz, bastoane, genunchiere, căști, apărătoare pentru zona genitală, jambiere, vizoare tactice, măști și în special pietrele pictate azvârlite de tineri în timpul Primei Intifade.

O piatră în culori palestiniene, cu origine dovedită, ajungea să se vândă cu peste o sută de dolari. Un scut uzat de plexiglas, cu emblema forțelor armate israeliene, putea ajunge până la o sută cincizeci dacă era semnat și verificat de un soldat.

O prăvălie tematică, Pradă de Război, a apărut în cartierul Shinjuku. Era un magazinaș cu oblon rablagit și rafturi strâmbe, care însă a dat faliment la scurt timp după începerea celei de-a Doua Intifade. Echipamentele anti-revoltă au încetat să fie la modă.

489

Prima oară când au vorbit, la o întrunire a Cercului Părinților, lui Rami i-a venit greu să înțeleagă pronunția lui Bassam. Engleza lui Bassam era rostită la foc automat și păstra accente din arabă. Începuse să vorbească despre prietenii lui, care aruncaseră două grenade asupra unei mașini de teren, însă, cu accentul lui de Hebron – *douuă-sgre-na-ade* –, suna ca „două sute".

Avea să devină una dintre glumele lor: „Frățioare, ia du-te tu și aruncă două sute de grenade!"

490

Într-o scrisoare către Rami, Bassam a scris că una dintre principalele calități ale durerii e că se cere mai întâi înfrântă, apoi înțeleasă.

491

Rami se oprește o clipă în susul drumului spre mănăstire. Desface vizorul căștii, își scoate ochelarii, dă jos casca, scutură din capul eliberat, își șterge ochelarii cu un colț de basma.

Către stânga, mănăstirea. Către dreapta, drumul ducând în jos, spre centrul localității. Se uită la ceas.

Soarele se ridică de-acum peste Betleem. Stoluri de păsări se arcuiesc la înălțime.

492

În timpul zborului, păsările se poziționează în șir astfel încât să capete portanță de la surata care se află înainte. Pasărea din fruntea cârdului împinge aerul în jos cu aripile. Aerul se adună apoi în jurul regiunii exterioare a aripilor, creând un curent ascendent la vârful acestora.

Zburând lângă vârful aripii păsării din față, cea care o urmează alunecă pe curent și-și păstrează energia. Păsările își coordonează cu grijă bătăile aripilor, ceea ce duce uneori la forme în V sau J ori o inversare a uneia sau celeilalte.

Pe furtună și vânt potrivnic, păsările se adaptează și alcătuiesc forme noi – curbe de rezistență, formațiuni în S, chiar și opturi.

493

În cele din urmă, Rami dă cu ochii de un automobil Kia negru care urcă dealul. Nu e sigur la început dacă e Bassam, fiindcă lumina iernatică se reflectă intens în parbriz.

Apoi un claxon scurt și forma unui braț fluturat de pe locul șoferului.

Bassam se oprește lângă Rami, trage frâna de mână, coboară geamul fumuriu. Are, inevitabil, o țigară în gură.

– Frate.

– Hei.

– De când aștepți aici?

– Am rasolit-o, am uitat că s-a trecut la ora de iarnă.

– Cum adică?

– Suntem pe fusuri orare diferite, frate.

Bassam clatină din cap, aproape că schițează un surâs:

– Ah, ora israeliană!

Trage tare din țigară, scutură pe geam scrumul și un vălătuc mic de fum umple aerul.

– M-am mai învârtit, zice Rami, am băut o cafea la Everest.

– Câți avem astăzi?

– Șapte sau opt.

– De peste tot?

– Așa cred, da.

– De ce la mănăstire?

– Habar n-am. Au închiriat spațiul, presupun.

– Cât mai e până acolo?

– Vreo patru sute de metri, cam așa.

– Ai mai fost pe aici?

– Nu înăuntru.

– O sută cincizeci de ani vechime.

– Bun. Treci tu înainte.

– A, nu. Tu. Du-te.

– Tu primul.

– Haide, n-am suferit destul?

Rami zâmbește auzind gluma familiară, apasă pe claxonul motocicletei și se bagă în spatele automobilului. Trece de rododendroni. Niște tufe de trandafir sălbatic. Un șir de caișI.

Pe o parte a șoselei se întinde un gard de sârmă; poate vedea în treacăt tocmai până pe fundul văii, acoperișurile caselor, terasele mișcându-se în succesiune rapidă, Ierusalimul profilându-se în depărtare.

494

Rami oprește motocicleta la poarta închisă a schitului de maici. E greu să-ți închipui că într-o zi va apărea, între acest loc și mănăstire, Zidul. Un turn de pază ici. O intrare de fermă colo. Și, un pic mai jos, o margine de sârmă ghimpată.

495

Opriți Preocuparea.

496

Pentru ei nu contează unde vorbesc. De cele mai multe ori, întrunirile au loc pe la hoteluri, în săli de conferință. Ori prin aule de școli. Sau prin odăile din spate ale unor centre comunitare. Câteodată, în săli mari de spectacol. E mereu aceeași poveste, auzită altfel de fiecare dată. Cuvinte finite pe un plan infinit. Acesta, o știu amândoi, e lucrul care-i face să continue.

497

Poarta se urnește și mașina lui Bassam se strecoară înăuntru. Rami ambalează motorul și-l ajunge din urmă, parchează, își scoate casca. În umbrele mănăstirii, cei doi bărbați se apropie unul de celălalt și se îmbrățișează.

498

În sculpturile cu păsări ale lui Brâncuși – socotite de unii printre cele mai frumoase opere de artă ale secolului douăzeci –, aripile și penele sunt eliminate, corpul păsării este alungit, iar capul devine un plan neted, oval.

Artistul român a realizat șaisprezece exemplare din *Pasărea în spațiu*, nouă turnate în bronz și șapte din marmură.

În 1926, una dintre sculpturile în bronz a fost oprită la graniță de vameșii americani, care refuzau să creadă că piesa aceea de metal poate fi considerată artă. Lucrarea, împreună cu alte nouăsprezece piese de Brâncuși, trebuia să fie expusă în galerii din New York și Chicago. În loc de asta, vameșii au solicitat un tarif ca pentru obiecte manufacturate. S-a iscat o bătălie în justiție. La început, biroul vamal american a fost de acord să-și regândească maniera de clasificare și a lăsat sculpturile să intre în țară, etichetându-le drept „ustensile de bucătărie“ și „consumabile de uz spitalicesc“.

Lumea artei a fost încântată, asta, până ce un inspector vamal a reevaluat și a confirmat clasificarea oficială. Evaluatorul, F.J.H. Kracke, personaj-cheie al Partidului Republican în Brooklyn, a afirmat că trimisese fotografii și descrieri ale sculpturilor câtorva experți bine-cunoscuți în lumea artistică.

Răspunsurile primite sugerau că sculpturile lui Brâncuși nu ar fi mai mult decât niște puncte și liniuțe care ar fi putut fi născocite de un pietrar oarecare. Așa încât, a zis Kracke, lăsau mult prea multe pe seama imaginației.

499

Sunt întâmpinați în vestibul de un călugăr mai în vârstă. E onorat să-i cunoască, le spune. A auzit multe despre munca lor.

Călugărul se înclină ușor, apoi îi călăuzește pe culoar către capelă. Acoperișurile sunt boltite. Lemnăria are modele întortocheate. Podelele sunt de piatră.

Vorbește araba cu accent sud-american. Provine dintr-o familie care a locuit cândva în Haifa. Au plecat, spune, ca atâția alții, în ’48.

Lui Rami i se pare că răsuflarea îi funcționează altfel aici. Aerul e răcoros. Lumina se filtrează prin vitralii și cade în sulițe piezișe printre șirurile de bănci.

Călugărul face o genuflexiune lângă altar, apoi îi ghidează spre o încăpere din fundul capelei. Pe o masă de lemn se află o carafă cu apă și felii de lămâie, alături de două pahare goale.

– Camera verde, le zice schițând un surâs.

Pe perete e icoana unui sfânt, pusă într-o ramă de lemn sculptată. Alături de pictură sunt câteva fotografii înfățișând mănăstirea în decenii trecute.

Călugărul se răsucește pe călcâie. Rasa îi fâșâie. Îl urmează pe un coridor înălțat, a cărui pustietate e plină de ecouri. Zidurile, le spune, sunt groase de câțiva metri. Piatra din zonă e cunoscută sub numele de piatră regală. Atât e de moale, zice, că blocurile, la carieră, pot fi decupate cu un cuțitaș. Se întărește apoi la contactul cu aerul. Ca atâtea altele, le spune peste umăr.

– Multe generații au frecat la podeaua asta. Dacă ar putea să cânte, ar face-o.

Rami are impresia că pășesc printr-o pânză de lumină apoasă. Străbat câteva încăperi mici. Ușile sunt de stejar, cu întăriturii de fier negru. În uși sunt scobite deschizături mici, în formă de capelă, având între laturi câte o cruce de lemn alb. În fiecare odaie se văd o masă și un pat.

Ajung la capăt de coridor, unde acoperișul se înalță iarăși. Aerul s-a răcorit din nou. Călugărul se răsucește încet și privește în lungul încă unui culoar.

– Pe aici, le spune, grupul vostru vă așteaptă, am pregătit o masă pentru zece persoane.

© mukk/iStock

Numele meu este Rami Elhanan. Sunt tatăl lui Smadar. Am șaptezeci și șapte de ani, sunt de meserie ilustrator, sunt israelian, evreu, familia mea locuiește de șapte generații în Ierusalim. Mai sunt, s-ar putea spune, și absolvent al Holocaustului. Mama s-a născut în Orașul Vechi din Ierusalim, într-o familie de ultraortodocși. Tata a venit aici în 1946. Arareori a vorbit cu cineva despre cele văzute în lagăre, afară de fiica mea Smadar, când avea zece sau unsprezece ani. Am fost copilul unei familii normale – nici săraci nu eram, dar nici bogați. Am avut ceva probleme la școală, nu cine știe ce, am ajuns la un liceu industrial, am studiat apoi artele plastice, am dus o viață mai mult sau mai puțin banală.

Povestea pe care vreau să v-o spun începe și se sfârșește într-o anume zi din calendarul evreiesc, Yom Kippur. Pentru evrei, aceasta e ziua în care ne cerem iertare pentru păcate, ziua cea mai sfântă din calendar. Eram tânăr pe când am luptat în războiul din octombrie '73 din Sinai, oribil război, știe toată lumea, nu-i nici o revelație. Am început cu o companie de unsprezece tancuri și am sfârșit cu trei. Treaba mea includea aprovizionarea cu muniție și extragerea morților și răniților. Mi-am pierdut unii dintre prietenii cei mai apropiați, i-am cărat cu targa. Am ieșit din război scârbit, furios, dezamăgit, cu un singur lucru în minte – să mă detașez de orice implicare sau devotament pentru vreo cauză, să mă țin departe de tot ce e oficial. Eram un fel de anarhist, ori nici măcar, nu mă implicam nicicum în politică, pur și simplu nu mă interesau toate astea, Cisiordania, Gaza, Sinai, Timbuktu, nu-mi păsa, nu mă gândeam la așa ceva, nu voiam decât să duc o viață normală, liniștită.

Am terminat cu armata și mi-am finalizat studiile la Academia de Artă și Design Bezalel. M-am însurat cu Nurit și am avut patru copii. Unul dintre ei a fost fiica mea, Smadar. S-a născut în ajun de Yom Kippur, în septembrie 1983, într-un spital din Ierusalim. Numele ei e luat din Biblie, din Cântarea Cântărilor, înseamnă „floare de strugure". Era efervescentă, vioaie, veselă, pur și simplu frumoasă. O elevă excelentă, înotătoare, dansatoare, cânta la pian și adora jazzul. Obișnuiam să-i spunem Prințesa, un clișeu, firește, însă exact asta era pentru mine, o prințesă, orice tată cunoaște sentimentul, lucrurile nu mai sunt atât de clișeizate când le trăiești chiar tu.

Duceam atunci la Ierusalim, cu cei trei băieți și mica prințesă, o viață care părea perfectă, ferită, în casa noastră sigură din cartierul Rehavia. Nurit preda la Universitatea Ebraică. Era o radicală de stânga superbă, de-o inteligență radiantă. Urmase cele mai bune școli. Era fiică de general. Ce mai, făceam parte din elita Israelului. Se poate spune, într-un fel, că trăiam într-o bulă, detașați complet de lumea exterioară. Țărișoara asta, mai mică decât New Jersey, putea fi străbătută dintr-un capăt în altul într-o zi. Avea problemele ei, normal, dar ce loc nu are? Eu mă ocupam cu ilustrațiile – postere și panouri publicitare – pentru cei de dreapta, pentru cei de stânga, pentru oricine plătea. Viața era plăcută. Eram mulțumiți, satisfăcuți. Sincer să fiu, mi se potrivea.

Și așa au mers lucrurile an după an, lună după lună, până în a patra zi de septembrie a anului 1997, la câteva zile după Yom Kippur, când acest incredibil balon de săpun în care trăiam s-a făcut praf și pulbere. A fost începutul unei nopți lungi, reci și întunecate care încă mai e rece și întunecată, va fi mereu lungă, rece și întunecată, până la sfârșit, când tot rece și întunecată va fi.

Am spus de multe ori povestea asta, dar apare întotdeauna câte ceva nou de zis. Amintirile te izbesc tot timpul. O carte care se deschide. O ușă care se închide, un țiuit, o fereastră deschisă. Orice. Un fluture.

În ziua aceea din 1997, trei atentatori sinucigași s-au aruncat în aer în mijlocul străzii Ben Yehuda din centrul Ierusalimului, trei bombe una după alta. Au ucis opt persoane – pe ei înșiși și pe alți cinci, inclusiv trei fetițe. Una dintre fete era Smadar a noastră. Era într-o joi, la ora trei după-amiaza. Ieșise să-și cumpere manuale pentru școală și mai târziu urma să se înscrie la un curs de dans modern. O zi plăcută, liniștită. Umbla pe stradă cu prietenele ei, ascultând muzică.

Eu mă îndreptam cu mașina spre aeroportul Ben Gurion, am auzit despre bombe la radio. La început, când auzi că a explodat ceva, orice, oriunde, începi să speri că poate de data asta degetul sorții n-o să te arate pe tine. Orice israelian știe asta. Te obișnuiești să auzi despre ele, însă tot simți că-ți sare inima din piept. Așa că stai, asculți și speri că nu e vorba despre tine. Apoi nu mai auzi nimic. Și inima începe să-ți bubuie. Dai câteva telefoane. Mai dai câteva. Întrebi, întrebi necontenit de fata ta. Formezi numere, iarăși și iarăși. Doar că nimeni nu a auzit nimic. Nimeni n-a văzut-o. După aceea afli altceva. A fost văzută, ți se spune, în centru, pe lângă strada Ben Yehuda. Iar inima… acum ți-o auzi zvâcnind în timpane. Te duci cu soția în oraș. Conduci cu

viteză, îți spui nu, nu se poate întâmpla una ca asta, nu, sub nici o formă. Lași mașina și te trezești că alergi pe străzi, că intri și ieși din magazine, din cafenele, din cofetării, încercând să-ți găsești fetița, copilașul, Prințesa – numai că a dispărut. Îi urli numele. Dai fuga înapoi la mașină. Șofezi și mai grăbit încă. Umbli din spital în spital, din secție de poliție în secție de poliție. Te apleci peste ghișeul de la recepție. Te rogi. Îi rostești necontenit numele. Și știi, pur și simplu știi în adâncul inimii, din felul în care te privesc asistentele, din felul în care clatină din cap polițiștii, din ezitările, din tăcerile lor, știi, dar nu vrei să admiți că-i așa. Faci asta ore multe, până ce într-un târziu, târziu în noapte, tu și soția ajungeți la morgă.

De data asta degetul sorții s-a îndreptat spre tine. Ți s-a înfipt între ochi. Cei de la morgă te ghidează prin clădire. Te duc într-o încăpere. Auzi alunecarea unui sertar. Rulmenții de metal, rotilele de cauciuc. Și vezi imaginea pe care n-o s-o mai poți uita pentru tot restul vieții. E fiica ta. Întinsă pe tăblia de metal. N-o să mai fii niciodată la fel.

Înmormântarea ei s-a ținut în kibbutzul Nachshon, pe un deal verde, aproape de drumul spre Ierusalim. Smadar a fost îngropată lângă bunicul ei, generalul Matti Peled, un adevărat luptător pentru pace, profesor, membru în Knesset. Fusese foarte iubit de ambele părți, iar la înmormântarea lui lumea venise din toate colțurile țării ăsteia ca un mozaic, evrei, musulmani și creștini, delegați ai coloniștilor, ai parlamentului, reprezentanți ai lui Arafat, trimiși din străinătate, de peste tot. Acum era îngropată lângă el.

Te întorci acasă, care e plină cu sute de oameni veniți să-și arate compasiunea, să prezinte condoleanțe. Sunt cele șapte zile de *shiva*. Ești cuprins în masa asta de lume, sute, de fapt, chiar mii – s-au înșiruit afară, pe trotuar, au trebuit puse conuri portocalii de semnalizare ca să se închidă strada. Polițiști rutieri pentru fiica ta. Dar în a opta zi revin cu toții la viețile lor, și rămâi singur. Fără copila ta.

Umbli prin casă năuc. Îi rostești numele, i-l șoptești și, când ești doar tu, o strigi. Smadar. Smadari. Atingi lucruri. Cărțile ei de pe raft. Casetele cu muzică. Ciulești urechea la pașii ei. Dar nu e aici.

Timpul nu te cruță. Ai vrea să aștepte, să încremenească, să paralizeze, s-o apuce îndărăt, doar că n-o face. Trebuie să te trezești, să te ridici și să-ți ții singur piept. S-a dus. Locul ei la masă e gol. Camera ei e pustie. Haina i-a rămas agățată de clanța ușii. Trebuie să iei o decizie. Ce-o să te faci acum, cu povara asta nouă, de neîndurat, pe umeri? Ce-o să te faci cu furia asta

incredibilă care te mănâncă pe dinăuntru? Ce-o să te faci cu acest nou tu, cu un tată fără fiică, cu omul ăsta despre care n-ai crezut vreodată că ar putea exista?

Prima alegere este evidentă: răzbunarea. Când cineva îți omoară fiica vrei să fii chit. Vrei să te duci și să omori un arab, orice arab, să-i omori pe toți arabii, apoi vrei să-i nimicești familia, pe toți ai lui, e de așteptat, e în firea lucrurilor. Pe orice arab pui ochii îl vrei mort. Firește, nu faci întotdeauna asta cu mâna ta, dar o faci cerându-le altora să-l omoare pentru tine pe arabul ăla, politicienilor tăi, așa-zișilor tăi conducători. Le ceri să trimită o rachetă peste casa lui, să-l otrăvească, să-i ia pământul, să-i fure apa, să-i aresteze fiul, să-l bată măr la punctele de control. Dacă omori unul de-ai mei, o să omor zece de-ai tăi. Iar cel mort, evident, are un unchi sau frate, văr sau nevastă care vor să te omoare la rândul lor, apoi tu iarăși vrei să-i omori pe-ai lui, de zece ori mai mulți. Răzbunare. E calea cea mai simplă. Apoi acea răzbunare naște monumente, corturi cu îndoliați, cântece, inscripții pe ziduri, încă o revoltă, alt punct de control, altă bucată de pământ răpită. O piatră duce la un glonț. Și încă un atentator sinucigaș duce la încă un raid aerian. Și-o ține așa întruna. La nesfârșit.

Știți ce, îmi sare țandăra iute. Sunt conștient de asta. Am în mine capacitatea de a izbucni violent. Acum multă vreme am ucis oameni în război. De la distanță, ca într-un joc video. Am ținut o armă în mână. Am condus tancuri. Am luptat în trei războaie. Am supraviețuit. Și adevărul, groaznicul adevăr, e că pentru mine arabii erau doar așa, o chestie îndepărtată, abstractă și fără noimă. Nu-i vedeam ca pe ceva real, tangibil. Nici măcar vizibili nu erau. Nu mă gândeam la ei, nu făceau cu adevărat parte din viața mea, buni sau răi. Palestinienii din Ierusalim… ei bine, ne tundeau peluzele, adunau gunoiul, construiau casele, strângeau farfuriile murdare de pe mese. Ca orice israelian, știam că-s acolo și pretindeam că-i cunosc, ba chiar că-i plac pe unii, pe cei nepericuloși – așa vorbeam despre ei, cei nepericuloși, cei periculoși –, și n-aș fi recunoscut în veci, dar la fel de bine puteau fi mașini de tuns iarba, mașini de spălat vase, taxiuri, camioane. Veneau să ne repare frigiderele în zilele de sâmbătă. Era și-o glumă veche: că fiecărui oraș îi trebuie cel puțin un arab destoinic, altfel cine ți-ar repara frigiderul de Sabat? Și, dacă vreodată erau altceva decât obiecte, atunci erau obiecte de care să te temi, fiindcă dacă nu te temeai, deveneau oameni reali. Și nu voiam să fie oameni reali, nu puteam face față la așa ceva. Un palestinian real era un om de pe partea întunecată a lunii.

Mi-e rușine de asta. Acum știu. Atunci nu știam. Nu-mi caut scuze. Înțelegeți, vă rog, că nu-mi caut scuze deloc.

La început, ca un zevzec, mi-am zis că o să-mi pot vedea de viață, să mă prefac că nu s-a întâmplat nimic. Mă ridicam din pat, mă spălam pe dinți, încercam să duc o existență normală, mă duceam în atelier să desenez, să fac postere, să creez sloganuri, să uit. Numai că nu mergea. Nimic nu mai era normal. Nu mai eram același. Nu mai știam cum să mă trezesc dimineața.

Apoi, după un timp, începi să-ți pui întrebări, știți doar, nu suntem animale, ne folosim creierele, imaginația, trebuie să găsim o cale de a ne ridica dimineața din pat. Și te-ntrebi atunci: „Dacă omori pe cineva, asta o să-ți aducă înapoi fata? Dacă-i omori pe toți arabii de pe pământ, asta o să ți-o aducă înapoi? Va ușura durerea provocată altcuiva suferința de nesuportat pe care o înduri?“ Ei bine, răspunsul îți vine în mijlocul acelei nopți lungi și negre, când îți spui că țărână ești și-n țărână te vei întoarce, asta e tot. Smadari a ta n-o să revină la viață. Și trebuie să te obișnuiești cu realitatea cea nouă. Așa încât ușor, gradual, într-un fel complicat, treci pe partea cealaltă: începi să întrebi ce s-a întâmplat cu ea și de ce. E dificil, e înfricoșător, e extenuant. Cum se poate una ca asta? Ce-ar putea face pe cineva să fie atât de furios, de înnebunit, atât de disperat și de deznădăjduit, atât de prost, de jalnic încât să fie dispus să se arunce în aer împreună cu o fată de nici paisprezece ani? Cum e posibil să înțelegi acel instinct? Să-și rupă în bucăți propriul corp? Să intre pe o stradă aglomerată și să tragă de coarda unei centuri explozive care-l face fărâme? Cum poate gândi așa? Ce l-a făcut? Unde a fost creat, în lumea asta? Cum a ajuns așa? De unde a apărut? Cine l-a învățat? Eu l-am învățat asta? Guvernul lui? Guvernul meu?

Apoi, cam la un an după ce a fost omorâtă Smadar, am cunoscut un bărbat care mi-a schimbat viața. Numele lui era Yitzhak Frankenthal, un evreu religios, ortodox, din cei cu tichie pe cap. Și… știți cum etichetăm noi oamenii, cum îi stigmatizăm? Îi judecăm după cum se îmbracă, așa că eram sigur că tipul ăsta e un radical de dreapta, un fascist, că mănâncă arabi la micul dejun. Dar am intrat în vorbă și mi-a spus de fiul lui, Arik, un soldat care fusese răpit și asasinat de Hamas în 1994. Mi-a povestit apoi despre organizația pe care a creat-o, Cercul Părinților, reunind persoane care-i pierduseră pe cei dragi, palestinieni și israelieni, dar încă își doreau pacea. Și mi-am adus aminte că Yitzhak se numărase printre acei mii și mii care-mi intraseră în casă cu un an înainte, în acele șapte zile de doliu pentru Smadar, și chestia asta m-a enervat crunt, nu pricepeam, l-am întrebat: „Cum ai putut? Serios, cum ai putut pune

piciorul în casa cuiva care a pierdut pe cineva drag și-acum să vorbești despre pace? Cum îndrăznești? Mi-ai trecut pragul casei după ce-au omorât-o pe Smadar? Ți s-a părut de la sine înțeles că o să simt la fel ca tine doar fiindcă eram ginerele lui Matti Peled ori soțul lui Nurit Peled, ai crezut că te poți folosi de durerea mea? Asta ai crezut?“

Iar el, fiind o persoană extraordinară, nu s-a simțit insultat. Îmi înțelegea mânia turbată. M-a invitat la o întrunire din Ierusalim a nebunilor acelora care-și pierduseră cu toții oameni dragi. Eram curios. Am zis că, bine, o să fac o încercare, n-am ce pierde, deja am pierdut atâta, dar sunt smintiți, trebuie să fie smintiți. M-am suit pe motor și m-am dus să văd cu ochii mei. M-am oprit la intrare foarte detașat, plin de cinism. Și i-am privit cum soseau. Cei veniți primii erau pentru mine – ca israelian – legende vii. Oameni la care mă uitam cu respect, pe care-i admiram nespus. Citisem despre ei prin ziare, îi văzusem la televizor. Yaakov Guterman, un supraviețuitor al Holocaustului, își pierduse fiul, pe Raz, în războiul din Liban. Și Roni Hirshenson, căruia îi pieriseră doi băieți, Amir și Elad.

În Israel, să fii îndoliat înseamnă să faci parte din tradiție, din ceva groaznic, dar și sacru totodată. Și nu mă gândisem că într-o zi aveam să mă număr printre jeluitori.

Veneau și tot veneau, erau o mulțime. Apoi însă am văzut altceva, un lucru cu totul nou pentru mine, pentru ochii, mintea, inima și creierul meu. În timp ce stăteam proțăpit acolo am văzut apropiindu-se un autobuz cu palestinieni. Ascultați-mă… am rămas tablou. Știam că asta urma să se întâmple, dar tot nu-mi venea a crede ochilor. Arabi? Pe bune? În aceeași adunare cu israelienii ăștia? Cum era cu putință? Un palestinian care gândea, simțea, respira? Țin minte că am văzut o doamnă în negru, cu veșmânt palestinian tradițional, cu capul acoperit – vă dați seama, genul de femeie care ar fi putut să fie mama vreunuia dintre atentatorii care-mi luaseră copilul. A coborât lent și elegant din autobuz și a pășit în direcția mea. Apoi am văzut că strângea la piept o fotografie a fiicei ei. A trecut pe lângă mine. Nu mă puteam mișca. A fost ca un cutremur interior: femeia asta își pierduse copila. Poate că sună simplu, dar nu a fost. Fusesem închis într-un soi de coșciug. A fost de parcă aș fi deschis brusc ochii. Durerea mea și ai ei, aceeași durere.

Am intrat deci să-i cunosc pe oamenii ăștia. Acolo erau, dădeau mâna cu mine, mă îmbrățișau, plângeau cu mine laolaltă. M-am simțit mișcat, atins până în străfunduri. Era de parcă un ciocan mare mă lovise peste cap, îmi

spărsese carapacea. O organizație a îndoliaților. Israelieni și palestinieni, evrei, creștini, musulmani, atei, tot ce vreți. Împreună. În aceeași sală. Împărtășindu-și mâhnirea. Nu folosind-o, nu celebrând-o, ci împărtășind-o, spunând că nu e un dat al sorții să trăim pe vecie cu sabia în mână. Nu vă pot spune ce demență părea. Și eu stăteam acolo, despicat ca un dovleac. A fost un fel de eveniment nuclear. Nebunie curată, ce mai.

Aveam pe-atunci patruzeci și șapte ori patruzeci și opt de ani, și a trebuit să admit că era pentru prima oară în viața mea de până atunci – acum pot spune asta, în momentul respectiv nu puteam nici măcar s-o gândesc – când întâlneam palestinieni în calitate de ființe umane. Nu doar salahori pe străzi, nu doar caricaturi prin ziare, nu doar transparențe, teroriști, obiecte, ci – cum să spun? – ființe umane – *ființe umane,* da, *ființe umane* care duc aceeași povară ca mine, oameni care suferă exact cum sufăr eu. O egalitate a durerii. Și, cum spune Bassam, alergăm de la durerea noastră la durerea noastră. Nu sunt religios, departe de asta – nu am cum să explic ce s-a întâmplat cu mine atunci. Dacă mi-ați fi spus cu ani în urmă că voi ajunge să spun asta, aș fi zis că sunteți smintiți.

Unii oameni au un interes în păstrarea tăcerii. Alții au interes să semene ură, bazându-se pe frică. Frica aduce bani, face legi și acaparează pământ, construiește așezări. Fricii îi place să-i știe pe toți amuțiți. Și, haideți să fim sinceri, în Israel ne pricepem bine la frică, ne ocupă. Oamenilor noștri politici le place să ne sperie. Și nouă ne place să ne speriem unii pe alții. Folosim cuvântul „securitate“ ca să-i reducem pe alții la tăcere. Dar nu despre asta e vorba, e vorba de ocupatul vieții altcuiva, pământului altcuiva, minții altcuiva. E vorba despre control. Care înseamnă putere. Și înțelegerea asta m-a lovit cu forța unui topor în creștet, că e justă ideea de a rosti adevărul contra puterii. Puterea știe deja adevărul. Încearcă să-l ascundă. Așa că trebuie să ridic glasul împotriva puterii. Atunci am început să înțeleg datoria pe care o avem de a încerca să pricepem ce se petrece. Odată ce-ai priceput cum stau lucrurile, începi să te întrebi: Ce putem face în privința asta? Nu putem continua să întoarcem spatele posibilității de a trăi unii lângă alții. Nu cer neapărat tuturor să se înțeleagă musai cu toată lumea, ori alte dulcegării pompoase, cer să *li se permită* să se înțeleagă cumva unii cu alții. Și, pe măsură ce mă gândeam la asta, începeam să-mi spun că dădusem peste cea mai importantă întrebare dintre toate. Ce poți face tu, personal, ca să contribui la prevenirea acestei dureri de nesuportat pentru alții? Vă pot spune atât, că din momentul acela

până astăzi mi-am dedicat timpul, viața ca să mă duc oriunde e posibil, să vorbesc cu oricine pot, cu cei care vor să asculte – ba chiar și cu cei care nu vor – și să le transmit mesajul ăsta banal, foarte simplu, adică: nu suntem condamnați, dar trebuie să zdrobim forțele care au interesul să ne închidă gura.

Poate părea ciudat, dar în Israel nu prea știm ce înseamnă cu adevărat Ocupația. Stăm frumușel în cafenelele noastre, ne simțim bine și nu trebuie să avem de-a face cu asta. Nu avem habar ce înseamnă să treci zi de zi printr-un punct de control. Sau ca pământul familiei noastre să fie confiscat. Ori să ne trezim cu țeava puștii în obraz. Avem două seturi de legi, două seturi de șosele, două seturi de valori. Pentru majoritatea israelienilor așa ceva pare cu neputință, o stranie distorsiune a realității, numai că nu e. Fiindcă pur și simplu nu știm. Viețile noastre sunt bune. Bem cești de cappuccino gustos. Plaja e deschisă. Aeroportul e la doi pași. Nu avem acces la realitățile vieții din Cisiordania sau Gaza. Nimeni nu vorbește despre asta. N-ai voie să intri în Betleem decât dacă ești soldat. Ne conducem automobilele pe șosele destinate exclusiv israelienilor. Ocolim satele arabe. Construim drumuri pe deasupra și pe dedesubtul lor, dar numai pentru a le lipsi de chip. Poate că am văzut cândva Cisiordania, când ne-am satisfăcut stagiul militar, sau poate vedem un reportaj la televizor, iar atunci inimile ne sângerează preț de treizeci de minute, însă nu știm cu adevărat, în profunzime, ce se petrece. Nu până ce ajunge să se întâmple ireparabilul. Și atunci lumea se întoarce cu susul în jos.

Adevărul e că nu poți avea o ocupație umanitară. Nu există așa ceva. Nu are cum. E vorba despre control. Poate va trebui să așteptăm până ce prețul păcii devine atât de ridicat, încât lumea va fi nevoită să înțeleagă. Poate n-o să se termine decât când prețul plătit va fi mai greu decât avantajele. Prețul economic. Lipsa de locuri de muncă. Lipsa de somn, nopțile. Rușinea. Poate chiar moartea. Prețul pe care l-am plătit eu. Nu îndemn la violență. Violența e slabă. Ura e slabă. Dar astăzi avem o parte, cea palestiniană, care a ajuns să fie lepădată cu totul pe marginea drumului. Palestinienii nu au pic de putere. Ce fac ei se nutrește dintr-o incredibilă furie, frustrare și umilință. Pământul le este luat. Îl vor înapoi. Și așa se ajunge la tot felul de întrebări, printre care: Ce e de făcut, atunci, cu coloniștii? Repatriere? Atribuirea altor loturi de teren? O compensație generoasă pentru palestinienii cărora li s-a răpit pământul? Poate o combinație din toate. Și apoi coloniștii care vor să rămână s-o poată face, devenind cetățeni ai Palestinei, sub conducerea administrației palestiniene, cum sunt arabii în Israel. Drepturi egale. Drepturi literalmente egale. Apoi,

după o perioadă în care încercăm să facem totul să funcționeze, putem crea o Europă a Orientului Mijlociu, niște State Unite. Ambele părți ar face sacrificii. Ar redefini pentru ce ucid și pentru ce mor. Acum ucidem și murim pentru lucruri simple. Ce-ar fi să murim pentru ceva mai complex? Nu se poate, sub nici o formă, ca una dintre părți să aibă mai multe drepturi decât cealaltă – mai multă putere politică, mai mult teren, mai multă apă, mai mult din toate. Egalitate. De ce nu? E la fel de nebunească precum furtul? Precum crima?

Nici unul dintre cei care mă ascultă nu rămâne la fel. Poate că o să vă enervați, o să vă simțiți ofensați, ba chiar umiliți, dar cel puțin nu veți rămâne la fel. Și, până la urmă, disperarea nu e un plan de acțiune. E o muncă sisifică să stârnești fie și un pic de speranță. Și asta mă face să continui. Îmi spun iarăși și iarăși povestea. Trebuie să terminăm cu Ocupația și-apoi să ne așezăm și să căutăm o soluție. Un stat, două state, nu contează în stadiul ăsta – doar să se termine Ocupația și să înceapă procesul de reconstruire a demnității noastre, a tuturor. Mi-e la fel de limpede ca lumina zilei. Bineînțeles, sunt și momente când mi-ar plăcea să greșesc. Ar fi mult mai ușor. Dacă aș fi găsit o altă cale, aș fi urmat-o – nu știu, răzbunare, cinism, ură, crimă. Dar sunt evreu. Îmi iubesc mult cultura, poporul și știu că stăpânirea, presiunea și Ocupația nu sunt evreiești. Să fii evreu înseamnă să respecți justiția și dreptatea. Nici o națiune nu poate să-și impună stăpânirea asupra alteia și să obțină securitate sau pace pentru ea însăși. Ocupația nu este nici justă și nici sustenabilă. Și să te pui împotriva Ocupației nu este nicicum o formă de antisemitism.

Alții o știu și ei prea bine, doar că nu vor să audă. Uneori îi înfurie, alteori îi întristează ce spun, câteodată lumea lor se întoarce pe dos. Ăsta e adevărul. Nu-i vorba de vreun curaj ieșit din comun, e ceva obișnuit, e firesc, e ceea ce trebuie să fac.

M-au făcut în fel și chip, insectă, iubitor de arabi, evreu plin de ură de sine. Când ajung în unele locuri e ca și cum aș intra într-un vulcan. Zic că-s naiv, că o fac pe neprihănitul, că mă folosesc de durerea pierderii mele. Mă folosesc de durerea pierderii mele? Da. Au dreptate. Așa este – doar că o fac în încercarea de a ajuta la prevenirea durerii. E ridicol? Bun, chiar și ridicol de-ar fi, nu înseamnă că nu-i adevărat.

Cineva, un concetățean israelian, mi-a spus odată că-și dorește să fi sărit și eu în aer odată cu fiica mea, pe strada Ben Yehuda. M-am gândit vreme lungă la asta – ar fi trebuit? Și, după o vreme, răspunsul a fost clar: da. Da. Fiindcă *fusesem* aruncat în aer. Se întâmplase deja. Și de atunci s-a întâmplat cu atâția

alții. Încă suntem aruncați în aer în Gaza, în Cisiordania, în Ierusalim, în Tel Aviv. Încă ne uităm în jur și adunăm bucățile. Zi după zi, mintea mea frământă întrebarea. De ce?

Nu te vindeci niciodată, să nu lăsați pe nimeni să vă spună că la un moment dat o să-ți treacă – cei vii trebuie să-i îngroape pe cei morți. Plătesc prețul, câteodată mă apucă disperarea, dar cum să fiu altfel, în cele din urmă, dacă nu plin de speranță? Ce altceva o să ne facem? Întoarcem spatele, ne omorâm pe noi înșine, ne ucidem unii pe alții? Asta s-a întâmplat deja, fără rezultate prea grozave. Știu că nu se va sfârși până ce nu vom sta de vorbă unii cu alții – asta scrie pe abțibildul lipit pe motocicleta mea. Faptul că m-am alăturat altora mi-a salvat viața. Nu ne putem imagina răul pe care-l facem neascultându-ne unii pe ceilalți, și mă refer aici la orice nivel posibil. E nemăsurat. Poate c-am construit noi zidul, dar zidul e de fapt în mințile noastre și, zi după zi, încerc să-l fisurez un pic. Știu că, cu cât mai departe merge povestea, cu cât e mai profundă implicarea, cu atât e mai puternică dezamăgirea atunci când nu se întâmplă nimic, când nu se vede nici o schimbare. Așa că intru și mai adânc. Și devin și mai dezamăgit. Poate că dezamăgirea mi-e soarta. Și ce dacă? O s-o strâng așa de tare în brațe, încât o s-o omor. Numele meu este Rami Elhanan, sunt tatăl lui Smadar. Repet asta în fiecare zi și în fiecare zi devine ceva nou fiindcă altcineva o aude. O s-o tot spun până ce mor și n-o să se schimbe niciodată, dar o să tot încerc, până ce mor, să fisurez măcar un pic zidul.

Cine știe unde se sfârșesc lucrurile? Lucrurile continuă. Asta-i lumea. Înțelegeți ce zic? Nu sunt sigur că vă pot transmite exact ce vreau să spun. Avem cuvinte, dar câteodată nu sunt de ajuns.

A fost odată, nu cu atât de mult timp în urmă, și nu foarte departe de aici, un anume Rami Elhanan, israelian, evreu, ilustrator, soț al lui Nurit, tată al lui Elik, Guy și Yigal, tată și al răposatei Smadar, care a străbătut pe motocicletă drumul din suburbiile Ierusalimului până la mănăstirea Cremisan, din orașul majoritar creștin Beit Jala, lângă Betleem, în dealurile Iudeei, pentru a se întâlni cu Bassam Aramin, un palestinian, musulman, fost deținut, activist, născut lângă Hebron, soț al Salwei, tată al lui Araab, Areen, Muhammad, Ahmed și Hiba, tată și al răposatei Abir, în vârstă de zece ani, împușcată de un soldat fără nume la granița Ierusalimului de Est, la aproape un deceniu după ce fiica lui Rami, Smadar, care mai avea două săptămâni până să împlinească paisprezece ani, a fost omorâtă în partea vestică a metropolei de trei atentatori sinucigași palestinieni, Bashar Sawalha, Youssef Shouli și Tawfiq Yassine din satul Assira al-Shamaliya de lângă Nablus, Cisiordania, un loc de mirare pentru ascultătorii adunați în mănăstirea de cărămidă roșie cocoțată pe coama dealului, în Munții celui Preaiubit, pe podgoria terasată, în umbra Zidului, sosiți fiind ei din locuri depărtate precum Belfast și Kyushu, Paris și Carolina de Nord, Santiago și Brooklyn, Copenhaga și Terezín, într-o zi oarecare de sfârșit de octombrie, cețoasă, cu atingeri friguroase, ca să asculte relatările lui Bassam și Rami și ca să găsească în poveștile lor o altă poveste, o cântare a cântărilor, descoperindu-se pe ei înșiși – tu și cu mine – în capela cu lespezi de piatră unde stăm ore lungi, plini de râvnă, fără speranță, îmbărbătați, nedumeriți, cinici, complice, tăcuți, cu ținerea de minte prăbușită în ea însăși, cu sinapsele derapând, în bezna tot mai deasă, amintindu-ne, în vreme ce ascultăm, toate poveștile care n-au fost încă spuse.

Mă numesc Bassam Aramin, sunt tatăl lui Abir. Sunt palestinian, musulman și arab. Am patruzeci și opt de ani. Am stat în multe locuri – o peșteră pe lângă Hebron, șapte ani în închisoare, apoi într-un apartament din Anata, iar acum, într-o casă cu grădină din Ierihon, lângă Marea Moartă. Tatăl meu creștea capre și alte animale pe dealuri, mama avea grijă de cincisprezece frați și surori. S-au născut amândoi lângă Sa'ir, un cătun din apropierea Hebronului, la fel ca părinții lor și părinții părinților lor. Am locuit într-o grotă, dar nu genul de grotă la care v-ați putea duce cu gândul – aveam rafturi pline cu cărți, covoare pe pereți, vara era răcoare și iarna, cald, casa noastră era înviorată de voci și de mâncare gustoasă, eram fericiți acolo, aveam ce ne doream.

Când eram un băiat doar, prietenii mei și cu mine am ridicat în curtea școlii noastre steagul palestinian. Am făcut-o fiindcă era drapelul nostru și era ilegal să-l arborezi și fiindcă știam că o să-i scoată din minți pe soldații israelieni când îl vedeau. I-am urmărit cum sosesc și am aruncat cu pietre în ei. Ne-au răspuns cu gaze lacrimogene, gloanțe de cauciuc, muniție de război. După care au făcut steagul fâșii, iar noi am aruncat iarăși cu pietre și am ridicat steagul la loc. Înălțarea unui steag putea să-nsemne un an de închisoare. Mereu ne furișam, alergam și săream peste ziduri. Eram copii, nu prea înțelegeam noi ce se întâmplă. Vin oameni la tine în sat, oameni despre care nu știi nimic, care vorbesc o limbă pe care n-o cunoști, cine-s ăștia? Ca niște extratereștri. Vin cu jeepurile lor, cu transportoare blindate, patrulează pe străzi și zic: „Actele, să văd actele", „Treci la perete, închide gura, răsucește-te, culcat!" Îți intră cu de-a sila în locuința dintre dealuri, o blochează, o devastează. Ascund somații de evacuare pe sub bolovani. Le pitesc acolo ca să nu le poți găsi. Îți arestează tatăl, frații, unchii. Te opresc în drum spre școală. Îți arestează învățătorul chiar la poarta școlii. Nu peste mult te arestează și pe tine. Te pun să stai în soare la punctele de control pe timpul Ramadanului, dar pentru ei se pricep de minune să-și găsească șezlonguri, pentru unii e ca la plajă, au răcitoare cu doze de băuturi carbogazoase, le deschid cu zgomot trăgând de cheițe, se întind să moțăie cu mâinile sub cap în timp ce ție îți fierb creierii în cap de căldură cât aștepți.

Am avut poliomielită de mic, dar tot alergam la școală, mă feream de jeepuri. Era ca un sport olimpic. Copii pe care-i știam au fost bătuți și omorâți. Așa era

situația, nu exagerez, toată lumea cunoștea cel puțin un copil care fusese omorât, cei mai mulți dintre noi știam chiar câțiva. Te obișnuiești, uneori îți spui că-i normal. La doisprezece ani m-am alăturat unei demonstrații și-am văzut asta întâmplându-se în fața ochilor mei. Eram mai în spatele mulțimii. Brațele unui băiat au țâșnit spre cer, și-a dat ultima răsuflare, fusese împușcat în pântece, s-a făcut ghem la câțiva metri de mine, l-au purtat pe brațe afară din mulțime. Din clipa aia am căpătat o nevoie profundă de răzbunare, doar că nu mă gândeam la ea ca la răzbunare, mă gândeam ca la dreptate, mult timp au fost pentru mine totuna, dreptatea și răzbunarea.

La început am aruncat doar cu pietre și sticle goale, după aceea, într-o zi, prietenii mei și cu mine am dat peste niște grenade ieșite din uz într-o peșteră și am decis să le aruncăm în mașinile armatei israeliene. Două dintre ele au explodat, ba nici măcar n-au explodat, s-au fâsâit. Norocul a făcut că n-a fost rănit nimeni, nu știam cum să le folosim ca lumea. Am fost urmăriți pe dealuri, prinși și arestați. Astfel, în 1985, la vârsta de șaptesprezece ani, poarta închisorii mi s-a închis înaintea ochilor, o poveste lungă, șapte ani lungi.

Aveam o misiune în pușcărie, la fel cum aveau și israelienii. A noastră era să supraviețuim ca oameni. A lor, să ne jupoaie de toată umanitatea. Adesea, ne pregăteam să intrăm în sala de mese, când, deodată se auzea alarma. Apoi apăreau soldații și ne ordonau să ne dezbrăcăm complet. Erau forțele armate, militari, nu gardienii din închisoare. Erau într-o misiune de antrenament. Sigur că n-o să recunoască, dar așa a fost. Un lucru foarte stânjenitor – ca un grup de adolescenți să fie despuiați de tot, mai întâi de haine, apoi de voci, apoi de restul, de demnitate. Erau bine înarmați cu puști, bastoane, căști. Ne băteau până nu mai puteam sta în picioare. În cele din urmă îți dai seama că trebuie să-ți păstrezi umanitatea – dreptul de a râde și de a plânge – ca să te poți salva. Am început deci să strig la ei: „Criminalilor! Naziștilor! Asupritorilor!“ Au continuat să ne bată, dar ce m-a izbit mai tare a fost că soldații ăștia tineri, nu cu mult mai în vârstă ca noi, o făceau fără ură, fără pic de emoție chiar, fiindcă pentru ei era doar un exercițiu, antrenament. Lecția A, lovește obiectul. Lecția B, trage-i un picior obiectului. Lecția C, târăște obiectul de păr. Cred că nici nu-și dădeau seama ce fac, atât de bucuroși erau că-s eficienți, că fac treabă așa de bună. Hai s-o spunem pe-a dreaptă, sunt foarte buni la ironie – îi zic Forțele de Apărare, dar vă jur că cei care au arme sunt captivii armelor lor. Nici câinii nu și i-ar fi bătut în asemenea hal. Și în calitate de șef – am devenit comandant până la urmă –, am fost bătut fără

oprire, până la final. Mă trezeam sub becurile de la spital, apoi urma altă bătaie.

Din fericire pentru mine, se spune că dacă te-ai născut pe lângă al-Khalil, sau Hebron, ai capul tare. La pușcărie, într-o seară, am văzut la televizor un documentar despre Holocaust. În clipa aceea mă gândeam cu satisfacție la soarta a șase milioane de evrei. Dați-i drumul și muriți, haideți odată, și mai mulți, șapte milioane, opt, nouă milioane, vă rog! Pentru noi, când eram copii și adolescenți, Shoah-ul era o minciună sfruntată, nu mă interesa istoria inventată. Dușmanul meu asta era: dușmanul. Nu putea să simtă durere, să aibă sentimente. Nu și după ce ne făcuse mie și familiei mele. Să se întâmple iar, foarte bine. Și iar. Și iar. Să se facă zece milioane. Dar după câteva minute de gândit așa am început să simt pe șira spinării ceva, un frison. Am încercat să-l alung, să mă conving că era doar o senzație, nimic real, că era doar un film, nimic real – că nu există ființe umane care ar face asta altor ființe umane. Imposibil, cine ar face asta cuiva? Cum poate asta face parte din umanitate? Și cu cât rula mai mult, cu atât mai barbar se făcea documentarul. Nu reușeam să pricep. Erau acolo, mânați în camerele de gazare, fără să se opună. Dacă știau că-i așteaptă moartea, de ce nu răcneau, de ce nu se împingeau să iasă, de ce nu se luptau, de ce nu încercau să fugă? Eram răscolit lăuntric. Nu știam ce să cred. M-am așezat pe prichici în celulă. Credeți-mă, nu eram deloc slab de înger, dar în noaptea aia m-am întors spre perete, cu pătura trasă pe mine, și m-am pus pe tremurat. Am încercat să ascund asta de camarazii ceilalți, dar ceva în mine se schimbase – ori poate nu, dar ceva apăruse dintr-o direcție nouă, poate că descoperisem un lucru care fusese dintotdeauna acolo.

În copilărie credeam că e o pedeapsă de la Dumnezeu să fii palestinian, musulman, arab. Duceam cu mine peste tot povara asta imensă, o căram atârnată de grumaz. Când ești puști mereu întrebi de ce, dar adulții, la un moment dat, uită să mai întrebe. Ajungi pur și simplu să accepți. Ne demolau casele. Acceptat. Ne mânau prin puncte de control. Acceptat. Ne spuneau că ne trebuie permise pentru lucruri pe care ei le aveau gratis. Acceptat. La închisoare însă, am început să mă gândesc la viețile noastre, la identitatea noastră, la ce înseamnă să fii arab, iar asta m-a dus cu gândul și la evrei. Și am știut că Holocaustul fusese real – se întâmplase cu adevărat. Am început să cuget, la început cu șovăială, că mare parte din mentalul israelian trebuie să fi provenit de acolo, apoi am decis să încerc să pricep cine erau oamenii ăștia cu adevărat, cum suferiseră ei și cum se făcea că în ’48 întorseseră oprimarea lor

contra noastră, iarăși și iarăși, ne furaseră casele, ne luaseră terenurile agricole, ne provocaseră Nakba, catastrofa noastră. Noi, palestinienii, deveniserăm victimele victimelor. Voiam să înțeleg mai mult. De unde apăruseră toate? Am început să rup câteva vorbe în ebraică, ba chiar și în idiș. Am ajuns curând să port o conversație cu un gardian. M-a întrebat: „Cum poate cineva ca tine să ajungă terorist?“ Apoi a încercat să-mi explice că eu eram colonist pe pământul lui, nu el pe al meu. El chiar credea că noi, palestinienii, suntem coloniștii, că *noi* le-am luat *lor* pământul. I-am zis: „Dacă mă convingi că noi suntem ocupanții, o să declar asta în fața tovarășilor mei deținuți“. A zis că nu mai cunoscuse pe nimeni ca mine. Așa au început dialogul și prietenia noastră. De atunci încolo m-a tratat cu respect. M-a lăsat să beau ceai din pahar de sticlă, mi-a adus un covoraș de rugăciune. Era ilegal, și totuși a făcut-o.

La pușcărie făceam catarame de curea din doze metalice de cafea. Printre paznici era și unul pe nume Meir, un tip mai simplu. I se spusese să nu intre în vorbă cu nimeni, mai ales cu mine, pe care mă numeau Schilodul. Eram considerat periculos. Autoritățile mă priveau cu preocupare. Cei tăcuți sunt cei mai periculoși. Mai tot timpul mă băgau la carceră. Însă Meir voia o cataramă pentru iubita lui, una cu inscripția, în ebraică, *Meir o iubește pe Maya*. Le-am cerut camarazilor deținuți să confecționeze una faină – au fost uluiți la ideea de a face o curea pentru un israelian, și încă în ebraică, însă au făcut-o fiindcă aveau încredere în mine și le eram comandant. Lui Meir i-a plăcut tare mult și a zis: „Ce vrei să-ți aduc în schimb?“ La care i-am replicat: „Nimic, doar o armă mică-mică, te rog“. A râs și a continuat: „Serios, ce vrei?“ „O armă, atâta“, am zis. „Aa, și o mulțime de gloanțe.“ Iarăși s-a amuzat. Așa că i-am întrebat pe tovarășii de detenție ce le-ar plăcea lor. Erau toți tineri și-au zis că vor tare mult să bea niște coca-cola, vă închipuiți așa ceva? O sticlă de cola. Atâta tot. I-am zis deci lui Meir, a adus două sticle mari și le-a ascuns în cisterna cu apă. M-am asigurat că toată lumea bea câte o gură. În ziua aceea, o sută douăzeci de prizonieri au apucat să soarbă câte un pic de coca-cola. N-au uitat-o niciodată, a fost una dintre cele mai bune zile din închisoare. Am folosit același pahar. Are gust mai bun în pahar de sticlă – Hertzl, celălalt paznic, îmi adusese paharul. A luat fiecare câte o gură, ca să nu apară colaboraționiști, nici trădători.

Am făcut rost, totodată, de niște casete cu Ibrahim Muhammad Saleh – Abu Arab –, în care cântă mawaluri despre întoarcerea refugiaților, despre libertatea deținuților politici. Să-l ascult a fost ca și cum mi s-a declanșat o revoluție în

cap. Am început să le cânt din ușa celulei, era greu să mă reducă la tăcere, mai cântam și niște cântece vechi de salahori și balade de nuntă. Muzica cea mai bună uită că este cântată. Iese natural. După un timp au început să-mi spună Abu Arab.

Aveam în pușcărie și un colaboraționist, unul de-ai noștri care-i ajuta pe israelieni. Eram șeful, așa că mi-au cerut să mă ocup de el. N-am putut să nu-l iau la șuturi. L-am lovit. L-am călcat în picioare când era la pământ. L-am lovit și l-am tot lovit. Numai că, în timp ce-o făceam, am început să-mi zic: De ce, de ce îl iau pe omul ăsta la șuturi? Sunt robot? Vreau să repet ce-mi fac mie israelienii?

În închisoare am ajuns să citesc din ce în ce mai mult. Și să ascult. Luam lecții, îmi lărgeam mintea. Gandhi. Pe Mirza Ghulam Ahmad nu-l plăceam din cale-afară. Pe Martin Luther King, da. Nu e înțelepciune în țeava puștii. O să vină vremea. Am un vis. Mubarak Awad. Alții, mulți. Și am început să mă gândesc că poate au dreptate și că singura cale de a obține pacea e prin nonviolență și rezistență.

Mi-au dat drumul în octombrie 1992. M-am însurat imediat. Din închisoare direct în cătușele căsniciei, ce să zic. Dar, serios acum, a fost perioada cea mai fericită a vieții mele. În 1994 am avut primul copil, i-am spus Araab. Eram tată acum, eram dator să am o perspectivă diferită. Nu fiindcă devenisem laș, însă uneori te sacrifici în alte feluri. Era pe vremea Acordurilor de la Oslo și plutea în aer un sentiment intens de speranță pentru o soluție cu două state. Când am văzut vehiculele israeliene părăsind Jeninul și pe copii aruncând spre soldați cu ramuri de măslin, mi-am pus întrebarea: „De ce am stat eu șapte ani în pușcărie, când se putea face și altfel?“ Dar procesul de la Oslo s-a dezintegrat repede. Politicienii au susținut că nu suntem gata pentru asta – par să se priceapă doar la ce le umple lor buzunarele, arabi și evrei, suntem la fel, n-are a face, escroci există în toate taberele, israelieni, palestinieni, iordanieni, au știut foarte bine ce fac. Am ajuns cu moralul la pământ. Încă o ocazie irosită. Apoi au început atacurile cu bombe – au fost cele mai mari greșeli politice, strategice și morale pe care le-am făcut vreodată în timpul celei de-a Doua Intifade. Am început să devin și mai activ, să spun că trebuie să ne schimbăm căile de acțiune. Am citit tot mai mult despre nonviolență și angajarea politică. Am început să-mi dau seama că violența este exact ce vor oponenții noștri să folosim. Preferă violența fiindcă știu cum să procedeze cu ea. Sunt mult mai

sofisticați când vine vorba despre violență. Nonviolența e cea greu de gestionat, fie că vine dinspre israelieni, palestinieni sau și unii și ceilalți. Îi încurcă.

Nu mă înțelegeți greșit, n-am întors spatele cauzelor în care credeam. Era același țel pe care l-am avut întotdeauna și o să-l am întotdeauna până ce se întâmplă – sfârșitul Ocupației israeliene. Vedeți, Ocupația există în orice aspect al vieților noastre, e o sleire și o amărăciune pe care nimeni din afară n-o înțelege cu adevărat. Te privează de ziua de mâine, te oprește să te duci la piață, la spital, pe plajă, la mare. Nu poți merge, nu poți conduce mașina, nu poți culege o măslină din pomul tău, care e de cealaltă parte a sârmei ghimpate. Nici măcar să ridici privirea spre cer nu poți. Fiindcă acolo sunt avioanele lor. Dețin aerul de deasupra și subsolul. Îți trebuie permis ca să-ți semeni ogorul. Ți se dă cu piciorul în ușă, ți se invadează casa, își pun tălpile pe scaunele tale. Copilul tău de șapte ani e dus la interogatoriu. Nu vă puteți imagina. La șapte ani. Puneți-vă în poziția unui tată și gândiți-vă cum ar fi să vi se ia din casă, din fața voastră, băiatul de șapte ani. Legat la ochi. Legat la mâini cu o coardă de plastic. Dus la tribunalul militar din Ofer. Majoritatea israelienilor nici nu știu că se întâmplă lucrurile astea. Și nu că ar fi orbi. Pur și simplu nu știu ce se face în numele lor. Nu li se îngăduie să vadă. Ziarele lor, televiziunile nu le spun. Nu pot veni în Cisiordania. Habar nu au cum trăim noi. Dar se întâmplă zi de zi. În fiecare zi. Și n-o să acceptăm niciodată. Nici într-o mie de ani. În Coran stă scris: *Privește semnele din jurul tău, nu vezi?* Ocupația ne doboară și noi ne ridicăm iar. Ne ținem tari. Nu vom renunța. Chiar dacă m-ar spânzura de propriile vene. Fiindcă, vedeți, terminarea Ocupației e singura noastră nădejde pentru securitatea tuturor, israelieni, palestinieni, creștini, evrei, musulmani, druzi, beduini, n-are a face. Ocupația ne corupe pe toți din interior. Dar cum să procedăm ca să-i punem capăt? Știam și pe atunci – acum și mai mult – că trebuie să facem lucrurile altfel. Am încercat să mă asigur că fiul meu n-o să ajungă în închisorile israeliene, că n-o să ajungă să azvârle cu pietre. Știți ce, eu înțeleg cum e cu pietrele, pietrele nu sunt gloanțe, dar israelienii au scos ideea de piatră din pietrele noastre și le-au transformat în altceva. Voiam să le spun: N-aveți decât să nu fiți aici, și atunci nici noi nu trebuie să vă împroșcăm cu pietre. Numai că sunt aici. Neinvitați. Ce ne mai rămâne când piatra e scoasă din piatră? A trebuit să învățăm cum se folosește forța umanității noastre. Să fim violenți într-un fel nonviolent. Să plecăm capul la lucrurile pe care trebuie să ni le spunem unii altora. Asta nu e cedare, nu e slăbiciune, din contră, e uman.

E o tragedie că e nevoie să dovedim fără oprire că suntem ființe umane. Nu doar israelienilor, ci și altor arabi, fraților și surorilor noastre, americanilor, chinezilor, europenilor. De ce oare? Nu arăt a om? Nu sângerez omenește? Nu suntem cu nimic speciali. Suntem niște oameni ca toți ceilalți.

Abia în 2005 unii dintre noi au început să se întâlnească în secret cu foști soldați israelieni. M-am numărat printre primii patru palestinieni. Nu vă puteți imagina cum a fost întâlnirea noastră dintâi. La hotelul Everest. Pentru noi, ei erau criminali, asasini, dușmani, ucigași. La fel eram și noi pentru ei. Unul era fiul lui Rami, Elik. Așa s-au cunoscut familiile noastre. Ne vedeam în calitate de inamici care voiau acum să stea de vorbă. Acești tineri israelieni refuzau să lupte în Cisiordania și Gaza, nu de dragul poporului palestinian, ci de dragul neamului lor. Nici noi nu acționam ca să salvăm vieți israeliene, ci ca să oprim suferința unor palestinieni. Eram egoiști, ambele părți erau, și e natural, voi n-ați fi fost? La început nu mi-a păsat de ei. Bun, erau altfel decât ceilalți, și ce dacă? Abia mai târziu am început să ne simțim responsabili fiecare pentru poporul celălalt. A durat mai mult de un an. Am inițiat Combatanți pentru Pace. Acolo, în hotelul Everest, la șosea, lângă colonie, în umbra Zidului, la două minute distanță.

Rumi, poetul, sufistul, a zis ceva ce n-o să pot uita*: Dincolo de bine și de rău e o câmpie, acolo să ne întâlnim.* Aveam dreptate și greșeam și ne-am întâlnit pe câmpie. Ne-am dat seama că voiam să ne ucidem unii pe alții ca să obținem același lucru, pace și securitate. Imaginați-vă ce ironie, e dement! Ne-am adunat la hotelul Everest și am discutat despre terminarea Ocupației. Până și cuvântul „ocupație“ le dă palpitații multor israelieni. Sigur, fiecare avea un alt punct de vedere – ei sunt cei care ocupă și noi, cei aflați sub ocupație, așa că perspectiva lor e diferită. Dar până la urmă cu toții muream, ne omoram, și tot așa la nesfârșit. Era necesar, în loc de asta, să ajungem să ne cunoaștem. Aici e centrul de greutate, la asta se reduce totul. Va fi securitate pentru toți când justiția va fi pentru oricine. Cum am spus întotdeauna, e un dezastru să descoperi umanitatea inamicului tău, noblețea lui, fiindcă atunci nu-ți mai este inamic, nu mai poate să-ți fie.

Povestea, cine știe, se putea termina aici. Aș vrea să fi fost așa. Aș vrea să pot pleca acum de aici, să mă întorc la Ierihon, în grădina mea, și să nu mai am nimic de spus, gata, noapte bună, sper ca dimineața să ne aducă pace.

Dar pe 16 ianuarie 2007 – la doi ani după fondarea Combatanților pentru Pace –, fiica mea în vârstă de zece ani, Abir, a ieșit din școala ei, dimineața

devreme. Era o zi liniștită această Marți Neagră a mea, fără nimic ieșit din comun. Era pe la poarta școlii când a fost împușcată de un membru al poliției de frontieră israeliene. Cu un glonț de cauciuc. Făcut în America. Tras dintr-un M-16 fabricat în America. Dintr-o mașină de teren făcută în America. Nu erau violențe, nu se desfășura nici o Intifadă. A fost împușcată. În ceafă. Nu făcuse decât să se ducă la magazin. Nu făcuse decât să-și cumpere niște dropsuri.

Au fost multe minciuni, toată lumea se agita să-și spună versiunea, comandantul plutonului a susținut că nici măcar nu erau în zonă, a pretins că o asemenea operațiune nu existase, s-au jurat că a fost nimerită de o piatră palestiniană, cu toate că glonțul de cauciuc a fost găsit chiar lângă corpul ei, apoi au încercat să sugereze că fata ar fi aruncat cu pietre. Însă adevărul era unul și simplu: o fetiță de zece ani fusese împușcată în ceafă, de la câțiva metri distanță, de un grănicer de optsprezece ani care-și scosese arma pe fanta din blindajul vehiculului și trăsese în ea. Nu și-a mai revenit. Ambulanța a fost întârziată cu orele din cauza, au susținut autoritățile, unor revolte de stradă. În curând restul lumii a aflat cu groază detaliile celor întâmplate, inclusiv faptul că Abir își cumpărase bomboane de la prăvălia aceea. Unele amănunte îți frâng inima fiindcă sunt atât de simple, câteodată mă gândesc că n-a mai apucat să le mănânce. Umblu adesea și mă gândesc la asta, la cele mai scumpe bomboane de pe pământ.

Prin urmare, asta ajunsesem, un bărbat a cărui fiică e ucisă de cei cu care vrea să cadă la pace. E o vorbă arăbească, *As-sallāmu ʿalaykum*, „pacea fie cu tine“. O spunem tot timpul. Ei bine, nu era cu noi, nu era cu noi sub nici o formă. Nu s-a făcut nici o anchetă criminalistică. Nu se face niciodată când unul dintre noi este împușcat. Nu zic niciodată „omorât“ cu un glonț de cauciuc. Zic „a provocat moartea“ lui cutare. Ăsta le este limbajul, dar nu e al tuturor. De cele mai multe ori nu se spune și nu se face nimic atunci când un copil palestinian este ucis, dar sute dintre frații mei musulmani și evrei din toată lumea m-au sprijinit ca să-l aduc pe soldatul acela în fața instanței. De necrezut. Însă Curtea Supremă a decis că nu există probe și, pentru a patra oară, dosarul a fost închis. Aveam paisprezece martori oculari și tot au zis că nu există probe, dar cum se poate ca douăzeci și opt de ochi să nu fi văzut nimic? Copila mea nu era o luptătoare. Nu era membră a Fatah sau Hamas. Era o rază de soare. Era vremea cea bună. Mi-a spus odată că voia să se facă ingineră. Vă imaginați ce fel de poduri ar fi construit?

Nu tânjeam după o pușcă. Nu voiam o grenadă. Nu concepeam întoarcerea de la nonviolență. Nici măcar pentru o fracțiune de secundă. La înmormântare am spus că nu voi căuta să mă răzbun, cu toate că unii dintre israelienii pe care-i știam – israelieni, da – au zis c-o să se răzbune ei pentru mine, atât de furioși erau, în locul meu. Nu mă interesa. Știam că ține de mine ce urmează să se întâmple. Trebuia să fac ceva. Lumea trebuia să știe ce se întâmplă. Așa că am intrat în Cercul Părinților la doar câteva zile după ce s-a dus Abir. Viața mi-a devenit mesajul. M-am afundat în el. Mi se părea că așa are sens. Am început să călătoresc cu Rami peste tot, Ierusalim, Tel Aviv, Beit Jala, și să vorbesc, să vorbesc, să vorbesc. Aveam o misiune. Forța durerii noastre. Nu voiam să ne folosim de amintire ca să ne răzbunăm. Ziceam: „În anul în care a fost omorâtă Smadar s-a născut Abir". Așa era. Dar n-am știut, când a fost omorâtă Abir, că ea și Smadar vor trăi mai departe. Și că nu vom lăsa să li se fure viitorul. Încercați numai să ne închideți gura, n-o să meargă. Puteți spune ce vreți. Că sunt trădător, colaboraționist, laș, cum vreți voi, nu-mi pasă, eu știu cine sunt. N-aveți decât să vă opriți în poarta școlii și să răcniți „Moarte arabilor", nu mă atinge. Nu are nimic de-a face cu colaboraționismul, nimic de-a face cu normalizarea, e pură mâhnire, puterea ei, cum zice Rami, e atomică. Să trăiești mai departe în amintirea altora înseamnă să nu mori.

În cele din urmă, asta m-a împins să-mi finalizez masteratul despre Holocaust într-un program din Anglia. Trebuia să gândesc altfel. A trebuit să-mi duc creierul în alte direcții. Până la urmă, un singur soldat israelian îmi împușcase fiica, însă o sută de foști soldați israelieni veniseră la Anata ca să construiască un teren de joacă pentru ea. Trebuie să înțelegeți cât de periculos a fost pentru ei să vină la Anata. A trebuit să mă asigur că n-o să pățească nimic. Au construit un loc de joacă, cu numele ei, la școala pe lângă care a fost omorâtă. Au săpat. Au pus ciment. Au montat tobogane, o groapă cu nisip. A durat două săptămâni.

Nimeni nu a fost învinovățit de moartea lui Abir, însă am decis să mă lupt prin tribunalele civile. Puteți să-i spuneți nebunie, și așa și era, dar mi-a mai luat patru ani ca să demonstrez, în instanța civilă, că Abir fusese ucisă cu un glonț de cauciuc. Patru ani. Palestinienii au răbdarea lui Iov. A trecut o undă de șoc prin Israel când am câștigat. Când am obținut compensația, un israelian m-a întrebat: „Ia zi… cât ai luat?" I-am răspuns că nu contează, că vorba aia, „compensație", nu înseamnă nimic pentru mine, nici o sumă de bani n-ar fi vreodată de ajuns. Dar a întrebat iarăși, a insistat, așa că i-am spus adevărul.

Patru sute de mii de dolari. Și a făcut o mutră… „S-a plătit deci“, a zis, iar eu: „Cum adică?“ Și el: „În fine, las-o baltă“. Am stăruit, și iar a răspuns cu un: „Las-o baltă“. Simțeam că-mi crapă inima în piept. Așa că de data asta l-am întrebat, în ebraică, dacă avea copii. S-a uitat lung la mine și-a zis că da, avea un băiat. I-am zis că-i dădeam eu patru sute de mii de dolari și că pentru asta tot ce avea de făcut era să mi-l dea pe fiul lui. „De ce?“, a vrut să știe. L-am lămurit: „Păi… ca să-l omor și s-o las baltă“. Să-i fi văzut fața! Într-un târziu mi-a răspuns: „Nu, ce nu pricepi tu e că ție guvernul israelian ți-a omorât copilul din greșeală, s-a plătit pentru asta, pentru greșeala asta, am recunoscut-o, e altceva, așa că vezi-ți de viață, las-o baltă, omule“. Iar eu: „Bun, îți dauăia patru sute de mii de dolari, îți mai dau patru sute de mii și încă pe-atâția, ba îți mai dau așa, de la mine, încă patru sute de mii pe deasupra, apoi pun guvernul să-ți omoare copilul – și-o să fie exclusiv greșeala mea“. Fața i s-a albit cu totul. Nu mai știa ce să creadă. A dat să plece, s-a întors, s-a oprit să se uite la mine dintr-un ungher. Cred că în momentul acela a suferit și el o schimbare. Clipea repede-repede. În cele din urmă și-a azvârlit brațul în sus a lehamite și-a plecat.

Încerc și eu să înțeleg. E foarte greu de explicat. Încă stau în ambulanța aceea, zi după zi. Și tot aștept să se miște odată. Zi după zi ea e omorâtă și eu stau în ambulanță, dorindu-mi să o ia odată din loc, mișcă-te, hai odată, ce te-ai oprit aici, să mergem. Rami era la spital, ne aștepta. Și-a lăsat brațele pe umerii mei. Habar n-avea el ce ne așteaptă.

Adeseori, după aceea, mi se întâmpla să zac în mașină și să plâng cu capul lăsat pe volan. Îți amintești totul, orice amănunt cât de mic. Lui Abir îi plăcea să deseneze. Îi plăceau urșii, îi plăcea marea. Își vâra câte un creion în colțul gurii. Visez că o duc la mare și că aleargă pe ponton. Arătați-mi un tată, pe lumea asta, care nu vrea să-și ducă la mare copilul. Pe atunci nu puteam s-o fac, nu reușeam să obțin autorizația.

Dar refuz să fiu o victimă. Am decis asta cu mult timp în urmă. Mai există un supraviețuitor, cel care mi-a omorât fata. Era adolescent pe-atunci. Habar nu avea de ce-a omorât-o. Nu era vreun erou, vreun apărător al dreptății. Cine împușcă în ceafă o fetiță? L-am văzut la tribunal. I-am spus așa: „Tu ești victima, nu eu. Nu știi de ce-ai omorât-o, executai ordine, ai făcut-o fără conștiință. Vreau să-ți urez viață lungă, fiindcă sper că într-o zi conștiința ta o să te ridice din adormire.“

Necazul e că, pentru multă lume, palestinienii nu există ca ființe umane. Sunt, oficial, fără patrie. La aeroportul vostru. La consulatul vostru. Unde exist

eu? E o întrebare absurdă. Poate că într-un loc – exist în închisoarea voastră. Sau în imaginația voastră, ca terorist, dar nicăieri în altă parte. Am un document de călătorie, un permis de liberă trecere, dar mi-l pot lua înapoi oricând. Am fost în multe locuri. M-am dus în Germania, Africa de Sud, Irlanda, toate țările voastre, și la Casa Albă am fost, am vorbit cu domnul senator Kerry, l-am acuzat de crimă, dar știa exact despre ce vorbesc, a înțeles, și și-a pus pe birou o fotografie cu Abir.

Mergem mai departe. Trebuie. Rami și cu mine, fiii noștri, Araab și Yigal, suntem implicați cu toții. Și ne pregătim și nepoții, pe Yishai și pe Judeh, să facă parte din asta. Am prefera să-i știm trăind în pace și confort. M-am gândit, la un moment dat, că n-o să fim niciodată în stare să ne rezolvăm conflictul, că o s-o ținem așa pe vecie cu ura dintre noi, dar nu stă nicăieri scris că trebuie să ne omorâm mai departe unii pe alții. Eroul își face prieten din dușman. Asta mi-e datoria. Nu-mi mulțumiți că o fac. Nu e decât asta, o datorie. Când mi-au ucis fiica, mi-au ucis frica. Nu îmi e teamă. Acum pot face orice. Într-o bună zi, Judeh o să trăiască în pace, trebuie. Uneori am senzația că încercăm să golim oceanul cu linguriță. Dar pacea e un fapt. O chestiune de timp. Uitați-vă la Africa de Sud, la Irlanda de Nord, Germania, Franța, Japonia, ba chiar Egipt. Cine ar fi crezut că-i posibil? Au omorât palestinienii șase milioane de israelieni? Au omorât israelienii șase milioane de palestinieni? Dar uite, germanii au omorât șase milioane de evrei și, uite, acum avem un diplomat israelian la Berlin și un ambasador german la Tel Aviv. Fiindcă, vedeți, nimic nu e imposibil. Atâta vreme cât nu sunt ocupat, cât am drepturi, cât îmi dai voie să mă deplasez, să votez, să fiu uman, totul e posibil.

Nu mai am timp de ură. Trebuie să învățăm cum să ne folosim durerea. Să investim în pacea noastră, nu în sângele nostru, asta spunem.

Rami a fost cu mine în Germania acum câțiva ani, dar e lungă povestea, a trebuit să-l conving să meargă, nu-i suporta pe germani. Nu se gândise vreodată că s-ar putea duce. Dar s-a dus. Și a văzut un loc diferit de ce-și imaginase.

În Palestina spunem că ignoranța e un tovarăș groaznic. Nu vorbim cu israelienii. Nu ni se permite să vorbim cu ei – nici palestinienii nu vor, nici israelienii. Nu avem idee cum sunt ceilalți. În asta stă toată demența. Ridică un zid, construiește un punct de control, scoate din cărți Nakba, fă ce poftești. Dar aici e cheia – nu suntem lipsiți de voce, oricâtă ar fi tăcerea. Trebuie să învățăm cum să împărțim pământul ăsta, altfel o să-l împărțim în mormintele

noastre. Și știm că e cu neputință să batem din palme cu o singură mână. Vom scoate un sunet până la urmă, credeți-mă, trebuie să se întâmple. Darwish a spus: *S-a făcut timpul să-ți iei câmpii.*

Puteți să mă urâți cât vreți, e în regulă. Puteți construi câte ziduri vreți, n-aveți decât. Dacă vi se pare că un zid vă oferă securitate, dați-i drumul, dar să-l clădiți în grădina voastră, nu într-a mea.

Sunt grădinar, îmi place apa. În Anglia am fost singurul căruia îi plăcea vremea. Îngrijitorii râdeau de mine când le spuneam ce mult îndrăgesc ploaia. Ieșeam afară și o lăsam să mi se prelingă pe față. M-am întors acasă, în Palestina. Atât am putut face. În seara asta o să opresc mașina și o să stau o vreme sub stele. Ați văzut vreodată Ierihonul noaptea? Dacă-l vedeți, o să știți că niciodată n-o să mai puneți ochii pe ceva asemenea.

© mukk/iStock

499

Durează un moment până ce pornește motorul. Seara s-a făcut rece și întunecoasă. Parbrizul se aburește de la răsuflarea lui.

Bassam întinde brațul și pornește încălzirea. Aruncă o privire spre Rami, care, în beznă, lângă motocicletă, își trage fermoarele laterale ale pantalonilor strâmți. Luminile mănăstirii alungesc umbra lui Rami peste întinderea parcării.

Împinge la loc în locaș bricheta mașinii, așteaptă să se încingă. Anticiparea țigării e uneori la fel de plăcută ca primul fum. Patruzeci de ani de fumat, și tot la fel a rămas. Lovește pachetul de podul palmei, să se așeze țigările, saltă capacul, scoate una. Erau – cândva, demult – o sumedenie de ritualuri având de-a face cu țigările, rulatul atent, culesul fiecărui firicel, răsucirea filtrului, netezirea hârtiei. Uneori se oprea asupra unei țigări rulate, neaprinse, cu orele. În ultimul timp ajunsese să închidă ochii cât ținea fumul în plămâni. Avea senzația că îmbracă o cămașă nouă. Mereu două fumuri: al doilea ca să-l relaxeze pe primul. Îl simțea cum îi îmbracă iarăși plămânii.

Uneori își dorește să poată izola inhalarea. Începe în gâtlej, se ridică înapoi în gură, apoi iarăși jos, în plămâni, unde pare să se oprească o vreme înainte de a i se răspândi în corp. Și-a promis acum trei ani să se lase, dar ce să-i faci, n-a reușit. Fără alcool, fără alte excese. Evită ceea ce necesită o cerere de iertare.

Aerul suflat de sistemul de climatizare a început să se încălzească. Deschide de-un deget geamul, suflă afară fumul. Alături, Rami și-a pus pe cap casca și și-a trecut piciorul peste motocicletă.

Schimbă câte un semn din cap. Fumul țigării se profilează pe pânza întunericului.

Dă în marșarier, stârnind asistența computerizată a mașinii. Linii de ghidaj roșii și galbene apar pe ecranul mic. Bassam apasă pe frână și lumina se opintește, stridentă, în cărămida roșie a zidului mănăstirii. Mai trage un fum, îngăduind motocicletei lui Rami să i-o ia înainte.

Câțiva picuri stingheri de ploaie cad pieziș prin lumină, deasupra gheretei goale de pază de la poartă. Nu-i decât o burniță ușoară, dar le va încetini drumul înapoi spre casă: Rami la Ierusalim, Bassam la Ierihon.

Se uită cum prietenul lui ridică în aer un braț, apoi alunecă amândoi mai departe prin întuneric.

498

E adesea o surpriză pentru călători că fluviul Iordan este, în multe locuri, abia cât un pârâiaș de lat.

497

Bazinele, crevasele, fisurile, pâraiele, șipotele, acviferele, râulețele, șleaurile, izvoarele, canalele, brațele, ponoarele, heleștieiele, bălțile, gârlele, izbucurile, viiturile, șiroaiele, iazurile, lacurile, barajele, țevile, canalizările, cisternele, bulhacele, lagunele, mlaștinile, mareea, fluxul, mările vii, mările moarte, ploaia însăși: aici apa e totul.

496

Există părți ale deșertului Atacama, în Chile, unde nu s-au înregistrat niciodată precipitații. E unul dintre cele mai uscate locuri de pe pământ, însă fermierii locali au învățat să recolteze apa din aer, întinzând plase mari ca să prindă formațiunile noroase suflate dinspre coasta Pacificului.

Când pâcla atinge plasele amplasate la înălțime, formează picături de umezeală. Apa se prelinge pe rețelele de plastic și ajunge în niște șanțuri de colectare din josul plaselor, de unde e condusă către o țeavă care duce la o cisternă.

Cât vezi cu ochii, piloni înalți de metal susțin plasele negricioase pe cerul decolorat. Ceața e capturată dis-de-dimineață, înainte ca dogoarea soarelui să dezintegreze norii.

Din nimic, ceva.

495

Localnicii numesc plasele astea „prinzătoare de ceață“.

494

Din cauza sistemelor de irigații și a barajelor aflate de-a lungul Iordanului, fluviul se diminuează la doar zece procente din debitul natural. O parte mare a cursului său provine din sistemele de canalizare. Verile, dacă nu ar fi apele uzate și deșeurile saline, Iordanul abia dacă ar mai exista.

Firul de apă rămas își croiește poticnit drum până la Marea Moartă, care, ca rezultat, scade în fiecare an cu aproape un metru.

493

Așa încât, de deasupra – din perspectiva unui pilot, să zicem, ori a unei păsări –, tărâmul uscat, crăpat, care înconjoară țărmul arată ca un parbriz spart.

492

Odată, la întoarcerea dintr-o călătorie în Finlanda, avionul lui Rami a fost întârziat la aterizare deasupra aeroportului Ben Gurion. O zi frumoasă, limpede. S-a uitat, de pe locul său de la geam, la peisajul de dedesubt. Cisiordania era presărată cu șantiere, blocuri de apartamente construite pe jumătate, depozite punctând ridicături de un cenușiu extenuat, drumuri pe cale să se fărâmițeze în părăsire.

Avionul s-a înclinat. Umbra a pâlpâit peste priveliște, s-a scurtat și a dispărut din vedere în vreme ce aeronava făcea o buclă cuprinzătoare.

Rami ar fi putut spune exact unde începe și se sfârșește Israelul: era mai ordonat și controlat, logic, cu căi rutiere, rute de migrație aviară, rute ocolitoare.

Când avionul a virat către Ierusalim, a deslușit cu ușurință așezările: acoperișurile roșii, panourile solare licărind, azuriul piscinelor, dreptunghiurile perfecte ale peluzelor verzi.

491

O piscină de dimensiune medie are nevoie, pentru umplere, de aproximativ optzeci de mii de litri de apă.

490

În toiul verii anului 1835, un matelot maltez – un vagabond, câteodată servitor – i-a ieșit în cale unui tânăr călător vorbitor de engleză în piața din Akka, de pe coasta Mediteranei. Marinarul, dornic să-și găsească de lucru,

tocmai coborâse de pe un vas care adusese o încărcătură de mirodenii de la Beirut.

Din ce-și dădea seama maltezul, călătorul voia să navigheze din Marea Galileei până la Marea de Sare, unde avea, printre altele, să caute orașe biblice pierdute.

Călătorul părea să aibă sub treizeci de ani. Era înalt, zvelt și purta ochelari cu ramă subțire de metal. Părul deschis la culoare începea să i se rărească. La gât purta o cruce creștină. Purtările îi erau pioase, vocea, domoală.

Matelotul nu era tocmai sigur de șansele reușitei unei asemenea călătorii. Iordanul, pe lungimea lui, fusese arareori explorat de călători străini. Se spunea că oricine se aventura pe Marea de Sare – cunoscută unora ca Marea Moartă – își pierdea zilele. Era la sfârșit de iulie, aproape august, cea mai fierbinte perioadă a anului. Fluviul ar fi fost scăzut ca debit, dar iute și sălbatic, în unele locuri imposibil de străbătut. Barca însăși ar fi trebuit să fie agilă ca o canoe și rezistentă ca o corabie. Distanța între lacuri era, după calculele sale, ceva mai mică de șaptezeci de mile. Călătorul ar fi trebuit să aibă de-a face nu doar cu săteni curioși și bandiți nomazi, ci și, foarte probabil, cu atacurile șacalilor, vulturilor, scorpionilor, șerpilor și insectelor de tot felul.

Marinarul maltez își petrecuse pe apă treizeci de ani din viață și ajunsese tocmai până în Africa și China. Expediția propusă îi părea o gogomănie fără seamăn, însă călătorul promitea o plată frumușică în avans pentru un servitor experimentat, făgăduind o altă sumă substanțială la finalul traseului. Răsplată avea să fie cu asupra de măsură în viața de apoi, a mai spus călătorul.

Marinarul maltez s-a grăbit să facă un pas înainte și și-a exprimat acordul, pecetluit cu o strângere de mână.

Cei doi și-au petrecut prima noapte într-o casă de oaspeți de lângă docurile din Akka. Tânărul călător i-a lăsat matelotului singurul pat din odaie, mulțumindu-se să doarmă pe jos. La ivirea dimineții s-au rugat împreună, îngenuncheați sub fereastră, în vreme ce lumina se înălța crudă, galbenă, peste Mediterana. Și-au strâns lucrurile, călătorul într-un cufăr, marinarul în niște desagi de piele, apoi și-au croit drum către port, unde s-au târguit și-au căpătat cu preț bun o barcă solidă de lemn, cu întăriturile de aramă și o velă înaltă. Și-au mai cumpărat din piață provizii pe câteva săptămâni.

Catargul a fost demontat temporar și chila bărcii a fost legată de o cămilă. Două călăuze dintr-un trib de beduini i-au însoțit pe cei doi pe porțiunea de uscat a traseului. Treaba lor era să aibă grijă de cămilă și să-i apere de hoți pe

călători. Proviziile – apă, hrană, hărți, obiecte necesare și cărți – au fost transportate pe drum de la Akka până la Marea Galileei.

Seara, când marinarul și călătorul poposeau, copiii din sate veneau și se suiau în barca de lemn: vâsleau în nisip și se hlizeau până ce erau goniți de beduini.

Matelotul pregătea de mâncare înainte să se crape de ziuă, apoi legau barca de cămilă și-și continuau drumul.

În seara celei de-a treia zile, Marea Galileei le-a apărut înainte. Un vânt iute zgrepțăna suprafața lacului, zgârieturi alungite, albe sub stoluri fremătătoare de egrete. Pe malul apei, copacii erau în floare: portocali, caiși, palmieri. Lumina se întindea, roșie, pe linia vestică a orizontului. Călătorului creștin i-a părut o priveliște paradiziacă: s-a pus în genunchi și a început să se roage.

Întunericul s-a spulberat, mărinimos, în zori. Era de parcă cerul începea de la tălpile lor. Călătorul le-a făcut beduinilor socoteala, a împins la apă barca, a urcat la bord. Voia s-o ia din loc înainte ca vipia zilei să sporească. Va prelua el, i-a spus marinarului, cârma pentru prima parte a călătoriei. Și-a făcut de lucru cu furchetul, și piesa de metal a căzut în apa puțin adâncă. L-a recuperat, însă nu părea tocmai sigur cum să treacă vâsla prin el.

Matelotul maltez și-a dat seama cu uluire că tânărul său tovarăș de drum nu se mai aflase până atunci la vâslele unei ambarcațiuni.

489

Pentru el nu era decât a cincea călătorie pe apă. Prima îl adusese din Kingstown, Irlanda, la Southampton, Anglia; a doua, la Port Said, Egipt; a treia, din Egipt la Beirut, iar a patra, de la Beirut la Akka, de-a lungul coastei Mediteranei.

488

Cunoscută de israelieni drept orașul Akko. Cunoscută de palestinieni, și acum, sub numele de Akka. Localitate știută, în afara granițelor Israelului și ale Palestinei, sub numele de Acra: un oraș-mozaic, cu turle joase de moschei, acoperișuri terasate și sinagogi, un oraș de clopote, megafoane și chemări ale muezinilor, unde vântul venit dinspre apele calde face limba să se retragă și strecoară în gâtlej sunete multiple: Acra, Akko, Akka.

487

Christopher Costigin avea douăzeci și cinci de ani. Crescuse pe strada Thomas din Dublin. Taică-său, Sylvester, ținea o distilerie. Mama lui, Catherine, era contabilă. Tânărul studia teologia la colegiul Maynooth, sperând să se alăture clerului.

Costigin citise despre Levant la școală. Voia să vadă cu ochii lui fluviul pe care-l zărise Moise din înaltul muntelui Nebo, unde Iisus fusese botezat de Ioan și unde israeliții trecuseră către Țara Făgăduinței. Îl interesau îndeosebi istorisirile biblice care aveau ca fundal zona de proximitate a Mării Moarte, printre care, la loc de cinste, se găsea povestea Sodomei și Gomorei, cu îngerul venit în ospeție și soția lui Lot transformată în stâlp de sare.

Geograf amator fiind, voia și să schițeze hărți și mai intenționa să facă măsurători ale adâncimii lacului. Costigin spera să se poată întoarce cu dovezi: suluri de pergament, pietre, manuscrise, picturi, povești.

Sursa dumnezeirii, era sigur, se putea găsi la Marea Moartă.

486

Marea – al cărei țărm este terenul uscat cu cea mai joasă altitudine de pe Terra – e plină cu sloiuri de sare, dintre care unele pot fi azvârlite pe mal de valurile înălțate; acolo se calcifiază, aducând cu niște pietroaie – niște surprize albe, întărite.

485

Costigin a ajuns cunoscut în cărțile de istorie drept *Costigan*. Scrierea greșită a fost bătută în cuie când – prin anii ’40 din secolul al XIX-lea – un promontoriu din Marea Moartă i-a căpătat numele.

484

Numele matelotului maltez a rămas necunoscut pe vecie.

483

În timp ce marinarul cârmea cu ușurință barca peste Marea Galileei, Costigin își lua notițe în jurnalul său îmbrăcat în piele. Soarele era sus, pe cer, dar își luaseră precauția de a aduce cu ei, pe lângă veșmintele și acoperămintele de cap tradiționale, două umbrele albe după care să se adăpostească. Vântul sufla ușor dinspre țărm. Barca se deplasa cu vioiciune, urmând albia Iordanului prin lac.

Amândoi bărbații erau binedispuși. Costigin a măsurat de mai multe ori adâncimea cu o funie, apoi a umplut câteva borcane mici cu eșantioane de apă.

Când au ajuns în celălalt capăt – unde Iordanul își relua cursul natural – au făcut popas. Se lăsa întunericul. Au ascultat urletele câinilor sălbatici și torenții gâlgâind înfundat, în depărtare.

A doua zi, pe fluviu, vipia s-a întețit. Treceau printr-un canion de piatră albă. Aținându-se pe partea umbrită a apei, au început să cârmească barca prin primul torent năvalnic. Fluviul era mai înfundat în albie decât se așteptase marinarul. Stâncile se ridicau la înălțime. Au trecut cu hopuri pe niște porțiuni mai iuți. Tabla de cupru care întărea laturile bărcii era deja îndoită și spartă.

Costigin părea înviorat de aceste prime dificultăți. Îi conveneau. A vrut să tragă la mal ca să exploreze niște grote, însă maltezul l-a povățuit să lege bine proviziile de barcă și să-și mențină echilibrul, fiindcă mai în aval aveau să apară puzderie de ruine.

Când s-au uitat în urmă, după prima turbulență majoră, au văzut că le scăpase una dintre umbrelele albe: se răsucea, delicată ca o floricică, într-un vârtej de apă.

Fluviul se făcea mai mare, mai agitat. Pe la prânz, în următoarea zi, au trebuit să salte barca la mal, ocolind mai multe zone cu bolovani în albie. Au descărcat și reîncărcat barca, apoi au trebuit din nou s-o descarce. Marinarul maltez s-a rugat de tânărul călător, l-a implorat să se întoarcă în Galileea, însă Costigin nici n-a vrut să audă. Aveau destulă apă de băut și mâncare, a zis. Lucrurile aveau să se schimbe. Trebuia să se încreadă în Cel de Sus: aveau să ajungă la Marea Moartă și apa avea să le aducă eliberarea.

Cei doi s-au oprit încă o dată ca să scoată barca. Pierduseră singurul lor telescop și un termometru. Extenuați, și-au făcut tabăra chiar pe mal, însă au mâncat bine și și-au împrospătat provizia de apă potabilă.

S-au așternut iarăși la drum odată cu zorii. Deasupra fluviului – peste tufele și bălăriile înalte – au văzut cete de călăreți arabi apărând și iarăși dispărând în deșert. Costigin a vrut să escaladeze culmile ca să vorbească cu ei, însă maltezul l-a implorat să rămână pe loc. Siluetele s-au ivit iarăși pe culme, dar nu i-au abordat.

De câteva ori, matelotul a trebuit să-l oprească pe Costigin să sară din barcă, nerăbdător să exploreze. Irlandezul a început să recite versete biblice, legănându-se câteodată înainte și înapoi, cu cartea strânsă la piept.

Fluviul se îngusta și zonele cu ape frământate se îndeseau. Jurnalele lui Costigin au fost aruncate peste bord. Placajul de aramă al chilei se desprindea. Căldura izbea ca un baros. Bărbații își înmuiau basmalele în râu ca să-și răcorească țestele înfierbântate. Se adunau sub vela pe care o înălțaseră. La un moment dat, barca a fost prinsă între bolovani, așa că au folosit funii ca s-o desprindă. Costigin și-a jupuit palmele până la sânge.

Marinarul era de părere că trebuiau să abandoneze cât mai curând fluviul. Costigin i-a replicat că aveau să continue în orice condiții. Că era voia lui Dumnezeu. Aveau să fie eliberați. Fluviul era sfânt. Nu trebuia decât să fie tari în credință.

Pe maluri nu mai apărea nici țipenie de om sau animal. Nici măcar insecte până la apus, când i-au cuprins nori de muște și țânțari. Roiuri imense, întunecate. În ochi, în urechi, în gură.

Matelotul s-a uitat la Costigin cum strănută, făcând să-i țâșnească din nări un șirag de muște moarte.

În ziua a patra, la nici câteva minute de când o porniseră pe fluviu, au fost iarăși nevoiți să urce barca pe mal. Au târât-o prin desișul de papirusi și palmieri, urmându-și de aici înainte pe uscat drumul către Marea Moartă.

482

Au apucat-o pe traseul cel mai sigur pe care îl știau. Spre nord, către Nablus. Spre vest, către Ierusalim. Apoi la sud, spre Ierihon. Cu barca, iarăși, legată de o cămilă.

481

Atentatorii sinucigași și-au făcut tabără, cu săptămânile, în cavernele de lângă Nablus. Niște copii veneau călare să le aducă provizii. Conserve, filtre de apă, haine, ziare, chibrituri, kerosen, mirodenii. Aveau acces la un telefon prin satelit, însă nu li se permitea să-l folosească decât dacă se depărtau la cel puțin un kilometru și jumătate de tabără, deghizați în păstori.

Pe timpul zilei rămâneau în peșteri. Existau, și ei știau asta, posturi de ascultare israeliene în tot locul. Erau și avioane care brăzdau cerul de dimineață până seara, făcând fotografii de la înălțime.

480

În plimbările nocturne menite să ascundă folosirea telefonului, șeful atentatorilor, Youssef Shouli, își băga pe sub haine folie de aluminiu și pături termice, crezând că astfel va înșela senzorii de căldură care puteau fi amplasați pe dealuri.

479

Imaginați-vă: mâinile și fața lui Shouli expuse unei camere cu detector de căldură, în vreme ce pășește nesigur prin beznă.

478

Podul Allenby, cunoscut și sub numele de Podul al-Karameh, cunoscut și ca Podul Regele Hussein, traversează Iordanul în apropiere de Ierihon. Sârmă ghimpată, camere de securitate și alarme se desfășoară pe sute de metri de ambele părți ale albiei fluviului.

Ani întregi, când zona din preajma podului era mai puțin construită, a fost o tradiție de a se arunca monede mărunte de pe maluri, ca să poarte noroc în călătoria pe cealaltă parte.

Acolo, Iordanul era suficient de adânc pentru a le permite copiilor din zonă să se scufunde după bănuți.

477

Când avea nouă ani, Smadar a scris o compunere despre cele mai poluate fluvii din lume. Fluviul Galben, Gangele, Sarno, Mississippi, Iordanul.

Pentru partea despre Iordan a folosit o fotografie de-a ei plutind pe spate, în Ein Bokek, la Marea Moartă. Explicația fotografiei era: *Unde se termină Iordanul*.

În fotografie, Smadar, de patru ani pe atunci, poartă un costum de baie bleu și o cască albă, cu o floare de plastic galbenă în frunte. Se apleacă înainte surprinsă, s-ar părea, de vederea degetelor de la picioare.

476

La concursurile de înot din Ierusalim, Smadar patrula pe marginile bazinului. Corpul părea să-i fie montat pe arcuri, mereu frământându-se, în mișcare, avântat. Înainte de probă avea obiceiul de a-și înfige un deget pe sub casca de

înot, la spate, trăgându-și cu un gest brusc latexul căștii pe ceafă. Gestul devenise semnătura ei: un plici răsunând peste întinderea bazinului de înot.

475

După moartea lui Matti Peled, Smadar a luat obiceiul de a-i întoarce ceasul înainte de culcare. N-ar fi vrut ca mecanismul să se oprească în perioada cât era adormită ori să-și aducă aminte că celălalt bunic, Yitzak, murise și el în timpul nopții.

474

O dată a intrat în bazin cu ceasul încă la mână. Secundarul a încremenit. A ținut morțiș ca Rami s-o ducă la un ceasornicar, să-l repare. A luat-o în mașină și a dus-o acasă la o specialistă, o armeancă în vârstă care locuia în districtul Meah Shearim.

Rami auzise de femeie de la un coleg din industria publicitară.

Cât doamna ceasornicar a uscat interiorul ceasului, Smadar s-a preumblat prin casă, printre sute de mecanisme de măsurare a timpului care funcționau toate.

Înainte să plece, s-a lipit de Rami și l-a tras de mânecă. De ce, a întrebat, toate ceasornicele din odăile din spate ale casei erau potrivite la o diferență de exact o oră?

Întrebarea l-a încurcat pe Rami, dar până la urmă și-a adus aminte că asta e diferența de fus orar între Israel și Armenia.

Poate că, i-a explicat, doamna ceasornicar vrea să locuiască în timpul ei de acasă. Ori poate că ceasurile îi aduc aminte de patrie. Sau – se gândise mai târziu la asta – doamna ceasornicar nu voia să zăbovească deloc în timpul acela; în dosul casei era mereu înainte cu o oră, astfel ca lucrurile care se întâmplau acolo să nu se fi întâmplat încă aici.

473

Peled purtase Timexul acela pe tot parcursul războiului din 1948, cât fusese membru în Knesset, apoi pe durata Războiului de Yom Kippur, a acordului cu Sadat, retragerii din Sinai, invaziei în Liban și a Primei Intifade. Mecanismul de măsurare a timpului îi era un soi de talisman. În jurnalul personal, în vara

lui 1994, a scris că singura dată când nu voise să-l poarte ori să se uite la el fusese la finalul negocierilor de la Oslo.

Acordul, a notat el în jurnal, era ca o piesă de muzică de cameră deghizată în simfonie, o șoaptă blândă, mângâietoare pentru urechea palestiniană, dar concepută, până la urmă, doar pentru vioara israeliană.

472

După ce a ieșit de la morgă, Rami a trebuit să se ducă la tatăl lui acasă și să-i spună ce se întâmplase cu Smadar. Tatăl lui era în camera de zi, uitându-se la știri. Yitzak nu aflase încă: nu se anunțaseră numele victimelor.

Rami a oprit televizorul și și-a tras un scaun. Tatăl lui, de aproape optzeci de ani – cu un pled pe genunchi –, a stat fără să se miște, uitându-se la un punct de dincolo de umărul lui Rami. A mișcat buzele, dar n-a rostit un cuvânt. Era de parcă ar fi încercat să-și dea seama cum va fi gustul cel nou.

Yitzak și-a dus palma la rădăcina nasului, apoi s-a ridicat cu lentoare și-a zis: „Teribil sunt de obosit, fiule. Mă duc la culcare."

471

De parcă lucrurile care se întâmplaseră acolo nu se întâmplaseră încă aici.

470

De la mănăstire, motocicleta lui Rami trece în față, șerpuind cu roșul stopurilor peste gropile din asfalt.

La stânga lui Bassam, pe fundul văii, priveliștea s-a și luminat. Autostrada – doar pentru autovehicule israeliene – străbate valea, dâre neclare de galben pe-o parte, de roșu pe cealaltă, unele spre Hebron, altele spre Ierusalim, altele spre Marea Moartă.

469

Bassam întredeschide geamul mașinii de-un deget ca să iasă fumul.

La închisoare, o singură țigară putea fi împărțită între două sau trei celule. Putea, noaptea întreagă, să se uite în lungul coridorului și să zărească pulsarea jarului roșu țopăind de la o celulă la următoarea. Mâinile prizonierilor ieșind pe ferestruicile ușilor ca să intercepteze produsul de contrabandă. Țigările erau

legate cu fire lungi de ață dentară și arătau în beznă ca niște mici universuri pulsatile.

468

Țărmul din jurul Mării Moarte e spuzit cu găuri conice. Pe măsură ce apa sărată se retrage, acviferele cu apă dulce din zonă încep să pătrundă. Apa dă peste niște bolovani imenși de sare după ce avansează în subteran între cinci și șaizeci de metri.

Sarea se dizolvă încet și bolovanii se topesc, lăsând în urmă niște cavități uriașe. Cavitățile urcă la suprafață, ca bulele de aer, până ce pământul de dedesubt se surpă fără vreun avertisment.

Mii de asemenea surpături s-au format în țărmul Mării Moarte în anii din urmă. Cratere imense, căscându-se ca din senin.

Clădiri întregi s-au prăbușit în gropile astea. Garduri. Livezi de curmali. Cai. Mașini. Bucăți de șosea. Capre de-ale beduinilor.

467

Într-o clipă aici, în următoarea niciunde. Ca suflat de vânt.

466

Apa dizolvă mai multe substanțe decât oricare alt lichid, chiar și decât acidul.

465

Dezleagă forțele de atracție care țin laolaltă moleculele.

464

În multe cămine din Cisiordania umpli lighene, înșirui poloboace, aduni sticle pline sub chiuveta din bucătărie. Te speli pe dinți cu robinetul închis. Ieși rapid de la duș. Pui dop la gura de scurgere din baie. Montezi aeratoare la robinete ca să reduci debitul. Cureți podeaua cu mătura, nu cu mopul. Îți ștergi mașina cu o cârpă uscată. Ștergi pe uscat praful de pe geamuri. Știi că apa poate fi oprită uneori cu săptămânile și că va trebui, oricum, s-o cumperi la un preț de patru ori mai mare decât li se cere celor de peste vale. Urci treptele până pe acoperișul plat de beton și verifici dacă cisterna neagră nu picură. Ridici

capacul ca să arunci o privire la nivel. Te rogi să plouă chiar și când cisterna e aproape plină.

463

Unul dintre jocurile soldaților israelieni se numește Împușcă Cisterna de Apă: cu cât mai în josul cisternei nimerește glonțul, cu atât e mai dibaci trăgătorul.

462

Uneori mai trage și câte un soldat răzbunător de-al Autorității Palestiniene.

461

La finele celui de-al Doilea Război Mondial, un tânăr păstor beduin din tribul Ta'amirah a plecat în căutarea unei capre pierdute printre culmile de gresie de lângă Marea Moartă.

În timp ce se cățăra pe grohotiș, Muhammad al-Dhib a dat peste o grotă deschisă în formă de cisternă. Capra care se pierduse ar fi putut să cadă în peșteră, și-a zis, sau poate că umbla după mâncare pe undeva prin întuneric.

Când a aruncat mai multe pietricele în groapă i s-a părut că aude un sunet ciudat.

A coborât în grotă, apoi a scos o lumânărică de seu și a aprins-o. A văzut, așezate în șir, mai multe ulcele, piese de ceramică străveche. A mai făcut un pas și a spart cu ciomagul de lemn o ulcică. S-a făcut cioburi. A distrus o a doua, apoi o a treia. Erau toate goale.

Cea de-a zecea era sigilată cu argilă roșie. A găsit în ea niște fâșii de piele rulată. Scrisul de pe sulurile acelea era de neînțeles pentru Muhammad, însă i-a venit în cap că pielea ar fi fost numai bună de curele la sandale.

Muhammad a înfășurat în manta pergamentele și le-a dus înapoi în tabăra lui. Pielea s-a dovedit prea uscată pentru curele de sandale, așa că a pus-o într-o desagă din piele de oaie, în colțul colibei.

Mai târziu avea să le spună intervievatorilor că desaga a rămas acolo, atârnând de-o prăjină de cedru, timp de cel puțin încă un an.

460

În 1947, unchiul lui Muhammad a observat sulurile de piele atârnând în colibă. Curios, le-a dus la piață în Betleem. Primul negustor, crezându-le furate

dintr-o sinagogă, le-a declarat fără valoare. Au fost duse apoi la o altă piață din apropiere, unde au fost examinate de un șeic local și de un prăvăliaș, care au solicitat ajutorul unui pantofar, negustor de vechituri în timpul liber.

Împreună, bărbații, însoțiți de unchiul lui Muhammad, s-au întors la peșterile unde se găsiseră sulurile. Au scormonit printre cioburi și-au mai găsit fragmente.

În cele din urmă s-a ajuns la o înțelegere: au cumpărat trei bucăți pe șapte lire iordaniene.

459

În primăvara lui 1948, John C. Trever, cărturar specialist în Biblie și arheolog, a auzit despre suluri și i-a trimis fotografii unui coleg, William F. Albright, care a declarat că erau cele mai însemnate manuscrise descoperite în epoca modernă.

458

Șapte lire iordaniene: făceau, la acea vreme, douăzeci și opt de dolari.

457

În tradiția iudaică este oprit să arunci scrieri care invocă numele lui Dumnezeu. Cărți de rugăciune. Suluri cu texte. Enciclopedii. Veșminte. Cureluțe de tefilin. Ba chiar și foi volante ori benzi desenate. În loc să fie distruse, textele sunt vârâte în pământ într-o *genizah*, loc de îngropăciune pentru cuvântul scris.

456

Manuscrisele de la Marea Moartă fuseseră inițial ascunse în vase de argilă și puse în grote ca să fie protejate. Dacă n-ar fi fost scoase la iveală, scrisul s-ar fi estompat de la natură. În recipientele pecetluite – fără lumină și fără ploaie –, sulurile s-ar fi putut face încet pulbere.

455

O *genizah* modernă e de găsit, cel mai adesea, prin podurile sau subsolurile sinagogilor, ba chiar într-un tomberon anume desemnat afară, pe stradă.

454

Într-o noapte, trecând cu automobilul printr-o așezare de lângă Ierusalim, Rami a văzut un grup de bărbați și băieți ortodocși adunați lângă o *genizah* din apropierea unei sinagogi. Pălăvrăgeau și râdeau, îmbrâncindu-se în glumă. Doi dintre ei purtau pistoale-mitralieră atârnate pe umeri.

Un bărbat în etate, la volanul unui camion, a lepădat conținutul remorcii în containerul albastru. Vehiculul a luat-o din loc. Tinerii au ridicat capacul containerului-*genizah*. Rami l-a văzut pe unul dintre puștii mai mici scoțându-și pălăria. L-au săltat în aer ca pe un gimnast. Ceilalți l-au coborât în container ținându-l de glezne. A părut că e înghițit cu totul.

Rami a rămas cu gura căscată: făceau scufundări în tomberon.

După o clipă, l-au tras înapoi pe băiatul în surtuc, cu un braț plin de cărți. Au făcut de mai multe ori așa, apoi grupul s-a așezat și-au început să întindă pe jos cărțile, să le răsfoiască.

Rami nu știa ce să creadă. Moștenirea. Apartenența culturală. Lucrurile transmise din generație în generație. Pălăriile lor negre. Costumele. Piepții albi ai cămășilor. Perciunii. Armele lor. I-a venit în minte, pregnant, că și el le părea lor la fel de străin pe cât îi păreau ei lui. Bărbați din altă țară. Nu îl speriau neapărat, era mai degrabă ca și cum n-ar fi trăit pe același pământ.

Rami le-a făcut un semn de noapte bună, însă n-au mișcat până ce n-a închis portiera. I-a zărit în oglinda retrovizoare. În jurul lor, într-un cerc, aranjaseră cărțile.

Mai târziu avea să afle că bărbații îl vârâseră în tomberon pe amicul lor ținându-l de picioare și nu săriseră acolo pur și simplu fiindcă e oprit să atingi cu tălpile numele lui D-u.

453

De Sabat: nu se seamănă, ară, cosește, leagă snopi, treieră, cerne, alege, macină, strecoară, împletește, coace, tunde lână, spală lână, dărăcește lână, vopsește lână, toarce, țese, împletește, leagă, brodează, deznoadă, coase, rupe, nu se pun lațuri, nu se măcelărește, jupoaie, sărează carne, nu se tăbăcesc piei, curăță piei, taie piei, nu se scriu două litere, nu se șterg două litere, nu se construiește, demolează, stinge un foc, ascute un cuțit, lovește cu ciocanul, nu se aduce un obiect din domeniul privat în cel public și nici nu se transportă un obiect în sfera publică.

452

Obiceiul de a înlocui cu D-u cuvântul Dumnezeu se bazează pe practica de adorare a numelui ebraic al lui Dumnezeu din tradiția iudaică. Cel mai des utilizat nume în Biblia evreiască este Tetragramatonul, YHWH, socotit prea sacru pentru a fi rostit cu voce tare și englezit, adeseori, sub forma Yahweh sau Iehova. Alte nume ale lui Dumnezeu care, odată scrise, nu mai pot fi șterse sunt El, Eloah, Elohim, Elohai, El Shaddai și Savaot.

În rugăciune se folosește denumirea Adonai, iar într-o discuție oarecare este de obicei enunțat ca HaShem, însemnând Numele.

451

În islam există nouăzeci și nouă de nume pentru Dumnezeu – *asmāʾu llāhi l-ḥusnā,* însemnând Preafrumoasele Nume ale lui Allah.

450

În 1995, păstorul Muhammad – care, din 1947, își câștigase existența căutând manuscrise prin peșterile din jurul Qumranului – a dat un interviu într-un anticariat din centrul vechi al orașului Ierusalim.

Unele dintre sulurile de piele pe care le lăsase la atârnat în colibă, a zis, fuseseră descoperite de copii, care le folosiseră ca sfori pentru zmeie până ce se dezintegraseră, împrăștiate în vânt.

449

Patru dintre pergamentele de la Marea Moartă au fost duse la hotelul Waldorf Astoria din New York în 1954, unde au fost vândute la licitație pentru un sfert de milion de dolari.

448

Muhammad a spus că unul dintre lucrurile pe care le regreta acum, la bătrânețe, era că până la urmă nu mai găsise cadavrul caprei sale pierdute.

447

Iar noi credem că miturile ne bagă în sperieți.

446

Abir își scria câteodată numele în praful de pe mașina tatălui ei. Scrisul îi era îngrămădit, controlat. Scria în *naskh* și abia începea să învețe *ruq'ah*. Făcea o înfloritură la arcuirea inițială și trecea, fără pauză, la linia de dedesubt. Lega între ele punctele de deasupra celui de-al treilea arc. Caligrafia îi era fină și decorativă. Își scria numele câte o singură dată pe portieră, pe portbagaj, pe capotă.

Îi plăcea ideea că numele îi gonește pe șosea cu optzeci de kilometri pe oră.

445

După ce Abir a fost împușcată, Bassam a dat ocol mașinii, încercând să găsească urme ale scrisului ei. A găsit un fragment abia vizibil pe lunetă.

444

Uneori, când intra în camera lui Smadar, lui Rami i se părea că și odaia era un soi de *genizah*.

443

Costigin și marinarul au săltat barca de lemn peste piscuri, trăgând-o cu funii. Ore de-a rândul și-au făcut drum printre pietroaie și grohotiș, căutând o cale pe care să se depărteze de fluviu și să ajungă la drumul bătătorit.

Corpurile le erau atât de străpunse de spinii deșertului, că au fost nevoiți să-și acopere mâinile și picioarele cu fâșii din bucata de pânză pe care o țineau pentru reparatul velei. Au fixat cu sfoară fâșiile și s-au pus pe târât barca, încercând să nu-i vatăme chila.

Costigin i-a împărtășit matelotului convingerea sa că nu avea să li se întâmple nimic rău. Nu făceau, până la urmă, decât să meargă pe urmele originare.

S-au oprit când soarele a ajuns în înaltul cerului și s-au adăpostit de caniculă în răcoarea unor peșteri izolate. Și-au scos cârpele de pe brațe și picioare, și-au spălat rănile. Luna a urcat spre gura peșterii. Tăcerea era imensă.

A doua zi, dis-de-dimineață, încă pe întuneric, după ce și-au legat iarăși rănile, au dat peste un mic grup de beduini. Beduinii au fost uluiți de apariția călătorilor înfășurați în pânză și târând barca după ei.

I-au săltat pe crupele cailor și i-au adus în tabăra lor, unde le-au aplicat un unguent special făcut din pulpă de cactus. După ce și-au revenit, Costigin a

angajat iarăși cămile pentru căratul bărcii și al proviziilor rămase.

442

Când, în 2014, a plecat să conferențieze în Statele Unite, Bassam a fost invitat în mai multe biserici unde se cânta despre Iordan – *Curgi, Iordanule, curgi, vreau să ajung în ceruri de-o să mor; Iordanul nu va seca nicicând, nu va seca nicicând, nicicând; Ne vom vedea în zori, în Țara Promisă, pe celălalt mal de Iordan, într-acolo am pornit.*

A stat pe bancă și a ascultat. După aceea le-a spus gazdelor că muzica îl transportase acasă.

441

Cei doi au ajuns în Ierihon, la Marea Moartă, într-o stare jalnică. Și-au îngăduit două zile de repaus la o casă de oaspeți. Costigin a făcut băi prelungite ca să-și coboare temperatura corporală. Un termometru pus la umbră arăta peste 37 de grade. În piața orașului, Costigin și-a refăcut proviziile de apă, cafea, mâncare și îmbrăcăminte, apoi a cumpărat termometrul de la proprietarul casei de oaspeți.

S-au așternut la drum pentru ultima parte a expediției lor în august 1835. Când au ajuns la malul lacului, Costigin a măsurat temperatura: 40 de grade. A îngenuncheat în nisip, cu palma pe prova bărcii, și s-a rugat. Și-a înmuiat în lac degetul și și-a întins pe buze apa sărată. Apoi, după ce soarele a apus, s-a ospătat, făcând pluta pe spate, cu carne de bibilică.

S-au lansat în Marea Moartă din apropierea gurii Iordanului. Cerul era o tapiserie de nuanțe albăstrii. Vântul sufla fierbinte. Nimic altceva nu mai clintea. Nu erau pești și nici păsări.

Lacul era mărginit de amândouă părțile de creste înalte. Munții, în dogoare, păreau vineții. Costigin a fost surprins de mărimea valurilor: citise despre lacul sărat în cărți, însă nu-i putuse cuprinde urieșenia. Barca, a observat, naviga mai sus cu o palmă decât oriunde altundeva, ridicată de salinitate. S-a lăsat în genunchi pe fundul bărcii și a început să facă măsurători, folosind o frânghie care s-a scufundat până la adâncimea de 320 de metri.

Traversarea lacului le-a luat două zile. Costigin s-a aventurat pe țărm, printre dealurile lutoase, în căutare de ruine uitate sau de orașe părăsite. S-a întors la barcă după ore întregi de hălăduială, cuprins de o febră extatică.

Era cu putință să fi descoperit, i-a zis maltezului, izvoarele sulfuroase unde se scăldase cândva Irod.

Au tras barca la țărm și au dormit în cort. Dinspre nord bătea un vânt furios. Termometrul arăta treizeci de grade. Au înălțat vela și au revenit pe lac. Temperatura a crescut iarăși, în câteva minute, la peste patruzeci de grade. Marinarul maltez s-a plâns că nu mai putea s-o țină așa, însă Costigin l-a convins că aveau să găsească ruinele Sodomei și Gomorei.

Ar fi trebuit să se afle, credea el, undeva pe lângă Ein Bokek. Aveau să-și croiască drum într-acolo luptându-se cu căldura.

În a patra zi țestele au început să le ardă. Costigin își înmuia tot mai des keffiyeh-ul în apa lacului. Până și suprafața acestuia părea să fiarbă. Pielea feței i-a crăpat, i-au apărut bășici. Și-a înmuiat iarăși hainele în apă. Soarele l-a stors, l-a uscat îndată. Și-a dat seama că făcea o greșeală groaznică: soarele îi vâra sarea în piele. Ochii îi erau măriți, inflamați. Bășicile începuseră să zemuiască. Și-a stropit acoperământul de cap cu puțină apă dulce și a încercat să se curețe.

Au ieșit iarăși pe lac. Termometrul se blocase la treizeci și nouă de grade.

În a cincea zi marinarul maltez s-a adâncit în tăcere. Se uita drept în față și vâslea. Nu se mai alătura rugăciunilor lui Costigin. Termometrul dispăruse. Aveau încă de mâncare, însă provizia de apă potabilă scădea cu repeziciune. Încercau, pe timp de zi, să acopere căldarea cu apă ca să împiedice evaporarea. Costigin nu reușea să adoarmă. Fața și corpul îi erau rană vie. Începuse să îngaime, repetat, versete biblice. L-a acuzat pe marinar că băuse toată apa și că aruncase termometrul peste bord. Maltezul l-a anunțat că, dacă nu plecau de-acolo în clipa aceea, aveau să moară sigur.

Apa de băut li s-a terminat după șapte zile, însă le mai rămăsese o provizie mică de cafea. Costigin credea că boabele de cafea au proprietăți medicinale. Aveau să-i dea avânt, să-l întărească și curând, curând, urma să găsească apă de izvor.

A umplut oala cu apă din lac și a fiert restul de cafea în apă sărată. Peste puține ore avea să se zvârcolească în agonie.

44o

În ziua nunții ei, Salwa – după obiceiul din familie – a luat farfurioare cu zaț de cafea și a răspândit zațul pe pragul casei.

Apoi a călcat pe zaț cu tălpile goale, înnegrindu-și-le, după care a pășit în cerc pe dinaintea casei, lăsând pe trepte imprimeuri de cafea.

Ritualul era transmis de generații în familia ei: însemna că ea și Bassam aveau să se întoarcă aici cu bucurie după nuntă.

439

Un grup de salvatori l-au adus pe Costigin înapoi la Ierusalim, prin Betleem. O pernă mare fusese prinsă de grumazul calului, îngăduindu-i irlandezului să se întindă de-a lungul spinării animalului.

Salvatorii fuseseră trimiși de un misionar anglican, reverendul John Nicolayson, care auzise de pățaniile lui Costigin. Călătoriseră pe timp de noapte ca să evite arșița groaznică, ajungând la Ierusalim chiar când stelele de dimineață se ștergeau de pe firmament.

Pe data de 5 septembrie 1835, Nicolayson i-a găsit lui Costigin un pat într-un ospiciu franciscan, Casa Nuova.

Costigin a primit diagnosticul de hiperpirexie severă. Un doctor i-a administrat vomitive și i-a umezit buzele cu limonadă făcută din fructe proaspete, culese din grădina ospiciului.

Tânărul teolog a trecut printr-un șir de leșinuri și recăpătări ale cunoștinței. Stătea întins în pat, acoperit cu un cearșaf subțire. Febra lui uda leoarcă perna. A vrut să fie dus în grădină pentru o ultimă oară, însă afară era prea cald, trebuia să aștepte căderea nopții.

Îi părea tare rău, i-a spus doctorului, că nu se pregătise cum se cuvine pentru expediția la Marea Moartă, însă acum era gata să-l întâlnească pe Dumnezeu.

438

Luni, 7 septembrie 1835, Christopher Costigin a fost înmormântat într-un cimitir aflat la umbra Muntelui Sion, dând către valea Kidron, care coboară spre Marea Moartă, pe unde călătorise.

De înhumare s-a ocupat reverendul Nicolayson. A scris în jurnal că preț de o clipă, chiar când sicriul lui Costigin era vârât în pământ, s-a ivit un nor singuratic, oferind o scurtă pauză de la căldură.

437

Point Costigan și-a primit numele în 1948, când o altă expediție – condusă de exploratorul William Lynch, bine înzestrat cu bani și cu echipamente de Marina Statelor Unite – a izbutit să alcătuiască prima hartă modernă completă a Mării Moarte.

Lynch a numit extremitatea nordică a peninsulei El-Lisan după tânărul teolog. Americanul a tras și trei salve de salut în memoria lui Costigin.

436

Bombele de pe strada Ben Yehuda s-au declanșat la intervale de trei secunde.

435

Camerele cu circuit închis au arătat mai târziu că atentatorii se apropiaseră de strada Ben Yehuda din cel puțin două direcții. Bashar Sawalha dinspre strada Mesilat Yesharim, Youssef Shouli de pe Mordechai A'liash.

Au ajuns acolo deghizați în femei. Duceau plase cu cumpărături, deși nu s-a stabilit niciodată cu precizie ce anume conțineau plasele: materialele explozive le erau înfășurate bine pe corp.

Al treilea atentator, Tawfiq Yassine, nu a fost surprins de nici o filmare, deși anchetatorii au sugerat că venise din zona aleii HaMatmid, trecând pe lângă clădirea care găzduia Ministerul israelian al Imigrației și Absorbției.

434

Hainele femeiești le fuseseră aduse cu o săptămână în urmă, însă nici unul dintre bărbați nu le încercase până cu câteva ore înainte de misiune.

Pentru mesajul lor de adio, filmat în dimineața atentatului de Brigada Martirilor pentru Libertatea Prizonierilor, se asiguraseră că poartă veșminte bărbătești potrivite – keffiyeh și agal – și-și spuseseră replicile uitându-se direct în ochiul camerei.

După care și-au ras bărbile și s-au deghizat.

433

Hainele purtate de atentatori erau simple, negre, fără ornamente. Butoanele de declanșare le fuseseră cusute în buzunare.

432

Martorii au declarat că atentatorii au dat ochii unii cu alții, pe sub văluri, când au ajuns în zona străzii Hillel.

431

Apartamentele deasupra. Copertina magazinului dedesubt. Tarabele cu fructe, gheretele cu suc, magazinele de modă. Casele de marcat. Megafoanele. Zăngănitul. Agitația de septembrie. Aprinderea unei brichete. Capsa unei poșete deschizându-se. Fetele țopăind voioase, la braț, pe stradă. Un hohot de râs auzindu-se dintr-o cafenea. Șuierul ușilor pneumatice. O portieră trântită. Plescăitul ușor al încălțămintei cu talpă moale purtate de atentatori. Foșnetul rochiilor. Fâșâitul mânecilor largi de pânză.

430

Youssef Shouli a fost ultimul care și-a detonat bomba. Se adâncise cel mai mult în mulțimea de pietoni.

429

Pe ușa apartamentului lor, Nurit lipise un abțibild: *Stop Ocupației!* Rami a înfipt cheia în broască. Stătea în picioare, așteptând. A simțit-o tremurând ca varga. A sărutat-o pe păr.

– Mai repede, a zis ea.

Rami s-a mișcat iute prin casă. A luat din birou o baterie de rezervă pentru telefon. Luminița roșie a robotului clipea. A apăsat tasta. Mesajele erau vechi de o zi. Vocile veneau parcă de hăt, departe. Și-a îndesat bateria în buzunar, s-a căutat iarăși de cheile mașinii și de portofel.

În bucătărie, dădaca – o vecină – se juca cu Yigal. Pe jos fusese întinsă o cale ferată de jucărie. Cu linii care se intersectau. Rami a traversat odaia și și-a luat în brațe băiețelul de cinci ani, l-a pupat, apoi s-a grăbit să iasă prin față.

Nurit își vârâse în geantă aparatul Polaroid al lui Smadar. Rami știa că nu era cazul s-o întrebe de ce.

428

Fotografia fusese făcută la un curs de jazz, cu ea având căștile pe urechi.

427

Până să ajungă ei pe lângă strada Ben Yehuda, peste zonă se lăsase un calm nepământean. Sirenele se opriseră. Nu se mai auzeau strigăte, țipete. Prin zonă forfoteau tot felul de uniforme: poliție, armată, paramedici și cei de la ZAKA.

Rami și Nurit au fost opriți la banda roșie. Vedeau mai încolo lumina lăptoasă a reflectoarelor. Forme mișcând prin beznă. S-au apropiat de bandă cât au putut, s-au aplecat peste.

– Îmi pare rău, dar nu se permite accesul nimănui. Avem ordine clare.

Nurit i-a arătat paznicului fotografia.

– Îmi pare rău, nu, a zis.

Nurit continua să întindă poza spre el. A cercetat-o, a clătinat iarăși din cap.

Pe stradă, lumea era strânsă în cete: părinți, adolescenți, soldați. Întunericul vibra. Rami și Nurit au apucat-o în direcții diferite. Au trecut printre pâlcurile de oameni și s-au regăsit pe strada Shamai.

– Spun că ar fi doi…

– Bărbați, ori femei?

– Patruzeci sau cincizeci de răniți.

– Ai sunat acasă?

– Da.

– Băieții?

– N-au auzit nimic.

– Să încercăm la spital.

Au grăbit pasul pe lângă prăvăliile spulberate. Lui Rami îi venea s-o strige pe Smadar. Poate că aveau s-o găsească totuși pe acolo, tremurând în vreo cafenea, ori poate, tehuie de cap, se dusese acasă la vreo prietenă, sau nici nu fusese în zonă de fapt, habar n-avea de bombe și stătea cu totul neștiutoare prin vreun dormitor, cu vreo încă patru fete, pe un pat cu pernuțe, dându-se cu ruj, chicotind și răsfoind reviste.

A apăsat pe butonul cheii de departe, făcând claxonul să trâmbițeze și luminile de poziție să licărească intermitent.

Parcaseră pe lângă Muzeul Muzicii. Când a pornit motorul s-a declanșat și radioul. Un talk-show. L-a închis. A virat pe strada Shamai.

Nurit a tastat niște numere pe telefonul ei. Rami a auzit-o limpede trăgând aer în piept.

– Așa, a zis ea la telefon. Da. Bine. Da.

A mărit viteza. Orașul era scăldat în lumina corpurilor de iluminat stradal. Aerul de septembrie părea galben.

– A fost văzută în centru, a zis Nurit.
– Unde?
– Cu Daniella și niște fete.
– La ce oră?
– Nu știu. Pe strada Hillel.
– Cine-a zis?
– A auzit Elik de la părinții Daniellei.
– Daniella unde-i?
– O caută și pe ea. Și pe Sivan.

Câteva mașini erau parcate alandala în jurul spitalului. Au oprit lângă bordură. Au luat-o la fugă amândoi spre aleea circulară de acces. În fața punctului de triaj urgențe se aflau voluntari. Purtau ecusoane improvizate și clipboarduri în mâini. Nu se permitea accesul, au zis, decât celor răniți grav. Îi îndemnau pe toți să fie calmi, spunând că ei se aflau acolo ca să răspundă la întrebări.

Un bărbat cu clipboard a zis:

– Cum o cheamă, vă rog?

426

O fată cu un bandaj alb la cap a ieșit pe o ușă albă. De înălțimea lui Smadar, de greutatea lui Smadar, cu părul lui Smadar. Însă nu era Smadar. O targă era împinsă pe coridor, având sub cearșaf silueta unei fete vii. Dar nu Smadar. A apărut vestea că într-o sală de operații era o adolescentă. Au implorat-o pe asistentă să le spună numele. Nici ea nu era Smadar. Au sunat pe la alte spitale. Da, era o Smadar pe listă, rănită ușor, deja externată – douăzeci de ani, blondă, însoțită de logodnicul ei. Au sunat la secția de poliție. Nici o Smadar. Nimeni cu numele Elhanan. „Dar stați, stați așa. Nu, am avut pe cineva numită Sam, nu, nici o Smadar.“ I-au văzut pe părinții Daniellei în hol. S-au îmbrățișat. Daniella era rănită grav, o duseseră la operație. Nu auziseră nici ei nimic de Smadar, nu, ce rău le părea, dar dacă Daniella era în viață, asta însemna neapărat că și Smadar era în viață. Au dat iarăși fuga la recepție. Degetele asistentei au parcurs lista. Samantha, Sarel, Simona.

– Îmi pare rău, a zis, nu văd nici o Smadar.

Din Cântarea Cântărilor. Vița-de-vie. Deschiderea florii.

424

Sub roșcovi, unde se adunase mulțimea, Rami a citit din Kaddish, apoi din Cântarea Cântărilor.

423

Zisă și Cântarea lui Solomon. Zisă și Canticum Canticorum. Considerată una dintre cele mai misterioase și mai frumoase cărți ale Bibliei.

422

Un licăr de lumină. Un ofițer a trecut de la un ungher al întunericului la următorul. A venit către sticlă și a aruncat o privire, apoi s-a răsucit pe călcâie și a intrat iarăși în bezna apoasă.

Au așteptat. Se adunaseră de-acum cu zecile: părinți, iubiți, prietene, fiice, fii trecuți de prima tinerețe.

– Vă rog, a zis recepționera, facem și noi ce putem.

A ieșit un polițist. Înalt, blond. S-a aplecat și-a zis ceva în șoaptă la urechea recepționerei. Femeia a ridicat privirea spre el și a scris ceva, repezit, pe o foaie de hârtie. Bărbatul s-a înclinat iarăși. Ea a dat din cap și a mai trecut ceva pe foaie. Ofițerul a bătut de două ori cu palma în tăblie. Aveau un soi de cod.

Numele altcuiva a fost strigat. O femeie a sărit ca arsă de pe banchetă. O ușă olandeză s-a deschis și femeia a fost dusă în spate, dincolo de geam.

Nurit a strâns tare mâna lui Rami.

Mai erau și alții în secția de poliție. Un băiat adus de la o încăierare pe stradă. O femeie care se încuiase pe dinafara casei. A apărut un bărbat ducând o pisică găsită, albă cu o dungă neagră. A lăsat-o pe podeaua secției și a ieșit imediat. Pisica s-a stropșit de sub bancheta cea mai dosnică. Ciudat gândul că exista acolo și o altă lume, o lume normală, funcțională.

S-a mai strigat un nume. Apoi altul. Și încă unul.

Din birouri a ieșit un cuplu îmbrățișat, râzând. Îl găsiseră pe unchiul lor, au zis. Se îmbătase într-un restaurant. Și nu fusese decât reținut, nu era fantastic?

S-au oprit apoi brusc în mijlocul secției:

– Îmi pare rău, a zis femeia.

Cei doi au ieșit cu capetele în pământ.

– Încearcă iarăși la băieți, a zis Nurit.
– Mi s-a descărcat telefonul.
– Am putea încerca la poliție. Strada Jaffa.
Pisica a ieșit de sub banchetă și s-a întins spre un tânăr aflat în celălalt capăt al încăperii. Și-a arcuit spinarea și s-a frecat de gambele lui.

421

Avea să ajungă acasă veselă, cu ochii lucind, gălăgioasă. Avea se se oprească în bucătărie, slobozind un oftat studiat și zicând: „Dar ce mare chestie, Aba? Eram la kilometri distanță, hai acuma, am paisprezece ani.“ Avea să-și facă un sendviș Hashachar, cu cremă de ciocolată, apoi să se ducă la ea în cameră, să dea drumul la muzică și să se pună pe dansat.

420

Sau avea să apară noaptea târziu, cu un taxi, zicând: „Îmi pare rău, îmi pare rău, Daniella a fost aproape de explozie, a trebuit să mergem să-și verifice timpanele, n-am putut s-o las așa, știu, știu, ar fi trebuit să sun, așa fac data viitoare, promit“.

419

Sau avea să vină cu piciorul înfășurat într-un bandaj, fiindcă fugind se împiedicase și căzuse, iar ei ar fi alinat-o și totul ar fi fost bine, iar Rami ar fi zis că, gata, se făcuse timpul să se ducă la culcare cu toții, fusese o zi lungă, fata trebuia să-și facă somnul de frumusețe.

418

Secția era încă plină de lume când și-au auzit numele. Au fost aduși dincoace de panoul de sticlă. Era ciudat de multă lumină când s-au așezat la biroul polițistului. Ofițerul a verificat iarăși numele lui Smadar, l-a rostit.
A clătinat apoi din cap și a bătut cu creionul în catastif.
Veștile nu erau nici rele, nici bune, a zis omul. Smadar nu era de găsit pe nicăieri. Ar fi vrut să le poată spune mai multe, să poată face mai mult. Asta nu însemna absolut nimic, dar poate, ca ultimă variantă, nu-i plăcea s-o prezinte, era doar o precauție, îi ruga să-l înțeleagă, nu spunea nimic definitiv, îi părea

foarte rău, doar că era o idee, ca să-și limpezească mințile, să încerce și la morgă.

417

Morgue, morga: numele unei clădiri pariziene unde, pe la începutul secolului al XIX-lea, cadavrele înecaților în Sena erau întinse pe o platformă înclinată și expuse, uneori în schimbul unei taxe, vederii publicului.

416

Singurul lucru interesant, a zis François Mitterrand, e să trăiești.

415

În greva foamei fiind, Bassam și-a îngăduit tablete de sare și apă. Tabletele reprezentau doze de 100 de miligrame. Le rupea în două și lua câte o bucățică pe oră. Cu cât dura mai mult greva, cu atât mai greu îi venea să înghită. Amețeală. Dezorientare. Oboseală cronică. Prin a șaptesprezecea zi a început să vadă încețoșat.

414

Pe 12 martie 1930, Mahatma Gandhi a pornit, din ashramul său aflat lângă Ahmedabad, India, într-o călătorie pe jos către Marea Arabiei pentru a protesta față de taxa pe sare instituită de britanici.

Îl însoțeau câteva zeci de discipoli. Mergeau câte douăzeci de kilometri pe zi, dacă nu mai mult, pe drumuri de pământ bătătorit, șerpuitoare, oprindu-se pe parcurs pentru întruniri și discursuri.

O dată, la o fântână a celor de neatins – socotiți impuri de sistemul de caste indian –, i-a uluit pe privitori îmbăindu-se alături de ei.

Până să ajungă pe coastă, în orașul Dandi – aflat la 388 de kilometri de punctul de pornire –, i se alăturaseră deja, în această *satyagraha* a sării, zeci de mii de susținători.

Gandhi avusese de gând să se apuce de lucru pe câmpurile de colectare de la țărm în vremea fluxului, însă poliția locală făcuse depozitele de sare una cu mâlul. A reușit totuși să sfideze legea britanică aplecându-se și culegând din noroi un boț de sare naturală.

– Cu asta, a zis, zgâlțâi temelia Imperiului Britanic.

413

Satyagraha: dezvăluirea adevărului și opoziția la nedreptate prin mijloace nonviolente.

412

Prelegerile se țineau în partea din spate a cantinei. Deținuții s-au adunat în semicerc. Neoanele pâlpâiau. Bassam l-a prezentat pe cărturar. Studia filosofia la Birzeit. Era tânăr, proaspăt bărbierit, înalt. I se dăduseră șase luni pentru că se legase cu lanțuri de porțile Knessetului. Vorbea în fraze scurte, tăioase. Calea de urmat, le-a zis, e nonviolența, un cadru pentru acțiune și contra-acțiune.

Ideea lui Gandhi de nesupunere civică trebuia separată în elementele sale originale. Necesita un nivel ridicat de disciplină. Singura cale de a o înțelege era să fie desfăcută în părțile componente și, de acolo, să fie reconstruită.

Elementul civic, a urmat filosoful, era la fel de important ca nesupunerea însăși. Trebuiau luate în calcul separat, la început, tocmai pentru a fi asamblate mai târziu la loc. Ce înseamnă să fii *necivic.* Ce înseamnă să fii *supus*. Ce înseamnă să fii *drept*. Cum să obții reconcilierea contrariilor. Contradicțiile trebuiau dezmembrate și apoi realcătuite. Limba opresorului, la fel, trebuia descompusă. Civilitatea nesupunerii era parte a puterii sale.

Gardienii i-au mânat la loc în celule. Bassam și-a petrecut după-amiaza reconstruind în minte discuțiile. Și-a luat notițe pe fâșii de cearșaf, le-a făcut bucăți mici, le-a ascuns în buzunarele uniformei, în manșetele pantalonilor, sub limbile pantofilor, asta, în caz că avea iarăși să ajungă la carceră.

411

Apelul telefonic a venit de la directoarea școlii. Bassam o cunoștea bine: mereu calmă, cumpănită. Se întâmplase ceva cu Abir, i-a spus femeia. Căzuse. Trebuise dusă la spitalul local. Se îndrepta spre muncă, i-a răspuns el, avea să o sune pe Salwa s-o ia pe Abir acasă. Nu, a replicat directoarea, ar trebui, cel mai probabil, să vină chiar el. Abir avea să fie în regulă? O, a zis ea, *inshallah*, da.

410

În spatele lui, primul claxon al zilei.

409

Era sigur că se cățărase pe zidul școlii și căzuse de-acolo. Încă de mică îi plăcuse să se plimbe pe lângă zid. Zece ani. Se temea să nu rămână cu vreo cicatrice.

408

Apartamentul era la etajul patru. Fără lift. Bassam a început să urce câte două trepte deodată. Cabluri electrice neizolate atârnau din tavanul casei scării. A ajuns la etajul patru. S-a oprit un moment, cu mâinile pe genunchi, să-și tragă răsuflarea.

Mai încolo, pe coridor, doi copii micuți împingeau un camion de jucărie. S-au uitat la el și și-au văzut mai departe de joacă. A înaintat pe coridor.

Ușa era prinsă cu un lanț. Știa cum să-l scoată din belciug cu un pix: a dat lanțul deoparte și a deschis ușa.

Televizorul era pornit. O telenovelă spaniolă. Salwa era lângă chiuvetă, de vorbă cu maică-sa.

407

Leziune traumatică la baza craniului. Contuzii pe frunte. Puls slab, mișcare rapidă a pleoapelor, inconștientă. Atenție la bradicardie și stop respirator.

406

Genul de spital care avea nevoie de un spital.

405

O s-o mutăm la Hadassah, a zis Bassam.

404

La început a fost sigură că asistentele făcuseră vreo greșeală. „Nu“, a zis, „nu. Fata mea a venit cu ambulanța de la alt spital, e deja aici.“ Au ridicat privirile spre ea. I-au vorbit în arabă. „Încă nu“, au zis. „Am venit cu taxiul“, a insistat ea, „știu că e aici, trebuie să fie, au plecat de mult timp.“ L-a sunat pe Bassam pe mobil. Nu răspundea. Asistentele au verificat pe computere, au dat telefoane, s-au dus până în sălile de operație, i-au întrebat pe doctori. „Nu“, au spus și aceștia, „nu am avut nici un copil cu numele și semnalmentele astea.“

„N-ați putea să mai încercați?“ Au căutat prin scripte. „Poate“, era de părere Salwa, „au dus-o la alt spital, nu mai e un Hadassah pe muntele Scopus?“ „Ba da“, a zis asistenta, „dar n-ar fi dus-o acolo.“ „Puteți încerca?“ „Deja am făcut-o.“ I-au întins un pachețel cu șervețele de hârtie, apoi au ieșit de după pupitru și au călăuzit-o, ținând-o de cot, până în sala de așteptare. I-au adus ceai fierbinte, i-au pus zahăr cu lingurița. Prin intercom s-au auzit apeluri. Salwa s-a încordat, străduindu-se să audă. A încercat iarăși să-l sune pe Bassam. Nici un răspuns. S-a apropiat un bărbat care spăla podeaua cu mopul. I-a făcut semn să ridice picioarele. Salwa a simțit cum capătul mopului îi atinge degetele. „Pardon“, a zis omul. Când a ajuns sora ei s-au întors amândouă la recepție. „Trebuie să fie o greșeală“, au zis. „Credeți-ne“, au răspuns asistentele, „facem și noi ce putem.“ Fratele lui Bassam a apărut de după colț. Nu, nu auzise nimic de Bassam. Era la costum, cu cravata desfăcută. S-a apropiat și el de pupitru. „Credeți-ne“, au repetat asistentele. Mulțimea se mărea. Mătușa ei. Verișoarele. Prietenii lui Bassam de la organizația pentru pace. Cu siguranță era vorba de o greșeală. Poate că Abir se trezise. Poate o duseseră înapoi la clinică. Totul avea să fie bine. A apărut un doctor, palestinian din Nazaret. S-a așezat între ea și sora ei. Dăduse un telefon special, le-a spus. Salvarea era pe drum. „Au trecut aproape două ore“, a replicat ea. Avuseseră niște probleme tehnice, a zis doctorul, dar să nu-și facă griji. Salwa a intrat într-un salon și a îngenuncheat să se roage. Sora ei i s-a alăturat. Au ieșit iarăși pe coridor. Simțea că-i sare inima din piept ori de câte ori se deschideau ușile spitalului. A mai apărut o ceașcă de ceai. A cuprins-o în palme. Sosea tot mai multă lume. Pe hol se auzea rumoare. Prietenii israelieni ai lui Bassam făceau zarvă la recepție. Unul ridica glasul. Se afla lângă o femeie cu părul roșu și un tinerel cu barbă. Tipul mai în vârstă gesticula. „Cine-i acolo?“, a întrebat Salwa. Fratele ei s-a uitat peste umăr. „E Rami“, a zis. „Rami?“ Auzise de el, cu toate că nu-l cunoscuse încă personal. A dat să se îndrepte spre el, să-i strângă mâna, însă chiar atunci i-a sunat telefonul. Un număr pe care nu-l recunoștea. „Unde ești?“, a zis Salwa. „Te tot sun.“ „Venim acum“, a răspuns Bassam, „mi-a murit bateria, vorbesc la telefonul paramedicului, nu-ți face griji.“ „Abir cum e?“ „Suntem la cinci minute distanță.“ „Spune-mi, bărbate, se simte bine Abir?“ „Nu-ți face griji“, a spus el din nou, „acuși ajungem.“

Era a cincea aniversare a Combatanților pentru Pace.

402

A zecea aniversare a morții lui Smadar.

401

A opta aniversare a intrării lui Rami în Cercul Părinților.

400

Grecii antici foloseau ceasuri solare pentru a stabili ora pe timp de zi și clepsidre sau ceasuri cu apă pentru noapte.

Erau recipiente făcute din piatră, cu găuri speciale pe fund, așa încât apa să picure într-un vas amplasat dedesubt. Vasul se umplea strop cu strop, marcând trecerea unor intervale scurte de timp.

Trebuia menținută o presiune continuă a apei și să se evite evaporarea ori datul pe dinafară.

399

Rami și Elik, fiul lui, au dat buzna în terminalul pentru urgențe. Girofarul se rotea încă, roș-albastru. Auzeau voci la radio. Paramedicii trăgeau targa din ambulanță.

– Nu-mi stați în cale, domnule, a zis unul dintre ambulanțieri.

Au pășit înapoi, lăsând targa să treacă.

Rami l-a văzut pe Bassam ieșind prin spatele ambulanței. Cu piciorul drept înainte. Era palid, cu fața trasă. Brațul lui Rami s-a întins spre cotul lui, ca să-l ajute să coboare.

– Unde-i Salwa? a întrebat.

398

Rami n-avea să uite niciodată piciorul drept al lui Bassam ieșind primul: ca într-un ritual, o pășire într-un spațiu sacru.

397

Ce l-a făcut pe Rami să înlemnească a fost vederea a trei polițiste de frontieră trecând pe coridorul spitalului, pe lângă salonul unde zăcea inconștientă Abir. Femeile-soldat se aflau în spital fără vreun motiv evident, dar erau în uniformă completă, cu armele agățate peste umeri. De aceeași vârstă pe care ar fi avut-o Smadar dacă ar fi trăit, de înălțime medie, cu umeri înguști și păr prins în coadă.

396

Abir a fost cărată pe străzile Anatei, întinsă pe catafalc. Un drapel îi fusese trecut peste talie. O ghirlandă de garoafe roz îi fusese pusă pe cap. A fost purtată la înălțimea umerilor, trecută de la bărbat la bărbat, de la bărbat la băiat, de la băiat la bărbat. Din balcoane fluturau steaguri negre. Claxoanele vuiau. Bassam era dus de mulțime, umăr la umăr cu frații, cu fiii, cu colegii săi. Străzile se îngustau. Bocitoarele și-au lipit frunțile de asfalt. Băieții s-au cățărat pe stâlpii de iluminat. S-a înălțat o jelanie prelungă. Mulțimea îl trăgea înainte. În buzunarul sacoului Bassam simțea brățara de dropsuri, pietricelele tari, rotunde înșirate pe ață.

395

Când un corp e purtat pe catafalc, chiar și într-o mulțime îmbulzită, se încearcă să se păstreze direcția capului către Mecca.

394

Autobuzul huruia. Bassam călătorea singur. Și-a lipit capul de geam. Memorase geografia Meccăi încă de copil, străzile geometrice, dealurile din zare. Salwa îl bătuse la cap să se ducă chiar și așa, de unul singur. Era prea scump să meargă cu toată familia. Ea, a zis, avea să-l însoțească altă dată, cândva.

Deasupra autostrăzii, la intrarea în Mecca, erau panouri uriașe, verzi, direcționând șoferii spre șosele musulmane și șosele nemusulmane.

A intrat în moscheea Masjid-al-Haraam, a dat ocol altarului Kabaa de șapte ori în lumina alburie. „Sunt aici“, și-a spus. Ihramul, veșmântul de pelerinaj, îi era făcut din două bucăți de pânză albă aspră, netivită. Și-a aruncat pietricelele în stâlpii de stâncă, s-a dus la peștera Hira, a văzut de departe muntele Uhud.

Stătuse tăcut în spatele autobuzului. Când a ajuns aproape de o stație, s-a mișcat spre ieșire: avea chef să tragă un fum.

393

A băgat de seamă mai încolo, pe drum, puzderie de puncte de control.

392

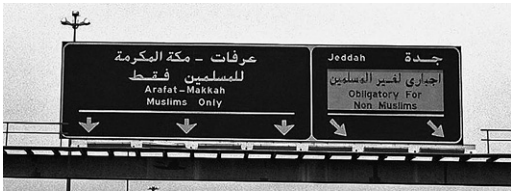

© Alastair Fyfe de la A. Fyfe Rail Operations Consulting Ltd.

391

La o conferință ținută la Glasgow, imaginea lui Abir a fost mărită, transformată într-un poster de un metru cincizeci pe un metru, așa încât domina tribuna. Când Bassam a terminat de vorbit, n-a putut îndura s-o lase acolo atârnând, așa că i-a rugat pe organizatori să dea jos posterul. Nu aveau un tub de carton în care să încapă, așa că l-au rulat și l-au legat la capete, cu șireturi de pantofi.

Bassam a dus cu el imaginea fiicei sale înapoi la Bradford.

La gară a făcut semn unui taxi. Sulul era atât de mare, că a trebuit să deschidă un geam și să proptească posterul într-o margine a banchetei.

390

Ceasurile cu apă se foloseau în instanțele de judecată pentru a determina lungimea pledoariilor avocățești și mărturiilor. Timbrul picurării se modifica pe măsura trecerii timpului până ce, în sfârșit, apa se termina.

389

Partitura piesei experimentale *4'33"* de John Cage conține recomandarea ca muzicienii să rămână *tacet* timp de patru minute și treizeci și trei de secunde.

388

Tacet, adică să nu cânte deloc la instrumente.

387

Cage și-a realizat compoziția în 1948. Se aflase recent într-o cameră izolată fonic, concepută pentru păstrarea unei tăceri absolute, și, pe lângă asta, studiase și niște tablouri noi de-ale prietenului său Robert Rauschenberg: pânze imense, zugrăvite în alb – doar alb –, ale căror suprafețe variau doar prin nivelul de refracție a luminii.

Totul s-a legat în mintea lui Cage – albul opac, camera, cugetările sale despre natura sunetului – când se afla într-un lift în Albany, iar în difuzor s-a auzit în surdină muzică înregistrată.

Intenția originară a fost de a reproduce durata unei înregistrări tipice pe vinil și de a-și numi compoziția *Rugăciune tăcută*.

386

În excursiile făcute cu mașina, jocul lui Smadar era să-și țină respirația cât mai mult cu putință în vreme ce treceau pe lângă vreun cimitir. Își descătărăma centura de siguranță, se apleca și-l atingea pe Rami pe umăr, își apuca nasul între degetul mare și arătător, iar cealaltă mână și-o rotea prin aer, alcătuind cercuri, făcându-le semn să meargă mai repede, mai repede, mai repede, cu fața înroșindu-i-se tot mai mult, până ce nu se mai putea ține.

385

La ani după aceea, Bassam i-a spus lui Rami că și Abir se juca exact la fel.

384

Când împarți moartea la viață rezultatul e un cerc.

383

Piesa lui Cage nu era doar despre natura tăcerii, ci și despre toate sunetele care se aud când e liniște: târșâit de picioare, oftaturi, tuse, un șoricel zbughind-o pe sub scenă, huruitul unui avion trecând pe deasupra sălii de concerte.

Pe Cage îl interesa ideea de aleatoriu, în care parcursul muzicii se poate determina într-o direcție generală, însă detaliile se bazează pe asociații descoperite de interpret, de public ori chiar de sunetele însele.

Aceste momente datorate hazardului devin apoi miezul unui proces în care fiece notă, fiece fragment de sine stătător, ba chiar non-notă, îi conferă următoarei aspectul misterios.

382

În ambulanță au răsunat mai multe voci în același timp. Apoi una singură, de la dispecerat:

– Recepționat, încă așteptăm.

În difuzor se auzeau paraziți, fâșâieli și pârâieli.

– Permisiunea să ne deplasăm?

381

În noaptea premierei lui *4'33"*, într-un hambar transformat în sală de concerte de la periferia localității Woodstock, statul New York, mulțimea a așteptat ca pianistul, David Tudor, să apese o clapă.

Piesa avea trei părți – prima de treizeci și trei de secunde, a doua de două minute și patruzeci de secunde, iar a treia de un minut și douăzeci de secunde.

Tudor a marcat începutul și sfârșitul fiecărei părți prin deschiderea și coborârea capacului pe clape.

La finalul celor patru minute și jumătate – fără să fi atins măcar o dată clapele –, Tudor s-a ridicat de la pian și s-a înclinat spre public.

Inițial spectatorii, cam nedumeriți, au dat să râdă nervos. După o clipă, unul sau doi au început să aplaude, până ce aplauzele au căpătat avânt și au început să răsune prin hambar.

380

Cage a spus după aceea că intenționase să facă cele treizeci și trei de secunde ale primei părți la fel de seducătoare precum forma și mireasma unei flori.

379

Abir, din araba veche, însemnând parfumul florii.

378

La prima înfățișare, comandantul unității de poliție de frontieră a afirmat sub jurământ că motivul pentru care fusese întârziată ambulanța lui Abir ar fi trebuit să fie evident oricui care are cât de cât idee ce e a Doua Intifadă. Se știa bine că ambulanțele sunt manipulate de grupuri teroriste să aducă în Israel, peste graniță, nu doar ucidere și haos, ci și armament, că nu e lucru neobișnuit să auzi de puști ascunse sub tărgi, de grenade adăpostite în răcitoarele de urgență menite să transporte organe transplantabile, de muniție pitită printre teancuri de prosoape și materiale explozibile vârâte sub pungi cu plasmă și alte consumabile de uz medical. Pe lângă asta, e în general știut că pe parcursul acelor zile – aici comandantul a folosit cuvântul ebraic *matzav*, însemnând situație – ambulanțele fuseseră întârziate continuu de insurgenți dispuși să-i pună în pericol inclusiv pe-ai lor, chiar și pe copiii de zece ani. Viețile personalului medical trebuiau protejate cu orice preț. Voia să sublinieze că simțea o teribilă tristețe cu privire la tragicul accident, deși îi era cât se poate de clar că fata nu ar fi trebuit de la bun început să iasă pe stradă, și poate că ar fi trebuit cercetată și responsabilitatea celor din conducerea școlii. Avea impresia că starea subiectului nu se schimbase cu nimic pe parcursul întârzierii și că acesta primise neîntrerupt o îngrijire medicală adecvată. Avuseseră loc proteste: în privința asta exista o certitudine absolută. El însuși fusese luat prin surprindere de răpăitul pietrelor aruncate asupra mașinii sale de teren, chiar în ziua aceea, ca și cum s-ar fi aflat în interiorul unei tobe, închipuiți-vă cum ar fi fost înăuntrul unei ambulanțe dacă ar fi ajuns sub asediu. Mai potrivit ar fi fost, probabil, să se accentueze faptul că așa-zisa întârziere protejase copilul și pe tatăl acestuia de atacuri asupra ambulanței. Astea erau, ce să-i faci, groaznicele circumstanțe ale războiului.

377

Judecătorul a trebuit să bată de câteva ori cu ciocănelul ca să-i liniștească pe cei prezenți.

376

Ca răspuns, avocații lui Bassam au arătat că nu exista absolut nici o dovadă a vreunei manifestări insurgente pe lângă școală, în dimineața când se trăsese. Construcția Zidului se făcea în dosul școlii gimnaziale, câteva sute de metri mai în susul drumului, și, cu toate că grănicerii erau într-adevăr sporadic împroșcați cu pietre, asta se întâmpla îndeobște mult mai târziu, după orele de școală, în vreme ce moartea lui Abir se produsese un pic după ora nouă dimineața. Abir se aflase în afara porților școlii la acea oră fiindcă era pauză și elevilor li se dădea voie să treacă strada până la magazinul alimentar din apropiere. Exista și supraveghere adecvată din partea unui responsabil cu siguranța traversării, care declarase la rândul său că nu sesizase nici o perturbare în zonă, în afară de prezența vehiculului armatei. Apăruseră, e drept, incidente implicând aruncarea de pietre, dar *după* moartea lui Abir și produse la o distanță semnificativă de spital și de diversele locuri unde fusese oprită ambulanța. Cât despre afirmația că ambulanțele ar fi fost utilizate adesea pentru transporturi ilegale de armament, acest tip de cărăușie fusese într-adevăr descris, deși niciodată dovedit, pe parcursul Războiului din Liban și mai fusese adus în discuție de câteva ori în legătură cu incidente din Gaza și Cisiordania, însă ideea că o ambulanță putea transporta arme sau oameni înarmați din Ierusalimul de Est în cel de Vest era de-o absurditate crasă, de vreme ce ar fi trebuit să existe în spitalul Hadassah o echipă care să proceseze și să ascundă obiectele de contrabandă. Teoria că grenadele puteau fi ținute în răcitoare de urgență dovedea o asemenea capacitate de fabulație, încât comandantul – care, întâmplător, fusese promovat la doar șase luni de la incident – ar fi făcut bine, poate, să urmeze o carieră în domeniul literar, deși era recomandată ceva mai multă atenție la metafore. Neîndoielnic, existaseră ocazii în care comandantul fusese prezent în vehicule supuse tirului cu pietre, și se notase că acesta, destul de pretențios, făcuse o comparație cu situarea în interiorul unei tobe, însă trebuia subliniat că *în interiorul* tobei ar fi fost probabil mai sigur decât *în afara* tobei și că acesta fusese cu siguranță cazul lui Abir Aramin, care de fapt nici nu era atât un *subiect*, după cum afirmase comandantul, ci mai degrabă, în ochii lui, un *obiect.*

375

În fiecare zi, după audieri, Rami se întâlnea cu Bassam ca să treacă în revistă evenimentele zilei. Sorbeau din cafea și luau la puricat documentele și

solicitările. Încercau să-și imagineze unghiul din care apăruse de după colț jeepul. Comparau autopsia și radiografiile, făceau cronologii, prefirau fotografii și hărți.

Pic cu pic, informația se închega. În următoarea dimineață se întâlneau cu avocații și întindeau foile pe masă.

„Jeepul era aici", ziceau. „A ieșit, uite-așa, de după colț. A înaintat pe acolo, pe lângă cimitir. Probabil pe la nouă fără câteva minute, fiindcă pauza era la nouă. Și aici, vedeți, e intrarea în școală. Durează cam două minute să ajungă din clasă până la poartă, aici. Poate că a alergat, ori a mers, cine știe. Dar știm că a fost în prăvălia Nieshei. A văzut-o și responsabilul cu traversarea. Și, firește, Areen. Abir a ieșit din magazine după un minut sau două, exact timpul necesar ca mașina de teren să apară dinspre cimitir, ținând seama că ar fi trebuit să vireze acolo. Nu au fost camere de filmat în zonă, nici înregistrări cu interval orar, dar celelalte fete așteptau afară, nu uitați. Jeepul a dat colțul aici, unde e asteriscul. Priviți, se vede în linie dreaptă de acolo până la magazine. Unghiul și distanța se potrivesc cu raportul de autopsie. Dacă vă uitați la fotografia asta, X-ul apare exact unde a căzut ea."

374

Ridică-te, fetițo, ridică-te.

373

Ani mai târziu – după ce curtea dăduse verdictul –, Bassam și Rami au conferențiat la hotelul Gate din Ierusalim. Sala era plină ochi. Doisprezece suedezi dintr-un grup de activiști veniseră să-i audă vorbind. Ghidul lor, un israelian, a rămas în spate, după rândurile de scaune. S-a plimbat încoace și-ncolo cât a vorbit Rami, apoi a încremenit când a început Bassam. A lăsat să-i scape un geamăt surd.

Nu era neobișnuit ca pe unii dintre ascultători să-i bușească plânsul, însă Bassam a fost surprins să-l vadă pe ghid părăsind sala cu gâtlejul scuturat de spasme.

După ce s-a terminat runda de întrebări și răspunsuri, Bassam a ieșit pe hol și a dat mâna cu ghidul. Omul avea ceva familiar: era îndesat, bărbierit ca-n palmă, cu ochi închiși la culoare.

– Îmi pare rău, a zis ghidul înainte de a se îndepărta.

372

După câteva zile, la sediul Cercului Părinților a sosit un cec de o mie de șekeli însoțit de un bilet: *Michael Sharia (fost șofer de ambulanță).*

371

În sus, pe drumul mănăstirii, Bassam vede clipirea unei singure lămpi de semnalizare.

370

Îl privește pe Rami trăgând motocicleta pe o porțiune neasfaltată din marginea șoselei. În licărul roșu se zăresc câțiva stropi, puțini, de ploaie. Se dă jos din șa, echilibrează motocicleta pe piciorul de suport, pornește înapoi spre mașină. Bassam coboară geamul din dreapta.

– Nu-ți merge un far.

Bassam duce palma la ureche.

– Ți s-a stricat farul, frate.

Bassam se mișcă prin întuneric, semnalizat de jarul țigării. Se lasă pe vine lângă bara din față și ciocănește în far, dă cu palma în aripa vehiculului de parcă asta, cumva, l-ar putea reaprinde. Ocolește iar automobilul, strivind în treacăt mucul țigării de pământ. Aerul e umed, friguros. Se apleacă înăuntru pe geamul deschis și comută pe faza mare.

– Cred că e de la bec, zice Rami.

Bassam întinde mâna spre volan și întoarce cheia în contact, apoi alunecă pe banchetă, pune un picior pe frână și pornește iarăși motorul, cu speranța vagă că lumina, cumva, s-ar putea aprinde iarăși la viață.

– Poți s-o parchezi aici, spune Rami. Și să te întorci cu mine. O putem lua dimineață. Am o cască în plus.

Bassam țâțâie și surâde. Un gest familiar al deznădejdii: pot călători împreună oriunde în lume, numai pe acești câțiva kilometri nu.

– Trebuie să ajung acasă.

Se uită amândoi în spate, la farul ars.

– Măcar, zice Rami, e în dreptul scaunului pasagerului.

369

Când se despart în capătul de sus al drumului mănăstirii, Rami emite trei pulsații iuți din lampa de semnalizare, propriul lor cod Morse.

368

Farul singuratic al lui Bassam lucește mic și îndârjit în beznă.

367

Asta e ruta de noapte pe care se întoarce acasă: de la mănăstire prin Beit Jala, prin Betleem, coborând dealul spre Beit Sahour, ieșind de pe șosea către Wadi al-Nar, Valea Focului, în direcția unui punct de control major. Doar deținători de documente de identitate palestiniene, în mașini cu numere palestiniene. Urmează plonjeul în vale, de la opt sute de metri altitudine la patru sute de metri sub nivelul mării.

O cădere de mai bine de un kilometru în jos, tot mai în jos, peste priveliștea împietrită.

O călătorie ca o respirație întretăiată.

366

Anvelopele răpăie trecând peste un limitator de viteză. Străbate întortocherile Betleemului: strada Universității, strada Nouă, strada Mahmoud Abbas. A memorat unde se află toate limitatoarele. Chiar și pe întuneric, cu un singur far, știe unde și când să frâneze.

365

Sunt pe drum, îi trimite mesaj Salwei când încetinește și oprește în fața unei gropi mari. *Cam o oră, sper. Zi frumoasă. Pup B.*

364

Falafel cald, sare marină, ulei de măsline și humus și salată și roșie și castravete și usturoi și iaurt și rodie și pătrunjel și mentă și cușcuș, apoi fasole și crenguțe de rozmarin și brânză de mai multe feluri și ulcele cu apă și felii de lămâie, toate întinse pe masa de lemn.

363

Este o tradiție atât în Israel, cât și în Palestina – *hachnasset orchim* în ebraică, *marhabaan fi algharib* în arabă – de a li se oferi străinilor nou-sosiți pâine proaspătă și sare de mare.

362

Asta, și-a spus Bassam, e Palestina pură.

361

Încă nu se știa nimic despre construirea Zidului de-a curmezișul văii, a spus călugărul sud-american. Planurile se făcuseră, dar nu fuseseră duse la îndeplinire. Din mai multe motive, a zis – primul ținând de optică, al doilea de politică și al treilea, firește, militar, dar să nu vorbim despre asta deocamdată, a zis, haideți, mai întâi să frângem pâinea cât mai e vreme.

360

Opriți Preocuparea.

359

Călugării își făceau vinul în butoaie de cedru. Doagele erau tăiate din butuci de lemn compact. Urmau granulația fibrei. Bucățile erau frecate cu șmirghel și tăiate oblic, mai largi la mijloc și mai înguste în capete. Călugării foloseau mai multe doage decât butnarii obișnuiți: treizeci și trei cu totul, câte una pentru fiecare an al vieții lui Iisus. Puneau doagele într-un inel de metal de forma unei flori, o *mise en rose*. Inelul era apoi strâns și doagele, udate cu apă, apoi îndoite la foc.

Scândurile încovoiate erau îmbinate cu ajutorul unui patent și călugării căptușeau interiorul cu paie și frunze, pe care le aprindeau pârlind interiorul poloboculuui.

Între doage erau introduse bucățele de pai, ca butoiul să fie impermeabil. Călugării îl netezeau bine cu glaspapir, dădeau o gaură într-o latură și amplasau capace la extremități. Pe cel de sus imprimau stema mănăstirii Cremisan.

După umplerea și depozitarea butoiului, vinul era binecuvântat. Călugării îl lăsau la învechit până la cinci ani. Apoi butoaiele erau puse în căruțe trase de măgari și trimise spre Betleem. Vinul se vindea mai ales unor locuri sfinte, printre care și Biserica Nașterii, unde se spune că s-ar fi născut Hristos.

358

Cărturarii din zilele noastre susțin că acea cruce cărată de Iisus prin Ierusalim nu va fi fost întreagă. Este mult mai probabil ca el să fi cărat doar brațul ei orizontal. Această bârnă singură – lungă de un metru cincizeci – ar fi cântărit cam treizeci-treizeci și cinci de kilograme. Iisus, care fusese deja biciuit și încoronat cu spini, ar fi purtat povara în sus pe coasta dealului către Golgota, Locul Căpățânii, cu ajutorul lui Simon din Cirene. La Golgota, romanii înălțaseră deja, în zona de execuție, un șir permanent de pari. Se spune că Iisus ar fi fost dezbrăcat de haine și silit să se întindă la pământ, cu bârna sub el. Brațele întinse i-ar fi fost legate de par cu frânghie de henna. Călăul ar fi pregătit două piroane de cincisprezece centimetri, cu floare pătrată, groase de un centimetru și jumătate. Ar fi utilizat apoi un baros ca să înfigă cu precizie cuiele în antebrațul lui Iisus, pe lângă radius și exact prin nervul median. Stângul întâi, apoi dreptul. Piroanele i-ar fi străpuns încheieturile și s-ar fi înfipt cu putere în lemn. Frânghia ar fi fost apoi desfăcută cât Iisus se mai afla încă pe jos, cu brațele întinse în laturi și fixate de bârnă. După care soldații romani l-ar fi săltat de la pământ. Foarte probabil, ar fi folosit un scripete și o scară de lemn. Greutatea completă a lui Iisus ar fi fost susținută de cuie în timpul ridicării. Peste parul gros de lemn, crestat deja pe măsură, ar fi fost înălțată și potrivită bârna orizontală, făcându-l să atârne acolo, suspendat în piroane, cu brațele desfăcute. Picioarele atârnând vor fi fost înhățate de unul dintre soldați și apăsate peste un butuc de lemn scobit în formă de U prins de par. Gleznele i-ar fi fost sucite pieziș și genunchii i-ar fi fost îndoiți, așa încât picioarele să fie la același nivel. Călăul ar fi putut apoi să mai bată un piron prin amândouă călcâiele, prin carne, străpungând osul, pătrunzând în lemn. Ca să poată respira, Iisus ar fi fost silit să-și salte întreaga greutate a corpului preț de câteva clipe, până ce n-ar mai fi avut puterea să facă asta și, ajuns aici, la doar câteva minute după ora trei de amiază – *Eloi, Eloi, lama sabachtani* –, capul i-ar fi căzut peste piept și s-ar fi sufocat.

357

Strângerea plămânilor săi.

356

Coroana de spini a fost, posibil, meșterită din ghimpi de ciulini împletiți cu alte vițe. Soldații romani vor fi făcut un cerc din lujeri, împletindu-l în așa fel încât să-i străpungă pielea capului în vreme ce-și purta povara pe Drumul Crucii.

355

În secolul al XIX-lea, femeile creștine din Betleem purtau scufii căptușite în care împleteau monede grele de metal. Cu cât mai multe erau monedele, cu atât mai bogată era familia. Rochiile lungi le erau cusute cu fir de aur și argint, alcătuind modele florale fabuloase, în vreme ce femeile cu mai puțină dare de mână se mulțumeau să-și decoreze astfel doar mânecile și pieptarul.

La piață, negustorii puteau deslușI povestea unei femei dintr-o privire. O viață întreagă era descâlcită în doar câțiva metri, pe măsură ce se apropia: dacă era măritată, unde locuia, obârșia soțului, câți copii avea, câți frați și surori.

O coliziune colorată de broderii și împletituri servea la identificarea unei fecioare. O dungă albastră pe poala rochiei arăta o văduvă. Dacă văduva intenționa să se mărite iarăși, trecea prin dunga albastră o linie roșie. Rochia încorpora amulete triunghiulare menite să apere de deochi.

354

Pe parcursul Primei Intifade, femeile din Cisiordania au început să țeasă în pânza rochiilor făcute manual și alte simboluri: hărți, arme, sloganuri politice. Mărgelele folosite contra deochiului erau verzi, cu margine neagră și un punct alb în mijloc.

353

În secolul I, membrii celei mai radicale dintre sectele evreilor zeloți, Sicarii, foloseau tactici de camuflaj contra romanilor și administrației lui Irod. Purtau mantii lungi, închise la culoare, ascunzând pumnale ascuțite în veșmintele largi. Se amestecau prin mulțime la adunările publice din Ierusalim.

Acolo își alegeau țintele, soldați romani sau demnitari, ba chiar femei ori copii.

Gâtul era ținta lor favorită, urmat de inimă, pântece și în cele din urmă de stomac. Înfigeau cuțitul, îl răsuceau iute în rană cu o zvâcnire a încheieturii,

ascundeau lama în faldurile de stofă și dispăreau în mulțime, odată cu oamenii care se retrăgeau speriați.

352

Termenul *sicario* a fost adoptat în anii ’80 și ’90 de cartelurile de narcotraficanți din America de Sud pentru a-și descrie asasinii. Unul dintre ucigașii cei mai vestiți ai lui Pablo Escobar, Jhon Jairo Arias Tascón, zis Pinina, socotit răspunzător pentru sute de omoruri în Columbia, ar fi pus, în închisoare, să i se tatueze cuvântul latinesc *sicarius*, cuțitar adică, pe toată spinarea.

351

Mantaua era mai mult decât decorativă: maeștrii spadasini își învățau discipolii cum s-o utilizeze pentru a para loviturile oponenților prin folosirea cu agilitate a stofei.

350

În primăvara anului 2014, Sigalit Landau, o artistă din Ierusalim, a băgat o rochie lungă și neagră în apele Mării Moarte, într-o cușcă de lemn pe care a scufundat-o la cinci metri adâncime.

Landau și soțul ei au lăsat timp de două luni rochia în apă. Au făcut, când și când, fotografii subacvatice.

După o săptămână, pânza de un negru intens a început să atragă cristale de sare; după două săptămâni, cristalele se făcuseră din ce în ce mai numeroase; după trei, pânza părea, în apă, argintiu-cenușie; după o lună, nasturii și gulerul au devenit de un alb strălucitor.

Rochia – copia uneia purtate cu ocazia unei producții teatrale din anii ’20 ai secolului trecut despre o femeie hasidică posedată de spiritul iubitului mort – a rămas în apă încă patru săptămâni, ajungând o scânteiere de cristale albe, ca o rochie de mireasă.

Când echipa artistei s-a dus s-o ridice din apă, rochia devenise atât de îngreunată de sare, că n-au reușit s-o mai aducă la suprafață întreagă: fâșii de pânză s-au rupt din cusături și s-au lăsat pe fundul lacului.

349

O versiune mai mică a rochiei – ceea ce artista numise versiune de prințesă – a fost transformată în exponat de muzeu, așa încât, în preajma comemorării morții lui Smadar, când Rami a văzut o fotografie cu ea în jurnalul Academiei Bezalel, s-a simțit atât de copleșit, încât s-a dus în odaia fiicei lui și a zăbovit acolo în tăcere.

348

Ar fi avut treizeci de ani, patru zile până să împlinească treizeci și unu.

347

Într-o după-amiază, de la fereastra de la etajul al doilea al apartamentului său din Anata, Bassam a văzut-o pe Abir împingând pe drum un cauciuc de mașină. Un simplu joc de copii. Cu patru fete de vârsta ei.

Roteau bucuroase anvelopa neagră de la un capăt al străzii până la baricada de beton din celălalt capăt. Plouase, așa că în șanțul interior al anvelopei se adunase apă. Abir purta rochiță nouă, albastră, cu tiv de dantelă albă. Cauciucul era mic, însă greu de manevrat de fete de vârsta ei. Se legăna în echilibru nesigur, făcând apa adunată pe fund să plescăie și să se verse când era mișcat.

La fiecare câteva secunde, Abir și prietenele ei săreau în spate ca să nu fie stropite. Când una dintre fete era atinsă de vreun strop, dispărea câte un minut sau două, apoi revenea.

De la un capăt al străzii la altul. Din nou și din nou. Tot la câteva minute, Bassam auzea deschizându-se ușa apartamentului lor. O auzea pe Abir ducându-se la ligheanul din bucătărie.

În cele din urmă și-a dat seama că fetița se tot întorcea acasă ca să-și curețe de pe rochie urmele de apă murdară. Ieșea apoi la repezeală și se alătura iarăși jocului, râzând, împingând roata de cauciuc până la capătul străzii.

Cu cât se prelungea jocul, cu atât rămânea mai puțină apă în șanțul anvelopei, așa că fetițele prindeau tot mai mult curaj, se aplecau tot mai tare peste roată, o împingeau cu putere înainte și înapoi, provocându-se unele pe altele, așteptând să vadă cine va fi stropită.

După ce apa de ploaie murdară a dispărut în sfârșit, au umplut iarăși interiorul anvelopei, însă de data asta apa era mai curată și jocul, treptat, s-a stins.

Bassam a privit-o cum stătea pe baricadă, în rochia ei albastru-deschis, bâțâind din picioare.

346

Au sosit câte patru și câte cinci în mașină. Bassam a întâmpinat convoiul la punctul de control de la intrarea în Anata. Au străbătut împreună orașul, cu o dubă mare încheind procesiunea. Era duminica devreme și străzile erau liniștite.

Cei mai mulți dintre ei nu puseseră până atunci piciorul în Anata, sau o făcuseră doar în calitate de soldați. Au dat ocol capătului cimitirului, au ajuns lângă școală, s-au dat jos din mașini. Bassam i-a numărat: treizeci și trei de femei și bărbați. Printre ei s-a răspândit o rumoare nervoasă. Se îmbrăcaseră sobru – cămăși cu mâneci lungi, blugi, șepci. Fără brațe și picioare dezgolite. Fără kippa pe cap, firește. S-au strâns în grupulețe. Evitau să vorbească în ebraică, preferând engleza. Erau la un pas de Zid. Au însemnat zona cu cretă și au înfipt țăruși în pământ. Bărbații s-au pus pe lucru cu ciocane pneumatice. Femeile au trecut la lopeți. Au început să circule găleți cu pământ. Au ridicat un gard de plasă. Au montat conducta de irigație. Și-au trecut unii altora sticle cu apă, în toiul arșiței. Au înălțat capetele auzind chemarea muezinului. Au sosit și alte mașini. S-au adus cărămizi. S-a amestecat mortarul. S-au săpat gropi pentru piloni.

Pe la mijlocul după-amiezii soarele dispăruse după Zid. Convoiul a fost escortat afară din Anata. La punctul de control, când au plecat, soldații s-au uitat lung în urma lor.

Au revenit la următorul sfârșit de săptămână. Betonul se întărise și cărămizile prinseseră. O căptușeală prefabricată, făcută din cauciuc moale, a apărut din spatele camionetei. A fost desfăcută și tăiată atent, întinsă pe pământ. A apărut și un camion cu nisip. Când s-a umplut groapa, printre constructori s-a auzit un chiot de bucurie. Se făcuseră atât de numeroși de-acum, că majoritatea se mulțumeau cu privitul. A fost montat coșul de baschet. Micul tobogan roșu a fost prins în bolțuri. A fost testat caruselul. O bucățică de grădină, de un metru pătrat, a fost săpată pentru plantarea unui copac în spatele școlii. Cutiile cu vopsea treceau din mână în mână. Apoi a fost strânsă în șuruburi plăcuța: *Grădina lui Abir*. Un alt chiot vesel. S-au luat de după umeri. Și-au făcut poze. S-au întors și în al treilea sfârșit de săptămână, pentru inaugurare.

În tot acest timp, un balon meteorologic de mici dimensiuni a plutit deasupra lor, la vreo trei sute de metri altitudine.

345

344

Era singurul teren de joacă din orașul Anata.

343

După ce a încetat să folosească drept recuzită brățara de dropsuri când își ținea conferințele, Bassam a pus-o într-un sertar al noptierei, lângă un Coran mic îmbrăcat în piele și un creion albastru cu care desenase cândva Abir.

Când, ani după aceea, a cumpărat casa din Ierihon, a băgat de seamă că încă avea cartea și creionul, dar că, cine știe cum, brățara dispăruse. A scormonit printre cutiile cu obiecte, prin haine, hârtii, materialele din birou, însă după o vreme a trebuit să renunțe la căutări.

N-avea să mai găsească brățara: se întreba uneori dacă nu fusese stricată ori poate chiar mâncată de vreunul dintre copiii ceilalți, din greșeală.

342

În moscheea de lângă locuința sa din Ierihon, unde se roagă de cele mai multe ori, Bassam s-a oferit voluntar să ajute la măturatul treptelor de afară. Folosește un târn de ciulini. O treabă simplă și ritmică, mănunchiul vegetal zgreapțănă treptele aspre de piatră.

Mătură și se uită spre întinderea secetoasă de pământ peste care se unduiește vântul.

341

Prezența ciulinului pe un lot agricol e socotită câteodată semn că solul nu este arat ori cultivat cum se cuvine.

În instanțele israeliene, potrivit unei interpretări a unei legi otomane din 1858, existența ciulinilor în zonele rurale este adeseori folosită ca probă că pământul nu este cultivat, putând, așadar, să fie trecut în proprietatea statului și repartizat apoi coloniștilor.

340

Oaza ta așteaptă.

339

Valea din Drumul Focului. Drumul Wadi al-Nar. Șoseaua din Valea Kidron. Drumul Frânelor Încinse. Drumul Radiatorului Fierbând. Drumul Iadului. Drumul de Smoală. Drumul Amurgului.

338

După Nakba din ’48, sute de refugiați palestinieni, mulți din Beit Jala, s-au îmbarcat pe vapoare către America de Sud. Au ajuns la Buenos Aires, au traversat munții cu catâri și măgari, purtându-și posesiunile peste graniță, în Chile.

Multe familii s-au așezat în Santiago și Valparaíso, găsindu-și de lucru în minele de cupru și la șantierele navale, însă alții și-au urmat călătoria, ajungând în zone izolate ale deșertului.

Peste munți, prin canioane, prin albii secate. O călătorie lungă și chinuitoare, cu morți îngropați pe drum. Corpurile erau adeseori așezate în gropi puțin adânci, acoperite cu grămezi de pietre. Decenii mai târziu – după ce regimul generalului Augusto Pinochet a inițiat un imens masacru, azvârlind mii de cadavre în gropi comune, pe toată întinderea țării –, mamele celor dispăruți, plecate să cerceteze deșertul în căutarea fiicelor și fiilor uciși, aveau să găsească, ici și colo, movile de oase.

Câteodată femeile rămâneau perplexe văzând câte o cheie – inscripționată cu litere arabe – încă rămasă, pe șnur, la gâtul ori încheietura scheletului.

337

Cheia deschisese cândva ușa unei case în ceea ce devenise, între timp, Israelul.

336

Scrijelită în arabă, pe o piatră din marginea orașului părăsit Santa Laura din Chile: *Mai avem 8276 de mile*.

335

După secolul al II-lea, ebraica a fost socotită limbă sacră, nemaifiind folosită în conversațiile de zi cu zi, ca limbă maternă, până ce Eliezer Ben-Yehuda și alții aveau să înceapă, în anii ’80 din secolul al XIX-lea, s-o utilizeze cu familia și prietenii. O ebraică corcită se folosea prin piețele Ierusalimului, dar în

comunitățile evreiești din Palestina limba dominantă era araba, împreună cu ladino, franceză, idiș și un pic de engleză.

334

© Elizabeth Brown Eagle

333

Ben-Yehuda, ca Einstein, era de părere că evreii și arabii sunt *mishpacha*, o familie, că ar trebui să-și împartă pământul și să locuiască împreună. Multe dintre noile cuvinte evreiești la crearea cărora a ajutat își aveau rădăcinile în arabă. Cele două sunt, a zis, limbi surori care, exact ca oamenii, pot trăi una lângă cealaltă.

332

Bombele s-au declanșat lângă intersecția străzilor Ben Yehuda și Ben Hilel, cunoscută și ca strada Hillel, numită după Hillel cel Bătrân, autor, în primul veac înainte de Hristos, al eticii reciprocității: *Ce ție nu-ți place, altuia nu-i face.*

331

Odată, într-o stare febrilă, Rami s-a visat instalând un microfon în pământ, ca să audă toate răspunsurile la întrebările pe care nu i le pusese încă lui Smadar.

330

Lui Smadar îi plăcea să se joace cu un joc electronic numit Simon, în care patru culori se aprind în secvențe strălucitoare. Verde, roșu, galben, albastru. Luminile erau acompaniate de țiuituri răsunătoare. Îl juca asiduu noaptea, la ea

în cameră, pe întuneric – verde, verde, roșu, verde, galben, roșu, roșu, albastru, verde –, uneori reușind să urce cu numărul de secvențe până la douăzeci ori chiar mai mult, așa încât, din afară, Rami și Nurit, întorși de la plimbare, aveau impresia că aducea cu o mică discotecă pulsatilă.

Smadar era atât de bună la joc, încât era în stare să-l joace pe două console în același timp.

Din camera ei se auzea o cacofonie de țiuituri.

329

De Crăciun, în 2009, studenții la muzică de la Universitatea din Betleem au împins un pian până în piața centrală, unde sute de persoane se adunaseră lângă Biserica Nașterii ca să cânte colinde.

Pianul fusese înzestrat cu cartușe goale, tuburi de gaz lacrimogen și grenade luminoase, puse strategic printre coarde pentru a altera sunetul. Pe ciocănele fuseseră prinse bucățele de metal care scoteau zăngăneli stridente.

Studenții învățaseră colindele tradiționale. *O Come All Ye Faithful. Silent Night. I Saw Three Ships. Angels We Have Heard on High.* Majoritatea în arabă, când și când câte unul în engleză.

Când s-a terminat cu colindatul, au împins pianul în vale până la un punct de control de lângă Zid, unde s-au oprit și-au mai cântat o dată înainte de a fi împrăștiați de un tun împroșcând o ceață gălbuie de apă Sconcs împuțită.

Pianul, un vechi Irmler fabricat în Polonia, a fost abandonat peste noapte. Studenții au venit de dimineață să și-l recupereze. Și-au îndesat vată în nări cât au împins iarăși pe rotile pianul Irmler înapoi pe Șoseaua Hebronului.

Zdrăngănitul dezacordat al pianului a fost înregistrat de o doctorandă palestiniană înaltă, de douăzeci și șase de ani, Dalia el-Fahum, care spera să-l poată încorpora în teza ei.

328

Printre protestatari, apa Sconcs și-a căpătat numele simplu de Căcat. Mirosul de Căcat era știut că rămâne impregnat pe corp timp de cel puțin trei zile. Pe haine poate stărui cu săptămânile, ba chiar cu lunile.

Una dintre puținele căi de a scăpa de putoare – ceva aducând cu un cocktail din carne râncedă, iz de canalizare și gaze de putrefacție – ar fi să faci imediat un duș, după care să te scalzi în suc de roșii ca să maschezi izul.

Unii demonstranți au luat măsura de a-și rade părul, bărbile, sprâncenele. Alții au venit îmbrăcați cu pelerine impermeabile și și-au tras peste tricouri, blugi și pantofi pungi negre de plastic. Și-au dat pe sub nas cu unguent puternic mentolat.

327

În 2012, în satul Ni'lin, șapte tinere canadiene – voluntare la un proiect de aprovizionare cu apă desfășurat în apropiere – s-au adunat să protesteze față de folosirea Sconcsului. Femeile s-au încălțat cu cizme de cauciuc multicolore și au deschis umbrele albe pe care literele negre, dacă erau înșiruite unele lângă altele, alcătuiau CĂCAȚI CU OCHI.

Când au văzut apropiindu-se tunurile cu apă, au luat poziție, sprijinite toate într-un genunchi, cu fețele acoperite, umbrelele ridicate deasupra capetelor și dâre lucitoare de unguent mentolat întinse pe sub nas.

În imaginile luate la protest, canadiencele se văd fugind, ude leoarcă, purtându-și încă umbrelele cu litere amestecate, astfel încât timp de o clipă au alcătuit CĂȚICACHIOCU, apoi, în câteva momente, ȚICHIACĂCUCO.

326

În următoarele săptămâni, la ieșirea din consulatul israelian de pe strada Bloor din Toronto, mai mulți tineri protestatari – israelieni și palestinieni împreună – au fost văzuți în tricouri roz cu variante scrise pe piept, ȚIOCHICACĂU, CAOCHICĂȚIUC. Versiunea cea mai populară, socotită de unii a avea rezonanțe antisemite, a fost OI CUCHCĂȚICA.

325

Curatorii muzeului de la hotelul Walled Off au încercat să achiziționeze una dintre umbrelele originale pentru a o expune alături de alte artefacte ale Ocupației.

Hotelul le-a contactat pe canadience, însă a descoperit că toate umbrelele fuseseră confiscate în aeroportul Ben Gurion, unde femeile fuseseră interogate timp de trei ore înainte de întoarcerea la Toronto.

Canadiencele nu intenționau să revină în Cisiordania – proiectul de aducție a apei la care lucraseră fusese închis din lipsă de autorizații.

Alte obiecte confiscate din bagajele lor includeau un keffiyeh, un ghid de călătorie, patru sticle cu ulei de măsline de la mănăstirea Cremisan, un inel pentru chei lucrat în manieră palestiniană, un tub gol de gaz lacrimogen, un ghid de conversație pentru limba arabă și numeroase produse alimentare perisabile, printre care o tăviță cu cataifuri.

324

Walled Off, un hotel de artă înființat la o aruncătură de praștie de punctul de control 300, a fost inaugurat de artistul Banksy în 2017. Se află la doar câțiva metri de barierele înalte de beton.

Chiar și cele mai scumpe camere au parte de numai câteva minute de expunere directă la razele soarelui pe timp de iarnă: umbra Zidului cuprinde camerele și poate fi urmărită înaintând pe covor.

Îngrijitoarele își pot da seama ce oră este după cât de umbrite sunt mochetele.

323

În anumite perioade, Bassam, trecând pe lângă așezările coloniștilor, ar fi putut jura, de la distanță, că se umflaseră peste noapte. Le vedea parcă pe repede înainte: se făceau tot mai roșii și mai largi, cu acoperișuri și blocuri întinzându-se, mușcând din dealuri, silind deșertul să capete formă. Erau ca niște pești înotând în aval.

Nopțile, luminile străluceau orbitor, lăsând impresia că localitățile se expandaseră spre cer. Încerca să-și ferească privirea sau să blocheze lumina cu cozorocul șepcii, însă erau și alte colonii mai încolo, pe drum, mai micuțe, hrănindu-se, i se părea, din planctonul fiecărei pietricele.

322

Curatorii de la muzeul Walled Off au cochetat, la un moment dat, cu idea de a include un exponat olfactiv: vizitatorii urmau să ridice un capac marcat cu semn de avertizare și să inhaleze mirosul de Sconcs. Personalul a testat exponatul și și-a dat seama că i-ar face să vomite pe majoritatea vizitatorilor.

321

Fabricantul, compania Ordotec, a prezentat Sconcsul drept cel mai inovativ, eficient și non-letal produs disponibil pentru ținerea sub control a revoltelor, conceput prin consultare cu forțele armate și poliția din Israel. Este făcut, se spunea, cu apă din zonă și ingrediente comestibile, fiind sută la sută ecologic – nevătămător atât pentru natură, cât și pentru oameni.

320

În 2015, la o importantă expoziție de armament din Tulsa, Oklahoma, Irina Cantor, membră a conducerii Ordotec, a suit pe scenă, și-a astupat nările cu vată și a demonstrat, sorbind o înghițitură, cât de nevătămător este Sconcsul.

A ridicat păhărelul, a închinat către public și, fără vreo grimasă, a dat conținutul de dușcă.

– *L'chaim*, a rostit înainte de a trece în culise, unde și-a scos vata din nas și s-a pus pe vomitat.

319

Nevătămător atât pentru natură, cât și pentru oameni.

318

Ușa de la Walled Off i-a fost deschisă larg de un bărbat cu papion roșu. Bassam a încremenit o clipă, descumpănit la vederea unui cimpanzeu de plastic ducând o valiză. Ce mai era și asta? s-a întrebat. O păcăleală? Vreo glumă colonialistă?

A aplecat capul și a pășit în întinderea întunecată a umbrei. Ochilor le-a trebuit o clipă să se adapteze. Accentele care se auzeau de după pupitrul recepției erau palestiniene. A salutat din cap în direcția lor. I s-a răspuns la fel. Purtau veste roșii și gulere apretate. Unii ospătari erau femei, a băgat de seamă. De mai încolo a auzit râsete. Tăvi cu băuturi erau plimbate prin foaierul hotelului. Dinspre pian se auzea muzică, însă nu cânta nimeni. Bassam abia se putea mișca. Era de parcă ar fi avut tălpile încleiate în smoală.

Tot ce vedea îl călca pe nervi. Camerele de filmat de pe pereți, praștiile, picturile, sofaua cea mare cu o insignă cu cap de șarpe. Nu știa încotro s-o apuce. I se părea că-i mai mult Beirut decât Betleem. A scos telefonul. Nici un mesaj. S-a uitat prin hol. Ceainice albe pe masă. Cești de porțelan. Gheață în pahare înalte. Grupuri mici, de câte trei și patru. Bărbați în pantaloni scurți,

femei în rochii până deasupra genunchilor. Ochelari de soare. Unii sunau a englezi, alții a germani, dar italieni nu auzea: venise aici ca să întâlnească o echipă din Napoli, totul fusese aranjat de săptămâni întregi.

Momente ca acesta îl înghețau: de obicei prefera periferia. Anii petrecuți în celulă îl învățaseră asta.

Bassam s-a căutat de țigări, și-a pipăit cămașa, a scos pachetul din buzunarul de la piept.

Simțea fum strecurându-se de afară. Măcar atât, putea să fumeze. S-a preumblat prin sală. Poate nu ajunsese la ora potrivită? A aruncat iarăși o privire la telefonul mobil. Trei după-amiaza. La timp.

Un chelner l-a întrebat în engleză dacă avea nevoie de ajutor. A răspuns în arabă că era în regulă.

Holul i se părea ca decorul unui film penibil. Din tavan erau spânzurați amorași cu măști de gaze din plastic. S-a așezat sub unul și l-a cercetat. A văzut, cu coada ochiului, o luminiță roșie, poate o cameră de filmat. A dat un bobârnac fundului pachetului. O perdea s-a umflat de vânt. Afară erau mese. Două pline, însă a treia – la doar câțiva metri de Zid – neocupată.

Bassam a tras scaunul, s-a așezat în umbra Zidului. Și-a aprins țigara, și-a aruncat iarăși ochii pe ecranul mobilului, a observat încă o luminiță roșie deplasându-se prin hol. A încercat să-și amintească ce fusese acolo înainte. Trecuse cu mașina prin zonă de atâtea ori. O brutărie, posibil. Sau un atelier de ceramică. Nu prea știa cum să se raporteze la hotel – pe de o parte, părea ridicol de-a binelea, pe de alta, extrem de necesar. În centrul întregului demers era nevoia de atragere a atenției. Se zvonea că apăruseră coloniști care încercau să se mute în casele și clădirile din apropiere.

Ospătarul a sosit și, de data asta, a vorbit în arabă. Pe Bassam l-au surprins politețea reînnoită, zâmbetul.

– Ai văzut vreo echipă de filmare? l-a întrebat.

– Nu.

– Italieni. Ar fi trebuit să fie aici la trei.

– Toți sunt italieni, a zis chelnerul.

– Pardon?

– Toți sunt italieni. Mai ales englezii.

Bassam a râs, s-a lăsat pe spetează, și-a aprins încă o țigară.

– Și suedezii la fel, a adăugat chelnerul.

Bassam ajunsese la jumătatea paharului de fanta când peste masă a căzut o perdea de păr. Femeia era înaltă, brunetă, cu ochi limpezi. Avea un pic de ruj pe dinți. A arătat, de pe balconul aflat la parter, către interiorul hotelului. Din umbre s-a ivit încă o luminiță roșie. Așadar, a priceput el, filmaseră în tot acest timp. Nu conta. La ce să se fi așteptat? Se obișnuise cu astea, cu poziționarea constantă în cadru, cu suceala, cu unghiurile. Era acum o făptură a aparatului de filmat, fie că-i plăcea ori nu.

Pregătiseră deja o încăpere la etaj. O ilustrare imensă a unei bătăi cu perne era zugrăvită pe un perete: un israelian și un palestinian lovindu-se, cu pene zburând. Mai văzuse lucrarea și-i stârnea repulsie. Însă tocmai repulsia asta, știa bine, o făcea să aibă impact. Simplitatea, absurditatea, surpriza insolentă. Capacitatea de a cuprinde aceste lucruri opuse.

– O să vă punem sub tablou, a sugerat ea.

Bassam a scuturat din cap, a traversat odaia spre fereastră, a deschis geamul, s-a sprijinit de pervaz. Știa că unghiul le convenea: un palestinian la fereastra unui hotel care dădea spre Zid.

Interviul a durat douăzeci și cinci de minute: era convins că aveau să-l editeze, scurtându-l la doar câteva secunde. N-aveau decât. Nu-l deranja. Voia, pur și simplu, să-și spună povestea. *Mă numesc Bassam Aramin. Sunt tatăl lui Abir.* Au pornit la plimbare apoi, tuscinci, pe lângă Zid. Echipa era dornică să-l vadă trecând pe lângă un portret al activistului italian Vittorio Arrigoni. De multe ori era așa: voiau să-l facă pe Bassam să încapă în cutiile ideilor lor. Dar fusese de acord să se vadă cu echipa. Venise la timp. Spunerea poveștii îi era datorie și blestem.

Însă tot îi venea să se facă nevăzut, nefilmat, să se întoarcă la mașină, să se ducă acasă, să închidă ferestrele, să stea în tăcere cu Salwa.

A dat mâna cu intervievatorul, a mulțumit echipei. Știa că-l filmau ieșind din încăpere. Și-a îndesat mâinile în buzunare, a săltat bărbia: spera că n-or să pună accent pe șchiopătat.

A trecut pe lângă portretul unei fetițe pe care Rami o confundase odată cu Abir. A privit imaginea cu coada ochiului. Asemănarea era remarcabilă.

Nu a zăbovit.

316

O văzuse într-o după-amiază întorcându-se pe jos de la școală. Juca un joc de copii, încercând să-și intre și să-și iasă din umbră. În mod normal ar fi luat-o cu mașina până acasă, dar în acea zi avusese ceva, zvâcnetul piciorului, arcuirea capului, care-l făcuse să se oprească și să aștepte. A menținut motorul în viteza întâi și a rămas aproape de bordură. Ghiozdanul îi sălta în spinare.

Abir a luat-o la fugă pe ultima bucată de deal, pe treptele ciobite, către blocul de apartamente, până ce Bassam i-a văzut uniforma dispărând după zidul cenușiu.

315

Școala de Fete din Anata. Evaluare de primăvară 2006.

Abir Aramin

Vârsta: 9 ani. Clasa a patra.

Arabă: Excelent.

Scris: Foarte Bine.

Matematică: Excelent.

Muzică: Excelent.

Educație fizică: Foarte Bine.

Religie: Excelent.

Engleză: Excepțional.

Observații Generale: Abir se descurcă excelent. E o elevă model la toate materiile.

Participare: Excelent.

Aspect: Curată, îngrijită, rochie călcată, unghii în stare bună. Atenția la detalii, excelentă.

Întârzieri: 1 (motivată).

Absențe: 0

314

Nici el și nici Salwa nu-și putuseră aminti acea singură întârziere: de obicei, Abir ajungea la școală mai devreme. Se întrebaseră dacă dăduse peste vreo patrulă înarmată în drum spre școală și fusese oprită, însă, dacă așa ar fi stat lucrurile, ar fi aflat probabil de la Areen: aproape întotdeauna se duceau împreună la școală.

Nici Areen nu-și amintea ca în vreo dimineață sora ei mai mică să fi întârziat. Pe foaia lui Areen nu apărea nici o întârziere. Nu era oare decât o greșeală?

S-o întrebe pe învățătoare, a propus Salwa. Dar întrebarea asta avea un clenci care-l făcea pe Bassam să se agațe de ea, micul mister la care putea să se întoarcă iarăși și iarăși, un avatar al ei, la nouă ani, stând lângă porțile școlii, poate ca să ajute o colegă, să mângâie vreun câine de pripas, să se mire de forma vreunui nor ori vreo altă nelămurire care s-o facă să cască gura pe drum.

313

Când se mutaseră în cele din urmă în casa din Ierihon, își încărcaseră mașina, căraseră pe trepte în jos tot ce aveau și umpluseră o remorcă cu mobilă și haine. Evitaseră, la plecare, drumul pe care fusese împușcată Abir.

312

Pe Bassam îl bântuia gândul scăpării ca prin urechile acului: să fi fost glonțul mai sus de-un cot în aer, Abir ar fi alergat mai departe pe stradă, cu brățara de dropsuri în ghiozdan, cu proiectilul ricoșând departe de ea, cu tabla înmulțirii încă zumzăindu-i în cap.

311

În mica piscină din spatele casei din Ierihon a lui Bassam încap patru mii cinci sute patruzeci de litri de apă. O umple de două ori pe an: o dată când începe vacanța școlară și încă o dată în toiul verii.

310

În cadrul prelegerilor sale, Rami a tot spus publicului că atunci când nu doarme nu există un minut – nici măcar unul – în care mintea să nu i se îndrepte spre Smadar. Știa că ideea trebuie să li se pară exagerată ascultătorilor săi – nouăsprezece ani, fiece minut din viață –, însă când și când se mai apropia

câte un părinte, frate sau mătușă și, uitându-se la ei, recunoștea durerea lăuntrică a pierderii, purtată ca un ceasornic intern.

309

308

Părea să-și uite de corp ore întregi. După cursurile de dans se întindea în camera de zi și citea, cu cartea pe podea și capul atârnând peste marginea canapelei, abandonându-se gravitației. De parcă ar fi cugetat asupra unei probleme abstracte.

Cu cât citea mai mult, cu atât se foia mai tare și corpul se sprijinea tot mai puțin de canapea, ajungând până la urmă, practic, să stea cu capul în jos, aproape perpendicular față de mobilier.

Rami a făcut o fotografie cu ea într-o după-amiază, când avea doisprezece ani și părul încă lung, răsfirându-se în suflarea unui ventilator pus pe podea, ascunzând cartea pe care o avea dinainte. Se săltase pe coate, cu picioarele întinse prin aer. Doar șoldurile și coapsele i se mai sprijineau de canapea.

Când Rami a apăsat pe declanșator, a săltat răutăcioasă capul, iar părul – care nu peste mult timp avea să fie tăiat scurt – i s-a ondulat acrobatic într-o mișcare ca a unui delfin, una care mai apoi avea să i se ivească repetat în minte.

307

Într-o după-amiază, după ce se întorsese de la cursul de înot, Rami a încercat s-o facă să-și șteargă părul cu prosopul, iar ea i-a spus: „Nu mai sunt o fetiță, să

știi, am unsprezece ani“.

306

La treisprezece ani începuseră s-o intereseze băieții. Rami a observat asta prima oară la piscină. O vedea în felul în care se purta pe lângă trambuline. Se ținea mai pe lângă perete, cu ochii plecați asupra șlapilor. Era parcă mai timidă, mai stingheră.

Arunca priviri furișe spre locul în care-și făceau băieții încălzirea.

În pat, seara, Nurit și el au citit amândoi, au stat de vorbă. Nurit ochise o inimă desenată într-unul dintre caietele lui Smadar. În josul inimii Smadar scrisese un poem sau vers în ebraică pe care Nurit nu-l recunoscuse.

– Cum era?

– Nu-mi amintesc.

– Nu ești bună de nimic, a chicotit el.

S-a dat jos din pat, și-a vârât picioarele în papuci, s-a ridicat. S-a întors în câteva clipe cu caietul în mână, s-a oprit la căpătâiul patului cu un gest dramatic.

A răsfoit caietul: erau teme obișnuite de școală. Scrisul ei de mână era mare, întortocheat. A găsit pe coperta din spate, în interior, inimioara desenată cu cariocă roșie. În interiorul inimii scria *Smadar și Zev*.

– Cine-i Zev?

– E în clubul de jazz al școlii.

– Cum e?

– Cred că-i un puști de treabă.

În josul inimioarei, unde se ascuțea în vârf, Smadar scrisese: *Toate florile pe care le-ai sădit în curte au murit după ce ai plecat.*

– E drăguț, a zis Nurit.

– Drăguț?

– Ce nu-i în regulă?

– Eu pun mâna pe flintă, asta-i.

– Mai taci odată, s-a amuzat ea.

Rami a făcut vânt caietului spre capătul patului, s-a dezbărat de papuci.

– Pune-i caietul înapoi în geantă, a zis Nurit, și vino încoace.

Prince a înregistrat prima versiune de la „Nothing Compares 2 U“ în Depozitul Stradal Flying Cloud, un spațiu de repetiții improvizat la doi pași de autostradă în Eden Prairie, Minnesota. Studioul era mic, cu lambriuri de lemn, prost izolat fonic. De afară se auzea vuietul traficului auto.

304

Prince a presărat versete din Cântarea lui Solomon în mai multe piese de pe al cincisprezecelea album al său, *Come*. Versurile, destinate inițial cântecului „Poem“, preluau părți și fragmente din original, combinându-le și recombinându-le în piese precum „Pheromone“, unde cântă despre mâna sa stângă pusă sub capul iubitei, în vreme ce mâna dreaptă cuprinde timpul.

303

În acea după-amiază, pe strada Ben Yehuda, ea purta o pereche de jeanși negri, un tricou cu Blondie, bocanci Doc Martens și un lănțișor simplu de aur.

302

Engleză: 89, Bine/Foarte Bine. Voioasă, o plăcere s-o ai la ore. Mai are de lucrat la punctualitate. Încă nu a integrat condiționalul perfect, deși se descurcă de minune cu altele. Arată aptitudini pentru Seminarul de Literatură din semestrul viitor.

Religie: 59, Slab/Acceptabil. Adesea neatentă la clasă. Îi trebuie sprijin acasă, în special cu studiul Torei.

Științe sociale: 80, Bine. Lucrare excelentă despre poluarea râurilor (trebuie să se deprindă cu utilizarea notelor de subsol). Curioasă, logică. Binedispusă. Nu i-ar strica mai multă concentrare. Ar avea de câștigat dacă, la clasă, ar fi separată de prieteni. Întârzieri, uneori la temele pentru acasă. Smadar nu se teme să-și exprime opiniile la oră.

Matematică: 68, Acceptabil. Aptitudini solide pentru concepte abstracte, însă lipsuri grave în organizare și disciplină (este adeseori văzută butonându-și walkmanul).

Geografie: 82, Foarte Bine. Un neobișnuit simț al istoriei pune strădaniile geografice ale lui Smadar într-o lumină aparte, mai ales în privința Israelului Mare. Lucrarea ei despre reperele geografice naturale a fost cea mai bună din clasă.

Ebraică: 96, Excelent. Se implică rapid. Aspirații înalte. Referat exemplar despre Elisha Porat.

Educație fizică: 95, Excelent. Poate fi neatentă uneori, dar excelează la dans, mai ales jazz și freestyle. (Merită menționată și participarea extrașcolară în echipa de înot.)

301

Chipul lui Smadar a rămas intact. Șrapnelele i-au străpuns partea inferioară a corpului, în special spinarea, umerii și labele picioarelor. La necropsie s-a stabilit că atunci când a fost lovită se afla destul de aproape de atentator. Cel mai probabil, au afirmat experții criminaliști, avusese capul întors într-o parte și nu-i văzuse fața, deși nu trebuia exclusă nici posibilitatea ca fata s-o fi luat deja la fugă, cu capul în piept.

300

Tulpinile de bambus înconjurate de praf de pușcă, un sistem cunoscut drept bombe-tunet, au fost inventate în secolul al XI-lea, în timpul dinastiei Song. Aerul încins din tijele de bambus exploda cu bubuituri asurzitoare.

Două sute de ani mai târziu, chinezii au început să-și încarce bombele cu cioburi de porțelan și felurite crâmpeie de fier, cârlige și mitralii, care erau propulsate în toate direcțiile: li se spunea bombe-trăsnet.

Tehnica a fost descoperită iarăși în 1784 de Henry Shrapnel, locotenent de artilerie britanic, care a umplut o ghiulea goală pe dinăuntru cu sfere de plumb pentru maximizarea distrugerii.

Metoda șrapnelului a cunoscut o largă răspândire, utilizându-se cioburi de sticlă, lame, vârfuri de săgeți, cuie, șuruburi, zale de lanț, agrafe de birou, piuneze, bile de rulment și câte altele.

În timpul Intifadei a Doua s-a pretins că atentatorii palestinieni ar fi stropit cu otravă de șobolani șrapnelele pentru a-și face victimele să sângereze mai repede, deși zvonul a fost ridiculizat și ulterior desființat fiindcă, mai întâi, cantitatea necesară de otravă ar fi fost uriașă; în al doilea rând, efectele nu ar fi fost instantanee; în al treilea și ultimul rând, dogoarea imensă a exploziei ar fi dus la inactivarea aproape completă a otrăvii.

299

După atentat, Rami a luat obiceiul de a face dușuri dese și îndelungi, așa încât Nurit să nu-l audă plângând în hohote.

298

Era sigur că Smadar ar fi ajuns membră a organizației israeliene de femei Machsom Watch, care monitorizează punctele de control. S-ar fi dus în fiecare vineri. În Qalandia. Sau la Punctul 300. Ori în Atara. Și-o imagina umblând de colo colo cu părul tuns scurt, cu breton, bluză neagră, jeanși negri, bocanci negri cu șireturi roșu-aprins.

297

Femei în Negru, o organizație israeliană pentru drepturile omului, a fost fondată la Ierusalim în 1988 – cu nouă ani înainte ca Smadar să fie ucisă – în urma izbucnirii Primei Intifade. Femeile se poziționau pe la intersecții și semafoare ori prin piețele centrale, îmbrăcate în negru din creștet până-n tălpi, purtând pancarte negre cu imaginea unei mâini albe și inscripția: *Opriți Ocupația*.

296

Cromestezia este un fenomen perceptiv în cadrul căruia sunetele evocă automat experiența unei culori. Pentru cei care suferă de această afecțiune, muzica este văzută în aceeași măsură pe cât este auzită. Un sunet acut sugerează strălucire. Unul grav echivalează cu o nuanță mai întunecată.

Primul caz documentat de cromestezie provine de la filosoful englez John Locke, care, în al său *Eseu asupra intelectului omenesc*, a descris cazul unui bărbat orb: întrebat cum arată stacojiul, orbul a răspuns că aduce cu sunetul unei trompete.

295

Pe când avea opt ani, Abir a încercat să învețe să cânte la oud. Găsise instrumentul sprijinit de un tomberon în apropierea școlii ei din Anata. Îl luase acasă și-l dusese direct la ea în cameră. Gâtul instrumentului cu coarde era crăpat și slobozea un vaiet grav, însă Bassam îl reparase, cât se pricepuse, cu lipici și umplutură de lemn.

Și-a instalat apoi vechiul pick-up în cameră la ea și i-a dat un disc cu Farid al-Atrash. Când a auzit înregistrarea, Abir a strâmbat din nas și i-a zis așa: „Baba, sună ca muzica de oameni bătrâni“.

294

Floare a închipuirii mele, am păstrat-o în inimă.

293

Femeile în Alb, Las Damas de Blanco, este o asociație cubaneză formată în 2003 pentru a protesta față de întemnițarea unor avocați, studenți, jurnaliști și intelectuali. Femeile se întâlneau în fiecare duminică la Santa Rita de Casia, o biserică din Havana, cu fotografii ale celor închiși prinse cu agrafe de piept. Le inspiraseră, au declarat, mamele celor dispăruți în Chile și Mamele din Plaza de Mayo, din Argentina.

Grupului Damas de Blanco i s-a decernat în 2005 Premiul Saharov pentru Libertatea de Gândire, oferit de Parlamentul European, cu toate că guvernul cubanez le-a interzis să participe la ceremonie.

292

Smadar s-a dus cu Nurit în Piața Paris din Ierusalim ca să se alăture protestatarelor. Nu avea, la nouă ani, niște pantofi negri cum se cuvine, așa că se încălțase cu niște balerini înnegriți cu cremă de ghete. S-a oprit la intersecție lângă Judy Blanc, o activistă mai în vârstă. Au ridicat împreună o pancartă cu mesajul *Opriți Ocupația*. Nici n-a tresărit când o mașină plină de coloniști purtători de pălării negre le-au azvârlit la picioare o pungă cu popcorn.

291

Nurit a primit Premiul Saharov în 2001. A călătorit până la Strasbourg, cu Rami, ca să-și primească recunoașterea pentru scrierile sale. A purtat o rochie vișinie de satin și, în poșetă, o fotografie a lui Smadar.

Pe lângă ea, premiul i-a fost acordat și lui Izzat Ghazzawi, scriitor și educator palestinian. Fiul lui Ghazzawi – numit și el Rami – fusese împușcat și ucis în curtea școlii lui, la șaisprezece ani, de niște lunetiști israelieni.

290

La a opta comemorare a morții fiului, Ghazzawi a scris în jurnal: *Doar nebunia ne-a împins să-ți sărbătorim a douăzeci și patra zi de naștere. Cu un tort la fel de mare ca omul care n-avea să apară. Nu a gustat nimeni din el. De parcă ar fi fost dăruit tăcerii.*

289

Când a ajuns la tribună, Nurit i-a rugat pe cei prezenți să nu aplaude.

288

După ce a obținut Premiul Saharov, Ghazzawi și-a văzut de predatul la Universitatea Birzeit, însă a fost arestat de numeroase ori pentru incitare politică.

Era oprit, câteva dimineți pe săptămână, la punctul de control Atara și percheziționat în fața studenților săi.

La doi ani de la primirea premiului, Nurit a aflat că omul murise de inimă rea.

287

Iertată ne fie năzuința, a scris Ghazzawi, *dacă se intensifică*.

286

Când s-a ridicat punctul de control 300, în 1994, era o simplă colibă de lemn cu niște poloboace portocalii puse în mijlocul drumului. Poloboacele erau pline cu pietriș. Se auzea o melodie la radio. Flutura un steag. De planton stăteau câțiva soldați.

Bassam își putea aminti vremurile când un cârd de păsări ar fi putut cu ușurință umbri întreaga zonă.

După un an, butoaiele au fost înlocuite cu plăci de beton. A fost adăugată o barieră în drum, apoi niște garduri, apoi niște sârmă ghimpată, după care s-a construit o structură temporară, urmată de un turn mare de oțel.

În 2005 zona a fost incorporată în Bariera de Separare, iar punctul de control a devenit unul dintre cele mai mari din Cisiordania, garnisit pe toată lungimea cu cioburi de sticlă și sârmă cu ghimpi.

285

În iarna lui 2008, Dalia el-Fahum a început să meargă pe bicicletă din Betleem către părți ale Văii Kidron, colecționând sunete ale mediului natural pentru disertația în lucru.

Dalia era o privelişte neobişnuită în Betleem – un metru optzeci şi nouă, părul negru strâns bine în coc, o şuviţă argintie pe frunte.

Se deplasa, cu capul acoperit şi în haine occidentale sobre, dinspre marginea oraşului către dealurile secetoase de dincolo de vale, parcurgând adesea pe bicicletă câte treizeci sau mai bine de kilometri.

Dalia era oprită uneori de patrule. Vorbind cu poliţia, îndoia întru câtva genunchii şi se gheboşa încercând să nu pară prea înaltă sau intimidantă. Le explica proiectul ei muzical implicând sunete prinse pe dealuri. Soldaţii îi cereau să pornească înregistrarea. Susurul unei ape, lătratul unui câine sălbatic, foşnetul vântului printre ciulini, fâlfâitul unui stol de păsări în zbor.

De două ori i-a dezmembrat poliţia reportofonul, o dată chiar i-a fost confiscat de un agent care mai târziu, pleoştit, avea să-l înapoieze la casa din sat a tatălui ei, mai puţin bateriile.

284

283

Proiectul Daliei avea de-a face cu lucrările compozitorului Olivier Messiaen, un organist parizian şi prieten al lui John Cage care încorporase cântecul păsărilor într-o mare parte a compoziţiilor sale. Dalia voia îndeosebi să ia *Catalogue d'Oiseaux* pentru pian şi să-l combine cu propriile sunete din

Cisiordania, creând astfel o versiune electronică. Aceasta urma să fie extinsă până la dimensiunile unei piese lente de opt ore pe care voia s-o numească *Migrație*.

Într-o dimineață, pe când lucra la proiectul ei într-un sătuc la doisprezece kilometri de Betleem, Dalia a auzit huruitul pre-matinal al buldozerelor cum întrerupe liniștea. Observase mașinăriile și înainte, le văzuse luminile pe lângă șoseaua principală, însă niciodată atât de aproape.

Vedea prin tufișuri o armată doborând o livadă de măslini. Soarele se juca în frunze cu sclipiri de argint. Pomii smulși și doborâți la pământ scânteiau.

Dalia s-a târât pe burtă, apropiindu-se de sunet – de la patruzeci de metri distanță –, a întins microfonul reportofonului digital Sony și a început să înregistreze.

282

Cu ajutorul microfoanelor cu laser, savanții din Germania au stabilit că plantele și arborii elimină gaze atunci când se consideră atacate. Gazele, la rândul lor, produc unde sonore, la niveluri ce pot fi detectate numai de dispozitivele extrem de sensibile.

Oameni de știință de la Institutul de Fizică Aplicată al Universității din Bonn au sugerat că florile emit un vaiet când li se taie frunzele, că arborii se pot preveni unii pe alții de apropierea roiurilor de insecte și că mirosul de iarbă proaspăt cosită provine de la un sistem de secreții aflat în interiorul firelor.

Echipa a completat descoperiri precedente potrivit cărora în plante pot fi găsiți neurotransmițători ca dopamina și serotonina, deși nu există vreo dovadă a existenței neuronilor ori sinapselor în sistemele lor senzoriale.

281

În jargonul operatorilor radio din armata israeliană, o „floare“ e cineva care a suferit o rană gravă în bătălie.

280

Într-un eseu din 1940, G.H. Hardy a scris: *Modelele matematicianului, ca și cele ale pictorului ori poetului, trebuie să fie frumoase; ideile, ca și culorile lumii, trebuie să se îmbine armonios. Frumusețea e testul dintâi: nu există un loc permanent în lume pentru matematica urâtă.*

279

La o conferință din Grecia, Bassam le-a spus celor prezenți în sală că e necesar să se înțeleagă felul în care, pentru mintea palestiniană, măslinul este vital. Smulgerea din rădăcini a unui copac străvechi, le-a zis, e totuna cu spargerea în mii de cioburi a unui exponat prețios la muzeu. Luați un Cézanne și vârâți în el pumnul. Lăsați un Brâncuși să fie topit în cuptor. Apucați o urnă grecească și umpleți-o de găuri.

278

Tatăl lui avusese o presă de ulei într-un șopron de la marginea satului Sa'ir, pe lângă peștera unde crescuse Bassam. Înăuntru, un cal alb dădea ocol necontenit, la lumina unui felinar cu ulei. Calul, legat la ochi ca să nu amețească, rotea grinda de lemn, antrenând o piatră circulară să treacă peste o alta cu forță, zdrobind măslinele, eliberând uleiul.

Copil fiind, Bassam nu reușea să priceapă cum poate calul să se învârtă o zi întreagă fără să se prăbușească epuizat. Abia pe la șase ani avea să-și dea seama că erau, de fapt, trei cai albi identici care se învârteau cu rândul.

La doi ani după aceea a fost introdusă o presă electrică, iar caii au fost scoși pe câmpia pietroasă, unde și-au petrecut restul zilelor continuând să se rotească în cercuri nesfârșite.

277

Unul dintre cântecele lui de închisoare preferate: „Dă-le bineț măslinei și familiei care m-a crescut".

276

Când Dalia și-a ascultat mai târziu înregistrările, singură, în studioul de la universitate, sunetul i s-a părut cu mult mai domol decât și-l amintea de pe coasta dealului. Avea ceva din torsul unui animal în felul în care se insinua pe pantă în sus, fără nimic mecanic.

S-a simțit dezamăgită de neutralitatea sunetului, fiindcă nădăjduise la ceva mai brutal, sfârtecarea pământului, ruperea rădăcinilor, bufnetul greu al solului: de parcă ar fi putut auzi, cumva, geamătul fantomatic al copacilor înșiși.

A început să butoneze mixerul, încercând să izoleze momentele cele mai pline de asperități, unde glasurile motoarelor deveneau mai hârâite. A încercat să separe strigătul unui soldat, mugetul unei sirene, țiuitul intermitent al buldozerelor mergând cu spatele, dar separarea făcea din sunete ceva particular, comic chiar. La încercarea de a o mixa, muzica i s-a părut jalnică.

A revenit la înregistrările brute. Cântecul suprapus al cucului. Foșnetul unui șoarece prin tufe. Ba chiar sunetul propriilor sale mișcări prin iarbă.

I se părea că aici se poate găsi muzică. Poate dacă folosea sunetele, amestecate cu cântece de păsări din înregistrări mai vechi… dar, cu cât se gândea mai mult la asta, cu atât mai convinsă devenea că sunetul era o făptură care trebuia lăsată în pace, că nu buldozerele, nici măslinii și nici reflectoarele bâzâitoare nu aveau nevoie de atenție, ci liniștea însăși.

275

O mai atrăgea sunetul picăturilor de ploaie poposind pe frunzele măslinilor.

274

Unul dintre lucrurile pe care le-a învățat Elik, fiul lui Rami, încă de la începutul antrenamentelor de parașutist, a fost disciplina necesară pentru căratul apei. În marșurile lungi prin deșert nu era îngăduit nici cel mai mic zgomot. Bidonul de apă trebuia umplut până la buză și acoperit cu o bucățică de folie de plastic înainte de a i se înșuruba dopul. Dacă bidonul era fie și parțial gol, apa ar fi plescăit și ar fi putut alerta vreun inamic aflat prin apropiere.

La deschiderea bidonașului, apa trebuia băută în întregime pentru a preveni și alte sunete. Alegerea momentului era crucială pentru evitarea deshidratării. Elik știa că unul dintre primele semne ale lipsei de apă în corp e o ușoară încețoșare a vederii.

Soldații acționau în tandem, însă câteodată erau trimiși singuri în exerciții, cu un singur bidon pentru un marș de treizeci de kilometri.

Comandanții lui Elik insistau totodată ca înghițiturile de apă să fie însoțite de mâncare, ca nu cumva lichidul să se lovească de pereții stomacului.

273

În perioadele secetoase era o obișnuință a străvechilor cărăuși de apă să călătorească până la surse depărtate și să umple recipiente încăpătoare făcute din piele de bivol. Aduceau rezerve de apă din oaze cu căruțe trase de boi.

Când ajungeau în vreun sat ori oraș, treceau mai întâi pe la locuitorii cu dare de mână și le umpleau poloboacele de prin pivnițe și curți. Abia apoi se aliniau și locuitorii mai săraci, cu urcioare de lut.

Afacerea era înfloritoare, și mulți cărăuși se îmbogățeau.

272

Cuvântul grecesc *clepsydra*, nume dat ceasurilor antice cu apă, vine din alăturarea cuvintelor grecești pentru „apă“ și „a fura“.

271

În Cisiordania s-a făcut o înțelegere cu Mekorot, compania națională israeliană furnizoare de apă, ca prețul pentru coloniști să fie cât mai scăzut cu putință.

Palestinienii ajungeau să plătească până la de patru ori acest preț. În particular, directorii executivi ai companiei numeau înțelegerea Clauza Piscinei.

270

Într-o după-amiază, vizitându-și editorii din Tel Aviv, Nurit s-a tamponat la un semafor de pe strada King George, lângă Grădina Meir.

Se aplecase ca să așeze mai bine o servietă plină cu documente pe bancheta din dreapta. A atins din greșeală ambreiajul. Automobilul a pornit din loc fără veste și s-a ciocnit, lăsând o adâncitură, în bara din spate a unui Mercedes albastru-metalizat.

Un bărbat înalt, între două vârste, a ieșit tacticos din mașină. Purta o cămașă albă, imaculată, descheiată la gât și un costum albastru strâns pe corp. Peste ochi îi cădea, neașteptat, un ciuf de păr.

A surprins-o cu un zâmbet:

– Nu vă faceți griji, a zis, mă ocup eu de asta.

– Sub nici o formă, e vina mea.

– Pot să repar, a zis omul, nu vă faceți griji, serios, iată cartea mea de vizită.

– Nu, nu, e…

– Nu aveți de ce să vă faceți probleme, o să plătesc eu.

A făcut și o ușoară plecăciune. Nurit a frământat în mâini cartonașul. A recunoscut imediat sigla, cercul albastru, fundalul alb, turnul de apă: era vicepreședinte la Mekorot.

L-a urmărit cum se suie la loc în mașină. Și-a potrivit oglinda retrovizoare și a intrat iute în trafic. Nurit a mai zăbovit un moment, făcând mașinile din urmă s-o claxoneze.

În dimineața următoare a scris un cec de șase sute de șekeli pentru pagube, apoi a înfășurat în hârtie simplă un exemplar al cărții ei și le-a trimis pe amândouă, printr-un curier, la biroul lui.

269

Palestina în manualele israeliene: ideologie și propagandă în educație, de Nurit Peled-Elhanan (I.B. Tauris & Co. Ltd., Londra, New York, 2012). Introducere: O etnocrație evreiască în Orientul Mijlociu. 1: Imaginea palestinienilor în manualele israeliene. 2: Geografia ostilității și incluziunii: o analiză multimodală. 3: Aspectul ca vehicul al sensului: mesaje implicite și explicite transmise prin aspectul prezentării. 4: Procese de legitimare în rapoartele despre masacre. ISBN: 978 1 78076 505 1. Reeditare în 2013, 2015.

268

Mekorot: însemnând surse, izvoare.

267

Două săptămâni mai târziu, Rami a găsit-o acasă, la masa din bucătărie, cu bărbia în palmă și extrasul de cont bancar dinainte: „Știi ce“, i-a spus râzând, „n-o să crezi, dar jigodia chiar a încasat cecul“.

266

Nurit primea mesaje dușmănoase la universitate. Câteodată apăreau sub forma unor bilețele așezate cu îngrijire în cutiuțe. Altele erau mesaje pe robotul telefonic. Cele mai neplăcute o numeau evreică arăboaică, trădătoare, curvă, mamă de sabotori ai serviciului militar. Ținea corespondența asta într-un teanc dezordonat pe un raft din spatele mesei de lucru. Citea misivele doar o dată și atât.

265

Îi venea să le răspundă, să le scrie că bunicul ei fusese semnatar al Declarației de Independență a Israelului, că tatăl ei luptase ca general în Războiul de Șase Zile, că soțul ei luptase în trei războaie israeliene, că fiii ei deciseseră singuri în privința serviciului militar, că și fiica ei ar fi ajuns în armată dacă i s-ar fi dat ocazia, doar că nu i se dăduse, sau poate, dacă era să spună adevărul adevărat, era vina guvernului israelian, ei erau adevărații ucigași, și, cu toate că aceste lucruri n-o umpleau neapărat de mândrie – era de fapt sigură că fiica ei ar fi refuzat milităria sau, cel puțin, ar fi intrat într-o brigadă medicală –, se petrecuseră de-a lungul istoriei patriei sale, în al cărei viitor nu-și mai punea mari speranțe, deși cândva, în tinerețe, se visase parte a unui mozaic vast, Evreu Creștin Musulman Ateu Altceva Budist, n-avea a face numele, o țară care să fie complicată, nuanțată, democratică, vizionară, un loc unde ideea unor scrisori îmbibate de ură precum cele care continuau să-i apară pe birou să fie izgonită din imaginația patriotică, unde ideea însăși de patriotism să nu se aplice neapărat unei țări ori națiuni, ci unui fel de a exista care să poată fi numit pe drept uman, deși era gata să recunoască, dată fiind istoria în general și mai ales cea a statului Israel, că dorința însăși aproape devenise ridicolă, și totuși singura cale de a lupta cu absurdul era să ridice vocea contra lui cu speranța deșartă că cineva ar putea-o auzi, mai ales în instituțiile de educație, unde mințile erau încă maleabile și otrava nu pătrunsese, sau nu pătrunsese încă, în conștiințe.

264

Cursurile pe care le ținea la Universitatea Ebraică se numărau printre cele mai populare. La înscriere locurile se ocupau în câteva clipe. Aceleași cursuri stârneau totodată și cea mai cruntă dușmănie, în special printre cei care nu asistau.

263

Albumul Daliei el-Fahum, *Migrație*, ar fi urmat să fie pus pe piață, în 2009, de o modestă casă de discuri din Ramallah. Ar fi trebuit să fie construit exclusiv din sunete naturale. Dalia a scris în jurnal că decisese să nu includă zdrăngăneli de pian, buldozerele din livada de măslini sau vreun alt moment care ar fi putut duce la ideea de urbanitate ori de artificial.

Recunoștea drept paradoxal faptul că folosise o mașinărie pentru captarea sunetelor, spunea însă că voia să afle un loc printre sunete unde să n-o găsească nimeni.

262

A fost văzută ultima oară în biroul ei de la universitate. Camerele de supraveghere au urmărit-o, cu eșarfă pe cap și blugi, până la treptele catedrei de Științe, unde își lăsase parcată bicicleta, un Raleigh vechi de pe vremea Mandatului britanic.

A pedalat apoi, ieșind din cadru, cu un rucsac mic în spate. Deși seara abia începea să coboare, a pornit ambele dinamuri ale bicicletei, pe cel din față și pe cel din spate. Nu s-a putut stabili încotro se îndreptase apoi, s-a presupus însă că, de vreme ce acasă nu ajunsese, ieșise dintre hotarele orașului ca să înregistreze sunetele nopții.

Dalia făcuse în jurnal însemnarea că-i lipsea deocamdată elementul nocturn în album. O interesa îndeosebi să surprindă zgomotele făcute de hiene și câinii sălbatici: erau, pentru ea, o notă pe care n-o prinsese încă. Ar fi putut s-o facă și pe timp de zi, însă felul în care rezonau peste depărtări în toiul nopții o fascina.

Tatăl ei i-a anunțat dispariția în aceeași seară, însă poliția palestiniană nu a început căutările decât după trei zile, timp în care începuseră să circule despre ea tot soiul de zvonuri: fusese sechestrată de armată, fugise ca să dea curs unei relații romantice cu un inginer de sunet israelian, făcea parte dintr-o celulă teroristă secretă, o văzuseră într-un autobuz către Ramallah.

Zvonurile au prins să se întețească, mai ales ideea că fusese arestată de armată și că era acum interogată într-un loc secret din deșertul Negev. Fiindcă, ziceau unii studenți, înregistrase totuși distrugerea livezii de măslini și era cu putință ca cineva s-o fi turnat.

Două săptămâni mai târziu, un văr de-al Daliei, ieșit la o expediție în deșert, s-a întors cu un far spart de la o bicicletă veche. Îl găsise, a spus, într-un punct izolat de lângă un ued. S-a stabilit, după formă și dimensiuni, că făcea parte dintr-o veche bicicletă Raleigh.

Au fost trimise mai multe grupuri în căutarea altor părți ale bicicletei, al cărei cadru a fost ulterior găsit la un kilometru mai în adâncul deșertului, cu o roată înțepenită într-o albie înnoroită. În apropiere a fost găsit și un pantof.

Căutarea a luat proporții. Lipsindu-i elicopterele, Autoritatea Palestiniană a cooptat armata israeliană într-un efort de localizare a corpului, despre care se presupunea acum că fusese prins într-o inundație-fulger.

Căutătorii au folosit drone și echipament cu infraroșu, ba chiar au trimis o echipă de beduini cititori de urme. Peșterile au fost explorate, albiile cu urme proaspete de apă au fost răscolite. Un alt pantof a fost găsit la trei kilometri în josul Văii Kidron. Era imposibil de stabilit ce se întâmplase cu corpul ei în torent.

261

Un concert a fost organizat pe malul uedului. Toți prietenii Daliei de la universitate s-au adunat și au început să cânte la felurite instrumente, inclusiv la oud.

260

Albumul Daliei, *Migrație,* n-a mai fost finalizat și lansat. Câțiva studenți de la Universitatea din Betleem, împreună cu doi producători muzicali, au spus că ar fi fost bucuroși să ajute la terminarea proiectului, însă mama Daliei – convinsă că fata ei avea să se întoarcă acasă odată și-odată, că rătăcea pe undeva prin deșert, pierdută, rănită – a refuzat să lase pe cineva să se apropie de camera ei. Și tatăl ei a refuzat să le ofere acces la fișierele din computer.

Erau convinși că Dalia o să apară dintr-un moment în altul pe ușă, cu rucsacul în spate, cu părul prins în coc și o pompă de bicicletă în mână.

259

Trupul Daliei nu a mai fost găsit.

258

Într-o după-amiază, Rami, însoțit de o echipă de filmare olandeză, s-a ținut după un camion-cisternă. Dăduseră peste el în Beit Sahour, unde mergea din casă în casă. L-au urmărit cum urca greoi dealul dintre case și cum, la fiecare oprire, desfăcea un furtun gros și negru.

După nici douăzeci de minute au auzit scrâșnet de pneuri în spatele lor, pe șoseaua abruptă. Două mașini de teren. Forțele Autorității Palestiniene. Patru polițiști cu cămăși albastre s-au dat jos.

Rami a simțit că i se oprește inima. Poate că greșise de data asta. Era în Zona A. Era fără Bassam. Avea actul de identitate israelian. Aveau să-l găsească dacă îl căutau. Îl puteau preda forțelor israeliene. Puteau face din el un spectacol. Dacă aveau chef, puteau să-l bage și la închisoare.

În mașină mai erau trei persoane: producătorul, sunetistul și cameramanul. Rami stătea în spate.

Polițistul cel mai mărunt s-a apropiat de geamul din față cu un dispreț leneș. S-a aplecat înăuntru, mai amenințător din cauza micimii. A vorbit într-o engleză perfectă. Cine erau? Ce căutau? Aveau permisiunea să filmeze?

– Ieșiți din mașină, a rostit polițistul.

Rami a apucat mânerul, a pășit afară pe caldarâm.

Câțiva copii se adunaseră să caște gura. Era un lucru pe care Rami îl observase în Cisiordania. Bărbații, de obicei, se țineau departe sau supravegheau de la distanță. Femeile mai tinere la fel. Însă copiii se vârau mereu printre ei.

Și-a poziționat cât mai vizibil mâinile. Învățase asta de la Bassam. S-au îndreptat întâi spre producător, l-au luat la întrebări, i-au privit îndelung pașaportul. Apoi a venit rândul operatorului. Al sunetistului.

Rami simțea un nod tremurător în fundul stomacului.

Avea ceva care să-l scoată în evidență ca israelian? De dimineață nici nu se gândise la asta. Și uite-l, cu pantaloni lungi și cămașă descheiată la guler. Ar fi trebuit să poarte pantaloni scurți, cum purta cameramanul. În Cisiordania, doar străinii poartă pantaloni scurți. Ar fi putut să se deghizeze cumva. Devenise prea sigur pe sine. Încrezător. Nevoia de a fi văzut. Nevoia disputei. Să încerce, poate, să imite un accent olandez, și-a zis. Ceva tăios, gutural.

– Pașaportul, vă rog.

– Sunt din Amsterdam, a zis în arabă, am venit din Amsterdam.

Învățase de ani buni limba, ascultând-o câteodată în periplurile sale cu motocicleta.

Polițistul s-a rotit spre colegi:

– Ăsta crede că vorbește araba.

S-au strâns într-un cerc mic de albastru-închis. Rami îi auzea cum râd.

Au rămas în stradă timp de douăzeci de minute, până ce polițistul, cu o fluturare a mâinii, le-a spus că erau liberi să plece în orice direcție vor. Doar să nu mai filmeze camionul cu apă: ar fi trebuit să știe că asta nu se face. La drum, deci! Dacă voiau să afle ceva despre apă, a zis, n-aveau decât să întrebe cerul.

257

Singura replică a lui Rami ajunsă până la urmă în documentar a fost că Smadar era, ca noi toți, șaizeci la sută apă: un comentariu oarecare pe care-l făcuse în vreme ce străbăteau în mașină străzile din Betleem.

256

Pe cât e posibil, Bassam călătorește mereu cu un automobil curat, ușurându-și astfel situația la punctele de control dacă e oprit: jacheta împăturită frumos pe bancheta din față, fără bagaje voluminoase în portbagaj, fără containere de plastic, totul aranjat în așa fel încât un soldat să poată arunca înăuntru o privire rapidă și să-l lase să plece.

255

Ceva mai încolo de cercul traficului, întunericul e împuns de o serie de lumini roșii.

254

Punctul de control Containerul – după numele unei prăvălioare adăpostite cândva într-un fost container de mărfuri, pe o margine a șoselei – e un punct de control intern care separă o zonă a Cisiordaniei de alta, așa încât, atunci când se închide, Cisiordania e despicată în două.

253

Schimbă în pripă vitezele. Doar șapte sau opt mașini înaintea lui. Stinge imediat farurile. Rămâne doar cu lămpile de poziție. Ambele palme pe volan. Poate că n-au observat farul stricat. Probabil că, apropiindu-se, mașina a părut o motocicletă. Păstrează suficientă distanță între el și mașina din față. E mereu o idee bună să nu te bulucești.

Coboară geamul cu cotul și își caută cu degajare studiată țigările pe bord, pune pachetul pe marginea volanului. Totul face parte din complexitatea schemei. Saltă cu degetul mare capacul pachetului, asigurându-se că i se văd și acum amândouă mâinile. Trage cu buzele țigara din pachet. Mica izbucnire a flăcării i-ar putea alerta, dar a auzit undeva că un tip care fumează este arareori vinovat.

În jurul turnului, umbrele soldaților se întind încoace și-ncolo.

Suflă fumul pe geam, dintr-o parte, așteptă ca teatrul lent și dureros să-și urmeze cursul. Mașina din capul șirului se mișcă, cea de-a doua înaintează și ea cu o smucitură. Uneori își spune că ar fi în stare să ghicească vârsta șoferului după felul în care se opresc la barieră. Le-a văzut pe toate: împingerea furioasă, lentoarea de melc, opritul umilit, mișcarea gen Fred Flintstone, pe pantă, cu un picior scos pe portiera deschisă.

Ecranul mobilului se aprinde în suport. Un mesaj de la Rami: *Acasă, frate. Ne vedem mâine.*

Încă nici un răspuns de la Salwa.

Șase mașini. Cinci. Patru. Chipurile soldaților se fac mai lămurite acum, când se apropie cu o încetineală agonizantă. Îndreaptă mașina, printre jaloanele cu țepi, către punctul de acces. Mereu îl lasă cu gura căscată tinerețea lor: șaptesprezece, optsprezece, nouăsprezece ani.

Leapădă țigara perfect, în scrumiera deschisă, pe care o închide împingând-o cu genunchiul. E mai bine să nu arunci chiștocul pe geam. Ar putea considera asta un gest provocator.

Trei soldați dau acum roată mașinii din față: doi băieți și o fată, cu părul în coadă de cal săltându-i la spate.

Portbagajul mașinii din capul șirului saltă. Cu țeava puștii, fata îi face semn șoferului să iasă. E la vreo douăzeci și cinci de ani, slab, cu tricou alb, lanț de aur la gât, părul lucios. Cei doi soldați de sex masculin îl pun să depărteze mâinile și picioarele, lipit de mașină. Picioarele desfăcute, palmele pe geam. Bărbații trec cu țevile armelor în lungul picioarelor șoferului, pe interior, cu o împunsătură ultimă în zona inghinală. Șoferul tresare, sucește umărul, se îndoaie de șale. Soldatul lasă o palmă grea peste omoplații șoferului și-l împinge în parbriz, îi desface mai mult picioarele.

„O să mai dureze ceva“, își spune Bassam. Se gândește să aprindă o a doua țigară, se răzgândește.

S-a făcut destul de târziu de acum, probabil că Salwa se pregătește de culcare. Ar trebui să-i mai dea un mesaj. *Totul e bine. Culcă-te. Ajung repede.*

Șoferul se uită de la un soldat la altul, așteaptă un semn din cap a încuviințare și bagă mâna în portbagaj. Cele trei puști sunt acum îndreptate asupra lui. Șoferul scoate la iveală o sticlă mare de plastic albastru. Greșeala numărul unu: să ai ceva, orice, în portbagaj. Greșeala numărul doi: pe sticlă e o

etichetă în arabă. Cu gesturi precaute, șoferul deșurubează capacul și întinde sticla spre soldatul cel mai înalt, parcă îmbiindu-l să verifice mirosul.

De-acum se poate întâmpla orice: îi pot zbura sticla din mână, îi pot vărsa la picioare conținutul, îl pot reține pentru interogatoriu, pot închide punctul de control, pot opri circulația pe câteva ore. Ori confirmă izul de detergent, pun capacul la loc și-l lasă să plece.

Soldații cercetează documentul de identitate al șoferului, apoi, cu o simplă mișcare a capului fetei, ziua șoferului e distrusă. Umerii îi cad. N-are rost să protesteze. Înșurubează la loc capacul sticlei, pășește târșâindu-și picioarele, se suie la loc în vehicul.

Se deschide o poartă într-o latură a benzii de acces, iar conducătorul auto – cu două puști îndreptate spre el – e mânat în țarc pentru o căutare mai amănunțită.

252

În seara asta nu speli rufe, habibi.

251

În 2004 au fost instalate porți rotative la punctele de trecere pietonale din Cisiordania, pe unde să treacă cei înșirați la rând.

Soldați – de după geamurile fumurii ale gheretelor – fluidizează viteza trecerii cu ajutorul unor comenzi electronice. La fiecare câteva clipe, turnichetele se blochează și pietonii rămân întemnițați în compartimente alungite de metal, fără acoperiș, atât cât cred de cuviință militarii.

Tehnologia folosită la punctele de control e atât de sensibilă, încât poate înregistra și șoapta cea mai slabă. Camerele de luat vederi sunt direcționate în lungul compartimentelor.

După instalarea turnichetelor, constructorii și-au dat seama că dacă micșorează distanța dintre brațele de metal de la standardul de 75–90 de centimetri la 55 de centimetri, rotativele pot presa corpul pietonului, oferind certitudinea că nu are nimic ascuns pe sub haine.

Spațiile înguste s-au dovedit deosebit de neprietenoase cu femeile însărcinate care încearcă să ajungă pe cealaltă parte.

250

În iarna lui 2012, o tânără, militar israelian din unitatea 8200, specializată în securitate digitală, a descărcat o zi întreagă de conversații de la punctul de control 300.

Nu era tocmai sigură ce să facă cu materialul, însă l-a pus pe un stick și i l-a dat iubitului ei, un rapper aspirant din Tel Aviv.

Iubitul în cauză a dus înregistrările la un studio și le-a prelucrat încercând să le transforme într-o piesă protestatară, „Ridică-ți cămașa, jigodie", montând eșantioane de voci și folosind o tobă premier, până ce iubita lui și-a dat seama că, dacă piesa ar fi fost lansată, putea fi acuzată de furt de materiale guvernamentale.

Tânăra a șters fișierul, dar un an mai târziu, după ce se despărțiseră, el a trimis o copie a înregistrărilor unui DJ palestinian care lucra la un post radio studențesc de la Universitatea Birzeit.

249

„Care e problema ta?" „În spatele liniei, te rog." „Nu eu decid." „A cui nuntă?" „Are febră de treizeci și opt de grade." „Am trecut pe aici acum o oră." „Promit să nu fac așa ceva." „Mai tare, nu te aud." „Ridic-o. Și maioul, tâmpitule." „De când lucrezi acolo?" „În spatele liniei." „Nu fără permis." „Cursurile mele încep la nouă." „Înapoi, vă rog, înapoi." „Scoate-ți vălul." „Ușa din stânga." „Următorul." „A expirat, îmi pare rău." „Următorul." „[Nedeslușit] pepene verde." „Următorul, mai repede." „Învârte mânerul." „Dumnezeu să ne țină." „La birou mergi, uite acolo." „Încerci să-mi spui că lucrezi acolo? Ce sunt eu, capră?" „Înmormântarea e la zece." „Și eu sunt aici să-ți rezolv ție problemele?" „Stau de trei ore." „Cum adică nu știi?" „Zi-mi pe litere." „A trecut cu jeepul." „Vă implor, pentru numele lui Dumnezeu, lăsați-mi băiatul să treacă." „Piciorul în spatele liniei." „Orice nod se poate deznoda." „Are șaizeci și șapte de ani, ce-o să facă?" „Nu e decizia mea, întrebați-l pe șeful." „Nu eu țip, dumneata țipi." „Deschide fermoarul." „L-am pus din greșeală în uscător." „Cum ziceai că-l cheamă?" „Lupu-și schimbă părul, dar năravul ba." „Permisul e permis." „N-am văzut-o în viața mea." „Vă spun, e geamănă." „Nu-mi pasă nici dacă stă în Mongolia." „Și pe lumea cealaltă." „Nu mai spun a doua oară, scoate-l, te rog, din plastic." „Îmi fac treaba, atâta tot." „Cine ți-a făcut bagajul?" „N-o să repet întrebarea." „Îmi trebuie originalul." „Nu e [nedeslușit] cârpă de vase." „M-am tăiat când mă bărbieream." „Ginerele

meu lucrează acolo.“ „Asigură-te că trimiți un tip leneș.“ „Ce oră de stingere?“ „Zice chiar aici.“ „Tatăl meu l-a împrumutat din greșeală.“

248

Cântecul a fost dat de câteva ori pe postul studențesc de radio, până ce au apărut telefoane de la ascultători care se plângeau că recunosc vocile unor persoane dragi lor.

247

Cei mai mulți dintre hackerii din unitatea 8200 au sub douăzeci și trei de ani. Scotocesc prin apeluri telefonice, e-mailuri, mesagerii și prefiră imensul morman de date în căutarea oricăror tipare suspecte. Folosesc sateliți ca să dea de urma camioanelor și automobilelor. Informații de la avioane și baloane meteorologice. Interceptează comunicații din universități și spitale. Utilizează programe de recunoaștere facială. Caută potriviri matematice în date. Se uită în orice ungher electronic pot, creând algoritmi care ordonează informațiile noi. Un cuvânt repetat, un cod, o serie de numere, un telefon dat la aceeași oră, din același loc, în fiecare zi. Chiar și o abatere măruntă de la tipar îi poate alerta în privința unei operațiuni, miting sau protest. Materialele cele mai prețuite sunt cele de natură sexuală – un adulter, o întâlnire homosexuală, o fotografie obscenă, o sugestie a vreunei relații ilicite –, menite să convingă subiectul interceptării să colaboreze.

246

Semnalele sunt culese precum umezeala din aer.

245

Bassam își împboldește mașina. A mai rămas un singur soldat, însă curând apare un altul, un tip înalt, cu ochelari, etiopian poate, ori somalez. Aruncă o privire la placa de înmatriculare a lui Bassam și-i fac semn să treacă fără să se uite măcar la cartea de identitate.

244

Un punct de control de-o singură țigară. Un crâmpei de noroc. Apoi, mereu, micuța glumă făcută sieși, victoria trivială de a porni mai departe, stingând, când pleacă, lampa de interior.

243

A mai văzut asta, puncte de control mobile, mașina de teren suplimentară așteptând la șapte sute de metri mai încolo. E o joacă a numerelor. Poate, în seara asta, o mașină din patru. Sau toate autovehiculele albastre. Sau orice mașină condusă de o femeie.

Are un singur far și asta îl transformă într-un candidat probabil, dar, în răcoare și întuneric, se simte calm.

Ajunge la un kilometru și jumătate de punctul de control și apasă mai tare pe accelerație. Nimic în oglinda retrovizoare. Nimic în față. Până și burnița s-a oprit.

242

Cer permisiunea să-mi continui viața.

241

Se îndreaptă acum, prin Betania, către sensul giratoriu, cu Ierusalimul în spate și Maale Adumim de cealaltă parte. De aici iese pe autostrada modernă, unde îi e îngăduit, pentru prima oară de la Beit Jala, să se alăture mașinilor cu numere de înmatriculare israeliene în drumul lor spre și dinspre colonii.

Pe dosul unui semn de circulație, cu marker roșu, gros: *Pa-pa, drum al apartheidului.*

240

Pereții văii sunt amețitori. Grotele de pe versanți au fost vreme de secole locuri perfecte de ascunziș pentru arcași, străjeri, trăgători, lunetiști.

239

Arcul militar a evoluat prin încorporarea câtorva materiale naturale – lemn, corn de animal, tendoane, cartilaje și clei – într-un puternic arc compozit. Corpul nu era făcut dintr-o singură bucată de lemn, ci din piese combinate

provenind de la mai mulți copaci, cu diferite grade de flexibilitate, pentru a spori distanța de tragere și forța săgeții.

Spatele arcului era înfășurat în fâșii de tendon. Curbura era întărită cu fragmente de corn.

Arcul compozit bătea până la patru sute de metri. Devenise posibil, pentru prima oară în istorie, să iei un inamic prin surprindere și să-l ataci de dincolo de distanța la care putea riposta.

238

Săgeata era alcătuită din trei părți. Vârful era făcut din materialul cel mai dur aflat la dispoziție – metal, os sau cremene. Corpul zvelt era cioplit din lemn sau din trestie. Coada, menită să țină săgeata dreaptă în zbor, se făcea din pene de acvilă, vultur, gaie sau păsări marine.

237

Penele erau considerate mesagerii morții.

236

Războiul de Yom Kippur s-a prăvălit peste Rami ca din senin. Avea douăzeci și trei de ani. S-a simțit, deodată, pe marginea prăpastiei. Cât pe ce să cadă în hău. A desenat în creion o schiță înfățișând un soldat care trăgea după el un tanc legat de o sfoară.

235

S-a dus la război îmbrăcat în haine civile. Nu aveau uniforme pentru toți recruții. O cămașă kaki, o pereche de nădragi vechi și bocanci scâlciați. I s-a înmânat o carabină marca FN Herstal, cu țeavă lungă. De pe vârful țevii se cojea rugina. Încărcătorul nu era dat cu ulei. Doar arma asta o aveau. Altora, din batalionul lui de rezerviști, nu li se dăduseră decât revolvere vechi.

Era într-o unitate de mecanici de tancuri. Nu existau transportoare. Nici piese de schimb. Depozitele din Ierusalim erau goale.

Și-au început înaintarea în Negev. Aveau, cocoțată pe tanc, doar o mitralieră ușoară, calibrul 50. I-a înhățat întunericul. Ar fi trebuit să ajungă tocmai în Suez. Știa că pe drum șenilele o să li se facă bucăți, însă n-avea încotro: așa erau ordinele. Au avansat o noapte întreagă. Falca îi clănțănea. Craniul întreg îi

tremura. Clavicula i se zguduia. Și-au cercetat hărțile. Mai aveau cel puțin șaptezeci și cinci de kilometri. Pe la jumătatea nopții, șenila din stânga s-a rupt. Au oprit pe marginea drumului și au ieșit buimaci în întuneric. Zaua șenilei zăcea în noroi. Roțile dințate se rupseseră din angrenaj. Au încercat în grabă o reparație, dar fără folos. Tancul încremenise. Toate camioanele de aprovizionare trecuseră deja. Aproape că i-a venit să râdă. Războiul ăsta era tare de-a-ndoaselea: unitatea de reparat tancuri nu-și putea repara propriul tanc.

La mare distanță, trasoarele spintecau noaptea. I-au depășit alte tancuri, mașini de teren, vehicule militare. Rami a strigat la ei, cerându-le piese de schimb. Nu erau piese. Radioul nu mai funcționa nici el. Erau nevoiți să aștepte până dimineața. S-a vârât sub burta tancului și și-a întins culcușul acolo. Yom Kippur. Ultima dintre cele zece zile de penitență. Nu a izbutit să adoarmă, așa că a pornit la o scurtă plimbare. S-a ghemuit pe pământul tare. Douăzeci și trei de ani. Abia o cunoscuse pe Nurit. Deasupra lui, stelele își lansau șrapnelele.

De dimineață s-a ivit soarele, ca o aspirină mică și roșie. De pe front veneau vești. Un atac-surpriză. Fuseseră decimați. Arabii câștigaseră teren. Linia Bar-Lev era străpunsă. Israelul se afla în pericol de a fi copleșit. Auzea bubuituri în față. Șoseaua era saturată cu vehicule militare. Un camion cu piese de schimb a sosit curând după răsărit. Chipurile șoferilor erau supte, trase. S-au pus îndată pe treabă. Într-o oră tancul a fost reparat. A sosit un transport de combustibil. Au alimentat tancul. S-a așezat la turelă. În cealaltă direcție se năpusteau ambulanțe, cu sirenele vuind. Mai aproape de graniță au început să apară vehicule fumegânde. Jeepuri sfărâmate. Tancuri. Cisterne de motorină. Spitale de campanie improvizate. Asistente forfotind peste tot. Soldați într-o învălmășeală de bandaje albe.

A știut îndată că dacă n-ar fi fost siliți să poposească cu o noapte în urmă, ar fi fost ucis: șenila ruptă îl salvase.

S-au oprit într-un sat, să-și mai vină în fire. I s-a dat o uniformă, nu însă și o armă nouă. Îi rămânea flinta FN Herstal. O infirmieră tânără i-a întins un pahar de plastic cu limonadă rece. Și l-a lipit de frunte. S-a auzit un strigăt, era comandantul. Se făcuse vremea plecării. S-a suit iarăși în tanc, cu picioarele atârnând pe-o parte și pușca în poală. Căldura îl apăsa pe țeastă. Și-au urmat drumul. A schițat cerul într-un caiet, o imagine cu câteva păsări navigând peste pustietate.

Au primit instrucțiuni. Fuseseră pierdute deja zeci de tancuri. Sarcina lor era să mențină linia frontului. Întregul Israel depindea de asta. Dumnezeu avea să-i apere.

Au sosit pe front pe la finele după-amiezii. Izul împuțit al războiului: cordită și carne umană. Știa mirosurile din '67. Au ajuns în spatele liniei de bătaie. Treaba lui era să repare tancurile, să aducă muniție și să-i scoată apoi din focul luptei pe morți și pe răniți. A cărat tărgi. Băieți mai tineri decât el îl apucau de braț. Din guri le gâlgâia sânge. Îi aduna.

Sorții războiului se schimbau. Auzeau în rapoarte. Avioanele israeliene brăzdau cerul. La radio se auzea *Hatikvah*, imnul național. Se zvonea că vor trece curând canalul. Unitatea lui Rami se deplasa înainte și înapoi, înainte și înapoi. Din nopți se făceau zile. Din zile, nopți. Au primit echipament. Bocanci, cămăși, rații de hrană americane. Dar nu și arme noi.

Se ghemuiau unii într-alții și desfăceau hărți în spatele tancului. Urma să atace aici, aici și acolo. Întăririle aveau să sosească de aici, de aici și de aici. Aveau și sprijin aerian. Și-a înnegrit fața cu funingine. I-a scris o scrisoare lui Nurit. N-a izbutit s-o termine. Era stupidă, lamentabilă. A încercat să deseneze, însă nici asta nu era de vreun folos. A vârât scrisoarea în buzunarul de la piept. Și-a strâns pe el uniforma cea nouă, a deschis chepengul, s-a băgat în vehicul. Echipa lui a luat poziție în spatele celorlalte tancuri. S-au apropiat, curând, de canal. Era unu noaptea. Pe aici nu exista întuneric. Celălalt mal al canalului era cuprins de fum. A auzit ceva răpăind pe blindajul tancului. Erau luați la țintă. Un obuz a explodat înaintea lor. Conducătorul tancului s-a speriat, tancul s-a smucit într-o parte, a izbit o balustradă. Mașinăria s-a oprit pe buza înălțată a canalului. Cineva zbiera. „Afară, afară, afară!" A sărit din turelă pe pod, s-a ghemuit în spatele tancului. Și-a ațintit carabina spre cealaltă parte. „Salvați-mă." „Unde-i radioul, puneți mâna pe radio." „Atac inamic, recepție." Deasupra lor se arcuiau trasoare. Au anunțat geniștii să remorcheze tancul de pe marginea abruptă. Alte mașini și tancuri au țâșnit înainte. Noaptea s-a domolit. Israelul trecea Suezul. Podul era al lor. Bezna era luminată de pâcla bombelor. S-a gândit, o clipă doar, s-o apuce spre casă prin negura asta a războiului, a mizeriei, a putorii. Au apărut geniștii. Iute, fără veste, eficient. Au prins un lanț de spatele tancului. Mai multe cartușe. „Să vă țineți căștile pe cap. Atenție la avioane." Au tras tancul de pe buza râpei. A pornit la drum iarăși, înăuntrul tancului, peste Suez, pe teritoriu inamic, încercând să ajungă în capătul șirului.

Au strivit un gogoloi de sârmă ghimpată, au ajuns lângă un meterez uriaș. Nu aveau încotro să se mai ducă. Au îndreptat pieziș tancul. Rami a deschis iarăși trapa, a sărit afară, a atins nisipul cu tălpile, s-a ghemuit, a luat-o la fugă, s-a adăpostit. Carabina FN Herstal i se legăna la piept. S-a lungit la pământ. „Flintă de rahat. Condamnarea mea la moarte."

În depărtare vedea lucruri mișcând. Lumini. Vâlvătăi. Împușca în beznă. Li s-a ordonat prin stație să înainteze din nou. A urmat coordonatele, alergând cu fereală. Au avansat, cu zecile. Gloanțele încă veneau.

A dat cu piciorul într-un bolovan. A coborât privirea. Nu era bolovan, ci o cască. Mai încolo a găsit o fâșie de îmbrăcăminte însângerată.

Și apoi cadavrele. Le vedea pe pământ, mai întâi izolate, apoi în pâlcuri, forme umane strâmbate, brațe îndoite, picioare sfâșiate de explozii, torace retezate. S-a aplecat să culeagă un Kalașnikov lepădat. Era rece la atingere. Nu fusese folosit de ore bune. La fel și muniția. A cules mai multe încărcătoare, le-a lăsat să cadă în buzunarele pantalonilor.

A aruncat carabina FN și a înaintat. N-avea să-i mai trebuiască.

234

Rami a luptat, cât a mai ținut războiul, cu o armă de-a inamicului.

233

Fusese, avea să spună la ani după aceea, ca și cum s-ar fi aflat înăuntrul unui joc video. Pășea înainte cu Kalașnikovul. Își pârlise mâna atingând un butoi fierbinte. Auzea strigăte, urlete în zare. Apoi, deodată, un țipăt separat. S-a întors spre el, a apăsat pe trăgaci, l-a ținut apăsat. A văzut silueta dezintegrându-se: se mototolise, se dizolvase, se prăbușise.

232

Niciodată nu i-a spus lui Smadar că omorâse cel puțin o persoană, probabil mai mult de-atât, poate câteva. Băieților le povestise, luându-i deoparte, cu ocazii diferite, dar îi era limpede că deja știau. Îl lua mereu un fel de greață când se întreba dacă aveau și ei cunoștință de acel moment al nimicului care există între glonț și cădere.

231

În știință, *problema grea a conștiinței* este întrebarea privitoare la felul în care procesele fizice din creierele noastre dau naștere experienței subiective a minții și a lumii.

Dintr-o perspectivă pur obiectivă, le putem părea cercetătorilor aidoma roboților, guvernați de declanșări electrice ale sinapselor din creier. Mintea înregistrează experiența. Neuronii se aprind. Creierul obține un soi de cinema documentar a cărui peliculă se tot derulează înainte.

În război, de pildă, putem să tragem gloanțe și să ne apropiem de dune în bezna nopții. Avansăm. Punem genunchiul la pământ. Țintim. Tragem iarăși.

Dintr-un punct de vedere subiectiv însă, totul e legat de felul în care *simțim*. Vedem culori, vedem formele corpurilor în aer, le conștientizăm moartea, în zvârcoliri hidoase, în vreme ce continuăm să pășim cu pușca în mână.

În asemenea momente suntem deplasați de conștiință în dimensiunile văzului, sunetului, palpării, gustului, mirosului, gândului pentru crearea unui tipar pe care ni-l vom aminti în diferite moduri, fie glorios, fie înfricoșător, umilitor ori, pur și simplu, ca pe o chestiune de supraviețuire.

230

Pe patul de moarte, Mihail Timofeievici Kalașnikov l-a întrebat pe patriarhul Bisericii Ortodoxe Ruse dacă era răspunzător de moartea celor împușcați ca rezultat al armei inventate de el.

Kalașnikov era preocupat de posteritate: i-ar fi plăcut să fie amintit ca poet, nu ca făcător de arme.

Patriarhul i-a răspuns scriindu-i că poziția Bisericii e bine cunoscută și că, dacă arma cu pricina a fost folosită pentru apărarea Patriei, Biserica e de partea inventatorilor și utilizatorilor ei.

229

Când britanicii au luat sub control Palestina, au folosit cvartalul rusesc din Ierusalim ca închisoare pentru membrii rezistenței.

Prizonierii evrei erau paramilitari care foloseau bombe, asasinate și atacuri-fulger pentru a se lupta cu britanicii și populația arabă locală. Ținta celor din Irgun și Lehi era să-i evacueze pe britanici din Palestina și să creeze un stat evreiesc. Britanicilor le erau cunoscuți ca teroriști.

Celulele erau reci și lipsite de confort. Pe jos erau trântite mindire de cârpă. Bătăile corecționale erau efectuate la carceră. În sala de execuții exista un singur ștreang, atârnând din platforma de lemn.

În 1947, doi luptători evrei, Moshe Barazani și Meir Feinstein, ar fi trebuit executați în închisoare. Barazani era acuzat de complicitate la omor. Feinstein fusese arestat după ce plasase trei valize pline cu explozibil într-o gară din Ierusalim.

Cei doi au refuzat să recunoască autoritatea tribunalului britanic. Cu doar câteva ore înainte ca sentința să fie dusă la îndeplinire, la închisoare a fost trimis un coș cu portocale. În portocalele scobite pe dinăuntru erau piesele unei grenade urmând a fi asamblate.

Feinstein și Barazani au cerut un moment de rugăciune în solitudine, fără prezența vreunui rabin sau militar.

Rămași singuri, au asamblat grenada, s-au apropiat, au așezat-o între ei, au aprins fitilul, s-au îmbrățișat, s-au rugat și au așteptat.

228

În cazul unui glonț de cauciuc, energia cinetică e convertită în energie elastică, apoi iarăși convertită în energie cinetică, pe când în cazul unei explozii coliziunea este plastică: impulsul se conservă, nu și energia cinetică.

227

Feinstein a scris într-o epistolă, înainte să moară: *Există viață mai rea decât moartea și moarte mai măreață decât viața.*

226

În dimineața de după atentatele cu bombe a sunat Netanyahu. Țârâitul strident al telefonului a părut mai zgomotos, cumva, decât celelalte apeluri. Nurit a ridicat receptorul. Îl cunoștea pe Netanyahu de la școală. Fuseseră amici în facultate. Un jurnalist din casă a tras cu urechea la discuție. Nu, a zis Nurit, nu era bine-venit la ei în casă. Nu acum, nu pentru *shiva*, te rog să nu te arăți pe aici. A lăsat jos telefonul, apoi a pus într-o dungă receptorul, ca să nu stea în furcă. În următoarea zi conversația ajungea la știri. A fost intervievată iarăși, în aceeași săptămână. Asasinatele nu erau din vina atentatorilor, a zis. Atentatorii erau și ei victime. Israelul era de vină. Sângele era pe mâinile lor. Pe

mâinile lui Netanyahu. Și pe ale ei, a urmat Nurit. Nu era imună, erau cu toții complici. Opresiune. Tiranie. Megalomanie. A apărut la televiziunea națională. Analiștii de serviciu au declarat-o în stare de șoc. Dar nu e nici un șoc, a replicat ea. Singurul șoc e că palestinienii nu se aruncă în aer încă și mai des. Israelul își invită copiii la masacru, a zis. La fel de bine le-ar putea pune tuturor Semtex în ghiozdane. N-o să fie pace niciodată până ce nu recunoaște asta. Prin ziarele conservatoare au apărut caricaturi: Nurit într-o aulă universitară, cu uniformă de general și keffiyeh pe cap. La posturile de radio de dreapta se declara că nici măcar nu era cu totul evreică, se spunea că fusese spălată pe creier, până la urmă și taică-său devenise un adept al păcii, trădase Israelul, se împrietenise cu Arafat. A schimbat postul. A auzit-o pe Sinéad O'Connor, și asta i-a frânt inima.

Au trecut zile, săptămâni, luni. Erau inundați cu telefoane. Reporteri din lumea întreagă. Mai ales europeni: francezi, estonieni, suedezi. Voiau s-o facă protagonistă de documentare. O tulbura să vadă câți dintre ei erau atașați de punctul ei de vedere: se temea să nu devină un simplu propagator, un pion. Nu mai avea chef să vorbească despre asta. Gata cu televiziunea, cu ziarele, gata cu întorsul cuțitului în rană.

Și-a luat un an de concediu și, timp de unsprezece luni, a stat la Londra. Voia să se țină cât mai departe cu putință de Israel, să se limpezească de zarvă, de ranchiună, de milă. Ploua cu invitații la conferințe, dar nu mai voia să vorbească despre Smadar, o terminase cu asta – așa că vorbea despre rasism, segregare, prejudecăți, da, însă nu despre ce pățise fiica ei. Durea, pur și simplu, prea tare. L-a luat cu ea pe Yigal. Rami și băieții mai mari au rămas acasă. Au umblat vorbe, firește, dar ei și lui Rami nu le păsa: de asta avea nevoie. Cerul deschis al Londrei a îmbărbătat-o. Metropola avea o ordine, un flux natural. A stat cu Yigal la o familie din Hampstead – în apartamentul de la parter al unei clădiri stil Tudor cu trei niveluri, cu trandafiri galbeni în spate și ramurile unui copac atingând ușor fereastra. A citit cărți, a scris articole, s-a plimbat îndelung. A tradus în ebraică din Memmi și Duras. În după-amiezile de sâmbătă, mirosul de iarbă proaspăt tăiată se ridica din grădinile învecinate. Yigal avea cinci ani. Își făcea de lucru cu o minge de fotbal. Nurit se ținea pe lângă el, temătoare că mingea se va rostogoli în mijlocul străzii. Nu voia să-l scape din ochi. Îl sunau pe Rami de la un telefon public. Cabina roșie avea ceva liniștitor; era străveche, din sticlă, cu o coroană aurită deasupra ușii. Aveau și acasă telefon, însă vizita la cabină devenise un ritual duminical. Îl lăsa pe

Yigal să formeze pe disc, cu degetele lui mici, numărul. „Bună, Baba, eu sunt.“ După o clipă, lua telefonul din mâna lui Yigal, se apleca și, vorbind, îl cuprindea de după mijloc. Nu voia vești din Ierusalim, despre Israel ori despre altceva, voia doar să știe că băieții sunt bine. „O să ajungă pe-acasă Elik weekendul viitor?“ „A primit Guy cartea pe care i-am trimis-o?“ „Ai stropit petuniile?“ „Ai văzut ce-a scris Miko?“ „Au venit formularele de la universitate?“

Uneori, noaptea, se furișa de una singură afară și-l suna pe Rami iarăși, pe întuneric, pe ploaie. Încerca să nu aducă vorba despre Smadar: numele, singur, îi înfigea un piron în inimă. Vâra în fanta aparatului o mână de monede de cincizeci de penny. Monedele zuruiau în spațiile dintre minute. Îi ura noapte bună și pornea iarăși spre casă, pe întuneric. Diminețile se trezea înaintea lui Yigal, se așeza la birou și își scria lucrările academice. Se lansa împotriva Ocupației, serviciului militar, rasismului, miopiei. Voia să-și desțelenească furia, s-o transforme în limbaj. Traducerile erau mai ușoare. Întotdeauna ebraica avusese ceva eliberator. O călăuzea către sine. Erau însă și momente în care se întreba dacă ebraica n-o lasă baltă: uneori îi lua câteva clipe să-și amintească anumite cuvinte. Era bizar, plimbându-se prin Londra, să nu vadă literele ebraice, aleph, tav. Fără limbă nu e acasă. Își iubea munca, soțul, copiii, ba chiar și Israelul îl iubea, ce mai rămăsese din el, ideea originară, harababura aceea fumegândă, mâhnirea tatălui ei. Se gândea uneori să nu se mai întoarcă defel, știa însă că asta e o himeră, că era nevoită să se întoarcă, unde altundeva să trăiască, unde să supraviețuiască, ce altceva ar fi putut să cunoască vreodată?

225

GUVERNUL ISRAELIAN MI-A UCIS FIICA, *Haaretz*, 8 septembrie 1997. **Fată de general acuză Israelul de crimă**, *Yedioth Ahronoth*, 9 septembrie 1997. **Familia victimei atentatului susține că Israelul naște teroriști**, telegramă Associated Press, 9 septembrie 1997. **Mamă a unei victime a bombelor dă vina pe lideri**, *Chicago Tribune*, 10 septembrie 1997. **Mamă îndurerată mustră guvernul**, *Jerusalem Post*, 11 septembrie 1997. **O MAMĂ ÎNVINUIEȘTE POLITICA ISRAELIANĂ PENTRU MOARTEA COPILULUI**, *L.A. Times*, 11 septembrie 1997. **Israelul e de vină, declară o mamă îndoliată**, *Courier Mail*, Queensland, 11 septembrie 1997. **BIBI MI-A UCIS FETIȚA**, *The Sun*, 11 septembrie 1997. **Opresiunea îi împinge la**

violență pe extremiștii arabi, susține o mamă îndoliată, *Moscow News*, 12 septembrie 1997. ***O mamă dă vina pe Israel pentru moartea groaznică a fiicei***, *People's Daily*, China, 13 septembrie 1997. **Israelul în cumpănă**, *The New York Times*, 14 septembrie 1997. OCUPAȚIA E CAUZA MORȚII COPILULUI MEU, *Paris Match*, 14–21 septembrie 1997. **„Afară din Liban!" Plânsul unei mame răscolește Israelul**, *Tel Aviv Journal*, 19 septembrie 1997. **„BIBI, CE-AI FĂCUT?"**, *Le Monde Diplomatique*, 1 octombrie 1997.

224

Sora lui Abir, Areen, avea obiceiul de a decupa articole de prin ziare. De cele mai multe ori, ziarele foloseau aceeași fotografie: sora ei la vârsta de nouă ani. A păstrat tăieturile într-o cutie de pantofi, sub pat, chiar și în perioada cât au fost plecați la Bradford. Uneori, noaptea, când nu izbutea să doarmă, băga mâna în cutia de sub pat. Se trezea dimineața cu sora ei împrăștiată în jur.

223

Abir a fost proiectată prin aer cu o asemenea forță, că pantoful a derapat pe asfaltul drumului, apoi s-a oprit, cocoțat pe propria-i goliciune.

222

Bassam dispărea, uneori cu orele, în magazia de cărbuni. Vântul șuiera prin scândurile ușii. În colțurile tavanului atârnau pânze uriașe de păianjen. Răscolea printre obiectele pe care chiriașul de dinainte le lăsase pe rafturi: saci cu cărbuni, un tăietor de iarbă stricat, mănuși, o jachetă de grădinărit, foarfeci pentru curățat pomi, insecticid, îngrășământ, un fierăstrău, borcane pline cu șuruburi vechi, o sticlă de plastic cu pete roșii de la benzină: își dăduse seama că toate ingredientele unei bombe se aflau aici, în această casă englezească de suburbie.

Când a săltat din loc niște cutii vechi cu vopsea, în urmele umede s-a ivit un straniu univers de gângănii: urechelnițe, limacși, păianjeni cu picioare lungi. A făcut curat în șopron, lăsând însă în pace pânzele.

A ieșit cu o furcă mică sub braț și a început să perforeze peticul de pământ, răscolind solul, făcând straturi gata pentru plantat.

– O grădină englezească, i-a spus Salwei.

A plănuit ce urma să cultive: dovlecei, castraveți, ceapă verde, rubarbă, salată, pătrunjel. I-a trecut prin minte să facă și un mic havuz, apoi s-a răzgândit. A găsit la un târg de vechituri statuia unui îngeraș înaripat, a vopsit-o în alb.

Lângă magazie a plantat doi trandafiri, unul din soiul numit Sally Mac, celălalt, Red Devil.

Îi plăcea mult să lucreze în grădină, îndeosebi în după-amiezile de sâmbătă: vecinii se adunau toți să asculte la radio meciuri de fotbal. Mereu își putea da seama cum se descurcă echipa locală oprindu-se în mijlocul grădinii și trăgând cu urechea la chiotele scoase de tați și de fii prin grădinile lor.

221

Sally Mac: inflorescență rozalie-cais, cu baza galbenă și parfum discret. Red Devil: hibrid roșu-mediu, cu floare mare, închis la culoare la bază, cu parfum intens.

Când au înflorit, i-a tăiat pentru Salwa și i-a așezat într-o vază pe pervaz.

220

Repet: Numerele prietene sunt numere înrudite în sensul că, atunci când aduni toți divizorii lor proprii – fără a include numărul original –, suma divizorilor unuia este egală cu celălalt număr.

Numerele – ținute la mare preț de matematicieni – sunt considerate prietene fiindcă divizorii proprii ai lui 220 sunt 1, 2, 4, 5, 10, 11, 20, 22, 44, 55 și 110, care, adunați, dau în total 284. Iar divizorii proprii ai lui 284 sunt 1, 2, 4, 71 și 142, a căror sumă este 220.

Sunt singurele numere prietene sub 1000.

219

Nu lăsați ramura de măslin să-mi cadă din mână.

218

Salwa nu deschidea ziarele. Se ținea departe de televizor. Nu întreba pe unde umblase Bassam în ziua respectivă, ce văzuse, cu cine vorbise. Nu era izolare și nu era extenuare, nici amărăciune, cu toate că ar fi putut, o știa, să fie din toate câte un pic, ambalate în dorința de a rămâne intacte. Nu se ducea la Cercul Părinților. Nu frecventa organizații de femei. Nu fiindcă ar fi fost în dezacord,

însă pentru ea, își dădea seama, vorbea tăcerea. Era parte din Du'aa sa. Nu fusese chemată să-și spună povestea. Aceasta vieţuia însă în aspectele devoțiunii sale. Drumul către înțelegere trece prin nevoință. Un lucru pe care intervievatorii nu izbuteau să-l priceapă. Erau mai toți occidentali, majoritar europeni. Voiau să relateze subiectul, să-și scrie articolele. Erau oameni de treabă, îi plăcea de ei, îi invita în casă, le gătea, le turna ceai, golea scrumierele, dar nu-i lăsa s-o ia la întrebări. Știa că vor o fotografie cu ea în hijab. Pricepea asta, dar mai pricepea și că ar fi fost greșit înțeleasă. Au filmat-o o dată purtând-o pe cea mică, pe Hiba, prin apartament. Se oprise să se uite la o poză cu Abir, și cameramanul o surprinsese plângând. Dacă i-ar fi înțeles mânia, dacă ar fi putut cumva s-o surprindă fără să facă din asta un spectacol, ar fi vorbit cu ei, însă știa, o știa bine: o femeie musulmană, o palestiniană, crima geografiei sale. Îi sprijinea pe Bassam, pe Rami și pe Nurit în demersurile lor, însă voia doar să-și vadă de viața obișnuită. Acolo o aștepta binecuvântarea. În puterea dimineții, după rugăciuni, când ieșeau din casă copiii și Bassam, se ducea la piață. Purta veșminte lungi, brodate, și văl. Uneori, săltați în susul frunții, ochelari de soare. Numele îi răsuna printre tonete. Râdea și făcea cu mâna. *Yalla, yalla, yalla.* Răspundea la întrebări despre copii, despre cum se descurcau la școală, despre cercetași, despre asociația caritabilă de la grădiniță, dar de obicei păstra tăcerea în privința lui Abir. La ani după moartea fetei, vânzătorii de la piață încă îi mai puneau câte ceva în plus în sacoșă: o pară, niște mirodenii, o mână de curmale. Pleca de la piață cu sacoșele dând pe dinafară. Șofa cu viteză, obicei pe care-l luase de la Bassam. Nu o făcea din nechibzuință, ci fiindcă-i dădea un fior plăcut. Îi plăcuseră și străduțele înguste din Anata, însă bulevardele largi din Ierihon erau mai bune. Trecea în viteză pe lângă palmieri, pe lângă cazinoul abandonat, cu geamul deschis, lăsând briza călduță să i se joace cu vălul. Încetinea pe lângă moschee. După rugăciunea de amiază se strângea laolaltă cu celelalte femei. Le plăcea bârfa: cine era pe cale să divorțeze, cine se îmbolnăvise, cine plecase din țară, al cui fiu fusese săltat în puterea nopții. O întrebau despre Bradford. Le spunea despre casa cu cinci dormitoare, despre grădina din dos, plimbările prin parc, lecțiile de engleză, moscheea din Horton Park. Era ca și cum și-ar fi adus în amintire viața altcuiva: nu era tocmai sigură că i se întâmplase chiar ei totul. Fără puncte de control. Fără percheziții corporale. Totuși, îi fusese dor de casă. De familie, prieteni. Lumina aparte a Palestinei îi lipsea, galbenul ei tăios, felul în care limpezea formele. Și aerul. Ba chiar și praful. Se bucura că revenise. Devenise

atât de pricepută la făcutul de bagaje, încât în săptămâna mutatului își ascuțise amândouă unghiile de la degetele mari ca să poată rupe cu ușurință banda adezivă de pe cutii. La întoarcere, pe aeroport, o percheziționaseră iarăși corporal. Cei doi copii mai mici fuseseră lăsați în aceeași încăpere cât își scosese hainele. Îi pusese să se întoarcă cu spatele. Îi auzise bocind cât se dezbărase de rochie. Rămăsese stoică. Îi luaseră apoi la percheziționat și pe copii. De față cu ea. Îngenunchease lângă ei, vorbindu-le în șoaptă în vreme ce hainele erau îndepărtate. Până la chiloți. Îi îmbrăcase iarăși apoi, cu încetineală, nasture după nasture. Le spusese să nu cedeze niciodată. Să se țină tari. Să se încreadă în Allah. Lucrurile aveau să se schimbe. Neapărat. Avea pe cap atâtea – furia lui Araab, vinovăția lui Areen, nedumerirea Hibei –, însă voia să le facă față, trebuia, asta-i era menirea. Existau doar atâtea mame care o pățiseră și mai rău. Avea grijă de ai ei, se asigura că ajung acasă în siguranță: asta conta. Ajunsă acasă, număra – una, două, trei, patru, cinci perechi de pantofi lângă ușă. Doar atunci izbutea iarăși să respire. Serile, după ce copiii se duceau la culcare, aștepta întoarcerea lui Bassam. Aprindea cărbunii și aranja *hooka* afară, pe verandă, lângă masa cea mică de jucat cărți. Își dădea în cărți și aștepta ca gămăliile de lumină ale farurilor mașinii să apară pe drum.

217

Casa din Ierihon era extraordinară. Era clădită la margine de oraș, pe un drum neasfaltat, plin de hopuri, mărginit de portocali, caiși și palmieri, cu vedere la întinderea deșertului.

Patru dormitoare. Tavan înalt. Ziduri groase. Bolți arcuite. Ferestre cu lucrătură de metal. Gresie cu modele întortocheate în bucătărie. Dușumele de pin.

Sistemele de canalizare erau de încredere. Țevile de încălzire. La fel și electricitatea. Aveau până și o piscină mică de beton în spate.

Când a văzut casa prima oară, Salwa a urcat și-a coborât de mai multe ori pe trepte, atingând suprafețele, trecându-și peste ele degetele. A aprins și a stins luminile. S-a oprit, în bucătărie, sub aerul de la hotă, a poposit un moment lângă mașina de gătit, și-a șters umezeala de pe obraji.

Bassam a urcat la etaj, s-a uitat pe geam. Și casele vecinilor erau bine întreținute: pereți văruiți, interfoane, antene prin satelit, porți electronice.

În jurul casei, treizeci de ari de teren: suficient cât să ai unde planta o livadă mică.

216

O trăsătură arhitecturală a caselor bine întocmite din Ierihon e aceea că sunt considerate introvertite – mare parte dintre odăi dau către curtea interioară mai degrabă decât spre stradă: se adună în ele însele.

Unele case sunt împodobite cu turnuri *malqaf* sau prinzătoare de vânt: turle înalte care înfruntă, dintr-una ori din mai multe părți, vântul dominant în zonă. Prinzătorul de vânt culege aerul rece și dens, trăgându-l către măruntaiele casei, unde acționează ca un sistem de ventilație. Vase cu apă sunt uneori amplasate în interiorul său ori peste deschizăturile din capătul inferior pentru a spori efectul de răcorire.

În anumite case se poate simți încă de la ușă boarea de răcoare opintindu-se în perdeaua de arșiță.

215

În secolul al nouăsprezecelea, gheața importată – bine pusă la păstrare în rumeguș și transportată în lăzi de lemn dinspre est și nord – era ținută la rece în subsolurile turnurilor.

Gheața era adusă în blocuri uriașe, cu muchii drepte, și purtată de carele cu boi dinspre lacurile înghețate ale Turciei, Iranului, Irakului, suită apoi în tren și, când se ajungea la câte o stație, cărată pe spinările cămilelor. La destinație, lăzile erau coborâte în pivniță cu ajutorul funiei și scripeților.

Un pahar de ceai cu gheață și-o rămurică de mentă reprezenta apogeul luxului palestinian.

214

O săptămână mai târziu, de ziua ei, Bassam i-a întins un vraf de hârtii făcute sul și legate cu o fundă: actele de proprietate asupra casei.

Afară, micuța piscină de beton. Bassam a ieșit în curtea din spate, a descolăcit un furtun și a început s-o umple cu apa de la robinetul de afară. O poreclise deja Băltoaca.

Unul câte unul, copiii au intrat în bazin și-au început să se bălăcească.

213

Toți, firește, cu excepția lui Abir.

212

S-a trezit mai târziu, pe seară, auzind-o pe Salwa cum face ordine în camera de zi. S-a oprit în capul scărilor și s-a uitat în jos pe lângă balustrada de lemn.

Ea nu l-a observat. Se mișca fără zarvă, culegând prosoape, tricouri, o minge mică de plajă care se dezumflase într-un colț. S-a aplecat peste măsuța de cafea, a dus la bucătărie o farfurie și un pahar.

Când a oprit și apa de la robinet, a auzit-o respirând. A stins lumina în bucătărie și s-a oprit iarăși în camera de zi.

Rămânea aprins un singur bec. Salwa a întins mâna să-l stingă. A observat ceva pitit în cutele canapelei. A ridicat pernuța. Dedesubt a găsit o aripioară gonflabilă oranj pentru înot, boțită și dezumflată.

A ridicat și pernele din preajmă, căutând aripioara destinată celui de-al doilea braț, însă n-a găsit nimic.

A privit-o cum se apropie de bibliotecă și cum se oprește lângă poza lui Abir. A desfăcut ventilul aripioarei, l-a dus la buze și a suflat. A izolat apoi aerul înăuntru și și-a trecut micul colac portocaliu peste încheietură.

A rămas așa o clipă, după care a pășit spre dulap, dezumflând pe drum aripioara.

211

Lui Rami nu-i plăcea să vadă uniforme aruncate peste tot când veneau acasă băieții, la sfârșit de săptămână. O tunică verde pusă pe cuier. Bocanci maro lăbărțați la ușă. Aproape că putea ghici prin ce parte a țării fuseseră uitându-se la tălpi. Praful din Negev. Urmele de sare ale Mării Moarte. Tocurile uzate ale Hebronului.

210

Elik a făcut armata din 1995 până în 1998: sergent-major în unitatea Maglan. Guy și-a satisfăcut stagiul militar între 1997 și 2000: locotenent într-un regiment de tancuri. Yigal a intrat într-un batalion educațional non-combativ și și-a servit patria din 2010 până în 2013.

209

Salwa a păstrat hainele lui Abir ca să le poarte Hiba. Le-a scos la iveală treptat, de-a lungul anilor; o cămașă ici, o basma colo. Doar uniforma de școală și pantofii de lac au rămas în dulap. Nu îndura gândul ca fiica ei cea mai mică să se ducă la școală arătând aidoma cu Abir.

208

Când s-a întors de la Londra, Nurit a pus la spălat toate hainele, mai puțin uniformele.

207

La o săptămână după *shiva*, Elik s-a întors la unitatea lui. Comandantul l-a găsit la bază, în camera de control. Ofițerul văzuse la televizor imagini de la înmormântarea lui Smadar. Și-a lăsat palma pe umărul lui Elik. Totul, acum, ținea de acțiune, i-a zis. Era psihologic. Ceva trebuia făcut. Era necesar ca Elik să se întoarcă pe teren. Urma să se desfășoare o operațiune în Liban, în câteva zile. Se intenționa lichidarea unor membri Hezbollah. „Ai face bine să te pregătești", i-a zis. Cineva urma să plătească pentru moartea surorii lui. După aceea avea să se simtă mai bine. „Crede-mă", i-a spus ofițerul. Putea să se ușureze un pic. Să caftească niște Hezbo.

Elik a rămas tăcut. Comandantul lui nu văzuse comentariile făcute de mama lui prin ziare.

Două zile după aceea, comandantul a declarat că planurile se schimbaseră. Elik era transferat la un batalion de informații, unde nu i se permitea să mai participe la operațiuni pe teren.

Elik și-a dat seama imediat că decizia fusese luată de frica unui dezastru de imagine.

206

Salwa conducea pe drumurile englezești: doar așa o putea face pe Hiba să adoarmă pe timp de zi. O punea pe scăunelul ei și dădea ture prin cartier. După două săptămâni se aventurase mai departe. Către periferie, apoi dincolo de ea.

Nu erau bariere militare acolo. Nu erau puncte de control. Străbătea Shipley, Bingley, Keighley. N-o deranja că trebuie să meargă pe cealaltă parte a șoselei.

Străbătea drumurile înguste care brăzdau peisajul rural din Yorkshire. Ziduri de piatră și curbe. Fabrici și turle de biserici. Mașina trecea iute pe sub coroanele verzi ale copacilor. Lumina soarelui săgeta printre ramuri. Asfaltul fâșâia. Nu era nici măcar o groapă în cale.

A descoperit, lângă Keighley, o fermă de cai unde se aflau bidivii arabi, zvelți și musculoși, pe pajiștea verde. S-a aplecat pe geamul mașinii.

Când s-a trezit Hiba, a cocoțat-o sus, pe gard și s-au uitat împreună la trapul țanțoș al cailor.

205

Pursângele arab are un spate drept, scurt, mulțumită vertebrei în minus față de ceilalți cai. Silueta sa naturală e socotită un etalon al grației, și rasa e celebră pentru umbletul fluid ca o plutire, un spectacol de frumusețe și simetrie, cu toate tendoanele mișcându-se la unison.

204

Este știut că Marea Moartă sperie caii – dacă pășesc în apa care ridică totul la suprafață, picioarele pot aluneca de sub ei fără veste, ajung să fie întorși pe-o parte și uneori se înnecă.

203

În secolul al XIX-lea, triburile beduine foloseau iepe arăbești în atacurile lor. Succesul raidurilor – de capturare a oilor, cămilelor sau caprelor – era dat de surpriză și viteză. Spre deosebire de armăsari, femelele nu fornăiau și nu nechezau la apropierea de tabăra inamică. Tăcerea era de aur.

La beduini nu exista un dar mai de preț pe care să i-l oferi unui străin decât o iapă arăbească de luptă.

202

Ospitalieri ca la război, le-am lăsat morții lor în dar, să le amintească de noi.

Arhiloh

201

Pachetele îi scoteau din sărite pe Rami și pe Nurit. În fiecare Zi a Amintirii soseau din partea ministerului. Învelite frumos în hârtie azurie, cu funde albe și pecetluite cu o stea a lui David argintie. Erau lăsate la intrare, însoțite de un bilet de la Ministerul Apărării: *Dragă familie Elhanan*.

Obiectul era, în fiecare an, altul: un bol de cristal cu numele celor căzuți gravate în jurul buzei, o vază cu citate biblice, un drapel de porțelan, o pereche de sfeșnice de argint pentru Sabat.

O dată, la o asemenea ocazie, Rami a găsit sub ambalaj o carte – *Cărări: Îndrăgostește-te iarăși de Israel.* Cartea avea câte un traseu de drumeție pentru fiecare zi a anului: dintre acestea, cincizeci se găseau în Cisiordania. Cartea sugera ca israelienii să poarte o armă dacă străbat un traseu care trece pe lângă vreun sat arab.

Biletul însoțitor – cu un mesaj special pentru îndoliați – era plin de înfloriturі. *În această măreață Zi a Amintirii am dori să onorăm amintirea lui Smadar și sacrificiul special pe care dumneavoastră și familia l-ați făcut pentru eternul Stat Israel.*

Nurit se făcea foc și pară, nu doar din pricina vulgarității darurilor sau a scrisorilor edulcorate, ci și din cauza felului în care o cooptau pe Smadar de partea lor, de parcă fata ar fi fost complice cumva, de parcă s-ar fi aruncat cu pieptul înainte, pe strada Ben Yehuda, în fața bombei.

Ea și cu Rami au pus pe bolul de cristal ciocanul și ranga, făcându-l fărâme, o moviliță de moarte și amintire.

Au așezat apoi cioburile la loc în cutie, i-au legat iarăși funda și i-au trimis coletul lui Netanyahu, cu câteva cuvinte scrise de mâna ei: *Scumpul meu Bibi, ceva s-a spart.*

200

Îl vedea pe Netanyahu uneori, la bazinul de înot al Universității Ebraice, un bărbat slab, cu cască de înot albastru-deschis și o burtică albă, surprinzătoare, bălăngănindu-i-se mai sus de șolduri.

199

A așteptat coletul. Afară, lângă ușa casei. Printre florile îmbobocite. Un pic înainte de amiază, un tânăr soldat în uniformă a oprit pe alee, într-o mașină

militară: albă, cu numere de înmatriculare negre. Avea o expresie vioaie, jovială. Cutia era iarăși albastră, funda albă, legată cu îngrijire.

Rami a pășit pe aleea din grădină și a luat, fără vreo vorbă, pachetul. Soldatul i-a urat cele bune, s-a răsucit pe călcâie și a pornit înapoi spre vehicul, în lumina apăsătoare a soarelui.

În prag, Rami a desfăcut pachetul. Era un glob de metal cu o hartă a Israelului Mare sub formă de basorelief. Făcut din bronz lustruit, gol pe dinăuntru, ușor.

A lăsat din mână cutia și l-a strigat pe soldatul care tocmai deschisese portiera.

– Vezi asta?

Tânărul, tresărind, s-a întors spre el.

Rami simțea asaltul nemilos al arșiței. Globul, în palme, era alunecos.

– Crezi că-l vrem?

– Domnule?

– Așa ceva?

– Ce-i cu el, domnule?

– Ai impresia că noi chiar îl vrem?

Globul a descris o traiectorie prin aer, peste mașină, a bufnit în trotuar, s-a rostogolit și s-a oprit în mijlocul străzii.

Soldatul s-a holbat vreo jumătate de minut la Rami, apoi a dat ocol fără grabă mașinii, s-a aplecat și a cules globul, l-a șters de praf, l-a depus pe bancheta din față, a tras portiera și a luat-o din loc fără grabă.

În următorul an n-a mai sosit nici un dar.

198

Și totuși el și Nurit luau întotdeauna poziție de drepți când se auzeau sirenele în memoria celor căzuți.

197

Sirenele se aud an de an întru comemorarea soldaților israelieni căzuți și a victimelor terorismului. Orice muncă încetează. Circulația încremenește. Tastaturile amuțesc. Lifturile înțepenesc. Cetățenii coboară din mașini în mijloc de autostradă. Posturile de radio și televiziune tac. Teatrele, sălile de

cinema, cluburile de noapte și barurile sunt închise. Nu se mai aud zgomote de construcții. Drapelele sunt ridicate până la jumătatea catargelor.

Sirenele vuiesc timp de un minut la apusul soarelui și încă două în următoarea zi.

196

După ce-a terminat cu milităria, Elik și-a azvârlit cât colo bereta și a străbătut drumul de la Ierusalim până la Marea Moartă, unde a poposit peste noapte într-un parc acvatic abandonat de lângă Ein Gedi. A băut un pahar bun de vodcă, a fumat jumătate de cui, a hoinărit printre scaunele abandonate ale salvamarilor și umbrelele prăfuite, apoi, o mare parte a serii, s-a plimbat singur pe toboganele de apă uscate.

S-a trezit dimineață pe fundul de beton al unui bazin gol.

195

© EPA

194

Rami își învârtea prin minte pledoariile, zi după zi. Afirmator și negator. Moțiune afirmativă. Contraargumentație. Reîntărire. Respingere. De câte ori nu trecuse prin asta și cu ceilalți băieți? Acum venise rândul lui Yigal. Rami se trezea în toiul nopții, foindu-se și frământându-se. „Așadar, ce-o să spui, fiule, când o să fii în mijlocul drumului și-o să apară o Kia neagră, îi faci semn să oprească și înăuntru e Bassam?“ „Îl las să treacă.“ „Dar camarazii tăi?“ „Ei n-au

decât să decidă ce vor.“ „Și dacă zice comandantul tău: «Arestează-l»?“ „O să refuz.“ „Și dacă te arestează fiindcă n-ai ascultat ordinul?“ „Pot să mă aresteze.“ „Și să ajungi la închisoare pentru asta?“ „Da.“ „Atunci de ce să n-o faci acum și să refuzi asta cu totul?“ „E datoria mea, obligația mea.“ „Ia spune, dacă-l lași pe Bassam să treacă, o să-l lași și pe următorul să treacă, la fel?“ „Depinde.“ „Dar dacă ar fi Araab sau Areen sau Hiba sau Muhammad ori Ahmed, o să-i iei la bani mărunți?“ „O să fac ce e corect.“ „Și dacă ți se spune să faci ceva ce nu vrei să faci?“ „Ce, mai exact?“ „Să ocupi, de pildă, o casă, să tragi într-o cisternă cu apă, să rupi un os.“ „N-aș face-o.“ „Toată lumea zice așa.“ „O să fac alegerea când o să fie cazul.“ „Dar dacă alegi greșit?“ „O să plătesc pentru asta.“ „Ai hotărât, gata?“ „Nu știu.“ „Mai devreme sau mai târziu trebuie să iei o decizie, fiule.“ „Dacă nu fac armata, n-o să am o voce.“ „Vocea ta e mai puternică dacă nu te duci.“ „Nu mă tem de închisoare, dacă asta crezi.“ „Știu, băiatule.“ „Tu ai fost, te-ai dus în armată, ai apucat s-o faci.“ „Erau alte vremuri.“ „Așa zic toți.“ „Păi… e adevărat.“ „De ce să putrezesc în închisoare când aș putea schimba lucrurile acum?“ „Fiindcă n-o să le poți schimba.“ „Asta spui tu.“ „Nu poți ignora realitatea, fiule.“ „Ne trebuie și protecție, mă privește apărarea țării, avem nevoie de oameni de ispravă acolo.“ „Da, așa e.“ „Atunci ce să fac, să emigrez?“ „Sigur că nu.“ „Nu mi-e rușine de drapelul meu, nouă ne trebuie o armată democratică.“ „O să afli până la urmă că așa ceva nu se poate. Un loc trebuie să se poată apăra.“ „Înțeleg.“ „Și nu-s toți ca Bassam, să știi.“ „Știu.“ „Mai sunt și oameni de alte soiuri pe-acolo.“ „Da, mai sunt. Mi-au aruncat sora în aer.“

193

Existau lucruri, Rami o știa, la care nu se putea găsi răspuns, nici chiar pentru el însuși.

192

Serile de așteptare păreau să se scurgă precum erele geologice. Orice sirenă de raid aerian, orice bipăit pe telefonul lui Rami, orice alertă de știri la televiziune. Încă o zi în care nu se știa nimic. Nu-și putea alunga din minte groaza. Pândind ciocănitul măsurat la ușă. Pașii lungi, lenți din salon până în vestibul. „Răspund eu, dragă.“ Trasul perdelei. Uitătura aruncată pe geam. O bucată de umăr. Forma unei șepci. Ușurarea de a-l vedea pe poștaș, pe vreun voluntar cu chestionare ori pe vreun vecin. Își avea reacția cioplită în minte, ca orice tată:

avea să rămână neclintit, n-avea să-l lase pe mesager să intre în casă, avea să-i susțină privirea, să încline din cap, ba chiar să surâdă, avea să întindă mâna după scrisoare, s-o bage în buzunarul de la cămașă, aproape de piele. Avea să ridice un braț, singurul său limbaj, apoi să clatine din cap, să închidă ușa și să aștepte ca pașii să se depărteze pe alee, ca portiera mașinii să se închidă ușurel și mesagerul să dispară. Ce să faci cu lumina, atunci? Ce să faci cu sunetul? Ce să faci cu toată culoarea din odaie? El urma să fie calm și măsurat. Controlat. Avea să se întoarcă în vestibul, s-o apuce înapoi prin bucătărie, să-i toarne ei un pahar cu apă și să i-l aducă, fiindcă ea, firește, va fi intuit deja. Ea putea să se întindă peste tăblie, să ia scrisoarea, s-o despăturească cu gesturi moi, s-o citească și s-o pună la loc în plic, apoi să așeze plicul pe mijlocul mesei.

Și, cu toate că ciocănitul în ușă nu s-a auzit niciodată, li se părea că lipsa ciocănitului e oricum un fel de ciocănit.

191

Patru ani mai târziu – după ce și-a satisfăcut stagiul militar –, Yigal a urcat pe scenă la Tel Aviv, în fața a șapte sute de persoane, alături de Araab Aramin, cu ocazia Slujbei Alternative de Comemorare dedicate atât palestinienilor, cât și israelienilor, și au denunțat amândoi ocupația, segregarea și deposedarea de pământ.

190

Mă numesc Yigal Elhanan. Aveam cinci ani în 1997, când mi-am pierdut sora, pe Smadar.

189

Numele meu este Araab Aramin. Aveam paisprezece ani când sora mea, Abir, a fost împușcată în ceafă.

188

Șapte sute de persoane i-au auzit pe băieți vorbind. Rami și Bassam se uitau la ei din culise. Bassam își încleștase la spate mâinile. Rami strângea în pumn marginea cortinei. Avea mai târziu să spună că ceea ce auzise se putea numi, pe drept cuvânt, nuclear.

Regizoarea de platou stătea la panoul de control. Abia dacă mișca. Băieții, unul lângă altul pe podiumul înalt, cu cămăși descheiate la guler. La final s-au îmbrățișat pe scenă. Au ieșit și tații pe scenă, din stânga.

Rami s-a îndreptat mai întâi spre Araab. Bassam s-a dus la Yigal.

187

Apa grea – oxidul de deuteriu – e folosită pentru întreținerea reacțiilor în lanț. Apa ajută la încetinirea vitezei cu care se descompune uraniul.

186

Soldatul care mi-a omorât sora era victima unei industrii a fricii. Conducătorii noștri ridică glasul îngâmfați, cerând moarte și răzbunare. Megafoanele sunt cocoțate peste maldăre de amnezie și negare. Dar vă cerem să vă scoateți armele din visele noastre. Ne-am săturat, gata, destul, de ajuns. Numele noastre au fost transformate în blesteme. Singura răzbunare e să facem pace. Familiile ni s-au unit în amara definiție a îndolierii. Arma n-a avut de ales, cel care a tras cu ea, da. Nu vorbim despre pace, facem pace. Numele lor rostite împreună, Smadar și Abir, sunt adevărul nostru simplu, fără rest.

185

Araab avea douăzeci și trei de ani, Yigal, douăzeci și patru.

184

Mordechai Vanunu, un tehnician a cărui treabă era să producă litiu-6 în centrala nucleară Dimona din Negev, a fost condamnat la optsprezece ani de închisoare pentru divulgarea unor detalii despre programul de înarmare israelian. Vanunu a strecurat un aparat de fotografiat în Machon 2 și a făcut cincizeci și nouă de fotografii, cu toate că semnase, cu niște ani în urmă, un contract de confidențialitate. A divulgat amănunte mai întâi unui grup bisericesc din Australia, unde fugise. Mai târziu, la Londra, unde se dusese ca să publice datele, a fost atras într-o capcană amoroasă de o agentă a Mossadului. S-a întâlnit iarăși cu femeia la Roma, unde a fost imobilizat, sedat, răpit, legat de o targă, dus cu o șalupă pe o navă-spion, ferecat într-o cabină. A fost interogat de agenți ai Mossadului și transportat înapoi în Israel, într-o

închisoare secretă aflată sub administrarea Shin Bet. Aproape doisprezece ani din perioada de temniță și i-a petrecut singur în celulă.

183

Cheryl Hanin Bentov – borcanul cu miere care îl atrăsese ca pe un bondar pe Vanunu – a devenit agent imobiliar în Alaqua, statul Florida, specializându-se în comunități închise și proprietăți pe malul mării.

182

Rami l-a văzut pe Vanunu în curtea din spate a hotelului American Colony din Ierusalim. Era înalt, zvelt, elegant. Tâmplele încărunțite îi scoteau în evidență pielea smeadă. Avea în el ceva inerent israelian: îmbrăcămintea, cămașa albastră costisitoare, cu doi nasturi deschiși, ușoara cută a blugilor, mocasinii fără șosete. Doar lanțul subțire de aur de la gât părea un pic cam strident.

Vanunu era înconjurat de o jumătate de duzină de ascultători, patru bărbați, două femei. Pe mijlocul mesei fusese pusă o carafă cu apă, împreună cu o sticlă de vin alb așezată într-o frapieră argintie.

Mesele erau umbrite de duzi înalți. Pe pereții de calcar se ridica iedera. O boare ușoară făcea să se înfioare petalele florilor: hortensii, rododendroni, mentă înflorită.

Rami a auzit de la masa lor un schimb iute de replici în ebraică. Ebraica s-a dizolvat apoi în engleză, lucru care l-a surprins: una dintre condițiile eliberării condiționate a lui Vanunu, o știa, era să nu stea de vorbă cu străini.

Rami a ales o masă îndeajuns de departe cât să nu atragă atenția, deși suficient de aproape cât să poată trage cu urechea. Hohote de râs, apoi o tăcere scurtă. Din câte știa, Vanunu se afla încă în arest la domiciliu, locuind în catedrala de pe aceeași stradă.

Rami și-a privit ceasul. Venise cu zece minute mai devreme la întâlnire. I-a cerut o bere ospătarului, a deschis telefonul, a lungit gâtul ca să asculte ce se vorbea la masa lui Vanunu.

Abia atunci a observat Rami ritmul fântânii arteziene, ca o pânză subțire de zgomot. Orice cuvânt era cumva domolit de căderea apei. Văzuse din hol fântâna, însă nu fusese atent la sunet. Părea conceput tocmai ca să acopere zarva meselor din preajmă prin susurul fără oprire.

S-a gândit o clipă să se apropie de masa lor, să se prezinte, să strângă mâna lui Vanunu, să-l privească în ochi. Era însă o parte din Rami care, în asemenea momente, devenea aritmică: nu știa prea bine ce să spună. Vanunu fusese și el numit iubitor de arabi, pacifist odios, trădător. I se arsese fotografia pe stradă. Trecuse prin umilințe mai mari decât putea Rami să-și imagineze. I se luase pașaportul. Nu avea voie să discute cu reporteri decât dacă afirmațiile lui erau apoi revizuite de cenzori. Trăia într-o cămăruță, într-un complex înconjurat de ziduri. Era arestat și re-arestat frecvent – o dată fiindcă vorbise cu niște turiști într-o librărie, altă dată pentru că refuzase să presteze serviciul comunitar în Ierusalimul de Vest, cerând să fie lăsat în partea estică a orașului, în zona arabă.

La masă, Vanunu dusese mâna la gură, acoperindu-și buzele. Cei patru bărbați și cele două femei ascultau cu încordare. Ce secrete se prefirau acolo? Ce lucruri banale? Ce dorințe?

Când s-a ridicat să plece, Rami a surprins privirea lui Vanunu și o strălucire de recunoaștere s-a iscat între ei.

181

Trădător: cineva care-și trădează țara, un prieten, un principiu.

180

Colaboraționist: cineva care cooperează, într-un act de trădare, cu inamicul.

179

Negociator de pace: o persoană căreia a ajuns să-i fie silă de război.

Negociator de pace: o persoană căreia i-a fost silă de război.

Negociator de pace: o persoană căreia îi este silă de război.

178

Una dintre condițiile de bază pentru primirea de ajutor din partea Statelor Unite, stabilită potrivit prevederilor legislative care reglementează sprijinul economic și finanțarea armatelor străine în scopul de a promova stabilitatea politică și economică în zone-cheie de interes ale Statelor Unite, este că Israelul nu are voie, în prezent sau pe viitor, să producă arme de distrugere în masă.

177

Îmi pare rău să v-o spun, domnule senator, dar mi-ați omorât fiica.

176

Era responsabilitatea lui Bassam, în calitate de comandant, să-i pedepsească pe colaboraționiștii din închisoare. Pe cei care cooperau, care conspirau, cei care trădau, cei care cedau. Turnătorii. Ciripitorii. Oamenii-trestie.

Rândurile rețelei Fatah erau strânse, însă israelienii reușeau mereu să se infiltreze. Exista mereu câte un deținut dispus să se încovoaie pentru un favor mărunt: o sentință scurtată, o celulă nouă, o provizie de țigări. Cel mai adesea deținuții cedau de dragul familiilor de afară. Poate că-l arestaseră pe fratele omului respectiv. Poate fiul lui dăduse de necaz. Gardienii îi abordau – la spital sau la carceră – și le cereau, în șoaptă, ceva la schimb. La început era, întotdeauna, un fleac. „Află cine a răsturnat coșul cu detergent din spălătorie." „Identifică-l pe deținutul care a șterpelit sare de la bucătărie." „Arată-l pe cel care bate mesaje în țevi."

Un singur ciripitor era de ajuns ca să fie cu toții prinși în laț. După aceea erau siliți să-și petreacă timpul în cătușe verbale.

Cei mai ușor de identificat erau aceia care sosiseră la închisoare turnători gata. Fuseseră cooptați mai din timp. Bassam își dădea seama din felul în care se purtau: se prefăceau că le e teamă, dar prefăcătoria însăși îi dădea în vileag. Așteptau mereu o săptămână sau două până ce începeau să toarne. Erau luați la pumni și picioare de gardieni, apoi duși de acolo. Bassam știa că bătăile erau false, scuze pentru ca deținuții să fie scoși afară din celule. Prea erau gălăgioase țipetele, prea belicoși gardienii. Actori în același film. Se uita la ei cum sunt luați cu targa. Arareori se întorceau, dar în asemenea cazuri păreau să-și fi amestecat furia cu un pic de rotunjime în obraji: li se purtase de grijă în custodie.

Bassam îi considera folositori ca piste greșite. Ține-ți dușmanul aproape. Nu-l scăpa niciodată din ochi.

Mai greu de identificat erau aceia care clacau în închisoare. Porneau cinstiți, dedicați, însă detenția își lăsa amprenta asupra lor. Adeseori căderea se întâmpla după ani de temniță grea. Nu aveai cum spune dacă închisoarea îi făcuse să cedeze ori dacă era promisiunea libertății, dar ceva lăuntric le era

eviscerat. De aceștia trebuia să te ferești. Știau structura grupurilor de acțiune. Știau numele luptătorilor. Înțelegeau mersul operațiunilor.

Știau și cum să se poarte în închisoare: nu exagerau cu ciripitul, nu se dădeau cu ușurință de gol.

Bassam încerca să mențină moralul cu cântece, cursuri, împărțit de țigări, însă uneori câte unul pur și simplu ceda, și n-aveai cum opri asta. La nivelul cel mai de jos erau evitați de ceilalți.

Uneori, ciripitorii erau turnați la rândul lor și lăsați la mila gardienilor.

La nivelul cel mai înalt îi revenea lui Bassam sarcina de a pune în aplicare pedeapsa: ciripitorul să fie izolat, familia lui amenințată ori omul bătut ca să se învețe minte.

În cele mai neplăcute cazuri – când colaboratorul era important –, Bassam însuși trebuia să administreze bătaia.

Bătăile nu i se păruseră în regulă încă de la început. Nu voia să se transforme în temnicer. De ce să-i faci unui camarad deținut ce-ți face temnicerul ție? Bătăile nu se potriveau cu un jihad ca la carte. Un om care se răzbună sapă două gropi.

Bassam nu era sigur cum să întoarcă situația. Problema îl ținea treaz nopțile. Nu avea chef să dea vina pe poliomielită ori pe șchiopătat ca scuză să nu mai care picioare. Era important să-și păstreze nonviolența, dar și să nu pară slab. Îi plăceau ideile doctorului King: găsirea unei metode de a respinge răzbunarea, agresiunea, reacția dură. Trecutul e profetic. Războaiele sunt unelte boante. Fulgerul e mut până ce izbește.

Lăsa capul în pernă. Încerca să doarmă. Nu reușea.

175

Oamenii-trestie: cei care se îndoaie în bătaia vântului.

174

Instrumentul său favorit, în închisoare, era cel numit *ney*, un fluier lung la care se interpretează ținându-l oblic față de axul corpului: la capătul coridorului său era un egiptean care știa să cânte minunat. Ney-urile se făceau din picioare de scaun ori de masă, scobite și cioplite cu grijă.

173

Smadar avea niște căști cu buton de volum. Îi plăcea să-și țină palmele peste urechi și să-și răsfire degetele în vreme ce dansa prin camera de zi, atingând cu tivul fustei ghivecele de flori și scaunele. Putea să controleze volumul cu palmele, uneori dându-l la maximum, prostindu-se și hlizindu-se cu frații ei: *Nu te aud, nu te aud, nu te aud.*

172

Chiotul strident numit *zaghareet* este emis în timpul nunților și altor sărbători, întru cinstirea viilor și a morților.

Trilul este creat prin propulsarea limbii către amândouă colțurile gurii, în succesiune rapidă, în vreme ce din gâtlej se eliberează o ondulație sonoră – *elelelelelelelelelel.* Femeile își acoperă gura cu palma și închid ochii în vreme ce scot sunetul.

Zaghareet-ul are aproximativ durata unei răsuflări, deși mai multe asemenea chiote pot fi alăturate, alcătuind un cântec ori bocet mortuar prelung.

171

Zaghareet-ul a fost capturat pe o faimoasă peliculă de regizorul David Lean. În *Lawrence al Arabiei* apare o femeie în negru, cu văl, care chiuie de pe o culme către bărbații de jos, din vale, porniți la luptă.

170

169

În 1361 – cu 639 de ani înainte de mileniul al treilea –, prima orgă permanentă cu tuburi a fost instalată în biserica Saint Burchardi din Halberstadt, Germania. Meșteșugarii locali au lucrat ani întregi ca să perfecționeze orga de tip Blockwerk. Au fost aduși meșteri tâmplari ca să

fasoneze lemnul. Cel mai iscusit fierar a forjat o serie de tuburi perfect simetrice. Clericii s-au strâns ca să discute scopul și amplasarea instrumentului.

Orga, cu claviatura ei cu douăsprezece note, a devenit o comoară locală, mândria orașului. Era știută printre localnici drept Vocea Domnului. Muzicieni din întreaga Europă au venit s-o asculte și să cânte la ea.

Șapte veacuri mai târziu, la catedrală a fost programată o piesă de John Cage. Partitura de opt pagini purta titlul *Cât mai lent posibil*. Scopul interpretării era să alungească notele pentru ca acestea să răsune, neîntrerupt, timp de încă 639 de ani.

Proiectul fusese conceput de teologi și muzicieni pentru a-l onora pe Cage și totodată ca o examinare a spiralelor muzicii și timpului.

Reprezentația, întru câtva întârziată, a început în 2001 cu un interval de tăcere. Inițial nu s-a auzit decât fâșâitul foalelor electrice umplându-se cu aer.

Primul acord complet a vibrat în catedrală în 2003. Șaptesprezece luni mai târziu a fost adăugată o notă și tonul s-a schimbat. Apoi a rămas la fel: un zumzăit continuu.

O cutie specială din material acrilic a fost construită în jurul orgii pentru a reduce din volum. Foalele au fost întreținute cu grijă ca să furnizeze o provizie constantă de aer. Un alt acord a răsunat în 2006 și a continuat până în 2008. În acest punct, greutățile care țineau apăsate pedalele orgii au fost ajustate și al șaselea acord s-a făcut auzit.

168

Fiecare parte din *Cât mai lent posibil* durează în jur de șaptezeci și unu de ani. Muzica va dura până pe data de 5 septembrie 2640, avându-se astfel grijă ca oricine aude un fragment să nu apuce vreodată s-o asculte pe toată.

167

Speranța medie de viață pentru un palestinian este de 72,65 de ani. În medie, israelienii se așteaptă să trăiască cu aproape zece ani mai mult.

166

Zăcea acolo sub un cearșaf albastru, cu ceasul la încheietură și părțile mutilate de explozie ascunse discret. Chipul îi rămăsese cu totul intact. Nici o

tăietură, nici o vânătaie. Pentru asta Rami se simțea recunoscător. Ușa s-a închis cu un sâsâit pneumatic. Apoi tăcere. A știut încă de pe atunci că toate sunetele care aveau să urmeze vor deriva din acesta.

165

La a zecea aniversare, Abir a primit în dar o vizită la restaurantul Amigo Pita de pe strada mare din Anata. Era o cafenea mexicană bine luminată, cu sombrerouri pe pereți. Din sistemul stereo se auzea muzică de mariachi.

În toiul petrecerii, proprietarii au scos la iveală o piñata în formă de măgăruș. La început, Abir n-a vrut să lovească măgărușul, însă când a auzit că înăuntru erau dulciuri și-a pus legătura pe ochi, a luat bățul și-a început să croiască jucăria viu colorată.

Dulciurile au căzut ploaie, răspândindu-se și săltând pe podea.

164

Bomba sonoră – zisă și grenadă acustică ori dispozitiv cu efect acustic și luminos – e considerată o altă modalitate de control al revoltelor stradale: aruncat într-o mulțime, un tub mic scoate un bubuit strașnic.

Armata israeliană folosește bombe sonore și pentru a scoate din uz puțuri de apă considerate ilegale în Cisiordania: când aruncă un asemenea dispozitiv pe fund, undele sonore sunt îndeajuns de puternice pentru a fisura de sus până jos îmbrăcămintea de beton a puțului.

163

Mai presus de orice, bomba sonoră are un efect percutant asupra imaginației.

162

Imaginează-ți că una se rostogolește la picioarele tale.

161

Cât mai lent posibil.

160

Locuitorii actuali din vecinătatea bisericii Saint Burchardi din orășelul Halberstadt se plâng că interpretarea piesei *Cât mai lent posibil* e acum – și va continua să fie pentru următoarele șase veacuri – un huruit fără oprire, asemănător cu cel al unui tren care se apropie.

159

Antonin Artaud, un scriitor francez, s-a declarat interesat de lichefierea granițelor sunetului.

158

În *Aleph*, o povestire a lui Borges, un manuscris avându-l ca autor pe Sir Richard Francis Burton este descoperit într-o bibliotecă. Narațiunea conține descrierea unui pilastru de piatră din Cairo în care este reflectată și auzită întreaga lume a sunetului. Oricine lipește urechea de piatră aude un vuiet continuu, care conține toate zgomotele din univers.

157

Operațiunea Opera. Operațiunea Infernul. Operațiunea Darul. Operațiunea Picior de Lemn. Operațiunea Solomon. Operațiunea Livada. Operațiunea Arca lui Noe. Operațiunea Curcubeul. Operațiunea Iarnă Fierbinte. Operațiunea Răsplată Dreaptă.

Rami știa că etichetele funcționează. Asta făcuse o viață ca artist grafic, prinzând momentul, făcându-l memorabil, justificabil, curat. Le dădea oamenilor un sentiment de apartenență, ca un titlu de cântec sau un poem, o melodie potrivită cu vremurile.

Operațiunea Zile de Penitență. Operațiunea Tăietură Netedă. Operațiunea Ploi de Vară. Operațiunea Nori Tomnatici. Operațiunea Briza Mării. Operațiunea Răsunetul Ecoului.

156

La Paris, în 1933, Artaud a fost invitat să vorbească la Universitatea Sorbona despre eseul său *Teatrul și ciuma*, în fața unei săli arhipline. A rostit introducerea cu voce domoală, apoi însă a crescut ritmul. A început să asude și să se cutremure, scuturat de fiori. Ochii i se dădeau peste cap.

Gazda sa, un psihanalist, a înlemnit când Artaud a început să se contorsioneze și să se zbată frenetic. Către finalul conferinței, Artaud a alunecat de pe scaun și a început să se zvârcolească pe podea. Spectatorii ascultau tot mai neliniștiți, în vreme ce Artaud gemea tot mai tare și mai tare. Ochii îi erau rătăciți, chipul, tras. Câteva persoane din public – socotind asta o scălâmbăială ieftină – s-au pus pe râs. Curând s-au făcut auzite huiduieli și fluierături. Spectatorii au început să arunce cu programe pe scenă. La picioarele lui Artaud a aterizat o monedă. S-au auzit câteva aplauze lente, răzlețe. O parte din public a dat să iasă.

Gazda evenimentului nu mai putea face nimic: după toate aparențele, Artaud fusese cuprins de un delir total.

Artaud a zăcut pe podea până ce în sală n-a mai rămas decât o mână de privitori, printre care scriitoarea Anaïs Nin. Artaud s-a cufundat în tăcere, apoi s-a ridicat în picioare, a trecut în primul rând de scaune și a sărutat mâna cubano-americancei. Avea marginile buzelor pătate cu ceva de culoare închisă, probabil laudanum, și-a spus ea.

Artaud a condus-o afară din teatru, în pâcla pariziană, către La Coupole, unde s-au așezat și s-au pus pe băut.

155

Pe Artaud îl șocase că publicul nu-i înțelesese portretul pe care-l făcea morții, a scris Anaïs Nin în jurnal. Voise să le ofere spectatorilor o experiență cât mai reală – dacă nu puneai la socoteală ciuma însăși – ca să-i scuture din placiditatea cotidianului și să-i facă să se înfioare.

154

Rami învățase de mult să se adapteze confuziei. Haosul era combustibilul Israelului. O țară clădită pe plăci tectonice mereu mișcătoare. Lucrurile se ciocneau necontenit. Totul ducea la paroxism, la următorul moment de sfâșiere, însă viața devenea mai intensă în momentele de pericol. De aceea conduceau șoferii așa de repede și așa de aproape. De aceea nu stăteau la rând în aeroport. Din pricina asta gemeau de lume cafenelele dimineața. Acesta era motivul pentru care pieței erau atât de zgomotoase și îmbulzite. Lumea era haotică la unison. Precum moleculele în frământarea lor. Funcționa însă. Chiar și lucrurile de polarități opuse erau atrase unele de altele. Uneori se izbeau cap

în cap și făceau pământul să se zguduie. Erau dreapta și stânga, erau ortodoxia și secularismul, erau apoi arabul și evreul, cei hetero și cei gay, pasionații de tehnologie digitală și hipioții, cei bogați și cei săraci lipiți. Israelul era un condensat de orice. O țărișoară plesnind pe la cusături, dar cu toți implicați împreună în toate. Orice vis și nevroză de pe fața pământului. Psihozele. Pasivitățile. Aerele. Mândria. Electricitatea emanând din acestea toate. Și frica. Purtau cu toții o armură de gălăgie. Mereu căutând o dezbatere despre ce și cum și unde se aflau. Rami o auzea la radio. La televizor. Prin birouri. În supermarketuri. Ia o odaie, bagă doi israelieni în ea, era gluma, și-o să găsească trei motive de ciorovăială. El absorbea toată zarva asta necontenită. Se vedea în felul în care se mișca: pășea săltat, pulsând de energie. Se ducea direct în mijlocul unei încăperi. Arareori era el cel rămas în urmă. Însă avea și ceva potolit în fire, putea ține laolaltă contradicțiile, se pricepuse întotdeauna la asta. Era partea mediteraneeană a sufletului, acea bucată de Israel care voia viață domestică și adormire. De Sabat se aduna familia, soseau nepoții, intrau cu toții în casă, masa aștepta pusă, discuțiile în contradictoriu erau pentru moment lăsate deoparte. Deși pentru el n-avea nimic religios, era un ritual prețuit. N-ar fi putut explica asta cuiva din afară. Exista aici o nuanță de patriotism pe care, oricât încerca, nu reușea s-o evite. Era israelian. O identitate rușinoasă și puternică. Se zbârlea puțin când veneau s-o critice unii care nu erau de prin partea locului, dar se zbârlea și când se umflau localnicii în pene. Cu telefoanele lor mobile. Cu medicina lor. Cu împăunările bombastice tip „facem deșertul să înflorească“. Miracolul Waze. Trebuia totuși să admită că, în același timp, simțea un mic frison de mândrie pe șira spinării. Știa că trăiește în două Israeluri: unul mic care-l admira și un altul, mai mare, plesnind de dispreț. Era pământul lui Netanyahu, dar și cel al lui Vanunu. Țara lui Bennett, dar și a lui Khenin, Shaffir, Pappe. Nu-și ucidea sau răpea cazurile complicate, ori cel puțin nu încă. Mulți îl considerau trădător pe Rami, un lacheu, un renegat, dar până la urmă nu-i păsa: știa el mai bine ce face, știa că li se vâră sub piele ca să le-o jupoaie, expunând fragilitatea cărnii. Îl depășeau ca număr, însă aveau să-și afle și ei punctul de cotitură cândva, undeva, pe drum. Era inevitabil. Trebuia să spună mai departe povestea. S-o repete iar și iar și iar.

Rami a subliniat un pasaj din culegerea de eseuri a lui Edward Said intitulată *Cultură și Imperialism*, unde criticul palestinian scrie: *Supraviețuirea, de fapt, are de-a face cu legătura dintre lucruri.*

Era una dintre cărțile preferate ale lui Nurit și se odihnea pe raft lângă o fotografie a tatălui ei, Matti Peled. Acesta apărea în poză cu brațul pe după umerii lui Said.

152

Bassam cunoștea uzura. Capitularea. Izolarea. Discuțiile fricoase. Piedicile. Autocompătimirea. Înfrângerile. Resemnarea. Refuzul de a recunoaște eșecul. Falsa putere. Mincinoșii, escrocii, prefăcuții. Lucrăturile. Șpăgile. Rușinea. Controlul polițienesc al speranței. Propriii săi lideri depuneau cerere pentru permise doar ca să poată intra în încă o încăpere. Poliția palestiniană îi împușca pe cei de același neam. Drumurile erau închise pentru a se facilita interdicțiile. Specialiști în urbanism demolau case străvechi din Ramallah, Ierihon, Jenin. Funcționarii își cereau tainul. Umilința creștea din toate direcțiile. Era o strangulare înceată, o nesfârșită repetare a înfrângerii. Știau cu toții cât de putred e sistemul. Făcea el însuși parte din sistem. Blocat în puzzle. Ura nesfârșitele păpuși matrioșka în care erau îndesați ai săi, în care se îndesau singuri, dar nu avea de gând să se lase redus la o singură idee, un spectacol al dezintegrării. Era palestinian. Așteptarea era o chestiune spirituală. Exista perseverență în refuzul înfrângerii. Își dusese deja viața printr-o puzderie de măceluri și, la fel ca ai săi, supraviețuise. El, ca și ei, fusese condamnat la viață. Vorbise despre pace cu mult înainte să-și piardă fiica. Decisese să reziste. Nu era imun la critică, dar își executase condamnarea. Era greu de scos dintr-ale lui: cei care-l criticau se vedeau siliți să se critice pe ei înșiși. Unora le păruse, la început, un păcălici. Intra târându-și piciorul, cu capul în jos, mirosind un pic a fum stătut de tutun. Și rămânea așa preț de un minut sau două, până ce-i izbea pe nepregătite. Mișcările îi erau îndrăznețe. Nu le inventa scuze. Se ducea la școli israeliene. Discutase cu generali. Le vorbise chiar și celor de la AIPAC, grupul de lobby pro-israelian. Era pregătit să-și spună oriunde povestea. Îndurerarea sa îi dădea putere, spunea. Era arma pe care o primise. Putea să urce pe scenă și să îndure impactul. Putea să le zâmbească și să-și imagineze, în același timp, cuțitul înfigându-li-se între omoplați. Avea obiceiul de a desface larg brațele când vorbea. „Luați-mă la trântă. Încercați tot ce vreți voi. Ce a fost

mai rău mi s-a făcut deja. Înjurați-mă. Am auzit și mai și.“ Nimeni nu-i știa cu exactitate poziția în chestiuni sensibile. Vorbea pe ocolite. Făcea parte din talentul său. Cita poeme. Părea să le poarte ca pe un camuflaj. O rimă care să acopere rănile. „Un pesimist al intelectului, un optimist al voinței. Ce îmi este mai aproape de inimă, un soldat al țării mele, ori unul dintre poeții dușmanului?“ De multe ori, spectatorii veneau după conferințe să-i spună că ar vrea să semene mai mult cu el. „Cum adică?“, întreba. Își dădeau seama îndată ce ziseseră și plecau capetele. De parcă n-ar fi întâlnit oameni ca el în orice zi, în orice situație. De parcă ar fi fost singurul fel de palestinian pe care-l puteau digera.

151

Lui Said, născut în Mandatul pentru Palestina în 1935, îi plăcea mult ideea lui T.S. Eliot că realitatea nu poate fi privată de celelalte ecouri care sălășluiesc în grădină.

150

Pe culmile Himalayei, un inginer din Cașmir, Sonam Wangchuk, a venit cu o idee de combatere a penuriei de apă sezoniere. A propus ca uriașele scurgeri ale ghețarilor să fie captate, redirecționate și înghețate în formă de movile conice aducând cu structurile religioase locale. Aceste stupe artificiale – înalte de două-trei niveluri – se comportau ca niște mini-ghețari. Se dezgheța lent și eliberau milioane de litri de apă pe parcursul sezonului de însămânțare.

149

Era în a patra zi de grevă a foamei. Nu-l supăra doar durerea din josul abdomenului – înțepături tăioase care-i fulgerau rinichii –, ci și zgomotul de afară. Auzea strigăte purtate de vânt, izbitul ușilor, pocnetul unui baston pe o treaptă de metal, un picamăr pe stradă, sirena unei alarme neașteptate vuind departe. I se părea că o boxă minusculă îi fusese instalată în craniu.

Îi măriseră sentința, fără să-l anunțe, cu două luni. Intrase imediat în grevă.

Mâncarea nu era o problemă. Încă nu simțea nevoia. S-a ridicat din pat. A pornit spre toalete. Auzise că e o idee bună să te miști continuu. Nu să exagerezi, ci să fii fluid, să-ți menții corpul agil. Își subliniase versetul din Coran. *Și te vor încerca, fii sigur, cu frică și foame.* S-a lungit iarăși în pat. Și-a

astupat urechile cu perna. A intrat un gardian și i-a smuls perna de pe față. S-a uitat în sus, la camera de supraveghere. Cine îl privea? Ce înregistrau ei acolo? Auzise că-i recomandat să citești, să treacă timpul mai ușor. A deschis iarăși Coranul. *Dă-le vești bune celor răbdători*. Nu se putea concentra, ochii păreau să-i fugă de pe pagină. Sunetele răsunau și se răsfrângeau.

În primele trei zile s-a dus la cantina închisorii. De fiecare dată a luat un pahar cu apă și o tavă goală, s-a așezat într-un colț. Și-a strecurat în gură jumătate dintr-o pilulă de sare.

În ziua a cincea l-au scos din celulă. L-au instalat în țara nimănui: nu era carceră, nu era salon medical, doar o celulă izolată. Nu mai avea voie la cantină. Îi era îngăduită o oră de mișcare, singur în curte.

Celula era mai mare decât cea în care-și petrecuse ani întregi. Două camere de luat vederi prinse de tavan. A încercat să-și dea seama în ce unghiuri băteau, unde putea fi punctul mort. Nu avea televizor. Nu putea asculta muzică. S-a ridicat și a început să se plimbe încoace și-ncolo.

Îi adăugaseră cele două luni, ziseseră, din motive de securitate. Bassam știa că poate îndura corvoada detenției suplimentare. Își petrecuse deja șapte ani, o treime din viață, acolo. Șaizeci de zile nici nu prea contau. Era însă o chestiune de principiu. Știa rutina grevei foamei. Trecuseră și alți deținuți prin ea. Corpul avea să înceapă să cedeze după trei săptămâni. După cinci, situația devenea gravă. După șase săptămâni vătămările aveau să fie ireversibile. Trebuia să se pregătească. Să se concentreze. Să ardă.

Au început să-i umple farfuriile cu porții mai mari. Pâine, orez, *maftoul*. Îi lăsau mâncarea în celulă cu orele. O înfășura într-un prosop și-o băga sub pat, să n-o vadă. Hrana părea din ce în ce mai îmbietoare: îi adăugaseră, era sigur, mirodenii.

Se ghemuia deasupra toaletei. Corpul i se ușura. Șapte zile de-acum. Îngenunchea și se ruga.

Au început să-i aducă tot mai multă mâncare. Paznicii erau tăcuți, amabili. Puneau tava pe masă, se răsuceau pe călcâie, plecau. El își umplea paharul cu apă și înghițea jumătate de tabletă de sare, se așeza pe marginea patului, alcătuia hărți din modelul zidăriei peretelui.

Devenise meticulos cu țigările. Așeza filtrul, rula cu mare grijă tutunul. Se întreba dacă umezirea cu limba a lipiciului de pe foiță constituia o încălcare a grevei. Învârtea hârtia, o lipea atent. Fumul îl umplea, îi construia un univers mic și gri în plămâni. Se expanda înăuntrul lui. Parcă nici în copilărie nu

trecuse timpul atât de lent. Își recita poezii în minte, iarăși și iarăși. *Ne vom întoarce cu siguranță, oricât de lungă ar fi călătoria. Dă-le binețe măslinei și familiei care m-a crescut.* Mai lua câte o înghițitură de apă. Simțea în ea fierul, pământul. O claritate a gustului. Se întorcea în copilărie, la puț. Învârtea roata ca să strângă funia. Găleata se ridica. O căra pe deal, spre peșteră. Mama lui apuca mânerul găleții. Polonicul se scufunda. Apa dădea pe dinafară.

În ziua a noua, zgomotele de afară s-au diminuat și a început cu adevărat foamea. Se așteptase. Junghiuri în măruntaie, ritmice, ca o mare întreagă mișcându-se în el. Se gândea la Akka cea de lângă ape. Voia să se ducă acolo după ce ieșea. Să se plimbe pe ponton. Să privească valurile spărgându-se, cai albi din presa de ulei a mării.

Foamea îl ostenea. Nu se mai învârtea atâta prin celulă. Încerca să nu gândească. Mintea, auzise, putea folosi la fel de multă energie ca și corpul. *Toarnă-mi pe creștet pedeapsa apei în clocot.*

Acum dormea mai mult. Gardienii intrau și-l scuturau ca să se trezească. Friptură de miel. Suc de portocale carbogazos, cu bulele ridicându-se în paharul de plastic transparent. O felie de baclava stropită cu miere.

Bassam arunca prosopul peste tavă. Unul dintre paznici rămânea în ușa celulei, fără să-l slăbească din priviri.

A cerut o pătură în plus: începuse să fie scuturat de frisoane.

A venit un doctor, i-a luat pulsul, tensiunea, i-a măsurat nivelul de oxigen. I-a cercetat cu o lanternă mică ochii și gura. „Uită-te în dreapta, în stânga, în sus.“ Bassam și-a suflecat mâneca și a privit în altă parte cât a recoltat doctorul un flacon de sânge. Ieșind, medicul a zis în ebraică: „*Mazal tov*“. S-a întrebat ce voise să spună. *Mazal tov*, „sănătatea ți-e bună“. Sau *Mazal tov*, „continuă-ți lupta“. Ori *Mazal tov*, „ești un terorist și-o să mori și asta ți-e soarta“.

A observat mirosul înțepător pe care-l lăsase în urmă loțiunea după ras a doctorului.

În ziua a douăsprezecea s-a dus iarăși la baie. Nu-i venea a crede. N-ar fi crezut că mai avea ceva în el. A eliminat ce avea în măruntaie, un torent puturos.

Duhoarea te îngrețoșa. S-a ridicat iute de pe toaletă. Amețea. Și-a proptit palma în perete ca să se țină pe picioare. O dâră de căcat apos i se prelingea pe fluierele picioarelor, pătându-i uniforma.

În anii de mai târziu, Salwa, nu el, se supăra de fiecare dată când copiii nu voiau să mănânce tot ce li se punea în farfurie.

147

Destul de devreme, într-o grevă a foamei, corpul uman – precum cel al unei păsări în zbor – începe să folosească proteinele din mușchi ca să creeze glucoză. Nivelul de potasiu scade dramatic. Corpul consumă grăsime și masă musculară. Bătăile inimii se răresc. Tensiunea arterială fluctuează. Se instalează dezorientarea. Apar probleme de coordonare, lentoare, senzația că aluneci la vale. După două săptămâni de greva foamei, nivelurile scăzute de tiamină și alte vitamine devin un risc pentru deținut, ducând uneori la probleme neurologice grave: disonanță cognitivă, pierderea vederii și diminuarea capacităților motorii.

146

În timpul detenției, Vanunu, avertizorul de integritate, și-a petrecut treizeci și trei de zile în greva foamei.

145

În dimineața următoare, devreme, un gardian a intrat în celulă. „Îmbracă-te“, i-a spus lui Bassam. Purta deja singurul rând de haine pe care-l avea. Un alt gardian aștepta la ușă cu un scaun cu rotile pliat. Bassam a refuzat cu un gest scaunul. N-avea nimic, a zis, putea să și meargă, ba chiar să alerge dacă așa voiau, de fapt, ar fi dat fuga afară pe poartă, erau drăguți să i-o deschidă?

S-a oprit în ușa celulei, a chicotit, s-a răsucit pe călcâie și s-a întors după Coran. Aveau să folosească intervalul de absență ca să-i percheziționeze celula, era conștient. Nu voia să-i știe atingând cartea sfântă.

Auzea de pe coridoarele laterale încurajări și bocănituri. Numele lui răsuna. S-a străduit să înainteze. Își simțea ochii îngreunați. S-a oprit o clipă să-și recapete echilibrul. N-a făcut gesturi, n-a scos sunete. Treptele de metal parcă se unduiau înaintea lui.

S-a întrebat dacă va reuși vreodată să coboare, dar a fost cârmit spre ascensorul gardienilor. Luminițele butoanelor pulsau. A fost dus într-o cameră de așteptare. O femeie i-a adus un pahar cu apă. Purta haine civile. Când s-a răsucit să plece, părul i-a foșnit. În aer s-a răspândit parfum de migdale.

Își ținea Coranul în poală.

Bassam încerca să nu aţipească, însă o mână mare l-a zgâlţâit, trezindu-l. Nu mai ştia de când aşteaptă. A fost introdus într-un birou. Scaunul era bine capitonat. Putea simţi cât de mult pierduse din greutate.

Pe etajere erau cărţi, pe pereţi, hărţi, pe birou, aliniate, fotografii. O ceaşcă având înăuntru un mic drapel israelian. Un bol cu bomboane ambalate se afla pe o latură a tăbliei. Roşii şi albe. Cu ambalaj de plastic transparent.

Îl ştia pe directorul închisorii, Dobnik. Se înfruntaseră de multe ori. Dobnik era slab, cărunt, cu ochi albaştri. Bassam ştia deja prea bine cum avea să se desfăşoare conversaţia. Dobnik urma să-şi exprime speranţa că Bassam era bine tratat. Bassam ar fi răspuns că nu voia decât să fie tratat corect, atâta tot. Dobnik avea să replice că nu se putea face nimic până ce nu renunţa la greva foamei. Apoi Bassam, că nu ieşea din greva foamei până nu se luau măsuri. Dobnik i-ar fi recomandat să-şi consulte avocatul. Bassam avea să râdă cu jumătate de gură şi să-l informeze că accesul la avocat îi fusese oprit. Dobnik, după aceea, i-ar fi zis că urma să se facă o anchetă în privinţa asta. Bassam, la rându-i, că aştepta cu nerăbdare ancheta. Apoi Dobnik, încă o dată, avea să spună că nu se putea face nimic până ce nu renunţa la greva foamei. Bassam ar fi repetat că nu renunţa la grevă decât dacă se luau măsuri. Dobnik ar fi oftat şi-ar fi zis că ceva-ceva tot se putea face dacă Bassam voia să ajute şi el puţin, lumea întreagă merge după principiul „dă-mi să-ţi dau“. La care Bassam ar fi replicat că dăduse şi i se dăduse timp de şapte ani şi că două luni în plus n-aveau să-l îndoaie.

După cincisprezece minute, Dobnik s-a aplecat în faţă din scaun şi a cules din bol o bomboană ambalată. A împins apoi bolul întreg spre Bassam. O bomboană s-a rostogolit pe birou.

Dobnik s-a lăsat iarăşi pe spătar şi, fără grabă, a desfăcut folia de plastic de pe dropsul alb-roşu. Cu gesturi ostentative, a dat ambalajul deoparte şi a început să plimbe zgomotos bomboana prin gură. Şi-a împins scaunul încă şi mai încolo şi s-a apucat, aparent, să contemple una dintre hărţile de pe perete. Şi-a proptit bomboana în dinţi şi a rămas aşa un moment, sugând din ea fără jenă, apoi s-a ridicat şi a ieşit din cameră.

Bassam a lăsat Coranul pe masă. Voia să se întoarcă şi să facă din mână la camerele puse sus, în unghere, dar a rămas neclintit, uitându-se cu încăpăţânare drept înainte.

Dobnik a revenit după cinci minute, s-a strecurat în spatele biroului și a zis, de data asta răstit: „Te vom informa în privința deciziei noastre în două zile“.

Bassam a încuviințat, a întins mâna și și-a luat de pe masă Coranul. S-a oprit o clipă, a lăsat capul în piept. Harta de pe perete era din 1930. Mandatul britanic pentru Palestina. Habar nu avea de ce-o pusese Dobnik acolo. Unele lucruri pe lume, a cugetat, pur și simplu nu au noimă.

144

Ultimele cuvinte ale lui Abir.

143

Pe drumul înapoi spre celulă a pipăit bombonica ambalată din buzunar. Plasticul era răsucit la ambele capete. O apucase între degete când se ridicase. Dobnik nu-l văzuse luând-o.

La început nici nu se gândise s-o ia. Stătea acolo, pe tăblie. Doar niște zahăr lichefiat, până la urmă. Nu se gândise ce-o să facă cu ea. Dacă o mânca, însemna că renunță la greva foamei. Dar, pe de altă parte, ei n-ar fi știut că renunță. Și, dacă nu știau, nu era ăsta un avantaj pentru el? Însă și-ar fi distrus propriile eforturi. Ar fi trebuit să trăiască tot restul vieții cu asta. Se făcuseră treisprezece zile de-acum.

S-a oprit în pragul celulei. Masa de seară era acolo deja, așteptându-l. Ciulama de pui cu smântână. Îi puseseră și coca-cola într-un pahar transparent de plastic.

A aruncat prosopul peste tavă. Când s-a întins în pat, a vârât bomboana sub saltea. Aveau s-o găsească, și-a zis, dacă mai făceau o percheziție nocturnă. Aveau s-o utilizeze pentru a-l discredita. A îngenuncheat în rugăciune. Și-a strecurat iarăși bomboana în buzunar. O putea folosi, cine știe, ca pe un soi de talisman? Sau ar fi fost mai înțelept s-o arunce odată, s-o zdrobească și să-i facă vânt în latrină?

A început să se învârtă prin celulă. S-a oprit în unghiul mort, unde camerele nu-l puteau vedea. Și-a dus mâna la nas. Mâna la frunte. Mâna la buze. Și-a trecut degetele prin barba lungă. A desfăcut un capăt al învelitorii bomboanei, l-a răsucit la loc.

S-a mai plimbat puțin.

Și-a vârât bomboana în gură.

Gustul era alarmant de mentolat.

142

După patru zile i s-a spus că ordinul fusese reconsiderat. Nu mai era necesar să rămână încă două luni în închisoare. Condiția era ca el să anunțe mai întâi că renunțase la greva foamei și să mai petreacă în convalescență încă o săptămână întreagă – după ce făcea asta, administrația închisorii avea să-i anunțe eliberarea. A răspuns că accepta doar dacă făceau anunțurile simultan, adăugând că nu voia să petreacă încă o săptămână în recuperare, maximul absolut la care ar fi fost dispus era de trei zile. S-au declarat dornici să-i acorde patru zile, dar sub nici o formă declarațiile nu se puteau face simultan. A zis că, dacă se putea ca deținuților să li se spună seara târziu, atunci era de acord ca anunțul administrației să fie făcut dimineața devreme, și că el avea să dea o declarație oficială proprie, pentru cei din afara închisorii, la amiază, dar numai și numai dacă tovarășii săi deținuți aflau primii. Au răspuns că puteau fi flexibili în privința asta și, pe deasupra, acceptau să reducă perioada de recuperare la trei zile și jumătate. Bassam a pretins confirmare scrisă. I s-a spus că nu-i puteau da așa ceva, dar își puneau cuvântul în joc că declarația va fi făcută cu rapiditate. Le-a răspuns că, în ce-l privea, cuvântul lor nu valora nici măcar aerul pe care era scris. I-au zis că, cel puțin, îi dăduseră voie să respire. A ținut-o pe-a lui: trei zile de recuperare sau nimic. „Bine“, s-au învoit ei până la urmă, „batem palma.“ „O să le spun deținuților diseară“, a zis.

141

Ca să se obțină o înțelegere între israelieni și palestinieni, a declarat senatorul George Mitchell, propunerile pentru viitor, menite să ajute la descâlcirea problemelor prezentului, nu au cum să fie evaluate onest fără o cunoaștere amănunțită a trecutului. Știa, cu toate acestea, că trecutul poate fi mereu interpretat în mai multe feluri. Așadar, și prezentul. Dar, a afirmat Mitchell, asta nu înseamnă neapărat că viitorul ar fi implicit afectat. Va veni și pacea, a spus. Nu avea nici o îndoială în privința asta. Era important ca mai întâi să și-o dorească cu toții, din toate taberele. Deși era o condiție evidentă, acesta nu era întotdeauna și un fapt. Mare parte, într-adevăr, ținea de felul în care își relatau istoria, dar nu înceta să-l preocupe durata prezentului, combinată cu ecoul trecutului, în încercarea de a negocia o cale mai clară către viitor.

140

Bassam nu a spus nimănui povestea cu bomboana, nici măcar fiilor lui. Făcuse greva foamei șaptesprezece zile întregi.

139

În dimineața stabilită pentru eliberare a fost escortat la nivelul cel mai de jos al închisorii. Luminile fluorescente bâzâiau. Gardienii i-au scos cătușele de la mâini și de la picioare. I s-au dat hainele lui de altădată. Blugii erau prea scurți și cămașa, prea largă. I se lungiseră picioarele: a trebuit să-și îndese tălpile în pantofii pe care-i purtase când fusese arestat.

Se simțea de parcă s-ar fi întors, șovăielnic, în sinele său de șaptesprezece ani. A strâns patru găuri cureaua.

I s-a înmânat un plic cu trei sute de șekeli. A vârât bancnotele în buzunar. Singurele sale obiecte personale erau un portchei de sidef, o pereche de ochelari de soare sparți și o jumătate de pachet de țigări Marlboro.

Afară nu l-a întâmpinat nimeni. Cerul era plumburiu. Copacii arătau lipsiți de viață. Câteva femei cu capul acoperit patrulau pe lângă zidul închisorii.

Țigările erau atât de vechi, că se fărâmițau la atingere. Și-a cumpărat un pachet nou de la un chioșc de lângă închisoare. A închis ochii și a inhalat, apoi a pornit cu pas vioi către piață. Și-a cumpărat o pereche de bascheți albi cu linii verzi încârligate și s-a târguit pentru o bluză de trening neagră cu dungi roșii pe mâneci. Un tricou simplu, alb. Șosete. Lenjerie de corp.

A intrat într-o cafenea să schimbe banii.

L-a apelat, dintr-o cabină telefonică din stația de autobuz, pe vărul său Ibrahim. Telefonul a sunat îndelung.

138

Bassam a fost surprins, când și-a dat barba jos, că fața nu-i era încă și mai suptă.

137

Și-a lăsat hainele cele vechi să atârne pe un cui din toaleta cafenelei. A legat între ele șireturile pantofilor acum în plus și i-a azvârlit în aer. S-au prins de un cablu telefonic și au început să se bălăngănească.

Bassam s-a uitat înapoi spre penitenciar și a văzut mai multe sarbacane de carton ițindu-se pe la etajele superioare. Câteva bilete, ca niște scuipați luați de vânt, își luau zborul spre femeile care așteptau dedesubt.

136

Rami era atras de tiparele repetitive. Le schița necontenit. Agendele lui mici și roșii erau pline de linii care se intersectau. Nu erau niște hașuri oarecare. Era vorba, cel mai probabil, de o formă proprie de meditație, de un mod de a gândi. Apropie creionul de marginea paginii. Coboară-l pe foaie.

Crochiurile păreau să se arcuiască interior, să se extindă spre neant. Arareori folosea vreunul pentru reclamele sale. Când venea vorba de publicitate corporatistă avea nevoie de imagini mai îndrăznețe. Însă erau și momente când își trecea în revistă vechile caiete cu schițe, în căutarea unor idei, și era absorbit de modelele însele, de intenționalitatea lor aspră, de formele crescute din necesitate.

135

În viziunea cărturarilor islamului, numerele matematice nu sunt doar cantități, ci și calități.

134

Una dintre cele mai frumoase opere de artă islamică produse vreodată a fost impunătorul amvon care s-a aflat vreme de opt sute de ani în moscheea Al-Aqsa din Ierusalim.

Amvonul, cunoscut drept minbarul lui Saladin, a fost realizat la Alep, în secolul al doisprezecelea, sărbătorindu-se prin el înfrângerea cruciaților. A fost adus sub pază în moscheea din Orașul Sfânt, unde a fost instalat și a devenit una dintre cele mai adorate construcții ale lumii musulmane.

Minbarul era considerat o capodoperă a geometriei sacre, a sculptării și încrustării lemnului și a caligrafiei. Înalt de șase metri și lat de patru, a fost făurit de artizani socotiți maeștri ai vremii lor.

Șaisprezece mii de bucăți sculptate cu migală au fost îmbinate laolaltă. Interiorul era gol. Întreaga structură părea, miraculos lucru, suspendată în aer. Ușile ornamentate bogat duceau la trepte și acestea, la rândul lor, către amvonul de sus. Lambriurile erau lucrate în fildeș și abanos. Motivele aveau ca

bază o formă simplă, cu șase laturi, însă efectele geometrice rezultate – rozete spiralate, faguri, cercuri, triunghiuri, arabescuri – erau de-o complexitate aproape de nedescâlcit. Șuvoaie de caligrafie întindeau pe pereți citate lungi din Coran.

Vineri de vineri, vreme de secole, imami după imami au urcat pe scară și le-au predicat credincioșilor.

133

Când Bassam avea șase ani, tatăl lui l-a dus, împreună cu frații săi, la Ierusalim. Au hălăduit prin curtea moscheii, unde tatăl lor s-a așezat, a fumat și le-a istorisit fuga nocturnă a lui Mahomed, povestea lui Saladin, cum fusese topit aurul pentru acoperișul Domului. Le-a spus că odată moscheea avusese și un preafrumos amvon, dar că acesta fusese mistuit de flăcări.

132

Scriitorul german Goethe a spus că tonul mental pe care-l produce arhitectura se apropie de efectul muzicii – ca să te uiți la un lucru înseamnă să-l auzi. Muzica este arhitectură lichidă, a scris Goethe, iar arhitectura este muzică înghețată.

131

Minbarul a rămas în picioare opt sute de ani, fără a fi ținut laolaltă de vreun cui, șurub ori strop de clei.

130

În dimineața zilei de 21 august 1969, un turist australian, Denis Michael Rohan, a trecut pe lângă paznicii de la moscheea Al-Aqsa cu o cameră de filmat și un rucsac. Paznicii îl cunoșteau: venea de o lună, zi după zi. Le dăduse deja niște bacșișuri consistente. I-a salutat în arabă și a întrebat dacă se putea strecura înăuntru devreme, să facă fotografii. I-au îngăduit să treacă.

În moschee, Rohan a deschis rucsacul, a întins o eșarfă pe trepte, a stropit-o bine cu kerosen, a urcat scările, a vărsat benzină peste amvon și i-a dat foc. A ieșit calm din lăcașul de cult, s-a oprit să schimbe o vorbă cu paznicii, apoi a rupt-o la fugă când flăcările au fost observate.

Înăuntru, acoperișul moscheii luase foc. Până la amiază, din minbar au rămas doar câteva bucăți carbonizate.

Când vestea incendiului a ajuns în lumea islamică, a fost declarată stare de urgență. Regele Hussein al Iordaniei a cerut un summit militar. Arabia Saudită și-a pus trupele în alertă. În Pakistan s-a declarat grevă generală. Irakul a anunțat executarea a cincisprezece spioni străini. În India au erupt revolte soldate cu victime.

Rohan a fost arestat două zile mai târziu de poliția israeliană. Acționase, a declarat, în numele lui Dumnezeu. Focul avea să grăbească sosirea lui Mesia. Se considera un descendent direct al lui Avraam – numele său de familie se citea de-andoaselea Nahor, adică numele bunicului lui Avraam.

La proces, australianul a afirmat că incendiul era cel mai important eveniment pentru umanitate de la patimile lui Iisus Hristos încoace. A invocat în apărarea sa lipsa de discernământ și a fost condamnat la internare pe viață într-un spital de psihiatrie din Ierusalim, de unde a fost eliberat în 1974 din considerente umanitare. A murit la douăzeci și unu de ani după aceea, în spitalul Callan Park din Sydney.

129

În timpul procesului, Rohan a recunoscut în fața psihiatrilor israelieni că învățătorul său de la școala primară din Australia îl obliga să se bage într-un coș de răchită atunci când purtările sale lăsau de dorit. Colegii treceau pe alături și-l batjocoreau, poreclindu-l Moise.

128

În a doua jumătate a secolului douăzeci psihiatrii au început să observe că un număr tot mai mare de turiști veniți la Ierusalim suferă de decompensare psihotică acută: deliruri și alte tulburări psihice provocate de apropierea locurilor sfinte ale Ierusalimului.

Din cauza incidenței crescute a cazurilor – cel puțin o sută pe an –, acestea au fost îndrumate către o unitate medicală unică, Centrul de Sănătate Mintală Kfar Shaul.

Pacienții suferind de acest sindrom – unii crezându-se Iisus, alții Maria, Moise ori Pavel – pot fi găsiți hoinărind pe străzile din Orașul Vechi în

veșminte făcute din prosoape și cearșafuri de hotel, cu coroane împletite din spini pe creștet.

În general, sindromul dispare de îndată ce turistul respectiv părăsește orașul.

127

Centrul de Sănătate Mintală Kfar Shaul a fost ridicat pe locul fostului Deir Yassin. Satul – o serie de bolți, ganguri și ulicioare strâmte de piatră, construite din calcar local și mărginite de palmieri scunzi – se afla la periferia Ierusalimului.

La începutul anului 1948, satul a semnat un pact de neagresiune cu satul evreiesc vecin Giv'at Shaul, dar în aprilie elemente turbulente ale forțelor paramilitare evreiești au pus capăt păcii, și mai bine de o sută de bărbați, femei și copii au fost uciși.

Evenimentul a contribuit la declanșarea Nakbei. Teama de alte masacre i-a îmboldit pe palestinieni, cu sutele de mii, să fugă din căminele lor și să nu se mai întoarcă vreodată.

Pe o piatră, pe un perete din sat, stă scrijelit cu un cui un slogan în daneză: *Adevărata zidire nu e ținută laolaltă de mortar, ci de timp*.

126

Albert Einstein le-a scris Prietenilor Americani ai Luptătorilor pentru Libertatea Israelului (Lehi) – cunoscuți și drept Banda lui Stern – ca să le transmită că, după masacrul din Deir Yassin, nu mai era dispus să-i ajute sau să contribuie la strângerea de fonduri destinate cauzei lor.

125

De-a lungul anilor, minbarul lui Saladin a tot fost fotografiat, desenat și filmat, însă alcătuirea nu i-a fost niciodată cercetată îndeaproape. Nu existau planuri ale construcției. Nici schițe de lucru. Nu a putut fi găsit nici un meșteșugar care să cunoască secretul deplin al complicatelor modele.

Familia regală din Arabia Saudită a chemat echipe de arhitecți, matematicieni, experți în computere, caligrafi, specialiști în design biomorfic, ba chiar și teologi, însă nici unul, nici chiar cu ajutorul tehnologiei digitale, nu a reușit să decodeze secretul amvonului de lemn.

Se pierduse de secole și meșteșugul. Mulți meseriași începuseră pe parcurs să folosească cuie, șuruburi sau adezivi, astfel că nimeni nu mai stăpânea arta îmbinării bucăților de lemn.

După trei runde de căutări mondiale, sarcina de a proiecta noul minbar și de a forma o echipă formată din cei mai buni meșteșugari ai lumii a revenit unui candidat de care nu auzise până atunci nimeni – un expert beduin în inginerie civilă, Minwer al-Meheid.

Acesta descoperise că secretul construcției stătea în faptul că miile de părți nu fuseseră atașate unui cadru, ci integrate armonios unele în altele.

124

A durat ani de zile ca să se găsească materialul lemnos necesar – pâlcul perfect de nuci a fost dibuit în cele din urmă de un colaborator turc, care i-a condus pe proiectanți într-o pădure izolată de la granița dintre Iran și Irak. Arborii au fost tăiați în toiul iernii, însă țapinarii au trebuit să aștepte patru luni ca drumul să se dezghețe, permițând deplasarea buștenilor.

Lemnul era rezistent, tare, frumos, cu granulație fină și o nuanță subtilă. Copacii erau îndeajuns de înalți cât să se facă din ei panouri lungi, așa că n-au fost despicați.

Într-un atelier din Amman, meșterii s-au adunat cu toții – indonezieni, turci, egipteni, iordanieni și palestinieni.

În conformitate cu proiectul lui al-Meheid, au început să taie și să potrivească unele cu altele cele șaisprezece mii de piese de lemn. Primul panou le-a luat două luni și jumătate. Restul a mai durat patru ani.

Când au terminat, criticii de artă din Londra, Amman, New York, Paris, Bagdad au declarat într-un glas că lucrătorii, într-un fel miraculos, izbutiseră să dea viață nouă unei capodopere dispărute.

Durase în total treizeci și șapte de ani ca minbarul lui Saladin să fie reconstruit.

123

Opera experimentală *Einstein pe plajă* a lui Philip Glass nu are un subiect în sens tradițional. Libretul folosește scurte episoade de poezie, cântec, ritm, silabe solfegiate și repetiții numerice. Când este reprezentată, lucrarea în patru acte durează în jur de cinci ore.

Piesa – care intenționează să creioneze un Einstein *descoperit*, poate unul mai autentic chiar, în aparenta ei dezordine – e ținută împreună de „mișcări de genunchi“ sau intermezzouri care se extind între acte.

Mișcările de genunchi combină un motiv coral, un fel de scandare melodioasă, cu izbucniri de narațiune umană. Efectul e un fel de seninătate peste care stăruie senzația unui deranjament continuu.

122

Încă de la unsprezece ani, Rami știa care-i diferența între un Panzer și un Tiger. Făcea distincția între un Obersturmbannführer și un Reichsführer SS. Învățase pe dinafară datele tehnice ale unui Messerschmitt BF 109. Știa ce motoare aveau toate avioanele Stuka. Prin spatele lui se furișau Eichmann, Goebbels, Koch, Himmler. Clocotea de furie.

Făcea tot ce putea ca să-și hrănească mânia. Studia toate cărțile pe care le putea găsi pe tema Holocaustului, răsfoindu-le târziu în noapte. Raul Hilberg. Israel Gutman. Chil Rajchman. Știa pe de rost numele tuturor lagărelor. Buchenwald. Flossenbürg. Belzec. Herzogenbusch. Mauthausen. Treblinka. Putea recita fără greș dimensiunile exacte ale lagărelor din Auschwitz.

Orice fapt, orice cifră îl bântuia. Revolta de la Sobibor. Kristallnacht, Lidice. La supermarket studia etichetele produselor, să se asigure că nu sunt nemțești. Avea coșmaruri în care era transformat în săpun. Ura chiar și cum sună accentul, se trezea că-l atribuie profesorilor pe care nu-i suporta.

Doar gândul că ar fi putut vizita Germania îi stârnea fiori reci pe șira spinării.

121

120

Trenuri duduind între orașe. Berlin. Köln. München. Hanovra. Frankfurt. Leipzig. Interviu după interviu. Reuniuni cu comunitatea locală. Întâlniri cu filantropi. Erau purtați peste tot. La capătul zilei erau extenuați. Lui Rami i se părea uluitor că ajunsese acolo. Încercase să le explice jurnaliștilor: fusese un copil al Holocaustului, jurase să nu pună piciorul vreodată în Germania. Era sigur că asta l-ar fi scos din țâțâni. Gândul de a se apropia de lagărele morții îl făcea să se zbârlească. O gară. Un anunț în difuzoare. Un bărbat în uniformă. Un trenci cu cordon. Un troleibuz. O pereche de mâini ținute la spate de cineva. O femeie pășind grăbită pe stradă. Tot și toate. Îi așteptase la aeroport un grup mic de profesori și activiști. Rami simțea cum îi tremură gâtlejul de frică. I se umeziseră palmele. Nu reușea să iasă din starea aceea. A fost ridicată capota portbagajului unui Mercedes. Semnul argintiu lucea în lumina fluorescentă. Aducea cu un simbol ironic al păcii. S-a urcat în spate. A rămas tăcut cât a durat drumul până în oraș, lăsându-l pe Bassam să poarte greul conversației. Vedea pe geam clădiri înalte de sticlă, arhitectură ordonată. Hotelul s-a dovedit a fi cum anticipase – coloane înalte, fațadă de cărămidă, fântână arteziană, intrare grandioasă –, însă personalul era voios, lumina, strălucitoare. Se așteptase cumva ca Germania să fie mai întunecată, mai obscură. A luat liftul spre camera lui, a încuiat ușa, a sunat-o pe Nurit. L-a luat la trei păzește. Nurit călătorise de multe ori în Germania: n-avea de ce să-și facă griji. „Relaxează-te. Distrează-te. Sună-mă în fiecare zi.“ A intrat la duș. Până și asta, până și acolo: dușul. S-a oprit să se privească în oglindă. Pielea alburie, lucioasă, tunsoarea proaspătă. S-a bărbierit cu grijă, a luat pe el o cămașă curată, a sunat în cameră la Bassam. Au coborât împreună. Restaurantul era numai oglinzi și candelabre. O masă de zece persoane, cu cel puțin doi evrei printre ei, și-a zis. Știa că Bassam făcea probabil aceleași socoteli, ciulind urechea după nume musulmane, căutând chipuri arabe. Gazdele au explicat

parcursul: discuțiile pe care aveau să le poarte, interviurile, conferințele. Exista un interes extraordinar în rândul poporului german, au zis. Un israelian și un palestinian călătorind împreună. Mai mult. Un israelian contra Ocupației. Un palestinian care studia Holocaustul. Cum să pui împreună asemenea lucruri. Cum să trezești publicul din adormire. Tăcerea exista pentru a fi subminată. Nutreau convingerea că lumea adunată acolo era gata să-i asculte. „Aveți încredere în noi", au spus. Restaurantul s-a umplut. S-au deschis sticle cu vin. Bassam a ieșit afară să fumeze. Rami le-a povestit gazdelor despre tatăl lui ungur. Sărbătorește fiecare Zi a Amintirii, le-a zis, dar a ajuns, de-a lungul anilor, să fie atent la manipulările acelor ocazii, la nostalgie, la industria din jurul ei. Doliul. Frica. Felul în care trecutul modelează acum prezentul. Să fii neputincios contra lui. Rami și-a mai turnat un pahar de vin. Subiectele de discuție se învârtejeau, se contraziceau, reveneau. Zborurile pe deasupra Auschwitzului. Delegațiile la Bergen-Belsen. Ce însemna „să-ți amintești" în opoziție cu „să nu uiți niciodată". Restaurantul părea caleidoscopic: o mulțime de farfurii care se roteau. A fost surprins când, în acea noapte, a dormit bine. De dimineață a ieșit din hotel și s-a ținut după un măturător de stradă care suna de parcă ar fi fost primul om de pe lume care învățase să fluiere. Lumina era crudă și galbenă. A pășit pe lângă râul Main. Înălțimea cerului l-a surprins. E o țară, și-a zis, care se cațără tot mai sus. Aveau prima întâlnire în dimineața aceea, la o firmă de avocatură din Innenstadt. Peste încăpere s-a lăsat liniștea după ce și-au isprăvit de spus poveștile. O ziaristă îi aștepta într-un restaurant de pe Goethestrasse. Ochii îi luceau neînduplecați și duioși. Întrebările ei aveau planuri multiple, atingeau unghiuri acute. Voia să știe ce credea Bassam despre reacția arabă pe parcursul celui de-al Doilea Război Mondial. Ce avea de spus Rami despre A Doua Intifadă? Considerau ei că normalizează conflictul? Rami s-a aplecat în față. „Cum normalizează pierderea cuiva conflictul?", a întrebat. Se simțea deschizându-se: o libertate perplexă. Interviurile se îndeseau. S-au adresat unei adunări de două sute de oameni în seara aceea. Rami a auzit în public o foială. O batistă trecută pe furiș de la unii la alții în rândul întâi de scaune. Atâtea accente, atâtea limbi. Ebraică, arabă, engleză, germană. Simțea că trupul său își pierde încordarea. Au continuat să străbată țara cu trenul. Stațiile erau luminate cu neoane. De pe peron se auzea susurând muzică. Nu se vedeau drapele fluturând. Vagoanele erau confortabile. Moțăiau unul pe umărul celuilalt. Serile aveau parte de săli pline. Rami explica de ce se consideră un absolvent al Auschwitzului. Ascultătorii se frământau pe scaune.

Vedea ceva ivindu-li-se în priviri. Poate că era pentru ei un ghimpe în coastă, cineva care le amintea de vremuri trecute, știa asta, dar după aceea veneau la el să-i vorbească, îi strângeau mâna, îi mulțumeau pentru că venise. Se tot uita după o crăpătură în poleială: vreo manifestare de lehamite, vreun cuvânt deplasat. Nu apărea nici una. Au luat un avion până la Berlin, s-au dus la ce mai rămăsese din Zid. „Opriți Preocuparea", i-a șoptit lui Bassam. Au râs potolit. La centrul Shalom Rollberg, Rami le-a zis ascultătorilor că zidurile, orice-ar fi, sunt menite să se prăbușească. Nu era totuși naiv să creadă că n-o să se construiască altele noi. Lumea este alcătuită din ziduri. Dar își asuma sarcina de a crea o fisură în zidul care era, pentru el, mai vizibil. S-au îndreptat spre sud, către Leipzig, și au intrat pe porțile Buchenwaldului. Lui Rami i s-a părut că seamănă cu o ruină străveche. Semnul de pe poarta de fier forjat se putea vedea doar din interior. *Jedem das Seine*. Au ieșit împreună de-acolo. Fiecăruia ce-i al lui. Încercau, în interviuri, să-și dea unul altuia cuvântul. „Tu primul." „Ba tu." Erau Assi și Guri, Abbott și Costello. O dată, la finele unui interviu, Bassam a atins cotul lui Rami, a zâmbit și a zis: „N-au suferit evreii destul?" O glumă doar a lor. Jurnalista a rămas perplexă. Rami a dat drumul pe telefon unui clip TV israelian, un episod din emisiunea de satiră *Hahamishia Hakamerit*. Bassam și Rami foloseau de mult timp filmulețul ca să-și descrețească frunțile. Știau pe de rost o mulțime de replici. *Pe locuri. Fiți gata! Are de-a face cu băiețașul de pe culoarul șase. Haide, termină-ți treaba.* Jurnalista, cu fața încremenită la început, și-a îngăduit la finalul clipului un chicotit mic, jenat. Rami a pus iarăși filmulețul în tren, în drum spre Hanovra. S-a pornit imediat să râdă: „Wolfgang, ia-ți capul de pe umărul meu, am suferit destul".

119

Bassam a primit un bilet de la un profesor de teologie de la Universitatea Ludwig Maximilian din München: *Cu chipul tău aș vrea să pătrund în ce mai rămâne din zilele care mi s-au dat.*

118

SCENA: O pistă de alergări din Stuttgart, Germania, Campionatul Mondial din 1995. Un RESPONSABIL SPORTIV german pe cale să apese trăgaciul pistolului de start la cursa de 100 de metri garduri.

RESPONSABIL SPORTIV

Pe locuri. Fiți gata!

La linia de start sunt înșiruiți câțiva alergători înalți, bine clădiți din întreaga lume, împreună cu un ATLET ISRAELIAN scund și sfrijit. Exact când cursa e pe cale să înceapă, doi ACTIVIȘTI își croiesc drum peste pistă, împingând obstacolele deoparte pentru a ajunge la RESPONSABILUL SPORTIV.

ACTIVIST UNU/DOI

Scuzați, scuzați, un moment, vă rog! Salutări și bună seara. Suntem de la delegația israeliană și voiam să te rugăm ceva. Uite, sincer să fiu, e vorba despre băiețașul de pe culoarul șase. Ăla micu'. E… cum să spun? Nu foarte rapid. Ba chiar lent. Foarte. Dar foarte talentat. Foarte. Și voiam să-ți cerem un mic favor. Nu mare chestie. Doar să-i dai un avans la start de vreo cinci sau șase metri.

Nedumerit, RESPONSABILUL SPORTIV se uită împrejur după ajutor și-și strigă prietenul, pe Wolfgang, dar nu-i răspunde nimeni.

ACTIVIST UNU

Hai acuma, ce zici? Doar șase metri! Oricum o să iasă ultimul! Vrem doar să mai îndulcim umilința! Nu-i frumos, să știi, maică-sa e pe stadion.

Atletul Israelian face semne de pe linia de start, ducându-și degetul la buze ca să-i îndemne să tacă.

ACTIVIST UNU

Uite colo, maică-sa. Foarte curajoasă femeie.

Responsabilul Sportiv german mișcă o idee pistolul de start în direcția către care a arătat Activistul. Mama atletului nu se vede pe nicăieri.

ACTIVIST UNU

După ce-a trecut prin atâtea – s-a întors aici să-și vadă fiul alergând! Mi se rupe inima!

RESPONSABILUL SPORTIV

Wolfgang?

ACTIVIST UNU/DOI

Uită-te la ei, toți pe steroizi. Numai el cu piciorușele alea de pui, ca niște bețișoare, nu alta. Și noi ce-ți cerem? Un pic de ajutor ca să… ca să spălăm nedreptatea istorică. Ce părere ai? Opt metri?

Responsabilul Sportiv îl strigă iarăși pe Wolfgang, dar nu i se răspunde.

ACTIVIST DOI

Voi ăștia, creștinii, aveți inimi de piatră. Tare vă mai place să ne umiliți.

ACTIVIST UNU

Calmează-te, Feldermaus.

ACTIVIST DOI

De ce să mă calmez? Să-i spui lu' cuțu să se calmeze. Nu vă e pic de rușine? Ar trebui să vă fie. N-ați văzut *Lista lui Schindler*? Pe toate posturile din lume s-au uitat la noi! Dar nu vă pasă! N-au suferit evreii destul? N-au suferit evreii destul?!!!

ACTIVIST UNU

Liniștește-te, Feldermaus, nu-ți mai bate gura.

ACTIVIST DOI

Am cerut noi medalie? Am vrut să câștigăm? Nu vrem decât nouă metri. De ce vă place atâta să ne umiliți?

Înșfacă pistolul de start al Responsabilului Sportiv și-și lipește de gât gura țevii.

ACTIVIST DOI

Hai, termină-ți treaba, sunt și eu evreu, termină-ți treaba, hai odată, dă-i drumul!

ACTIVIST UNU

Feldermaus, oprește-te odată!

ACTIVIST DOI

Tehnocratule. Nazist asasin!

Responsabilul Sportiv ia o gură bună de aer și-i face semn cu capul Atletului Israelian să treacă în față. Atletul Israelian de pe culoarul șase își culege de pe jos blocstartul cu o mutră pleoștită.

ATLETUL ISRAELIAN

(*către ceilalți alergători*) Îmi pare rău, băieți.

Uitându-se cum Atletul se mută mai în față, Activiștii dau mâna cu Responsabilul Sportiv.

ACTIVIST DOI

Poporul evreu îți mulțumește din inimă, ești un tip pe cinste.

ACTIVIST UNU

(*către Atlet*) Mai mult, ia mai mult avans. Stop! Nu prea mult! (*către Responsabilul Sportiv*) E băiat bun. Ești un om deosebit, mulțumim foarte mult, mulțumim foarte mult.

ACTIVIST DOI

Îți urez un Paște cușer. Mersi fain.

ACTIVIST UNU

După ce se termină chestia, o să-ți cerem datele personale și-o să plantăm un copac mare în onoarea ta, pe Bulevardul Hasidic, la Universitate, în Ierusalim!

RESPONSABILUL SPORTIV

(*vorbind pentru prima oară.*)
Da! Mulțumesc! Mulțumesc!

ACTIVIST UNU

Ăă… ar mai fi o chestiuță. Dacă nu-i prea mare deranjul. Înainte să… (*arată spre pistolul de start*) „bum-bum", fă-i un pic cu ochiul. Ca să fie pregătit.

RESPONSABILUL SPORTIV

Cu ochiul?

ACTIVIST UNU

E băiat bun.

ACTIVIST DOI

Un indiciu.

RESPONSABILUL SPORTIV

Un indiciu! Da. Bine.

ACTIVIST UNU

E băiat bun.

RESPONSABIL SPORTIV

Bine, bine… Shalom!

ACTIVIST UNU/DOI

Shalom, shalom, mulțumim.

RESPONSABIL SPORTIV

Shalom, shalom… Pe locuri! Fiți gata! (*Ridică pistolul și trage.*) Start!

117

Momentul lor preferat din scheci era cel final, când Atletul Israelian, după ce i se dăduse un avans de șapte sau opt metri, alerga până la primul obstacol, punea mâna pe bara transversală și se străduia, delicat, să pășească peste ea.

116

După ce episodul a fost transmis pe Canalul 2 în anii ’90, autorul scenariului, Etgar Keret, a căpătat eticheta de evreu care-și urăște neamul și de antisemit din partea unui bine-cunoscut filosof și expert în etică, Assa Kasher.

Kasher contribuise – cu ani în urmă – la alcătuirea codului etic al Forțelor de Apărare Israeliene, impunând ideea că ar fi Cea Mai Morală Armată din Lume.

115

Pe Zid, lângă punctul de control Qalandia: *CEA MAI MORALĂ ARMATĂ DIN LUME.*

114

Cu șase zile înainte să moară Abir, Bassam i-a însemnat cu creionul înălțimea pe ușa apartamentului lor din Anata: o singură linie neagră, la jumătatea distanței dintre clanță și gaura cheii.

Până în ziua în care s-au mutat, nici Bassam și nici Salwa nu au acoperit cu vopsea linia. Ceilalți copii au crescut și au depășit-o.

De ziua ei, în fiecare an, Bassam înnegrea la loc semnul.

113

Araab era cu trei ani mai mare decât Abir; Areen, cu doi. Muhammad era cu un an mai mic; Ahmed, cu doi. Hiba, cea mai mică la o diferență de trei ani, semăna cel mai mult cu Abir.

112

Chiar și astăzi, când se uită la ușile nemarcate ale casei din Ierihon, Bassam simte lipsa semnului cumva în capul pieptului.

111

Se învârtea pe coridor. Oficialii de la spital refuzaseră autopsia. Nu era necesară, au zis. Era vorba, evident, despre o leziune traumatică, o ruptură a osului din zona posterioară a craniului, cu osul însuși pătruns în creier. Aveau radiografii. Rapoartele oficiale ale doctorilor. Teste de sânge. Cardiograme. Rezultatele puteau fi autentificate la notar, dacă voia. I se adresau într-o manieră oficială. Ba chiar se și înclinau un pic în fața lui. Îi înțelegeau durerea,

au zis. Voiau să-i ușureze povara. O autopsie ar fi fost însă complicată. Le-ar fi trebuit permisiune oficială. Trebuiau luate în considerare niște lucruri. Decizia avea să ia timp. Solicitarea trebuia făcută prin canale oficiale.

Bassam a insistat iarăși să se facă autopsia. Responsabilii s-au pus pe dat telefoane. Acele ceasului de pe perete se mișcau întruna. S-au întors, cu cravatele strânse mai bine sub bărbii. Putea explica iarăși de ce-i trebuia, mai exact, o autopsie? Bassam a simțit că i se urcă sângele la cap. Se gândise la asta în ultimele două zile, a spus, și avea de gând să-i dea în judecată, să intenteze acțiune penală. Pe cine să dea? au întrebat ei. Statul, a răspuns. S-au oprit o clipă, trăgându-se de tivurile halatelor albe. Erau mai severi acum în politețea lor, dar aveau și ceva care dădea de înțeles că sunt de partea lui. „Da", au zis, „ceva a luat-o razna aici, e cu siguranță o vină, dar acuzații penale, domnule Aramin, chiar așa?" „Da, sunt sigur", a răspuns el. „Nu prea suntem convinși că asta e calea justă." „Nu e o cale, e un fapt." „Ne cerem scuze", au urmat ei, „dar nu avem puterea de a solicita o autopsie." „Ca părinte", a replicat Bassam, „am dreptul să cer așa ceva." „Am dat câteva telefoane șefilor noștri", au zis, „și cererile ne-au fost refuzate, însă aveți acces la toate datele, toate informațiile de care ați putea avea nevoie sunt aici." „Nu", a zis el, „am nevoie de o autopsie oficială." Au început să se foiască. „Ne pare rău, am apelat la toate canalele, avem ordine de respectat."

Își putea da seama, din felul în care-și fereau privirile, că mai era ceva: armata dăduse deja un comunicat care pretindea că nici un foc nu fusese tras de patrulă, că în zonă se protestase și că, cel mai probabil, Abir fusese nimerită de o piatră aruncată de insurgenții palestinieni.

Oficialii înțelegeau prea bine, au zis, dar dacă voia autopsie, trebuia s-o plătească din banii lui. Nu putea fi cerută pe cheltuiala statului. Avea să coste multe mii de șekeli. Prin urmare, îi recomandau să se bazeze pe datele medicale.

– OK, a spus Bassam, o să plătesc.

110

Autopsia a costat șase mii opt sute de șekeli. A fost plătită pe loc, după o chetă făcută în spital printre cei care așteptau împreună cu el: Rami, Alon, Suleiman, Dina, Muhammad, Robi, Yehuda, Avi și Yitzak.

109

Când au terminat cu autopsia, i-au dat, într-o pungă de plastic, lucrurile pe care le avusese Abir. Cămașa de noapte fusese împăturită cu grijă. La fel și hainele de școală. Pe fundul pungii se aflau doi pantofi de lac, unul din ei ușor scâlciat de la derapajul pe sol.

108

Acțiunea penală a fost oprită aproape instantaneu: lipsă de probe. Nu l-a surprins. Știuse de la început că așa va fi. Cei câțiva jurnaliști s-au adunat lângă tribunal, într-o după-amiază însorită de joi. Bassam purta costum și cravată.

– O să duc cazul la instanța civilă, a zis.

107

Șase mii opt sute de șekeli în 2007: o mie cinci sute șaptezeci de dolari.

106

Pe la jumătatea procesului, judecătoarea a cerut o reconstituire. Voia ca toți cei implicați să se deplaseze la Anata și să încerce să deslușească ce se întâmplase și cum.

În sală s-a stârnit rumoare. Echipa apărării a ridicat imediat o obiecție: erau implicate chestiuni de siguranță, procedură, jurisdicție legală, însă judecătoarea le-a respins contestațiile.

– Ne vom întruni în Anata, a zis.

Convoiul a ieșit din Ierusalimul de Vest într-o dimineață de joi. Mai multe străzi au fost închise circulației. Câteva mașini de teren s-au poziționat în așteptare. Pe deasupra, ca o libelulă gălăgioasă, zbura un elicopter.

Ziua era înnorată. O pătură de căldură se lăsase peste întregul oraș. Vântul purta șrapnele de praf.

Bassam a ajuns devreme. A văzut-o pe judecătoare coborând din mașină. Purta o rochie sobră, care-i acoperea brațele și genunchii. A luat din geantă o basma, a legat-o cu îndemânare sub bărbie. Și-a umbrit ochii cu palma și s-a uitat împrejur. Era, poate, întâia oară când ajungea în Anata: casele cocoțate pe deal, harababura de apartamente din vale, garajele, cauciucurile aruncate, drumul cu două benzi, sensul giratoriu, prăvăliile baricadate cu scânduri,

barierele de beton ciobite, indicatoarele îndoite, copiii țopăind în drum spre școală, o asistentă de traversare cu hijab.

Judecătoarea a întors fața din bătaia vântului, a scormonit în geantă după ochelarii de soare, i-a pus la ochi și a pornit spre locul unde se prăbușise Abir. S-a uitat la peticul de pământ și a dat din cap, a cerut să se facă o fotografie, apoi s-a întors, a dat iarăși colțul. I-a cerut grefierului să numere pașii, după care l-a chemat pe comandantul unității de grăniceri.

– Unde e cimitirul?

– Pardon?

– Cel dinspre care veneați.

– Mă scuzați?

– În declarația dumneavoastră.

– Acolo e, doamnă judecător.

– După colț?

Comandantul n-a știut ce să mai răspundă. Judecătoarea s-a uitat cu luare-aminte la clădirea de apartamente dintre cimitir și locul morții. A trecut ceva într-o agendă roșie.

– Să vedem cimitirul.

– Nu cred că-i o idee prea bună, doamnă judecător.

– Eu decid procedurile de urmat, domnule comandant.

Fața bărbatului s-a înroșit. Și-a chemat soldații. Au făcut cerc în jurul judecătoarei și au condus-o până la colț. Femeia a oprit grupul sub zidul înalt al cimitirului.

– De acolo aruncau cu pietre?

– Da.

– Se descurcă bine cu distanțele arabii ăștia.

– Pardon? a făcut comandantul.

– O realizare deosebită. Să arunci cu pietre de după colț.

– Cu tot respectul, doamnă judecător, ar fi putut trage din mai multe unghiuri.

– Așa deci.

– Trebuie să înțelegeți că e vorba despre condiții de luptă aici. Suntem atacați continuu. Poate să plouă cu pietre de oriunde. Chiar și de pe acoperiș. Trebuie să avem ochi în ceafă.

– Avea zece ani, domnule comandant.

Judecătoarea s-a răsucit pe călcâie și s-a întors iarăși spre colțul străzii. Soldații au urmat-o. A parcurs iarăși distanța până la locul unde fusese împușcată Abir.

– Aici?

– Da, presupun, a zis comandantul. Cam pe aici. Poate.

– Trebuie să văd un jeep.

– Doamnă?

– Vreau să văd interiorul unui jeep.

– Da, doamnă.

S-a auzit un ordin în stația radio, și dinspre sensul giratoriu a apărut o mașină de teren încadrată de alte două. Judecătoarea a înaintat spre vehiculul din mijloc, și-a săltat poala rochiei, a intrat.

– După colț, i-a zis șoferului.

O suflare iute și puternică de vânt a izbit în coasta mașinii de teren. Bassam a fost sigur că aude cum lovește fiecare bob de nisip. Vehiculul a dat colțul, s-a întors, a mai făcut o dată drumul. Trapa din spate a fost deschisă, apoi iarăși închisă.

Privitorii au icnit văzând cum din deschizătura mică, pătrată se iețește țeava unei arme.

Trapa fost iarăși închisă și deschisă. Lui Bassam i se părea că totul trebuia repetat.

Când a coborât din mașină, rochia judecătoarei s-a ridicat ușor. A tras-o bine peste genunchi și a parcurs iarăși distanța până la locul unde căzuse Abir.

S-a oprit o clipă, și-a săltat ochelarii de pe ochi, a privit în jos.

– Bun, ne întoarcem la Ierusalim.

105

Y.A. a apărut devreme. Avea douăzeci și trei de ani, însă părul începuse deja să-i cadă, lăsându-i o peninsulă rarefiată în creștetul capului. Purta un sacou cenușiu, o cămașă albastră mototolită și o cravată de un galben care părea mult prea intens. Ochii îi erau ageri, dar și-i pironea în pământ. De el se ținea ca o umbră un avocat, cu o servietă pe care și-o ridicase peste pântec de parcă s-ar fi apărat de o lovitură. Y.A. s-a pitulat pe lângă perete. Părea genul de om care ar fi dat orice să dispară în zidărie. Declarase public, cu luni în urmă, că va participa la proces. Nu mai putea da înapoi. Avea să fie disculpat, spusese.

Avocatul s-a așezat lângă el, a pus jos servieta. Li s-au alăturat două femei, care s-au așezat chiar în spatele lor. Era ca într-un joc de șah în care Y.A. se transformase într-un turn: avea să rămână acolo, fără vreo rocadă posibilă. Și-a lăsat mâinile pe genunchi, privind la locurile destinate presei, care începeau să se ocupe.

O jumătate de duzină de reporteri și-au pregătit carnetele. În rândurile din spate se aflau mai mulți studenți la drept. Partizanii lui Bassam au umplut restul de locuri: mai mult israelieni. Unii țineau la piept poze cu Abir. S-au ridicat în picioare când a intrat judecătoarea. Și-a împreunat degetele, a făcut din palme o piramidă. S-a uitat la Bassam, i-a prins o clipă privirea. Bassam nu se așteptase la asta. Judecătoarea s-a aplecat peste tăblia mesei și a început să vorbească domol.

Opinia curții este următoarea. Am ajuns la o decizie. Am evaluat diversele mărturii. Abir Aramin era rezidentă a municipalității Ierusalimului. Am decis. Responsabilitatea statului Israel. A fost stabilită.

De pe locurile presei s-au auzit icnete de surpriză. Avocații statului au rămas așezați. Suporterii lui Bassam au izbucnit în aplauze. S-a întors spre ei și a plecat capul, rugându-i să nu facă zarvă. S-a uitat peste rânduri la Y.A. Soldatul privea fix, drept înainte. Poate că se uitase la fel, cine știe, prin deschizătura îngustă de-o palmă din spatele jeepului. Poc, poc, poc. Încă adolescent. Într-un joc video.

Bassam a băgat de seamă că Y.A. dăduse din cap a încuviințare când se auzise verdictul. De parcă ar fi știut. De parcă l-ar fi așteptat. De parcă ar fi fost avertizat din timp.

Suma compensației rămânea a fi stabilită. Statul, totuși, avea să plătească pentru acești ani pierduți, neglijență, cheltuielile de înmormântare. Boxa acuzaților a fost deschisă. Y.A. a fost mânat iute spre ieșire, cu avocatul nedezlipit de el. A părut să se oprească o clipă în ușă, apoi rotunjimea cheliei lui tinere a dispărut în umbre. Prin sală s-au auzit chiote și ovații. Un aprod a făcut apel la calm. Pe Bassam îl așteptau strângeri de mână, bătăi pe spate, zâmbete. Abia putea să se țină pe picioare. Avea nevoie de o pauză. Calea către ieșirea din sala de judecată se blocase. În jur, sprijinitorii săi purtau fotografia fiicei sale plecate de pe lume. Cineva i-a atins cotul. „Felicitări, frate. Un punct de cotitură. Îți vine să crezi?“ Și-a lăsat capul în piept. Parcă tot procesul se întâmplase altcuiva, cineva care levita în aerul altei lumi. Nu i se părea că ar fi câștigat ceva. Nu fusese nimeni acuzat de omor, nu se recunoscuse oficial vina.

Și-a făcut loc prin mulțime afară din sală. A dat colțul pe un culoar, apoi pe altul, numai colțuri erau, întotdeauna colțuri. După încă un colț a dat peste niște bărbați care așteptau la coadă la toaletă. S-a abătut pe acolo. Nu a fost surprins să dea peste Y.A. în fața oglinzii, tot nedezlipit de avocatul său. Y.A. a ridicat ochii spre el. Cu ceva rugător și temător în privire. Avocatul a încercat să-l dezlipească de acolo, însă Y.A. a rămas. Bassam și-o repetase în cap, în ebraică, de o sută de ori.

– Tu ești victima aici. Nu eu.

104

La un deceniu după atentat, familia lui Yael Botvin, fata de paisprezece ani care fusese aruncată în aer împreună cu Smadar, a intentat un proces la tribunalul districtual din Washington, D.C.

Familia cerea despăgubiri de la Republica Islamică Iran, de la Ministerul iranian al Informațiilor și Securității și de la Garda Revoluționară iraniană, pe care le socoteau responsabile colectiv pentru atacul Hamas. Se afirma că atentatul sinucigaș fusese aprobat la cele mai înalte niveluri ale conducerii iraniene și se solicita ca, de vreme ce Yael avusese cetățenie americană, cazul ei să se judece potrivit legislației Statelor Unite.

În declarația sa, mama lui Yael, Julie, a spus că unul dintre cele mai dificile lucruri fusese să le vadă pe prietenele lui Yael continuându-și viețile, căsătorindu-se și făcând copii.

103

În 2012, familia Botvin a obținut în instanță suma de 1,7 milioane de dolari.

102

Republica Islamică Iran nu a plătit niciodată.

101

Zi de zi, lângă clădirea tribunalului, Rami li se alătura lui Bassam și suporterilor săi. Ori de câte ori trecea pe poartă vreun vehicul, ridicau deasupra capetelor fotografii uriașe cu Abir.

100

După finalizarea cazului Aramin, au fost publicate în Israel și în Statele Unite câteva articole care deplângeau decizia judecătorească. Într-o asemenea situație de natură militară n-ar fi trebuit să se îngăduie o acțiune civilă. Instanțele penale indicaseră deja că nu existau probe suficiente. De ce să îndure statul povara? La judecată se arătase că ar fi fost posibil ca fata să fi fost lovită de o piatră aruncată de protestatari și, chiar dacă ar fi fost nimerită de un glonț de cauciuc rătăcit, scenariu prea puțin probabil, comandantul unității declarase sub jurământ că se aflau neîncetat sub atac. Decizia legală luată ar fi putut, pe viitor, să pună în pericol viețile unor soldați israelieni, forțați să ia decizii cruciale de securitate în fracțiuni de secundă. Dacă erau făcuți să ezite, s-ar fi pus în primejdie nu doar pe ei, ci și pe camarazii lor ori pe cetățenii civili. În plus, încă și mai alarmant, Bassam Aramin era un terorist condamnat. Făcuse șapte ani de închisoare pentru niște atacuri cu grenade. Ținea de facțiunea Fatah, pe care continua să o sprijine. Un milion de șekeli ar fi însemnat, indubitabil, un ajutor considerabil pentru vreo altă acțiune teroristă. Cine putea ști ce mai plănuia acum?

99

Grenadele s-au rostogolit pe lângă caroseria mașinii de teren. Una, două. I se păreau, de departe, ca niște pietricele rotunde. O grenadă s-a oprit în roata din spate. A ricoșat, stârnind o trâmbă de praf.

98

Alte ziare spuneau că procesul Aramin era o decizie de cotitură. Deși nu exista o condamnare penală prealabilă, pârâtul fusese judecat de instanța civilă și sentința era un important pas înainte pentru întărirea esenței democratice a statului. Reitera autonomia sistemului judiciar și totodată punea sub semnul întrebării natura entității atât de adesea numite „cea mai morală armată a lumii“. Dacă era într-adevăr necesar ca armata să dea dovadă de moralitate – cum fusese concepută, cu decenii în urmă, de părinții fondatori ai țării –, trebuia să accepte un sistem de control și verificare. Acțiunile unui singur soldat ori ale vreunui comandant de batalion indisciplinat nu reflectau neapărat conduita militară în general și era important, pentru integritatea armatei, ca aceasta să fie conștientă de natura și gravitatea greșelilor sale. Verdictul deschidea vaste posibilități atât pentru israelieni, cât și pentru

palestinieni, permițându-le totodată să chestioneze în mod corect acțiunile celor a căror datorie era să-i protejeze. Nu trebuia să se uite, totuși, că viața lui Abir Aramin, de zece ani, fusese pierdută și că nimic n-avea s-o mai aducă înapoi.

97

Un al doilea bubuit, mai slab, s-a auzit de sub roată. I s-a părut că vede cum e sfâșiat cauciucul. A așteptat să explodeze și celălalt. Nu s-a întâmplat nimic. Vehiculul de teren și-a urmat înaintarea, apoi portierele s-au deschis. Două, trei, patru siluete s-au revărsat afară.

96

Alte publicații susțineau că acest caz al lui Abir Aramin era o excepție singulară care dovedea existența unui sistem brutal. Era o victorie, dar una à la Pyrrhus. Faptul că acest caz atrăsese atâta atenție punea în lumină dezechilibrul pronunțat al sistemului judiciar israelian și al tribunalelor militare, unde nici un soldat israelian nu fusese pus sub acuzare pentru uciderea unui necombatant, nici măcar dacă fusese vorba, ca în cazul Aramin, de un copil. Un proces penal ar fi pus în discuție adevărata natură a conflictului, însă varianta, încă de la început, nici nu fusese luată în considerare. Acțiunile judecătoarei de la tribunalul civil, deși în sinea lor admirabile, nu erau decât un gest mărunt în contextul politic mai larg. Cazul Aramin fusese abătut pe șleaul dreptului civil. Sentința încuraja iluzia că palestinienilor le erau permise anumite drepturi în interiorul lărgit al sistemului. Era un sistem fundamental nedemocratic, în care copiii, când nu erau împușcați cu gloanțe de cauciuc, puteau fi deferiți instanțelor militare, unde șansele de a fi găsiți vinovați ajungeau la 99,74 la sută. Abir Aramin suferise aceeași soartă – fusese vinovată că era palestiniană, că avea zece ani, că se afla lângă poarta școlii, că-și cumpărase bomboane de doi șekeli.

95

Apeirogon: poligon cu un număr de laturi infinit numărabil.

94

Din greacă, *apeiron*: fără margini, nesfârșit. Alături de rădăcina indo-europeană *per*: a încerca, a risca.

93

Ca întreg, un apeirogon se apropie de forma unui cerc, însă o porțiune mărită a unui fragment arată ca o linie dreaptă. Se poate, până la urmă, atinge orice punct din întreg. Se poate ajunge oriunde. Totul este posibil, chiar și ce pare imposibil.

În același timp, se poate ajunge oriunde într-un apeirogon, și forma în ansamblul ei e complice în călătorie, chiar și acea parte care nu a fost încă imaginată.

92

Mai târziu, când suma compensației a fost anunțată, Bassam l-a văzut iarăși pe Y.A. De data asta Y.A. purta pe cap o kippa. Decisese să se căiască, să devină un *chozer b'teshuva*, să se nască iarăși, să se întoarcă la rădăcini.

91

Maimonide, filosof evreu din secolul al XII-lea, a spus că procesul de penitență include trei etape: confesiune, regret și un legământ pentru ca greșeala să nu se mai repete.

90

În Coran, Dumnezeu e numit adesea Al-Ghafoor, Al-Afuw, Al-Tawwab, Al-Haleem, Ar-Rahman și Ar-Rahim: Cel Mai Cruțător, Iertătorul, Îngăduitorul, Răbdătorul, Preamilostivul și Preaînțelegătorul.

89

Uneori, Bassam își imagina că Y.A. nu ducea deloc viața unui *chozer b'teshuva*, că asta nu era decât o păcăleală, o făcătură, și că soldatul întorsese cu totul spatele ideii de penitență, părăsise armata, își găsise un loc de muncă, ceva având, firește de-a face cu tehnologia digitală, jos pe scara ierarhică, dar bine plătit, o surpriză până și pentru el însuși, norocul de a fi scăpat de poziția banală de grănicer, fără pic de căință, nu, și poate că acum trăia într-un

apartament luminos din Tel Aviv ori de la malul mării, o casă cu care-i plăcea să se laude, mică, dar impresionantă, cu o odaie atât de plină de oglinzi, că nici nu trebuia să se uite vreodată peste umăr.

Tablouri pe pereți. Dușumele din lemn brazilian de esență tare. Carpete țesute de mână. O mulțime de dispozitive albe și fițoase în bucătărie. Modemuri, ecrane și cabluri mascate iscusit în pereți. Muzică rock auzindu-se suav de la boxele ascunse.

Y.A. pășea poate în tălpile goale, minunându-se de viața lui cea nouă. Cu pantaloni albi de in suflecați deasupra gleznelor. Cămașă cu mâneci scurte, descheiată cu insolență. Niște brățări subțiri, împletite din ață, pe încheietura mâinii. Ar fi putut să ia un pahar cu apă și gheață cu cuburi perfect pătrate și să-și vadă reflexia în ferestrele largi, să se oprească în loc o clipă, să se întoarcă, să arunce iarăși o privire, să încline capul pe un umăr, să-și termine apa, să arunce gheața în chiuvetă, să-și treacă palmele peste țeava argintie și înaltă a robinetului, să pună paharul în suportul pentru uscat, să arunce din mers o privire asupra telefonului mobil.

La ușa apartamentului, Y.A. și-ar fi tras în picioare o pereche de mocasini albi, s-ar fi aplecat să ia o sacoșă de plajă, ar fi aruncat încă o privire scurtă în oglindă, ar fi închis ușa, asigurându-se că o încuie în urmă.

Ar fi parcurs apoi lungimea coridorului scăldat în lumina molatică, fluorescentă și s-ar fi îndreptat spre lifturi. Ascensorul ar fi sosit rapid, eficient. Ar fi salutat cu o înclinare a capului o vecină – înaltă, elegantă, poate inteligentă – cu un pudel în brațe. La parter, Y.A. i-ar fi făcut loc să iasă, apoi ar fi dat roată în jurul femeii și i-ar fi deschis prima dintre cele două uși groase de sticlă.

Afară, pe stradă, femeia ar fi așezat pudelul ușurel la pământ, iar câinele s-ar fi opintit în lesă. Y.A. s-ar fi aplecat și l-ar fi mângâiat de rămas-bun, după care și-ar fi început alunecarea pe stradă, genul de umblet care l-ar fi făcut să pară că poartă pernuțe în picioare. Ar fi auzit țiuitul de avertizare al unui camion în marșarier. Clinchet de tacâmuri într-o cafenea. Zuruitul motorului unei macarale. Soneria unei biciclete pe pista paralelă cu plaja Frishman.

Ar fi trecut de bariere de construcție portocalii, s-ar fi oprit un moment la semafor, și-ar fi netezit sacoșa de plajă care-i bătea pe coapsă. Traficul ar fi vuit împrejur: taxiuri, camioane, o mașină de poliție albă, fără însemne.

Ar fi trecut podețul spre pietonal, s-ar fi oprit la pista de biciclete, ar fi privit trecerea alergătorilor la bustul gol, a tinerelor cu brasieră de jogging, s-ar fi

uitat la vârstnici cum își fac plimbarea, cu pași apăsați, pe țărm. Y.A. s-ar fi dezbărat de încălțări, le-ar fi luat în mână, și-ar fi descheiat apoi și mai mult cămașa din mers.

Pe plajă, sunetele înfundate ale jucătorilor de matkot, chiotele, râsul lor, paletele plesnindu-le coapsele goale. Umbrelele, lăzile frigorifice, prosoapele, corpurile date cu ulei chiar și acum, dis-de-dimineață. Bebelușii ținuți la piept. Bărbați în etate cu *Haaretz* la îndemână, cu termosuri de cafea și telefoane cu clapetă. Un pantof cu toc cui lepădat în nisip. Muzica de la radio; un ritm mizrahi, o piesă rap, o bucată de jazz de-a lui Degibri. Vânzătorii ambulanți imigranți. Tricourile de fotbal cu embleme englezești. Tricouri de fotbal franțuzești. Spaniole. Y.A. și-ar fi găsit un petic de nisip, și-ar fi întins prosopul scos din sacoșa de plajă, ar fi vârât telefonul mobil într-un buzunăraș cu fermoar, ar fi deschis o sticlă cu apă și ar fi rămas așa, să se uite la caiaciștii strălucitori, la windsurferii în trei culori, la albastrul Mediteranei, la șirurile de înotători îmbulziți pe lângă țărm și la soarele cățărându-se pe cerul înalt și nespus de albastru. Ar fi desfăcut larg brațele, s-ar fi oprit un moment, ar fi strâns la loc capacul sticlei, ar fi pus-o la loc în sacoșă înainte de a-și scoate pantalonii de in dezvăluind un costum de baie mulat, albastru, apoi ar fi apucat-o spre apă, făcând zigzaguri printre ultimii jucători de matkot, s-ar fi întins la o ușoară alergare și ar fi ajuns sprințar la marginea țărmului, un bărbat cunoscut mării, intim cu ea.

88

În asemenea momente, Bassam își mai imagina și un glonț de cauciuc, unul singur, zburând peste plajă, trecând pe deasupra valurilor, peste cei întinși la soare, peste șezlonguri, peste umbrele, apoi oprindu-se un moment în mijloc de parcă ar fi încercat să ia o decizie, rotindu-se pe loc, sfidând timpul, și în cele din urmă năpustindu-se fără vreun avertisment în ceafa lui Y.A.

87

Făcându-i țăndări, cu precizie, partea din spate a craniului.

86

Tu ești victima aici, nu eu.

85

Rami, pe de altă parte, și-l imagina pe Y.A. într-un apartament cu tavanul scund. Poate într-un orășel din deșertul Negev. Într-un bloc. Un pic ponosit. Cu murdărie prin unghere. La al treilea etaj, poate al patrulea. La capăt de coridor. Câteva încuietori pe ușă. Un abțibild cu Likud lângă sonerie. Ușa un pic strâmbă. Balamale care scârțâie. Întunericul strâmt de dinăuntru. Mirosul fumului de țigară. Silueta mamei lui Y.A. la chiuvetă, fredonând ceva în vreme ce spală vasele de aseară. Rochia ei largă, cu imprimeu floral. Părul într-o plasă. Pe fundal, un radio, Reshet Gimmel, 97,8 FM. Cârpe de vase atârnate. Blatul de plastic. Borcanul de Nestlé. Oale desperecheate. Un vas ciobit cu măsline. Ceasul de ceramică armenesc ticăind într-o margine a plitei. Linoleumul încrețit ridicându-se împotriva covorului cu franjuri. Farfuria de Seder pe măsuța de lemn. Motivul floral. Bolul de cristal de alături, plin de flecușteț ornamentale. Fotografiile înșirate pe rafturi: Y.A. la Marea Moartă, Y.A. cu maică-sa, înainte să se ducă în armată, Y.A. la bar mitzvah, Y.A. la patinoar, Y.A. suflând într-un corn de berbec, Y.A. terminând școala profesională, Y.A. în uniforma de polițist de frontieră, Y.A. sub capota primei sale mașini, Y.A. la dans cu o fată necunoscută și – la un capăt de raft –, într-o ramă minusculă de argint, tatăl lui Y.A. când fusese tânăr și el, pe țărmul fluviului Lena, lângă orașul Yakutsk din Siberia, cu niște patine artizanale atârnate peste umăr, poză făcută în anul de dinainte să emigreze în Israel și să-și găsească de lucru într-o fabrică de muniții din Netanya.

84

Cu Y.A în camera lui, întins pe pat, cu o țigară într-o mână și cu cealaltă umbrindu-și ochii umflați.

83

Deloc viața unui *chozer b'teshuva.*

82

Ce voia Rami era să-l ducă pe Y.A. pe un câmp mare, fără bolovani, fără garduri, și să-l ia la îmbrâncit, la început ușurel, să-l împingă doar în umăr, să-l facă să se clatine un pic, să-l întrebe *de ce* într-un fel logic, să-l împingă iarăși în umăr, în cel drept, apoi în cel stâng, cu Y.A. dând iute înapoi pe câmp – sub

lumina lunii acum, și o mare de iarbă întunecată –, cu mâinile sus, pe jumătate predându-se, îngăimând: „A fost o greșeală, doar o greșeală, stai așa, stai, nu-i vina mea, dă-mi pace, nu-i vina mea, frate“, iar Rami l-ar fi îmbrâncit și mai tare atunci, zicând: „Nu-mi spune mie frate“, iar Y.A. s-ar fi poticnit și ar fi căzut în iarbă, cu mâinile ridicate și degetele desfăcute: „Hei, omule, n-a fost vina mea, trebuie să mă crezi, n-am făcut decât să respect ordinele, comandantul ne-a spus să tragem, știi cum e acolo, e o junglă, omule, și eu eram doar un puști, ne-a zis să tragem, n-am vrut să facem rău nimănui, pe bune, omule, nici nu ne uitam unde trăgeam, a fost o greșeală, habar nu aveam că suntem pe lângă o școală, ne împroșcau cu pietre, doar știi cum e, haide, omule, ai fost și tu în armată, haide, frate, răpăiau pietrele în tavan, alea erau ordinele, e groaznic, omule, de unde să fi știut că-i o fată acolo, spune-mi de unde“, iar Rami l-ar fi lovit pentru prima oară cu pumnul, tare, în mijlocul pieptului, ca Y.A. să se îndoaie de șale, icnind, cu mâinile mai aproape de față acum, să se apere, „Lasă-mă în pace, nu știi ce faci“, s-ar răți oi un pic acum, „ce tot vrei, n-am făcut nimic, nu mă învinui degeaba, îmi făceam treaba și atât, am văzut-o, da, arunca cu pietre, omule, avea în mână o piatră, toți sunt o gașcă de mincinoși, născuți cu minciuna în gură, niște arabi împuțiți toți, era acolo cu ceilalți“, iar aici Rami s-ar fi lansat într-o ploaie de lovituri puternice, dreapta, stânga, dreapta, stânga, făcându-l pe Y.A. să cadă pe spate, să se încovoaie ferindu-se, „Du-te, mă, în pizda mă-tii, habar nu ai, dă-mi pace, avea o piatră în mână, am văzut-o acolo, nici n-a fost nimerită de vreun glonț de cauciuc, s-a ales cu o piatră în ceafă, asta s-a întâmplat, n-am avut eu nimic de-a face, du-te dracului de-aici, n-am tras, unul de-al ei a lovit-o“, și acum pumnii lui Rami l-ar potopi, un vârtej, lovind capul soldatului, gâtul, urechile, și ar ține-o așa până ce soldatul ar cădea lat în iarba întunecată, iar Rami s-ar proțăpi deasupra lui și soldatul, acum, s-ar apuca să scâncească, îi pare rău, n-a vrut, nici n-a știut ce se petrece de fapt, „Ascultă-mă, te rog, s-a întâmplat totul cât ai clipi, s-a deschis trapa de metal, țeava ieșea pe-afară, adevărul e, omule, că mi-era frică, mi-era frică, asta-i, n-am știut ce pizda mă-sii fac, exact la fel făceai și tu, recunoaște, omule, recunoaște, așa ai fi făcut“.

81

Optsprezece ani: uneori nu există ieșire.

80

În închisoare, Bassam se mai întreba uneori dacă grenadele fuseseră lăsate intenționat lângă gura peșterii. Două dispozitive explozive așezate pe un strat de paie uscate. La început crezuseră că au dat peste o lădiță cu rodii.

Grenadele erau vechi, probabil rămase de prin ’67. Nu era imposibil să se fi umblat dinainte la ele, să li se fi redus încărcătura explozibilă, să fi fost dezamorsate.

79

Cuvântul ebraic pentru rodie, *rimon*, e același folosit și pentru grenadă. Era, potrivit unor specialiști în Biblie, fructul oprit din Grădina Edenului. Se spune că ar avea de obicei 613 semințe, corespunzând numărului de porunci din Tora.

78

Porunca 598: Cei încleștați în bătălie să nu se teamă de dușmanii lor și nici să nu se lase înfricoșați în luptă.

77

În dimineața celei de-a treia întruniri a Cercului Părinților – la douăsprezece zile după moartea lui Abir –, Bassam a fost oprit la un punct de control din valea Walaja. A fost dus într-o cameră dosnică dintr-o baracă din prefabricate și i s-a cerut să se dezbrace.

Încăperea era mică și înghesuită. Pe perete era pus un poster cu echipa Beitar Ierusalim. A observat o cameră de supraveghere în colțul tavanului: se mișca încoace și încolo, sprijinită pe brațe de metal.

Și-a dat hainele jos, până la chiloți și șosete. Și-a pus pe podea pantofii, și-a lăsat pe masă, împăturite, cămașa și pantalonii. A venit un soldat și a băgat hainele într-o pungă de plastic.

– Și ceasul de la mână.

– De ce?

– Se testează.

– Ce se testează?

Soldatul nu i-a răspuns.

Pe ușa deschisă șfichiuia un vânt de ianuarie. Bassam i-a întins ceasul.

– Am nevoie de o pătură, a zis Bassam.

A fost surprins când soldatul s-a întors, în câteva secunde, cu o păturică roșie. Cu smocuri de păr de câine agățate de ea. Mirosea vag a copil mic.

– Cât o să dureze?

– Cât e necesar.

Bassam și-a tras pătura pe umeri. Așa mergea Ocupația: aștepți. Și iar aștepți. După care mai aștepți ca să treci peste așteptare. Era indicat, știa, să pretindă că nu-l deranjează. Aștepți în picioare, aștepți așezat, aștepți întinzându-ți mădularele amorțite. Aștepți să intre alt soldat. Aștepți să plece. Transformi așteptarea în artă.

Ușa s-a deschis. Soldatul l-a întrebat dacă voia o pauză de țigară. Era de parcă, și-a zis Bassam, ar fi fost și el în timpul programului de lucru. Da, a răspuns, ar vrea o țigară.

Soldatul a aprins țigara, a pus pe masă o doză goală de suc, pe post de scrumieră, apoi a ieșit iar.

Bassam a tras fumul în piept, adânc, făcând țigara să dureze cât mai mult cu putință. Și-a privit încheietura pe care nu mai avea ceasul.

Aproape că s-a simțit dezamăgit când alți doi soldați au intrat între pereții de prefabricate cu hainele lui.

– Încă ceva, i-au zis.

I-au cerut să se dezbrace de tot, să se poziționeze peste o oglindă și să se așeze pe vine.

76

În cartea sa *Pensées,* o colecție de cugetări teologice și filosofice, Pascal, filosof francez din secolul al XVII-lea, a sugerat că toate problemele omenirii derivă din incapacitatea individului de a sta singur într-o cameră.

75

Momentul pe care-l ura cel mai mult Salwa era când, la aeroport, își trăgeau mănuși de plastic pe mâini și-i căutau prin păr. De parcă scalpul ei ar fi conținut ceva pe cale să explodeze din clipă în clipă.

74

În indexul Henley al pașapoartelor, cel al Autorității Palestiniene, un permis de trecere, apare mereu printre cele mai nefolositoare din lume.

73

Ridică-ți cămașa, jigodie.

72

Printre țările unde lui Rami nu-i era îngăduit să călătorească, în virtutea cetățeniei sale israeliene: Malaysia, Bangladesh, Pakistan, Oman, Arabia Saudită, Sudan, Libia, Liban, Kuweit, Irak, Iran, Brunei, Siria, Emiratele Arabe Unite și, firește, din ordinul propriului guvern, oriunde în Cisiordania sau Gaza.

71

Îi condusese la aeroport cu mașina: Smadar și tatăl lui, Yitzak. Fata avea zece ani. Abia terminase o lucrare despre arborele ei genealogic. Cei doi se îndreptau spre Ungaria.

Era pentru prima oară de la război încoace când Yitzak vizita Europa. Întrebările lui Smadar treziseră ceva în el.

Stăteau amândoi în spate, iar Rami, în față, o făcea pe șoferul de limuzină.

– Mă scuzați, domnule.

– Da, doamnă?

– Ați putea, dacă sunteți bun, să conduceți ceva mai încet?

– Cum doriți, doamnă.

Rami și-a atins cozorocul șepcii și a mărit viteza.

– Mai încet, s-a hlizit ea, mai încet.

Ajunși la aeroport, le-a scos din mașină bagajele și le-a cărat până la pupitrul de check-in, a făcut o plecăciune ușoară, le-a urat o călătorie minunată și i-a informat că serviciul de transport îi va aștepta cu încântare la întoarcere.

– Mă aștept să fiți prompt, a zis Smadar.

– Absolut, doamnă.

– Să nu trageți de timp.

– Cum doriți.

– Și data viitoare să purtați, vă rog, o caschetă mai acătării, a spus fata.

– Cu siguranță.

I-a privit cum păşeau amândoi, tatăl lui, fiica, spre terminalul de plecări. Din difuzoare se auzeau anunţuri de zboruri. Aeroportul era cuprins de forfotă. S-au pierdut în mulţime.

Se aşteptase cumva ca Smadar să-şi iasă din personaj, să se întoarcă şi să-i sară în braţe.

Smadar n-a făcut asta.

70

Când s-a întors din Ungaria, l-a rugat pe Rami să-i închirieze o casetă video cu filmul lui Zarah Leander *Marea iubire*.

Nu a reuşit să găsească un exemplar pe nicăieri decât mulţi ani după aceea, în Berlin, intrând într-un centru de închirieri şi descoperind caseta într-o colecţie de clasice istorice.

69

O bună parte din viaţă, tatăl lui Rami nu fusese dispus să se întoarcă în Gyor. Fusese cărăuş pentru comunitatea evreiască. Îl prinseseră la vârsta de paisprezece ani. Fusese trimis în lagăr. Văzuse lucruri oribile şi venise în Israel să-şi clădească o viaţă nouă. Nu se simţea legat de fantasmele trecutului. Îşi întemeiase o familie. Era suficient. Nu fusese niciodată nevoie să vorbească mai mult despre asta până ce nu îl rugase Smadar s-o ajute cu proiectul arborelui genealogic. A dus-o în birou la el, s-a aşezat pe scaunul rotativ şi a zis: „Haide, iepuraş, întreabă tot ce vrei“.

68

Cum va fi viaţa în Israel când va împlini Smadar cincisprezece ani?

67

Rami a revenit epuizat de la aeroport. S-a îndreptat greoi spre frigider, a scos o cutie de carton cu lapte, a deschis-o, a sorbit.

A închis frigiderul şi a străbătut iarăşi încăperea, întorcându-se. Nurit era în biroul ei şi scria la computer. Îi auzea ţăcănitul tastaturii.

Era ciudat să se gândească la Smadar acolo, sus, în aer, zburând peste mare către Europa, un soi de *yerida*, o coborâre.

S-a dus la masa lui de lucru, s-a așezat, a deschis e-mailul: „Prințesă“, a scris, „nu uita să ne trimiți poze“.

66

Când i-a răsfoit pașaportul a zăbovit la viza ungurească. Nu se socotise niciodată cu adevărat o persoană venită din altă țară decât Israelul. La conferințe, Rami spunea că e dintr-o familie de șapte generații rezidentă în Ierusalim, dar și că e un absolvent al Holocaustului. Ciudat suna cuvântul ăsta, „absolvent“. Știa că nu le pică bine ascultătorilor, dar și că are sens, că teroarea e încă acolo și că va fi mereu, dar că exista și mersul înainte prin viață, ca și cum ai crește și ți-ai lepăda o piele veche. Europa era o rădăcină distantă, departe de ramuri. Nu-i aparținea cu adevărat.

Păstrase fotografiile făcute de Smadar cu aparatul ei. Le avea salvate în computer și câteodată se ducea la el în studio și le privea, una câte una, pe monitor.

65

© Zoltan Balogh

64

Bassam nu-și cunoscuse decât un bunic, pe Abu Abdullah, din partea tatălui. Trăise și el în satul Sa'ir. Era contabilul unei familii bogate din marginea Hebronului, care-și făcuse averea din zahărul extras din struguri.

Abu Abdullah își ținuse registrele, minunat caligrafiate, pe vremea otomanilor, apoi pe parcursul stăpânirii britanice, în timpul egiptenilor și cel al

iordanienilor, până ce însemnările se opriseră, fără veste, în 1967.

O pată de cerneală marca finalul catastifului. După ani, Bassam avea să-și dea seama că pata nu avusese drept cauză atât Războiul de Șase Zile, cât o gravă îmbolnăvire a viței-de-vie care făcuse să se usuce frunzele și lujerii. Recolta fusese distrusă de mană. Proprietarii viei își vânduseră lotul altei familii palestiniene și se mutaseră în Suedia, unde se apucaseră de importat sticlărie de Hebron și ulei de măsline.

Pământul fusese înstrăinat, apoi cumpărat legal în anii '90 de o familie de coloniști de dreapta din Minneapolis, care construiseră acolo un rând de case cu acoperișuri roșii.

63

Dextroza este unul dintre zaharurile primare care se găsesc în struguri. Cuvântul derivă din termenul latinesc *dexter*, însemnând „drept". În soluție apoasă de dextroză, planul luminii polarizate se înclină spre dreapta.

62

Frankenthal îi spusese unde avea să fie întrunirea Cercului Părinților: o școală dintr-o suburbie din nordul Ierusalimului.

Rami a ajuns intenționat mai devreme, și-a parcat motocicleta o stradă mai încolo. Cu casca în pliul cotului, s-a sprijinit de zid, mimând nonșalanța. Comandase un espresso de la o cafenea de alături. Nu avea nici un ziar sau telefon pe care să-și arunce privirea. A amestecat cu lentoare în pahar, a sorbit. Era amară, intensă.

Suna atât de dulceag, de penibil. Trăncăneala asta despre dreptate, despre înfrățire, despre reconciliere. De ce să fi presupus cineva că ar fi vrut să meargă acolo? Fiindcă era ginerele lui Matti Peled? Fiindcă era însurat cu Nurit? Totul era de-o naivitate care-ți sărea în ochi. Ar fi preferat să se declare cinic cu acte în regulă.

Totul suna dubios de-a binelea. Frankenthal venise la *shiva*. Rami îi recunoscuse fața din ziare. Sacoul îi era puțintel mototolit. Își dăduseră mâna, Frankenthal se arătase cumpănit în purtări, cu vorbă domoală, atent cu condoleanțele. Auzise despre Smadar că era o fată frumoasă. Îl îndurera pierderea lor. Nu avea nici o noimă ce se întâmplase. Rami și Nurit erau bine-veniți la întrunirile lor, le zisese.

Rami simțise un soi de dezgust violent, ca un corp străin forțându-i deodată pereții stomacului. Nu scosese o vorbă. Îl condusese pe Frankenthal până la ușă și-și luase adio de la el.

Avea să-l vadă iarăși, după niște luni, într-o librărie de pe strada Be'eri. Simțise că i se încleștează dinții. Ce aroganță. Și cu câtă nonșalanță. „Cum ai putut?", întrebase Rami. „Cum ai putut pune piciorul în casa mea, la doar câteva zile după moartea ei? Ce te-a făcut să crezi că ai avea vreun drept să presupui ceva despre mine?"

Se mirase văzând că Frankenthal a dat din cap aprobator și i-a susținut privirea. Avea o uitătură interesantă, își spusese Rami. Ochi de un albastru vioi.

– Să veniți la o întâlnire curând, zisese Frankenthal. Le ținem în fiecare săptămână. Stați în spate. Vedeți cum vi se pare. Atâta tot.

Rami dăduse din umeri, însă nu izbutise să-și stăvilească senzația nici după ce ieșise din librărie. Îl rodea pe dinăuntru. Nu se putea dezbăra de ea. Poate era furia însăși. Nu știa cum ar fi reacționat dacă s-ar fi dus. Poate că și-ar fi revărsat veninul asupra lor. „Luați asta, e tot ce am. Ea nu mai e pe lume. Sunteți fără folos. Cercul vostru nu înseamnă nimic pentru mine."

A vărsat pe jos ce mai rămăsese din cafea. Lichidul a început să se scurgă lent pe lângă tălpile lui și să se prelingă de pe bordură.

Apăruseră, între timp, câteva mașini. Au trecut pe porțile școlii. A auzit voci râzând în parcare. L-a iritat. Soseau în pâlcuri. Pe unii îi și cunoștea. Guterman. Hirshenson. Citise despre ei în ziare, îi văzuse la televizor. Ce straniu să se afle în vecinătatea lor. Să fie cu toții aduși împreună astfel. Era ceva sentimental aici, ceva care încerca să-l erodeze, clubul ăsta de îndoliați moraliști. Venise însă până acolo. Așa că avea să se ducă la întâlnire, să asculte, apoi să iasă, să se ducă acasă, gata, rezolvat și cu asta, basta.

A strivit sub talpă paharul de hârtie și a pornit spre intrarea în școală.

Pe porțile înguste tocmai trecea un autobuz. Șoferul calculase greșit virajul și trebuia acum să dea înapoi. Un țiuit strident a început să se audă când autobuzul a pornit în marșarier, apoi s-a strecurat iarăși înainte.

Rami s-a oprit pe trotuar să privească înșiruirea de chipuri de la geamuri. Bărbații erau mai tineri decât ar fi crezut. La fel și femeile. Una dintre ele purta hijab. Se legăna înainte și înapoi.

Avea după aceea să se întrebe cum le păruse el lor: un tip între două vârste, cu o cască argintie într-o mână, un pahar strivit în cealaltă, un picior sprijinit

pe zid. Nu nutrea nici un sentiment pentru ei: nici ură, nici frustrare, nimic. Nu voia decât să se mişte autocarul ăla, să poată să intre şi să termine odată.

61

A coborât din autobuz strângând la piept o fotografie a fiicei ei.

60

Oxidul de deuteriu, D_2O, e incolor, transparent şi non-radioactiv.

59

Nimic nu va mai fi vreodată la fel.

58

Când şi când, Rami şi Bassam găseau protestatari aşteptându-i lângă porţile şcolilor ori pe la intrările în săli de conferinţă.

Majoritatea erau bărbaţi de vârstă mijlocie. I se părea lui Rami că aduc cu nişte tirbuşoane: încolăciţi, argintii, subţiratici. Un primar, delegatul unui oraş, un membru de consiliu local. Ştia prea bine că aveau nevoie să li se dea atenţie. La început încercase să se înţeleagă cu ei. Mâinile pe lângă corp, voce coborâtă, corpul expus: fără cască, fără geacă de motor. Se apropia de ei cu mâna întinsă. Arareori i-o strângeau. Fluturau din braţe a refuz. Privea furia care le urca pe chipuri: venele de pe frunţi începeau să lucească. Era ca şi cum cineva ar fi pornit în ei termometrul.

Îşi cunoştea sieşi capacitatea de a se mânia, abilitatea de a exploda. Trebuia să-şi strunească furia asta, s-o lase să se frângă interior. Desfăcea larg braţele, parcă zicând: „Altă armă nu am. Uitaţi-vă la mine, şaizeci şi opt de ani, n-am nici un chef de luptă.“

Le cerceta întotdeauna pantofii. Putea spune multe din lustru, tocirea tocurilor, şireturi, catarame. Cei cu încălţăminte nouă aveau de obicei lucruri mai bune de făcut. Cei cu pantofii uzaţi erau mai altfel, cu şanse mai mari să împingă şi să se încaiere, ceva se copsese în ei deja.

Nu era un adevărat israelian, ziceau. Nu cunoştea înţelesul istoriei. Se culca în pat cu duşmanul. Se contaminase. Un *yafeh nefesh*. Aducea terorişti printre ei, otrăvea mintea tinerilor. Înţelegea el ce trădează? Cum putea împărţi tribuna cu un atentator? N-avea pic de scrupule?

Aștepta un moment, se oprea, îngăduia puțină tăcere. Cu cât devenea celălalt mai inflamat, cu atât se străduia mai mult să adopte o poziție deschisă și să se pretindă calm. Știa că trebuie să aibă aceeași tenacitate ca și fanaticul. Învățase să respire: să țină aerul în străfundul plămânilor. Își exersase zâmbetul. Despăturea o poză cu Smadar, o ridica la piept.

Rami le urmărea săgetările ochilor. Știa ce vor zice din pasul mic făcut înainte, târșâindu-și talpa. Izolarea lor, era conștient, îi făcea să vocifereze atâta. Prosperau în grandoarea furiei lor. Sub mască însă erau măcinați de lipsa stimei de sine. Simțea frica de dincolo de fălcile încleștate. Știa aproape pe de rost replicile care urmau. „Cine a fost terorist, terorist rămâne.“ „Nu le-am cerut noi să ne arunce în aer copiii.“ „Ne neagă însăși existența.“ „Vor să ne șteargă de pe hartă.“ „Le-am dat libertate, ei au dat cu rachete în loc.“ „Vor să ne arunce în mare.“ „Securitate.“ „Nu uitați niciodată.“

Bassam, în tot acest timp, aștepta afară, în mașină. Când se făcea vremea, Rami îl anunța cu un semn din cap.

Bassam intra încrezător pe poartă, încercând să nu atragă prea multă atenție asupra șchiopătatului.

57

Uneori, în sălile de clasă se auzeau huiduieli înainte să fie lăsați, în sfârșit, să vorbească.

56

Ori de câte ori el sau Nurit dădeau câte un interviu pe la ziare, la sosirea acasă găsea clipind ledul robotului telefonic și se întreba câți prieteni pierduse în acea zi.

55

A ieșit din întunericul prăvăliei. Areen aștepta afară. „Doisprezece ori nouă. O sută opt. Doisprezece ori zece.“ Un clopoțel de pe ușă a scos un clinchet. Strada era prăfuită. Soarele își trimitea razele pe sub copertina metalică. A strâns una dintre brățări, pe cealaltă i-a dat-o lui Areen. „Doisprezece ori unsprezece.“ Umbrele li se bălăngăneau pe drum. „O sută treizeci și doi.“ Bufnetul surd al unei anvelope lângă sensul giratoriu. „Doisprezece ori doisprezece.“ Ghiozdanul, în fugă, se zgâlțâia.

54

Într-o după-amiază, în tabăra pentru refugiați Dheisheh, aflată la sud de Betleem. Bassam s-a uitat la patru băieți în jeanși albi și tricouri albe care cărau o saltea pe lângă casele scunde. Se deplasau cu grijă pe aleile înguste, cu salteaua la înălțime, sprijinită în umeri. Pe saltea, deasupra, erau patru garoafe aranjate în șir.

I-a luat un moment până să-și dea seama că băieții repetau purtatul unui catafalc.

53

Singurul lucru interesant e să trăiești.

52

Iese de pe autostradă în Ierihon. În seara asta nu sunt patrule. Nu are de ce se opri. Semafoarele strălucesc înalt și verde în întuneric. Trece de mai multe panouri publicitare mari și de un șir lung de palmieri. Farul rămas prinde roșul unuia dintre indicatoarele din marginea șoselei:

VĂ PUNEȚI VIAȚA ÎN PERICOL
ȘI ÎNCĂLCAȚI LEGEA ISRAELIANĂ

Simte imediat o vibrație în volan când textura asfaltului se schimbă.

51

Ierihon: cel mai vechi oraș fortificat din lume.

50

Hotelul Oasis Casino din Ierihon a fost pentru scurt timp, la începutul secolului douăzeci și unu, unul dintre cele mai de succes stabilimente cu jocuri de noroc din lume.

Construit de Autoritatea Palestiniană, cazinoul era situat la o aruncătură de băț de Autostrada 1. Avea mai bine de o sută de mese de joc și trei sute de jocuri mecanice. Localul era deschis israelienilor, iordanienilor și celor cu pașapoarte internaționale. Palestinienilor nu li se permitea accesul decât dacă lucrau acolo. Existau și niște odăi mai ferite unde se jucau cărți pe mize

serioase. Spațiile aveau sisteme de filtrare speciale ca să combată fumul de țigară.

Era un loc care forfotea de lume felurită: popular printre coloniștii locali cu teancuri mari de bani gheață în borsete prinse peste burtă, oamenii de afaceri iordanieni zvelți, cu șiruri de asistenți în costume de culoare închisă ținându-li-se pe urme, funcționarii din Tel Aviv cu cămăși descheiate ambițios, femeile africane cu piele închisă purtând fuste argintii strânse pe trup.

Cazinoul nu a avut viață lungă. În timpul Intifadei a Doua, cei din milițiile locale au folosit spațiul ca să tragă asupra soldaților israelieni, iar Forțele Armate Israeliene au făcut o gaură în fațada frontală, însă în scurta perioadă cât a stat deschis și-a făcut reputația de a fi obținut cel mai mare profit pe minut dintre toate cazinourile lumii.

49

Oaza ta așteaptă.

48

Stelele false de pe tavanul cazinoului erau dispuse întocmai ca în constelații și aveau rol de camere de securitate. Nu existau ferestre. Nici ceasuri. Muzica era neutră, mai ales pop american, deși erau tolerate și unele piese israeliene, însă nimic cu versuri arăbești. Băuturile erau dulci. Alcoolul, deși nerestricționat, era monitorizat atent și consumat îndeosebi de clienții internaționali. Lichiorul Pimm's No. 1 era considerat băutura preferată a mușteriilor cu stare, iar lângă mesele cele mai de soi erau ținute la gheață sticle de Veuve Clicquot.

47

În anii '30, armata britanică a întemeiat trei cluburi de golf în Mandatul pentru Palestina: Clubul Ierusalim, Societatea de Golf a Poliției din Palestina și Societatea de Golf Sodoma și Gomora. Terenul de la Sodoma și Gomora era lung de nouă găuri și irigat adesea cu apă pompată din puțurile locale.

În zilele de sărbătoare legală, polițiștii britanici concurau pentru trofeu, o statuetă de marmură numită Soția lui Lot. Statuia era expusă în sediul clubului seara, în vreme ce bărbaților li se servea câte un rând de Pimm's.

Mai târziu, pe parcursul serii, se oferea un premiu ironic pentru orice jucător de golf care pretindea că băgase mingea în gaură dintr-o singură lovitură.

46

Când au părăsit britanicii clubul, la începutul lui 1948, răcitoarele și cămările au fost luate cu asalt și sediul clubului a fost distrus, însă meniul de băuturi a rămas intact pe o tablă sprijinită de perete, pe interior: printre ele se numărau Sfântul Moise (o parte gin, o parte arak, caise, suc de limetă și măsline), Fecioara Maria (suc de roșii, țelină, castravete, baharat), Lacrima lui Iisus (șpriț cu vin roșu), Toma Necredinciosul (vodcă, suc de citrice, curcuma, ardei iute) și Adam și Eva (rețetă secretă, servit cu o felie de măr verde).

45

Prin dreptul Oazei, șoseaua are limitatoare de viteză din patruzeci în patruzeci de metri.

44

Bassam atinge volanul și cârmește mașina spre marginea șoselei, pe lângă bordură, unde limitatorul e mai puțin înălțat. Un viraj ușor, apoi o îndreaptă iarăși spre mijlocul drumului, unde asfaltul e plat.

43

Erau momente, în perioada de după închisoare, când pornea cu mașina către dealurile Hebronului. Evitând Sa'ir, localitatea de baștină, înainta până ce în toate direcțiile se căsca pustiul. Stelele, deasupra, ca niște găuri de gloanțe în firmament. O apuca pe drumuri lăturalnice, denivelate, cu făgașe. Deslușea licărul mic și roșu al posturilor militare de pază. Nu dădea niciodată peste patrule. Când nu mai avea încotro se duce, trăgea mașina pe o margine de drumeag, stingea farurile și cobora. De fiecare dată, automobilul părea să nu priceapă din primul moment unde se afla. Motorul țăcănea ușor. Se uita pe îndelete la lună, la norii rătăciți. Auzea, din când în când, scheunatul șacalilor în depărtare. Trecea în fața mașinii, se suia pe capotă și se întindea acolo. Palestina. Îi lua întotdeauna o clipă să-și obișnuiască ochii, apoi întunecimea devenea mai adâncă. Simțea dogoarea motorului urcându-i prin cămașă.

42

Cel mai estic punct al Carului Mare, Benetnasch, e cunoscut în arabă drept Fiicele Catafalcului.

41

Atunci când și-a ținut întâiul nepot în brațe, Bassam a încremenit. A simțit îndată vertijul: același miros, aceeași formă a ochilor, același ciuf de păr negru. Până și pătura aspră de spital avea aceeași culoare: alb murdar, cu o dungă albastră și roz în lungul marginii.

A ieșit cu Judeh pe coridor și i-a strecurat în picioruș un pantofior alb.

40

Primul gând al lui Rami, când a luat-o în brațe pe fata cea mai mică a lui Guy, Anna, a fost că arăta exact ca Smadar.

39

În secolul al nouălea, matematicianul persan Muhammad ibn Musa al-Khwarizmi a scris *Tratatul de Calcul prin Completare și Echilibrare.*

Era prima lucrare care prezenta conceptul de algebră învățaților europeni. Al-Khwarizmi concepuse o teorie unificată care permitea ca numerele raționale și iraționale să fie tratate ca obiecte algebrice.

Punea accent pe mișcarea cantităților dintr-o parte a unei ecuații în cealaltă, pentru menținerea echilibrului.

38

Cuvântul „algebră“ vine din arăbescul *al-jabr*, care sugerează repararea oaselor frânte.

37

Cei care pun la loc oase în mod tradițional se bazează pe atingere. Adesea îți pot spune în câteva secunde dacă un os e fracturat sau rupt.

Cel mai dificil de diagnosticat prin atingere este femurul, osul cel mai puternic din tot corpul, bine fixat în coapsă.

Un glonț de cauciuc primit în partea din față a coapsei are mai multe șanse să frângă osul decât unul venit din spate. Un tub de gaz cu traiectorie

descendentă – tras de pe vreun acoperiș, să zicem, ori din elicopter – va fractura probabil osul, însă o lovitură recepționată de jos în sus, venind de la suprafața solului, l-ar putea rupe în două.

36

Glonțul a nimerit-o pe Abir în ceafă, zdrobindu-i craniul sub o formă radială, astfel încât așchiile de os au pătruns în interior și i-au penetrat creierul.

35

Șrapnelele au distrus complet spatele tricoului cu Blondie pe care-l purta Smadar.

34

Când Bassam s-a dus la conferința AIPAC de la Washington, D.C., a fost întrebat cum e posibil să fii arhivistul unei țări care nu există.

33

Numele meu este Bassam Aramin și sunt din Palestina.

32

În octombrie 1972, Wael Zuaiter, poet și traducător, a fost împușcat mortal de agenți ai Mossadului. Se îndrepta spre apartamentul său din Piazza Annibaliano, în nordul Romei, având asupra sa un exemplar în limba arabă din *O mie și una de nopți*.

Zuaiter adorase cartea încă de copil și, de când sosise la Roma din Nablus, în 1962, se apucase s-o traducă din limba lui maternă în italiană. Voia, mai mult ca orice, să-i surprindă poeticitatea reală. Puțini cunoșteau în Italia adevărata frumusețe a poveștilor, credea el – traducerile se făcuseră din engleză și franceză, niciodată direct din arabă. Cele actuale erau niște diluări burgheze: fuseseră secate de culoare, de umorul mușcător și de farmec, miturile căpătaseră aspecte și semnificații rigide. Adevărata textură și nuanță a limbii, adevăratul umor se pierduseră, iar asta echivala, în opinia traducătorului, cu un fel de infantilizare a minții arabe care ușura procesul de dezumanizare și de ocupare a poporului său.

Zuaiter avea treizeci și opt de ani, provenea dintr-o familie înstărită, dar își câștiga de mult existența ca poet, jurnalist, cântăreț, actor și pictor. Putea cita pe larg din operele lui Voltaire, Montesquieu și Rousseau și arăta un interes avid în privința lui Calvino și Borges. Era unul dintre obișnuiții localului Arab Bar de pe Via del Vantaggio, unde recita adesea poezie. Îi plăcea să organizeze saloane literare prin oraș. Era adeseori văzut hoinărind pe străzi, fredonând cântecul de partizani *Bella Ciao*.

La începutul anilor ’70 intrase în Fatah și fondase o bibliotecă mică, dar cu rafturile doldora de literatură revoluționară.

În noaptea crimei, Zuaiter a luat două autobuze, străbătând Roma de la casa iubitei lui, artista australiană Janet Brown, către apartamentul său. Era obosit și flămând. Și-a strâns mai bine geaca pe el și și-a înfășurat keffiyeh-ul în jurul gâtului. Noaptea era rece. Avea la el un caiet, câteva creioane, două chifle, lumânări de ceară și volumul al doilea din *O mie și una de nopți*. Abonamentul telefonic și electricitatea îi fuseseră tăiate: facturi neplătite. Se pregătea pentru o noapte lungă. Scrisese în caiet: *Să găsești măduvă vie în oasele străvechi. Să descoperi. Să faci real. Simțirea fără acțiune îți strânge inima.*

Când a străbătut vestibulul și a dat să urce scările, din întuneric a ieșit o siluetă agitând un pistol de calibrul 22, cu amortizor. Zuaiter a ridicat mâinile și a fost împușcat de treisprezece ori.

Douăsprezece gloanțe l-au nimerit în cap și piept. Al treisprezecelea a pătruns în volumul pe care-l avea încă în buzunar, a spintecat poveștile și s-a oprit în cotor.

Material for a film (detaliu) (Wael Zuaiter's 1001 Nights), instalație multimedia, 3 fragmente sonore, 1 video, texte, fotografii, material de arhivă © Emily Jacir 2004

30

Glonțul a trecut direct prin Povestea Cocoșatului, preferata lui Smadar.

29

Zuaiter a fost primul din seria de asasinate comise de Mossad ca răzbunare pentru uciderea, cu o lună înainte, a unsprezece sportivi israelieni la Jocurile Olimpice din München.

Era, pretindeau, un membru al grupului Septembrie Negru care executase asasinatele, dar într-o conferință de presă ținută la Beirut, prietenii lui Zuaiter aveau să declare că omul fusese pacifist, că înclinația lui spre violență era nulă, că nu-l interesa răzbunarea și că știa mai multe, probabil, despre *Flautul fermecat* decât despre statutul Organizației pentru Eliberarea Palestinei.

28

Asasinatele – numite Operațiunea Mânia lui Dumnezeu – au avut loc în orașe de pe tot globul, devenind mai târziu subiect pentru filmul *München* al lui Spielberg. Pe Spielberg l-a izbit natura literară a multora dintre omoruri, atât înainte, cât și după Olimpiadă: uciderea unor dramaturgi, țintirea jurnaliștilor, a poeților, prin ciuruirea cu gloanțe a mâinilor cu care scriau, bombele plasate în memoriile lui Che Guevara, așa încât la deschidere cartea să-ți explodeze în față.

27

În 2006, Emily Jacir, artistă palestiniană, s-a dus la un poligon de tir din Sydney, Australia, ca să învețe să folosească un pistol Mauser de calibrul 22. După ce s-a familiarizat cu arma – exact același tip pe care-l folosise Mossadul la asasinarea lui Zuaiter, inclusiv amortizorul –, a adunat o mie de volume cu pagini albe, nescrise și le-a aliniat una câte una pe terenul de tragere. A implântat câte un glonț în fiecare, de la o distanță de patruzeci și cinci de metri. Cărțile lipsite de cuvinte reprezentau, a zis, poveștile nespuse ale palestinienilor din întreaga lume.

A expus volumele găurite de gloanțe la Bienala de la Sydney, alături de fotografii cu exemplarul din *O mie și una de nopți* al lui Zuaiter, arătând exact cum străbătuse proiectilul paginile înainte de a i se opri în șira spinării.

Jacir a tras atâtea cartușe, că s-a ales cu o bătătură permanentă pe inelarul mâinii drepte.

26

Nici în ziua de azi nu există în italiană o traducere a *O mie și una de nopți* direct din arabă.

25

O mie și una de nopți: stratagemă a vieții confruntate cu moartea.

24

S-a uitat, la AIPAC, la fețele acelea cuprinse de uluire. Erau cu toții foarte albi și bucălați. Bărbații purtau cămăși cu gulerul descheiat. Femeile stăteau drepte pe scaune. Curăței, spălați și pieptănați. S-a sprijinit de pupitru. A auzit murmure prin sală când s-a prezentat. A numărat patru persoane care au ieșit imediat. N-avea a face. Mintea îi era alertă. Se îmbrăcase cu grijă. Își lustruise pantofii. Își călcase pantalonii. Îmbrăcase o cămașă albastră descheiată la gât. Un sacou închis la culoare. Era tuns scurt. Se bărbierise temeinic înainte să iasă din hotel. Se așteptau la o barbă, ori măcar câteva tuleie acolo, de la palestinieni. Își ciupise pielea de pe gâtlej și-și pusese un plasture. Uitase de el, însă acum, vorbind, îl simțea. S-a întrebat dacă n-ar trebui să și-l dezlipească, să-l înlăture cu o mișcare a mâinii, ori poate să se ascundă după tribună și să-l cojească. Orice mișcare avea o însemnătate. Voia să se lanseze în discurs. Învățase de-a lungul anilor ritmul pauzei, al tăcerii, al modulației. Rostise cu

blândețe cuvântul: Palestina. Știa că se așteptaseră la vreun adjectiv lămuritor, dar nu voia să li-l ofere. Când mergi pe sârmă, își zicea, te uiți departe în față. Nu la picioarele tale.

A ridicat palma să-și umbrească ochii, apoi a atins cu degetul mare bandajul adeziv, l-a apăsat mai bine pe piele.

Era copil. În peșteri. La școală. Ridica un steag în curte. Tăcerea lor îl surprindea. Nu se foiau pe scaune. Nu tușeau. Sala de conferințe era pe trei sferturi plină. O sută douăzeci de persoane. Poate mai mult. Invitația îl făcuse să se minuneze. Să rișt așa ceva. Să vorbească în beznă. Congregația conservatorilor. Dificultatea acestei întreprinderi îl surescita. Să clintească fie și o singură minte. Nu era niciodată destul, însă, oricum, merita. Avea șaptesprezece ani. Pe dealuri. Stătea de șase. Închisoarea. Când a ajuns la partea cu bătăile și-a dat seama că unul sau doi începuseră să se foiască în scaune, deloc în largul lor, însă tot nu ieșise nimeni, nu se apucase nimeni să huiduie. Poate era vorba de politețea americană. I s-a părut că aude țârâitul unui telefon. Aparatul a fost închis iute. Menționarea Shoah-ului evacuase orice alt sunet. Știa că așa va fi. Nici o mișcare. S-a oprit, a închis o clipă ochii. Uneori i se făcea lehamite de propriu-i număr, se simțea obosit de el însuși, însă nu azi. Chiar dacă repetase de atâtea ori ce spunea. „Victimele victimelor." „Cel tăcut rămâne întotdeauna primejdios." „Nimic, doar o armă mică-mică, te rog."

A auzit pe cineva vorbind, mai tare acum, un soi de zumzet în fundul sălii, un bărbat și o femeie, ea se înfuriase, el încerca s-o liniștească, se întorceau capete într-acolo, se auzeau șoapte, sâsâieli. Însă el fusese în încăperi mult mai gălăgioase. În Tel Aviv, Haifa, Ierusalim. Dă-le timp. Uită-te drept în față. Rămâi tăcut până ce tac și ei. Făcea parte din reprezentație. A continuat. Au urmat, apoi, niște râsete. Cureaua din închisoare. *Meir o iubește pe Maya.*

S-a aplecat mai mult peste pupitru, făcând microfonul să țiuie. O greșeală. S-a îndreptat de șale. Sacoul i se încălzise, dar nu voia să și-l dea jos. Cămașa de dedesubt era albastru-deschis. Avea, probabil, ovale de transpirație la subsuori. A strâns între degete marginea podiumului. Avea notițe în față, dar nu le folosise niciodată.

Ocupația i-a declanșat până la urmă. Doar cuvântul. Nu era sigur de ce-i râcâia atât, dar așa stăteau lucrurile – era întotdeauna cuvântul care părea să le înfigă un pumnal mic printre coaste. Se tușea cu înțeles acum și cineva se ridicase în picioare în rândul trei, a încercat să nu se uite, erau două persoane, plecând. „Doborâți-ne și ne ridicăm." O altă mișcare în spate. O geană de

lumină de la deschiderea ușii. Mai multe siluete întunecate, ieșind. Ori poate intrau? Dar cum să fi ajuns în mijlocul prelegerii? Poate erau de la serviciul de pază. Poate veniseră să-l aresteze. Două grenade de mână.

S-a gândit o clipă la tăietura de pe gât. A dus mâna la plasture, dar nu mai era, tăietura era uscată, deținea controlul, sigur că da, nu-l deranja că lumea vine și pleacă ori ambele. Era aproape de microfon acum. Dincolo de bine și de rău e un câmp, să ne întâlnim acolo.

L-a cuprins un calm straniu când a început să vorbească despre Abir. L-a străbătut o boare, a simțit-o cum i se răspândește prin corp, o suflare care i-a ajuns până în josul gambelor. „A fost împușcată în ceafă. Își cumpărase niște dropsuri. Cele mai scumpe din lume."

O lumină roșie din josul scenei a început să pulseze. Nu voia să-i slăbească. „Investiți în pacea noastră, nu în măcel. Cheltuiți altfel zece la sută din bani, cinci la sută, unu la sută măcar. Sunt, până la urmă, banii voștri din impozite. Încercați. Jumătate de procent. De ce nu? Puterea vă aparține." Încă un murmur s-a răspândit prin sală. S-a oprit și a înclinat ușor capul. Nu voia să-l creadă moale, un fraier, o notă luată ușor cu care să pretindă mai târziu că știu cum e viața în Palestina. Venise aici, ca întotdeauna, să le ia pământul de sub picioare. „Nu mă înțelegeți greșit", a zis. „Nu vom renunța niciodată. Nu avem intenția să cedăm." A văzut, cu uluire, că vreo câțiva dintre ei se ridicaseră în picioare, nu știa dacă pentru a-l aplauda ori ca să plece. Voia să le clatine convingerile. Voia să-i facă să știe cum se simte. Nu terminase. Sudoarea i se prelingea în cămașă. Reflectoarele dogoreau. Și-a lăsat mâinile pe lângă marginea pupitrului. „În seara asta", a spus și le-a atras atenția tușind, „în seara asta o să mă plimb pe National Mall, o să trec pe la Memorialul Lincoln și-o să mă uit la stele cum fac mereu acasă, în Ierihon."

23

Îmi pare rău să v-o spun, domnule senator, dar mi-ați omorât fiica.

22

La recepție, în Dupont Circle, a fost înconjurat. Strângeri de mână. Cărți de vizită. Nu și-a putut aminti după aceea nici o vorbă din ce se spusese, însă n-avea s-o uite în veci pe femeia micuță, blondă, elegantă, în fața atâtor oameni, zâmbea, dinții îi erau albi, s-a aplecat spre el, era carne acolo, marginea rochiei,

un umăr, unghiile date cu verde, întindea mâna, nu ca s-o strângă pe a lui, nu, palma ei era aproape de pieptul lui, lângă umăr, totul încremenise, întindea mâna, atât de blondă, atât de plină de pistrui, avea de gând să-l atingă pe obraz, pe gât, s-a ferit stânjenit, ea însă tot zâmbea, americanca asta, mai râdea și altcineva, încăperea era plină de tăvi, tăvi cu băuturi, cu mâncare, tăvi care să te protejeze, tăvi sparte, tăvi din închisoare, bastoane, carceră, oamenii râdeau și degetele ei se întindeau încă, „Stai", a zis ea, „lasă-mă pe mine", apoi l-a atins pe gulerul cămășii, i-a simțit trecerea unghiilor pe gât, peste artera care pulsa, apoi ea a retras iute brațul cu ceva între degete, o ață din guler poate, un fir de păr, o geană poate, s-a apucat să înfășoare lucrușorul acela într-un șervețel alb, încă zâmbind, fir-ar, îl culesese cu mâna goală, plasturele îi căzuse peste marginea gulerului cât vorbise, se oploșise acolo, simțea cum îl străbate un val de căldură, ce să mai facă acum?

21

A doua zi a luat loc în biroul senatorului. Se bărbierise iarăși, însă de data asta atent să nu se mai taie. Purta costum, cravată și-și lustruise încă o dată pantofii. Era programat să stea de vorbă doar zece minute și nu avea decât un lucru de spus, iar când l-a spus a împins peste tăblia mesei de lucru o fotografie cu Abir, una mare și lucioasă, douăzeci pe treizeci. „Mi-ați omorât fiica", iar senatorul nici măcar nu s-a tulburat, a luat poza, a dat din cap, a lăsat-o grijuliu pe sticla care acoperea tăblia. Știa exact la ce se referă Bassam, a zis. Pușca americană. Jeepul american. Instrucția americană. Gazul lacrimogen american. Dolarii americani. Era la curent cu argumentația ambelor părți, a spus, însă roata se întorcea, se făcuseră înțelegeri. „Toată lumea vrea același lucru, abordăm problema într-o mulțime de feluri, vă înțeleg durerea, domnule Aramin, nu vă zic asta din politețe, credeți-mă, o pot simți, ca tată, învăț în fiecare zi lucruri noi, mai povestiți-mi despre Abir."

S-a deschis ușa și a intrat o consilieră. Senatorul i-a făcut semn să nu-l deranjeze. A luat iarăși fotografia.

Ar fi putut s-o facă pentru capital politic, și-a spus Bassam, dar nu erau camere de filmat acolo, nu erau reporteri, nu se înregistra nimic. Senatorul s-a uitat la poză:

– Și dumneavoastră, domnule Aramin? Unde ați crescut?

– Într-o peșteră.

– Adică, a zâmbit senatorul, mai exact?

20

Smadar s-a născut la spitalul Hadassah. Unde a murit Abir.

19

O poveste devenind alta.

18

Senatorul John Kerry ține și acum fotografia lui Abir pe peretele biroului său.

17

Gardurile care mărgineau șoseaua erau vopsite în alb. Căile de acces auto erau mărginite de tufe de trandafiri, rododendroni, albăstrele. Mașinile de lângă case luceau argintiu și albastru. Peste tot, împrăștiate, jucării de-ale copiilor. Sub streșinile caselor fâlfâiau steaguri: albastru, alb și roșu.

A simțit că-l scutură un fior de groază. Ca din senin. I se mai întâmpla uneori: îl cuprindea o senzație de pustiire și se întreba ce înseamnă toate astea, călătoritul, conferințele, infinita repetiție, lipsa lor de folos. Apoi iarăși acasă. Aeroportul. Interogatoriul. Percheziția la piele. Explicațiile nesfârșite.

Nu se putea dezbăra de gândul la femeia care-i culesese plasturele de pe guler.

Ridicase bandajul minuscul și-l făcuse ghemotoc între degete, un cerculeț de sânge.

16

Sunetul este forma preferată de comunicare între păsări, fiindcă zgomotul – cântat, chemat, cloncănit, șuierat, măcăit, croncănit, cârâit, ciripit – se propagă mult dincolo de locurile pe care păsările ar fi în stare să le vadă.

15

Era în vacanță în Toscana, cu Nurit, când a văzut indicatorul. Nu se așteptase la una ca asta. Centrul Wael Zuaiter. Săgeata arăta către o alee îngustă din orășelul Massa. Strada era îngustă, pavată cu piatră cubică. De la etajele

superioare atârnau rufe puse pe sârmă. Copiii se târau unii pe alții, încoace și încolo, pe cutii aplatizate de carton.

Era o veche vitrină de prăvălie. Ușa era încuiată. Și-au umbrit ochii cu palmele și s-au uitat înăuntru. Câteva mese cu compartimente de sticlă. Câteva rafturi de cărți. Niște postere pe perete. Au ciocănit la geam, dar nu li s-a răspuns.

Se întorseseră din drum, erau la jumătatea străzii, când i-a strigat cineva din urmă. O femeie le făcea semn să se oprească. Purta o rochie elegantă, cu câteva numere prea mare. În picioare avea papuci de casă. Vorbea engleza. Îi văzuse uitându-se, a zis, de la înălțimea apartamentului ei. Directorul centrului era plecat la Sydney, dar îi lăsase ei cheile. Prea mulți turiști nu veneau, însă ei erau bine-veniți înăuntru, îi părea rău, dar trebuia să se ducă la cumpărături pentru fiul ei, i-ar fi deranjat să ia cheia și, după ce terminau, să încuie la loc?

Doar în Italia se poate așa ceva, și-a zis Rami.

Le-a întins cheia, apoi a șovăit o clipă, întrebând:

– De unde sunteți?

Întrebarea l-a făcut să tresară. Poate simțise ceva în accentul lui? Poate se întreba ce anume căuta el acolo? Îl înțelesese greșit?

– Din Ungaria, a zis după un moment.

– Ungaria.

– La origini.

A zâmbit și i-a pus cheia în palmă.

14

Era remarcabil cât de puțin vătămase glonțul paginile. Gaura de intrare era curată, hârtia, doar puțin ruptă pe margini. Proiectilul pătrunsese oblic, prin partea dreaptă a cărții, apoi înțepenise în mijloc, aproape de cotor.

13

Rami a atins glonțul. Părea minuscul și călduț, un lucrușor încă decis să ajungă la destinație.

12

În lagărul Theresienstadt, în 1943, Viktor Ullmann a compus o operă într-un act numită *Împăratul Atlantidei*, folosind un libret scris de un alt deținut,

artistul Peter Kien.

În libret, împăratul Atlantidei – numit și regele Ierusalimului – declară un război universal. *Război sfânt total! Toți împotriva tuturor! Fără supraviețuitori!*

Ullmann, în prolog, își numise lucrarea *un fel* de operă. Începea cu imnul Germaniei în gamă minoră. Împăratul era bariton. Un bas ar fi trebuit să interpreteze rolul Morții.

Împăratul încearcă să racoleze Moartea pentru cauza sa. Moartea însă, care apare sub forma unui bătrân veteran, se simte ofensată de mecanizarea uciderii și de felurile moderne de a muri care au scos-o la pensie. Moartea intră în grevă și, de acum încolo, nu mai este posibil să piară nimeni.

La porunca Morții, până și moartea naturală este declarată moartă.

La început, împăratul socotește asta o smulgere de sub tirania Morții – *Eliberare de moarte! Libertate pentru suflet!* –, dar curând incapacitatea tuturor de a muri de bombe, gloanțe sau orice altceva duce la panică, revoltă și la o plictiseală paralizantă în rândul supușilor.

Împăratul se face luntre și punte să-și întărească stăpânirea, însă – de vreme ce nu poate ucide pe nimeni – puterea sa a început să pălească rapid. Roagă, deci, Moartea să-și reia îndatoririle tradiționale. Moartea e de acord, punând o singură condiție: să poată începe cu împăratul însuși.

În 1944 naziștii au văzut o repetiție generală a operei desfășurându-se în barăcile lagărului. Conștienți de eventualele subtilități alegorice implicate – era după tentativa de asasinare a lui Hitler din acea vară, plus chemarea lui Himmler la război total –, au oprit-o fără zarvă.

Mai apoi, în același an, Ullmann a fost scos din lagăr și trimis la Auschwitz, însă a izbutit – chiar înainte să fie silit să urce în vagonul pentru vite – să-i strecoare partitura prietenului său Emil Utitz, directorul bibliotecii din lagăr.

11

Ullmann a scris cândva că secretul oricărei forme de artă este anihilarea materiei prin formă.

10

Borges a arătat că se simțea cuprins de deznădejde, ca scriitor, când nu reușea să traducă natura nelimitată a aleph-ului: acel punct în spațiu care conține toate celelalte puncte. În vreme ce unii întrebuințau păsări, sfere și îngeri,

argentinianul nu reușea să găsească metafora potrivită pentru acest receptacul atemporal care conține totul. Limba este succesiune: nu are cum, prin însăși natura ei, să rămână înghețată într-un singur loc, așadar, nu poate surprinde pura simultaneitate a tuturor lucrurilor.

Și totuși, zicea Borges, își va aminti ce poate.

9

Buhai-de-baltă, pițigoi, pitulici, codobaturi galbene, silvii-de-câmpie, turturele, gaițe, prigorii, vulturi-grifon, nagâți, berze, flamingi, pelicani, becaține, șorecari, cocori, ereți, vulturi, șoimi, pescăruși, bufnițe, cărăuși de noapte, vrăbii, drepnele, păsări-nectar, fluierari, pietrari, sitari, sfrâncioci, grauri, cuci, canari, muscari, mierle, pupeze.

8

Operațiunea Răsunetul Ecoului.

7

Plus lebede și presuri.

6

Conduce fără grabă de-a lungul zidului înalt al grădinii. Acoperișul plat al casei lui se ițește de după zidăria înaltă. Drumul e plin de hopuri și de gropi, dar le știe pe toate, până la una. Oprește într-o dungă, trage frâna de mână, deschide portiera, pășește spre poarta masivă de metal. Poarta a fost închisă cu zăvorul. Motorul care o deschidea s-a stricat: trebuie să facă asta manual.

Simte o amorțeală în piciorul beteag. Junghiuri de durere săgeată în sus, către șold. Trage ivărul ruginit, și poarta scoate un geamăt slab. O împinge în lături, pe lângă zidul alb și înalt. Durerea îi zăbovește o clipă la rădăcina grumazului. Rotilele de metal clănțăne și scrâșnesc.

Bassam se întoarce la mașină, în lumina singurului far. Încă ceva ce va trebui reparat.

Se apleacă și trece iarăși la volan, își trage după el piciorul bolnav. Ia telefonul, îl pornește și-i trimite lui Rami un mesaj: *Acasă, frate.* Ritualul lor simplu, executat până acum de câte ori? Aruncă telefonul pe bancheta de

alături, intră grijuliu cu mașina pe poartă, frânează, coboară iarăși s-o închidă după el.

Până ce se trage cu un țăcănit poarta, Rami a și răspuns, un emoticon simplu înfățișând un deget mare înălțat și, dedesubt, *Ne vedem mâine*.

Bassam parchează pe alee, sub un umbrar de pânză albastră. Rămâne la volan o clipă, se apleacă spre bord. Încă o zi lungă. Îl așteaptă mâine una la fel. Și tot așa.

Se caută de țigări, de brichetă, de telefon. Sunt toate. Trage mânerul, împinge portiera, iese.

Noaptea e rece, tăioasă. Nu a plouat azi. Își dă seama după cum miroase grădina.

5

Patru lămâi, doi smochini, doi clementini, doi portocali chinezești, un migdal, un arbore de kaki, un rodiu, un cactus comestibil, șiruri de dovlecei, vinete, bostani și vițe de castravete egiptean se întind în lungul zidului, până spre casa vecinului: vara poți adulmeca aromele grădinii de la jumătate de stradă mai încolo.

4

Salwa stă pe verandă, în dosul casei, așteptând, înfofolită într-o pătură subțire de lână. Deasupra capului ei e un mic univers de fum. Potrivește furtunul, lasă pe masă mușțiucul narghilelei, se apleacă spre el peste tăblia mesei de jucat cărți.

– Ai întârziat, îi spune.

O sărută, o dată pe frunte și încă o dată pe buze. Simte izul dulceag de tabac. E ritualul ei de liniștire din fiecare seară. Își aromează shisha cu fructe din grădină. Omogenizează tutunul cu o frigăruie de chebap. Perforează staniolul. Aprinde cărbunii.

– Restaurantul s-a închis, adaugă ea zâmbind larg, dar s-ar putea să mai găsești ceva pe blatul din bucătărie.

El trage scaunul pliant, se așază de cealaltă parte a măsuței. Pune pe tăblie țigările și, deasupra pachetului, bricheta. Lasă capul pe spate. Inspiră adânc, prelung.

– Toată lumea prezentă? întreabă.

– Sigur că nu.
– Judeh?
– A adormit deja.

E între ei un schimb rapid de focuri, pulsul zilei, apelurile telefonice, vizitele, dramele. Ea a fost la piață. El s-a dus la Beit Jala. I-a plătit factura de telefon lui Muhammad. Rami a ajuns devreme, s-a încurcat iarăși cu ora de vară, s-a mai învârtit vreun ceas, s-a dus la hotelul Everest, și-a luat o cafea. Salwa a cumpărat un cadou de aniversare pentru sora ei, un parfum nou din Oman, într-o cutie cu panglică, cam scump, dar a meritat, l-a găsit într-o dugheană micuță din piață. Călugărul le-a arătat mănăstirea, să fi văzut ce groase erau zidurile, apoi picturile, mai apoi au și coborât să vadă unde se făcea vinul cândva, i-a cumpărat niște ulei de măsline, dar uite că l-a uitat în mașină, i-l dă mâine. Comitetul de femei i-a cerut Salwei să se ocupe de noile angajări la grădiniță, vor fi încă două educatoare, amândouă au absolvit la Birzeit, sunt minunate, o să se vadă diferența. El a mâncat de prânz într-o încăpere cu tavan boltit, așa de proaspăt, delicios, falafelul era aproape la fel de bun ca al ei, poate la fel de bun ca al maică-sii, „gata, am glumit și eu“. O oră a stat la telefon cu Areen, aceeași veche poveste cu permisele, o să se termine vreodată? „Au fost opt oameni acolo, cu tot felul de întrebări, am vorbit ore întregi, n-am rezolvat nimic, normal, dar am încercat, apoi după-amiaza am băut ceai.“ A ajuns Araab pe la trei, împrumutase o mașină, voia să ia bucata aia de lemn ca să-și repare acoperișul. Sunetul din capelă era fantastic, acustica, chiar și la un grup atât de mic, sunetele se tot răsfrângeau, după aceea s-au întors în camera unde luaseră prânzul și au mai discutat. E sigură că urmează o nuntă curând, Araab are privirea aia, speră numai că și-a strâns destui bani, îi trebuie și o mașină să aibă cu ce umbla, dar îl îngrijorează asigurarea. Când au plecat au văzut toate luminile în josul văii, e incredibil cât se construiește, zi de zi tot mai mult, nu suportă să se uite la macaralele alea. „Hiba a rămas peste noapte la Mariam, și-a uitat periuța de dinți, poate dai tu o fugă dimineață să i-o duci.“ N-a fost nici o problemă la întoarcere, a oprit la punctul de control cât de-o țigară doar, și, aah, s-a stricat farul, aproape că uitase, dar n-a observat nimeni, i-au aruncat o privire la Container și atâta tot. Ca să vezi, discul de la cuptorul cu microunde s-a oprit o perioadă din învârtit și după aceea, ca din senin, a pornit iar. O să ducă mâine mașina la băiatul lui Ibrahim, să vedem dacă o repară, chestia asta mănâncă bani, nu alta. Ea are treabă la târgul de gastronomie mâine la prânz, se ocupă de masa englezească, toți cred că știe foarte bine Anglia, o să încerce

de dimineață să facă niște brioșe, e singura rețetă pe care și-o mai amintește. Ce urcă trebuie să și coboare. Mama lui Mariam are de făcut o operație în câteva zile, și dacă nu merge aici, o să încerce s-o ducă în America, are o problemă la ochi. El trebuie să fie nu știe exact unde, în Ierusalimul de Vest parcă, la două și treizeci, de data asta o școală. Păi, atunci să fie atent la ora de iarnă. A apucat cineva să se uite la plante, după-amiază? Nu, nu crede. Hai să recunoaștem, lumea nu s-ar mai învârti dacă n-ar fi el prin preajmă. Dar n-ar fi el bun mai degrabă să tacă, să mai pună ceva mangal în arzător și să bată cărțile? E chiar caraghioasă, doar nu crede că de data asta o să câștige?

3

Solitaire. Cunoscut drept Pasiență la Berlin, Succes în Franța, Secret în Polonia, Kabal în Norvegia, Seninătate în Palestina.

Cu variații precum Aripa de Vultur, Labirintul, Paralele, Străzi și Alei, Unsprezece Sus, Alhambra, Pocher Șerpesc, Văduva Neagră, Mocheta, Trei Șoareci Orbi, Sultan, Turnul din Hanoi, Nouăzeci și Unu, Roșu și Negru, Trifoi, Motanul din Colț, Zodiac, Treisprezece Imaginar, Cadril, Moara, Tablou, Mișcare Perpetuă, Pendulul lui Bunicu', Osmoză, Vulpea cea Șireată, Hoții din Egipt, Intrigă, Împăratul și Simplitate.

2

Iese din odaie și pornește spre casa scării în cămașă de noapte. Îl doare șoldul. Bumbacul lung și alb foșnește atingându-i gambele. În papuci de casă, urcă treptele ținându-se, cât străbate întunericul, de balustrada de oțel. Balustrada e rece la atingere.

La ușa din dos se descalță de papuci și se încalță cu niște tenișI închiși la culoare. Se apleacă să-și lege șireturile. Simte un junghi săgetându-l în șale. Dă deoparte cearșafurile care atârnă peste ușă, apasă pe clanță. Vrea să-și tragă de după ureche țigara, dar se răzgândește.

Afară e liniște. Nu se aud mașini, lătrat de câini ori țârâieli de insecte.

Furtunul galben e făcut colac sub fereastra bucătăriei. Verifică să fie bine prins, deschide pe jumătate robinetul de apă. Se ivește un firicel în locul unde e atașat capul furtunului. Îl strânge mai bine, face un pas înapoi, așteaptă. Bun. Nu mai picură.

Pornește șontâc spre partea din spate a casei, pe lângă piscina golită. Au ieșit stelele, mai adânci decât întunericul dimprejur. Lasă pe verandă trei găleți goale, face o buclă cu furtunul în jurul lor.

A construit patru trepte dinspre verandă spre grădină. Coboară pe acolo, atent să nu se lase în piciorul beteag. Pământul întărit îi scrâșnește sub tălpi. E afânat, cu bulgări, pe unde a mai băgat cazmaua. Ar putea să închidă ochii și să parcurgă cu ușurință întreaga lungime a livezii, fără greșeală, pe lângă mașină, pe sub umbrar, pe după frigiderul stricat unde ține îngrășământul.

Tot la câțiva pași smucește după el furtunul.

Bassam întoarce capul și vede o găleată care s-a răsturnat de pe verandă. Nu contează. De dimineață va culege fructele: în Ierihon pomii înfloresc și iarna.

Începe cu lămâiul din celălalt capăt al livezii. Se înalță, frunzos, deasupra zidului. La poalele copacului, Bassam se apleacă peste șanțul circular de pământ pe care l-a făcut, un crater în jurul bazei. Deschide țâșnitoarea, îngăduie apei să curgă, ajustează presiunea în vreme ce înconjoară copacul. Pământul se face negricios și soarbe.

Ia țigara de după ureche, scoate din buzunarul cămășii lungi o brichetă, o aprinde. Trage cu putere, tușește. Ar cam fi vremea să se lase, însă e timp, întotdeauna mai e timp. Țigările, cumva, par să-i mai ia din durerea de șale și de picioare.

În spatele lui flutură o eșarfă de fum.

Legumele. Lujerii de lufa. „Nu-i rău“, își zice. „În seara asta n-am mare treabă. O grădină cât de-o țigară.“

Trece, pe lângă zid, la al doilea pom, umple adâncitura din jurul lui, oprește apa și o apucă spre portocalii chinezești și exploziile lor mărunte de culoare.

1

Dealurile Ierihonului sunt o baie de întuneric.

© mukk/iStock

MULȚUMIRI

Acesta este un roman hibrid având în centru ficțiunea, o relatare care, ca toate poveștile, împletește elemente de speculație, amintire, fapt și imaginație. Împrumută totodată de la prieteni ori cunoștințe din lumea întreagă, care m-au ajutat în feluri pe care nu le pot număra. Oamenii aceștia și actele lor de generozitate m-au ajutat să dau contur muncii mele. Și-au deschis casele pentru mine, mi-au permis accesul la arhive, au contribuit la documentare, au furnizat inspirație, au citit ciorne, au vânat surse și permisiuni, mi-au oferit refugiu, povețe și critici.

Lista celor care mi-au fost de ajutor e atât de lungă, încât uneori simt c-aș face mai bine s-o las baltă cu totul, temându-mă că pe unii i-am omis din greșeală, și îmi cer dinainte iertare pentru orice asemenea omisiune, dar ar fi o obrăznicie să nu pun în evidență un număr de persoane fără de care romanul de față nu ar fi fost posibil.

M-am dus mai întâi în Israel și Palestina cu două organizații nonprofit, Narrative 4 și Telos, conduse de Lisa Consiglio, respectiv Greg Khalil. În orice situație, aceștia mi-au furnizat ajutor, sfaturi, lămuriri, inspirație și bunăvoință. M-au condus către locuri noi. M-au călăuzit când eram sigur că sarcina e imposibilă. M-au inspirat. Fără ajutorul și ghidajul lor n-aș fi scos-o la capăt. Pur și simplu. Am fost sprijinit în orice fel posibil de familia mea, soția mea, Allison, și copiii Isabella, Christian și John Michael. Vă mulțumesc din suflet. Agenta mea, Sarah Chalfant, a crezut de la bun început în carte. Editorii mei din întreaga lume au avut un rol important și ei în a mă ajuta să continui, în special Jennifer Hershey, care m-a încurajat și sprijinit cu orice ocazie. Alexandra Pringle mi-a degajat perspectiva. Jaco Groot mi-a trimis documentație săptămânal. Caroline Ast și Thomas Uberhoff au fost surse de inspirație. Pe parcurs am avut parte de o serie de cititori fantastici. Acestora li s-a atribuit sarcina cea mai solicitantă, de a parcurge pagini încă în lucru, nelegate și încurcate. John Michael a preluat rolul răposatului meu tată, Sean, și mi-a citit cartea târziu, serile: sfaturile sale au fost o sursă constantă de echilibru, mai ales când situația nu era tocmai roz. Assaf Gavron, Darragh McKeon, Ray Dolphin și Emily Jacir au investit ore nesfârșite și cumva au reușit să mă direcționeze fără să mă abată de la cale, un act remarcabil de generozitate și prietenie. A venit și Martin Quinn, uluitor ca întotdeauna, să

înnoade ițele. Alții m-au ajutat cu lecturi precise, materiale documentare și inspirație: Gideon Stein, Marc Briz, Mickey Madden, Raja Shehadeh, Nathan Englander, Michael Ondaatje, Bob Mooney, Dan Barry, Tyler Cabot, Ishmael Beah, Penny Johnston, Dani Gavron, Elik Elhanan, Ed Caesar, Gabriel Byrne, Tom Kelly, Phil Metres, Nathalie Handal, Liat Elkayam, Lee Keylock, Kelsey Roberts, Joe Lennon, David Scharia, Jack Saba, Dana Czapnik, Steven Hayward, Zaha Hassan, Tamer Nafar, Mariam Bazeed, Barry Lopez, Brad Fox, Susie Lopez, Christopher Booth, Daniel Sokatch, Michal Brimm, Heather Mitchell, Loretta Brennan Glucksman, Bill Whelan, Tim și Kathy Kipp, John Greally și Niall Burgess. Lui Sting, Joe Henry, Gregory Alan Isakov și Colm Mac Con Iomaire, *go raibh maith agaibh go léir*, cartea de față a fost scrisă pe muzica voastră, a devenit, de fapt, muzica voastră. Și, ca întotdeauna, mi-au fost alături Jim Marion și Ronan McCann. Cât despre cei care m-au ajutat cu documentarea, cu schițe și fotografii, printre ei se numără Elizabeth Eagle, Lilly Khoury, Taliah Nathanson, Cindy Wu, Ellis Maxwell, Philippe Petit, Kathy O'Donnell, Noah Passavoy, Gary McKendry, Hal Grossman și toți bibliotecarii de la Hunter College și de la Biblioteca Publică din New York.

Ceea ce mă aduce la numeroasele cărți, articole, fotografii, filme și site-uri peste care am dat pe parcurs. Vreau să le ofer sincerele mele mulțumiri numeroșilor cărturari, cercetători, istorici și matematicieni ale căror lucrări le-am citat sau menționat fără a izbuti să le ofer însă recunoaștere individuală. În multe cazuri sursele au fost multiple. Am cerșit, împrumutat și copiat, apoi iarăși cerșit, împrumutat și copiat. Știe toată lumea că există multe versiuni ale adevărului. În unele cazuri sursele s-au bătut cap în cap, ba chiar și experții s-au contrazis câteodată. Până la urmă, greșelile îmi aparțin, împreună cu invențiile.

La Random House, Erin Kane, Steve Messina, Simon Sullivan și Holly Webber mi-au fost îndeosebi de ajutor. Îi mulțumesc lui Etgar Keret pentru permisiunea de a folosi transcrierea de la *Hahamishia Hakamerit*. Le mulțumesc lui David Byrne, Brian Eno, Pat Woods, Kevin Wong și Laurie Fabiano pentru accesul la versuri. Colegii mei de la Hunter (în special Peter Carey, Téa Obreht și Tom Sleigh) merită mulțumiri din belșug, la fel ca, întotdeauna, Jennifer Raab. Le mulțumesc tuturor celor din corpul diplomatic irlandez din Tel Aviv și Ierusalim/Ramallah, mai ales lui Deirdre Bourke, Tim Reilly și Jonathan Conlon. Mulțumesc și tuturor celor asociați cu Pal Fest și Târgul de Carte de la Ierusalim. Ne căpătăm vocea de la alții: este, da, o

comunitate a sentimentelor. Am călătorit prin toată lumea și mi s-au deschis multe uși. Cele mai profunde mulțumiri lui Josh Sapan și Anna Foley pentru căbănuța din Milford, Pennsylvania – ce spațiu de lucru grozav, cu amintirea fantastică a lui Frank McCourt prin tot locul. Îi mulțumesc Mikelei Chartoulari pentru minunata casă din Grecia. Lui Valérie și Gaël Patout pentru casa din Franța. Lui Yehuda Shaul și prietenilor pentru ospitalitatea din Israel. Le mulțumesc și celor din clanul McCann, în special mamei mele, Sally. De asemenea, lui Sean și Freda, Roger și RoseMarie Hawke, Issa Jiries Khalil, Sandy Cooter, Mary Ann Stein, Bill Shipsey, Karen și Bayard Hollins, oamenilor de ispravă din Steamboat Springs, Santa Fe, Bad Gastein și din toate celelalte locuri care mi-au permis să-mi prelungesc șederea: am privit, pe parcursul scrierii acestei cărți, de la o sumedenie de ferestre.

Și, evident, le mulțumesc nespus lui Rami, Bassam și familiilor lor.

În sfârșit, pentru cei care se simt dornici (vă rog, simțiți-vă) să sprijine organizațiile nonprofit menționate aici, vă rog să vă trimiteți contribuțiile către Forumul Familial Cercul Părinților (theparentscircle.org): chiar merită orice ajutor le putem oferi. Alte organizații caritabile de avut în vedere sunt Combatanți pentru Pace (cfpeace.org), Telos (telosgroup.org) și, ultima, dar nu în ultimul rând, Narrative 4 (narrative4.com).

CREDITE ILUSTRAȚII

Pagina 27:
Pagina 180:
Pagina 208:
Pagina 217:
Paginile 266, 302 și 554:
Pagina 349:
Pagina 373:
Pagina 444:
Pagina 520:
Pagina 535:

ROMAN NOMINALIZAT LA PREMIUL BOOKER

APEIROGON

COLUM McCANN

clasici contemporani **LITERA**

„*Apeirogon* nu seamănă cu nici o carte pe care ați citit-o vreodată... Veți descoperi o formă narativă fără precedent și profund autentică. Vă pot spune doar atât: cititi cartea lui McCann. Este o carte importantă.“

MICHAEL CUNNINGHAM